

ΠΑΝΔΘΗΝΑΙΑ

15 - 30 'Ιουνίου 1908

ΕΤΟΣ Η' ΤΕΥΧΟΣ 185 - 186

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ 'Ο κακὸς δρόμος, διήγημα.

ΚΩΝ. Σ. ΓΟΥΝΑΡΗ Ἑλληνικά τραγούδια.

ΘΩΜΑ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ Συμῶν Σαββίδης.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ Ν. ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗ Τὰ μεγάλα Παναθήναια.

ΑΙΜΥΛΙΑΣ ΚΟΥΡΤΕΛΗ Τρίο ποίημα.

Ι. ΖΕΡΒΟΥ - ΑΡΕΤΑ 'Ο Πειρασμός, διήγημα.

ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ 'Αναμνήσεις ἐκ Μαυροβουνίου.

Dr CHAMPEAUX. Κριτική τῶν συνθηματικῶν γλωσσῶν μετάφρασις Δ. Σακελλαρίδη.

CHARLES DIEHL 'Ο Πτωχοπρόδρομος.

ΚΩΝΣ. Σ. ΓΟΥΝΑΡΗ Φυσιогνωμῖαι φιλελλήνων—Albin Putzker.

ΑΝΔΡΕΑ ΣΥΓΓΡΟΥ 'Απομνημονεύματα.

ΛΕΩΝΙΔΑ ΑΝΔΡΕΪΕΦ "Ονειρο ἦταν, διήγημα.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

Λόγοι καὶ Ἀντίλογοι ὑπὸ Π. Νβ.

Θέατρον ὑπὸ Γ. Ξενοπούλου.

Μουσική ὑπὸ Θ. Ι. Σακελλαρίδη.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ Ἀπὸ τὰ διάφορα περιοδικά. — Ὀλιγόστιχα. — Νέαι ἐκδόσεις. — Πρὸς τοὺς συνδρομητάς μας.

ΕΙΚΟΝΕΣ

Καλοκαίρι ὑπὸ Σ. Σαββίδη ἐκτὸς τοῦ κειμένου. — Σ. Σαββίδης. — Ἀνατολὴς φιλόσοφος. — Ζαχαροπλάστης. — Τυφλὸς ἑπαίτης ὑπὸ Σ. Σαββίδη. — Ὁ ἥμερον τοῦ Μαυροβουνίου Νικόλαος Α'. — Τὸ διπλωματικὸν πρακτορεῖον τῆς Ἑλλάδος ἐν Κεττίγγη. — Σκηὴ εἰς τὴν Ἔρημον ὑπὸ Π. Τσιριγώτη. — Albin Putzker. — Ἑλληνικά ταξείδια 2 εἰκόνες. — Γελοιογραφία τοῦ Δεκαπενθημέρου, ὑπὸ Θ. Ἀννίνου.

Ἀθήναι, ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35

Τεῦχος διπλοῦν Δραχ. 2,40

ΤΙΜΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ

Αι έγγραφα αρχίζουν κατά μήνα.
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ δι' εν έτος δρ. 25
» δι' έξ μην. » 13
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ δι' εν έτος φρ. 25
» δι' έξ μην. » 13

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΑΘΗΝΑΙ. 35. Όδός 'Αριστοτέλους.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ
ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΤΑ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

εκδίδονται την 15 και 30 εκάστου μηνός.

Έκαστον έτος αποτελείται από δύο τόμους από 15 'Οκτωβρίου και από 15 'Απριλίου.

Τα χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.
Έν τεύχος αποστέλλεται δωρεάν ως δείγμα.

ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΙ ΚΑΤΑ ΔΟΣΕΙΣ: Δρ.—Φρ. 4 κατά διμηνίαν, προπληρωτέα. Η 1η δόσις Δρ.—Φρ. 5.
ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΙ ΜΗΝΙΑΙΟΙ (διά την Ελλάδα μόνον) Δρ. 2 κατά μήνα, προπληρωτέα. Η 1η δόσις Δρ. 3.
— Πάσα αίτησις προς έγγραφην συνοδεύεται απαραίτητως υπό του αντίτιμου εις τραπεζ. ή ταχ. έπιταγήν.

Προς τόν κ. ΚΙΜΩΝΑ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΝ
Διευθυντήν τών «Παναθηναίων» ΑΘΗΝΑΣ

Όλα τα τεύχη τών προηγουμένων έτών πωλούνται υπερετιμημένα.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ τών «Παναθηναίων» εις όλην την Ρωσίαν ο κ. 'Αναστάσιος Μάλλος.
Όδησός rue Pouschkin No 66.

ΜΕ ΜΙΑΝ ΔΡΑΧΜΗΝ ΚΕΡΔΟΣ 100,000!

ΛΑΧΕΙΟΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΛΗΡΩΣΕΙΣ 29 ΙΟΥΝΙΟΥ, 26 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ ΚΑΙ 31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1908

1 ΔΡΑΧΜΗ ΕΚΑΣΤΟΝ ΓΡΑΜΜΑΤΙΟΝ ΙΣΧΥΟΝ ΔΙΑ ΜΙΑΝ ΚΛΗΡΩΣΙΝ

ΚΕΡΔΗ ΕΚΑΣΤΗΣ ΚΛΗΡΩΣΕΩΣ

1 Μέγα κέρδος	έκ Δραχ.	100,000
1 Κέρδος	έκ »	25,000
1 Κέρδος	έκ »	10,000
3 Κέρδη	έκ »	5,000
5 Κέρδη	έκ »	1,000
411 Κέρδη	έκ »	100
578 Κέρδη	έκ »	50
10,000 εν όλω Κέρδη αξίας	Δραχ.	225,000

Γραμμάτια πωλούνται: Εις τα δημόσια ταμεία και λοιπὰς δημοσίας αρχάς, εις τὰς Τραπεζάς, εις τούς σταθμάρχας και στασιάρχας τών σιδηροδρόμων, τούς διαχειριστάς τών μονοπωλίων και τὰ πρακτορεία τών εφημερίδων προς ΔΡΑΧΜΑΣ ΤΕΣΣΑΡΑΣ έκαστον, ισχύον διά τὰς τέσσαρας κληρώσεις και προς ΔΡΑΧΜΗΝ ΜΙΑΝ έκαστον γραμματίον, ισχύον διά μίαν εκ τών τριών τελευταίων κληρώσεων.

Διά πάσαν πληροφορίαν ή ζήτησιν γραμματίων απευθυντέον εις τὸ Γραφεῖον τοῦ 'Εθνικοῦ Στόλου και τών 'Αρχαιοτήτων, 'Υπουργείον Οἰκονομικῶν, εις 'Αθήνας.

Ο Διευθύνων Τμηματάρχης Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

ΜΕΓΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟΝ

“ΑΙ ΘΕΡΜΑΙ ΤΟΥ ΣΥΛΛΑ,”

ΛΟΥΤΡΑ ΑΙΔΗΨΟΥ

Έναρξίς 1 Μαΐου—15 Σεπτεμβρίου

Τὸ Μεγαλειτερον, ωραιότερον και πλουσιώτερον ξενοδοχείον τών ελληνικῶν λουτρῶν. Λουτρά εντός τοῦ ξενοδοχείου. Μαγειρικὴ ἀρίστη. 'Υπηρεσία τελεία. Δωμάτια μετὰ και άνευ τροφῆς. Έστιατόριον πρώτης τάξεως με τιμὰς λογικάς.

ΤΙΜΑΙ ΔΩΜΑΤΙΩΝ | 'Ανευ τροφῆς ἀπὸ δραχμὰς 4
| Μετὰ τροφῆς pension ἀπὸ δραχμὰς 10
Διευθυντής: ΟΣΚΑΡ ΔΑΡΙΓΚ

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΥΠΟΚΑΜΙΣΩΝ

ΑΝΔΡΩΝ ΚΑΙ ΚΥΡΙΩΝ

ΙΔΡΥΘΗ ΕΝΤΟΣ ΚΑΙ ΤΙΜΗΜΑ ΣΙΔΗΡΩΤΗΡΙΟΥ ΠΡΩΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ

ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

33—ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ—33

ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΣ

ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΙ ΠΑΝΤΟΣ ΕΙΔΟΥΣ

ΜΕΓΕΘΥΝΣΕΙΣ

ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ 10. Παρά τή πλατεία Συντάγματος

ΤΑ ΜΕΤΑΞΩΤΑ

ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΡΑΣΤΑΜΑΤΗ

ΗΙΩΘΗΣΑΝ 10 ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ ΤΙΤΛΩΝ ΠΡΟΜΗΘΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΤΙΜΗΘΗΣΑΝ ΔΙΑ ΧΡΥΣΩΝ ΒΡΑΒΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΙΤΛΩΝ ΤΙΜΗΣ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Τὰ περίφημα ταῦτα μεταξωτὰ τῆς κ. Σπάρτης Καρασταμάτη, τὰ ὑμνηθέντα εις ὅλας τὰς γλώσσας και διαδοθέντα εις ὅλον τὸν κόσμον κατέστησαν περιώνυμα διά τὴν ἀπαράμιλλον στερεότητά των και τὴν ἐκ καθαρᾶς και φυσικῆς μετάξης λεπτεπίλεπτον τέχνην των.

11—ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ—11

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ, ΓΛΥΠΤΙΚΗΣ & ΦΩΤΟΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΑΡ. ΛΑΪΟΥ

Αριστούχου τοῦ Πολυτεχνείου 'Αθηνῶν

'Αριστούχου τῆς 'Ακαδημίας Μονάχου

ΑΘΗΝΑΙ.—ΟΔΟΣ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ 1.

ΜΗΧΑΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΝ ΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΗΛΙΑ Ι. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

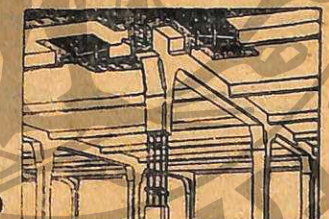
ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΟΥ ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΩΝ ΓΕΦΥΡΟΠΟΙΩΝ

5—ΟΔΟΣ ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ—5

Μελέται και εκτελέσεις μηχανικῶν και οἰκοδομικῶν ἔργων.—'Εφαρμογή συστήματος Hennebique.

Κατασκευὴ γεφυρῶν, ἀφλέκτων οἰκιῶν, δαπέδων, στηλῶν κ.τ.λ. διὰ σιεροκονιάματος σιδηροπαγοῦς (béton armé) συστήματος Hennebique.

ΜΕΓΑ ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΕΝ ΤΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩ ΕΚΘΕΣΕΙ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ 1900

— 'Αντιπροσωπεῖα ἐν Ἑλλάδι τοῦ ἐν Παρισίοις οἴκου Hennebique. —

RICHARD JOHNSON CLAPHAM & MORRIS L^D

24-26 LEVER STREET

MANCHESTER

Ἐμποροὶ καὶ Προμηθευταὶ εἰς τὰ ἑξῆς εἶδη:

Γαλβανισμένα λαμαρῖνα ἴσαι καὶ αὐλακωτά.
Λαμαρῖνα μαῦραι.
Τενεκέδες διάφοροι.
« γαλλικοί.
Μόλυβδος εἰς φύλλα καὶ χελώνας.
Κασσίτερος.
Χαλκὸς εἰς φύλλα καὶ κύκλους.
Σωλῆνες διὰ κλίνας.
Σιδηροσωλῆνες διὰ φωταέριον καὶ ὕδωρ.
Σωλῆνες ἐκ χαλκοῦ, ὀρειχάλκου καὶ μολύβδου.

Σύρματα σιδηρᾶ, γαλβανισμένα καὶ μὴ.
» χάλκινα, ὀρειχάλ. καὶ κασσιτερωμένα.
Συρματοφράκται γαλβανισμένοι.
Σουηδικὸς Σίδηρος.
Ἄγκυραι καὶ Ἄλυστοι.
Κλῖναι διάφοροι.
Χημικὰ προϊόντα.
Χρώματα διάφορα.
Ἴλαια »
Γλυκερίνη.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ: ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

HOBBS, MART & CO L^D

ΜΟΝΟΚΟΜΜΑΤΑ

ΧΑΛΥΒΔΙΝΑ

ΧΡΗΜΑΤΟΚΙΒΩΤΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΥΡΟΣ
ΤΗΣ ΠΤΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΛΕΠΤΩΝ

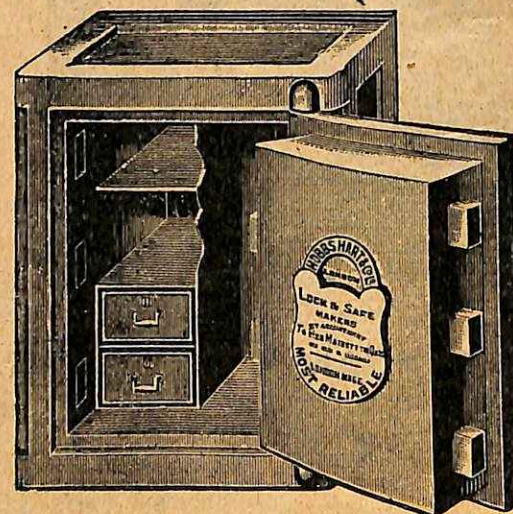
ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΑΙ

ΤΩΝ ΘΗΣΑΥΡΟΦΥΛΑΚΙΩΝ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

ΔΙΑΡΚΗΣ ΕΚΘΕΣΙΣ: 76, Cheapside, London E. C.

ΓΡΑΦΕΙΑ ΚΑΙ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ: Arlington Street, Islington, N.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ: ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΞΥΛΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΚΑΙ

ΦΩΤΟΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΕΛ. ΚΑΖΑΝΗ

ΜΕΓΑ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

ΦΑΡΜΑΚΕΙΟΝ, ΧΗΜΕΙΟΝ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΕΜΠΟΡΕΙΟΝ

Α. Φ Ω Κ Α

Φαρμακοποιού Α^{ης} τάξεως τῆς ἀνωτάτης Φαρμακευτικῆς Σχολῆς τῶν Παρισίων.

Ἀκριβεστάτη ἐκτέλεσις ὅλων τῶν συνταγῶν ὑπὸ προσωπικοῦ ἀπαρτιζομένου ὑπὸ ἐπιστημόνων φαρμακοποιῶν. — Γαλλικαὶ καὶ Ἀγγλικαὶ εἰδικότητες (Spécialités). — Πρόσφατα μεταλλικὰ ὕδατα. — Ἀπολυμάνσεις καὶ ἀποστειρώσεις διὰ τελειοτάτων συσκευῶν καὶ κλιβάνων. — Τεχνητὸς ὀρρός.

Ὅλα τὰ εἶδη τῶν χημικῶν ἀναλύσεων. — Ἀναλύσεις ὑδάτων μετὰ μικροβιολογικῆς ἐρεῦνης. — Μικροβιολογικὸν ἐργαστήριον τέλειον.

ΤΜΗΜΑ ΦΑΡΜΑΚΕΜΠΟΡΙΚΟΝ

Ὅλα τὰ φαρμακευτικὰ εἶδη εἰς τιμὰς ἀκαταγώνιστους.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΟΙΝΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΦΩΤΙΣΜΟΣ

ΘΕΡΜΑΝΣΙΣ

ΚΙΝΗΤΗΡΙΟΣ ΔΥΝΑΜΙΣ

διὰ τοῦ οἰνοπνεύματος

Ὁ Φωτισμὸς διὰ τοῦ οἰνοπνεύματος στοιχίζει τέσσαρας φορὰς εὐθηνότερα ἀπὸ τὸν φωτισμὸν διὰ τοῦ πετρελαίου, δὲν ἀλλοιώνει τὸν ἀέρα, οὔτε παράγει καπνὸν ἢ ὀσμὴν. — Κίνδυνος κανεῖς. — Καθαριότης τελεία.

Μηχανήματα μαγειρείου Rechauds καὶ λουτρῶν. — Σίδερα διὰ σιδέρωμα.

Θερμάστραι διὰ δωμάτια παντὸς μεγέθους.

Κινητὲς δυνάμεις $\frac{1}{2}$ ἕως 30 ἵππων, τῶν καλυτέρων μηχανουργείων τοῦ ἐξωτερικοῦ Otto Deutz, Christoph etc.

ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ "ΑΠΟΛΛΩΝ"

ΩΔΕΙΟΝ ΛΟΤΤΝΕΡ

ΑΘΗΝΑΙ. — Ὁδὸς Φειδίου 3. — ΑΘΗΝΑΙ

Ἐν τῷ Ὁδεῖῳ τούτῳ διδάσκουσιν οἱ ἑξῆς δεδοκιμασμένοι καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι:

Ἡ Κ^α Λίνα φὸν Λόττνερ, Διευθύντρια, κλειδοκύμβαλον.

Ὁ Κ^{ος} Κάρολος Μπέμμερ, Βιολοντζέλον, χορφεδία καὶ musique d'ensemble.

Ὁ Κ^{ος} Τὼνν Σούλτς, Βιολίον.

Ἡ Κ^α Νίνα Φωκά, Μονωδία.

Ἡ Δ^ς Σ. φὸν Χαίρσελμαν, Κλειδοκύμβαλον.

Ὁ Κ^{ος} Νικ. Δέλλιος, Θεωρία τῆς Μουσικῆς.

Ἡ Κ^α Ε. Κισσίσογλου, Κλειδοκύμβαλον.

Ἐκτενέστεραι πληροφορίες, ὁ κανονισμὸς τοῦ Ὁδεῖου ὡς καὶ τὸ καταστατικὸν τοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου «Ἀπόλλων» στέλλονται ταχυδρομικῶς τῷ αἰτοῦντι.

ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΕΜΠΕΔΟΚΛΕΟΥΣ ΙΔΡΥΘΕΙΣΗΣ ΤΩ 1886

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΡΑΧ. 5.000.000

Τμήμα Τραπεζικόν. — Συνάλλαγμα. — Έκδοσις επιταγών (chèque). — Πιστωτικά έπιστολάι. — Εισπράξεις. — Δάνεια επί ένεχύρω Χρεωγράφων. — Προεξοφλήσεις. — Καταθέσεις. — Φύλαξις τίτλων και τιμαλφών.

Τμήμα Ταμιευτηρίον. — Ταμιευτήριον 4 % — Μηνιαία καταθέσεις άνατοκιστικά.

Τμήμα Χρηματιστηρίον. — Αγοραπωλησίαι χρεωγράφων. — Χρηματιστικά έντολάι.

Τμήμα Έμπορίον. Προμήθειαι έμπορευμάτων. — Αντιπροσωπεΐαι οίκων. — Πληροφορίαι έμπορικά. — Δέματα κατειργασμένα βυρσοδεψείου Μοσχάτου.

Γενικόν Πρακτορείον έν Ελλάδι του Γαλλικού «Rhenix» ασφαλείας κατά του πυρός και της ζωής.

ΤΟΚΟΙ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ

3 $\frac{1}{2}$ % απόδοσις εις πρώτην ζήτησιν.

4 $\frac{0}{0}$ » μετά τρεΐς μήνας.

4 $\frac{1}{4}$ % » μετά έξ μήνας.

4 $\frac{1}{2}$ % απόδοσις μετά έν έτος.

5 $\frac{0}{0}$ » μετά δύο έτη.

5 $\frac{1}{2}$ % » μετά τρία έτη και πλέον.

Διά καταθέσεις εις χρυσόν κατά $\frac{1}{2}$ % δλιγώτερον.

Τα κομψότερα **Σακάκια** από τα έκλεκτότερα Άγγλικά και Γαλλικά υφάσματα εις τό μέγα έμποροοραπτικόν κατάστημα:

ΣΩΚΡ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Όδός Σταδίου 12. (Έναντι Βουλής).

ΑΝΑΜΦΙΣΒΗΤΗΤΟΣ ΑΛΗΘΕΙΑ

έκφεύγουσα μετά θάνασμού
έκ του στόματος δλοκλήρου της μεγίστης πελατείας
του Υποδηματοποιείου

Ζ. ΣΚΑΡΔΙΑΚΟΥ

ΟΔΟΣ ΠΡΟΑΣΤΕΙΟΥ ΑΡ. 10

ότι ουδέποτε άπενεμήθη δικαιότερον βραβείον από τό **Χρυσούν Βραβείον** της τελευταίας Διεθνούς Έκθέσεως, δοθέν εις τό Κατάστημα **ΣΚΑΡΔΙΑΚΟΥ**.

ΔΙΟΤΙ

τά υποδήματά του, γόβες, σκαρπίνια, μπότες και ή έν γένει έργασία του φέρει

Σφραγίδα της Τελειότητος

υπό έποψιν κομψότητος και στερεότητος.

ΛΑΡΥΓΓΟ-ΩΤΟΛΟΓΟΣ

ΙΑΤΡΟΣ

ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Πλατεία Αγίου Γεωργίου 4.

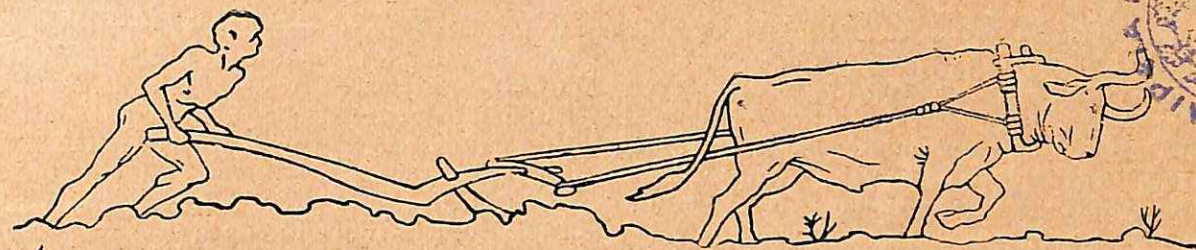
Άκριβώς έμπροσθεν του Συλλόγου Παρνασσού και της έκκλησίας άγ. Γεωργίου (Καρύτη)

Ώραι επισκέψεως 10—12 π. μ. 3—5 μ. μ.

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΥΠΟ Σ. ΣΑΒΒΙΔΗ

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ—Ο ΚΑΚΟΣ ΔΡΟΜΟΣ

Α'

Η Χρυσούλα κ' ή Χρηστίνα ήτανε γειτονοπούλες και φιλενάδες, ή, όπως τώλεγαν 'στη γλώσσα τους, *κολέισσες*¹. Έμεγάλοναν 'στο 'ίδιο *καντοῦνι*, τὸ κατάστενο, όπου τὰ σπίτια τους κυττάζονταν ἀντικρυστά, παληὰ φτωχὰ σπιτάκια μονόπατα, με κατῶγι τὸ καθένα καὶ μάνῳγι.

Τὸ κατῶγι τῆς Χρηστίνας ήτανε χωρισμένο σὲ δυό, με λεπτὸ ξυλότοιχο πὺν δὲν ἔφθανε ὡς τὸ ταβάνι καὶ πὺν εἶχε μιὰ στενὴ-στενὴ πορτούλα χωρὶς φύλλο, ἀλλὰ με κουρτίνα ἀπὸ διάνα πλουμιστή. Στὸ ἓνα μέρος, πρὸς τὸ δρόμο, ἐδούλευε ὁ πατέρας τῆς, ὁ μαστρο-Δῆμος με τὸν τόρνο του, κ' ἔφτειανε κοπανέλια γιὰ τὰ κρητικά μέρλα², ὠραῖα τελλάρα γιὰ τὰ κεντίσματα, γουδοχέρια γιὰ τὰ πέτρινα γουδιὰ καὶ δείχτες γιὰ τοὺς πρωτόσκολους τοῦ *Πούμλικου*³. Τὸ μικρὸ του ἔργαστήρι ἐμύριζε πάντα κυπαρισσόξυλο, ἀλλὰ ὁ μαστρο-Δῆμος ἐμύριζε πάντα κρασίλα. Ἐπινε πολὺ κ' ἐδούλευε λίγο... Τί νὰ σοῦ κάμη κ' αὐτός, γέρος ἄνθρωπος τώρα ὁ κακομοίρης, χῆρος καὶ χαροκαμένος, πὺν ἀπὸ τόσα παιδιὰ δὲν τοῦ ἀπόμειναν παρὰ τὸ στερνογέννι του, ἡ Χρηστίνα, κ' ἓνας γυιὸς μεγαλύτερος, ὁ Νιόνιος ὁ προκομμένος, πὺν ἔλειπε χρόνια 'στὸν Πύργο καὶ τοὺς εἶχε ἀπαρνηθῇ...

Στὸ ἄλλο χωρίσμα, 'στὸ βάθος, πρὸς τὴν αὐλή, ἐδούλευε ἡ Χρηστίνα. Εἶχε στημένο τὸν ἀργαλειὸ τῆς ἐκεῖ κοντὰ 'στὸ μεγάλο παράθυρο, πὺν σχεδὸν τὸ ἐγέμιζε ἡ θαμπὴ πρασινάδα μιανῆς συνκιᾶς, κ' ἔφαινε λογιῆς-λογιῆς διασίδια καλοδιάσιδα, κρουστά δίμυτα, ἀγανὲς μπόλιες καὶ παρδαλὰ μπουρδινὰ. Στὸ πεζούλι τοῦ παραθύρου, συντροφιὰ 'στη δουλειά, εἶχε πάντα μιὰ γάστρα βασιλικὸ καὶ μιὰ κασέλα με μπουγαρινιά,

καὶ ἀπὸ πάνω κρεμασμένο ἓνα μεγάλο κλουβὶ με γαρδέλι, κ' ἓνα μικρούτσικο κλουβάκι, τόσο δά, με τριζόνι¹. Τὰ καλοκαιριάτικα δειλινὰ, τὴν ὥρα πὺν ἔπανε τὰ ὀλημερινὰ κελαϊδήματα τὸ πουλί, ἡ μπουγαρινιά στολιζόταν με λευκὰ ἀστράκια πὺν μεθυστικὰ μοσχοβολοῦσαν, καὶ τὸ τριζόνι, χορτασμένο καρπουζόφλουδα, ἐκούρδιζε δειλὰ τὰ φτερά του, γιὰ νὰρχισῇ τὸ μονότονο, τ' ὀλονύκτιο τραγοῦδι του. Μὰ τοῦ κάκου! τοῦ κάκου! Ἡ Χρηστίνα ήταν ἀσχημη.

Ἐνα μεγάλο, στρογγυλὸ μούτρο, — ἔ, πάντα δροσερό, ὅπως νὰ πῆς, σὰ δεκαεφτὰ χρονῶν κοπέλλας, μὰ ψυχρὸ καὶ ἀνέκφραστο, — κατὶ μάτια γατίσια, ἀνοικτοπράσινα κ' ἀγριοπά, ἓνας λαίμδος χωμένος μέσ' 'στοὺς ὄμους, ἓνα κορμὶ κοντὸ καὶ ἀγαρμπο, ἓνα στήθος σὰν πλάκα. Τὴν ἐκύτταζες καὶ σοῦρχόταν νὰ γελᾷς σ' ἐκύτταζε κ' ἐκείνη καὶ τὴν ἐλυπόσουν κατὰκαρδα. Ἦταν γερὴ, ἀκέρια, καὶ ὅπως σοῦ ἔκαν' ἐντύπωσι σακατίσας. Λὲς κ' εἶχε σακατευθῇ, μέσ' 'στην κοιλιά τῆς μάννας τῆς, ἡ ἴδια ἡ εὐμορφία τῆς. Λὲς κ' ἦταν γιὰ νὰ βγῇ ὠραία, κ' ἀπὸ μιὰ κακοτυχία, τὴν τελευταία στιγμὴ, βγῆκε ἀσχημη. Ἡ συχωρεμένη ἡ μαστρο-Δῆμαινα ἔλεγε πὺς τὴν εἶχε «κακοπιᾶσει» ἡ μαμμή. Κάτι παρόξενο!

Ἡ Χρυσούλα ὅμως ήταν εὐμορφη. Στὸ σπίτι τῆς αὐτὴ δὲν εἶχε οὔτε πουλιά, οὔτε λουλούδια, οὔτε ἀργαλειό, — μὰ ήταν εὐμορφη πολὺ. Ἐμοιαζε σὰν ἀχτίδα τοῦ ἡλίου, χωρὶς νὰ εἶνε ξανθὴ. Καστανὰ τὰ μαλλιά τῆς, καὶ ἄφθονα, καὶ σγουρὰ σὰν κυματᾶκια, καὶ γυαλιστά. Τὰ μάτια τῆς βαθεῖα, σχεδὸν μαῦρα, μεγάλα κ' ἀστραφτερά. Αἰωνίως γελαστό, τὸ κοραλῆνιο στόμα ἔδειχνε κατὶ δοντάκια μαργαριτάρια, κ' ἦταν τὸ κρέας τῆς κάτασπρο, ὅλο δροσιὰ καὶ χυμὸς, σὰ ζυμωμένο με γασεμῖα καὶ μπουγαρινιά. Τὰ μάγουλά τῆς,

¹ Κολέισσα ἀπὸ τὸ κολέγας.

² Κρητικὸ μέρλο, δαντέλλα πλεγμένη με κοπανάνια.

³ Πούμλικο=τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο.

¹ Τριζόνι, ὁ γαρδελός.

γεμάτα λακκάκια, έκοκκίνιζαν μόλις, ελαφρότατα, άτακτα κ' ήταν ψηλή, κ' ήταν χοντρή και καλοδεμένη, γυναικάρα λαχαριστή, με κεφάλι παιδακίοιο. Δεκαπέντε χρονών, φαινότανε πολύ μεγαλύτερη από την κολέισσα Χρηστίνη, που ήταν δεκαεφτά. Κι' αυτή δεν έδούλευε. "Ας ήταν καλά ο πατέρας της, ο κύρ - Λάμπρος, ο μπακάλης, πούγε το μαγαζί του 'στο κατώγι του σπιτιού του, κ' έπουλούσε απ' τὰ χαράγματα ως τὴ νύχτα τὰ διάφορα σαλουμικά¹, — σαρδέλες και σαρδούνια σάν άσημένια, χρυσούς σκουράντζους², ρόδιους σολωμούς, γλωμούς σπάρους, χαβιάρια και τυριά ραριτές³, — σβέλτος, φωνακλᾶς και μπαρτζολετάντες⁴. "Η Χρυσούλα πότε καθότανε κι' αυτή 'στο μπακάλικο, κοντά στη μάννα της τὴ Φιορέττα, — μιὰ βαρέλ' από σάρκες πρόστυχες σάν ταρμαῖς, — γιὰ νὰ τραβᾷ με τὰ γλυκά της μάτια μουστερῆδες, πότε ανέβαινε απάνω νὰ κάμη λίγη συντροφιά τῆς ἀδελφῆς της τῆς μεγαλύτερης, τῆς "Ελενας, που ένεντούσε τὰ προικιά της, και πότε έβγαине 'στο δρόμο. Αυτό, φαίνεται, τὴν εὐχαριστούσε περισσότερο. Γιατί κοπέλλα τῆς ρούγας από φυσικό της ήταν ἡ Χρυσούλα. Τὸ καντοῦνι τους, ἐκεῖ κοντά 'τον "Αμμο και 'τον "Αγιο Διονύσιο, ήταν ἀντακωμένο καταμεσίς από τὸν ὀχετό, τὸν ἀπαίσιο γάτουλα, ξεσκεπαστο καί, τὸν περισσότερο καιρό, όταν μάλιστα δὲν έβρεχε, ξεχειλισμένο από ἕνα πρασινόμαυρο βούρκο. "Ετσι ήταν ἐκεῖ οἱ ἀπόκεντροι δρόμοι 'στὰ χρόνια τὰ παλιά. Κ' ἡ εὐμορφη Χρυσούλα ἔμοιαζε σάν ἄνθος με παχύσαρκα και λαμπρόχρωμα φύλλα, που ξεφύτρωσε 'τόν ἥλιο μέσ' από ἐκείνη τὴν κοπριά. Λιγδιασμένη, ἀκατάστατη, ἀνάμαλλη και ξετραχηλισμένη, πολλές φορές με τὴν κάλτσα πεσμένη από ἀφροντισιά, ὥστε πὸν φαινόταν γυμνή και λίγη γάμπα, — τριγύριζε, σουλατσάριζε απάνω - κάτω, στεκότανε 'στὶς πόρτες, ἐφλυαροῦσε με τὶς γειτόνισσες, ἐπείραζε τοὺς διαβάτες κ' ἐγελοῦσε, ἀξέννοιαστη πάντα σάν τὸ πουλί. Κάπου - κάπου ο πατέρας της τὴ θυμόταν, — ἅμα πρὸ πάντων ἄκουγε τὸ γέλιο της, ἕνα γέλιο κρυστάλινο, χαρὰ γεμάτο και ὑγεία και καλοσύνη, — κ' ἐκεῖ πὸν διαλαλοῦσε τὶς σαρδέλλες του με λιγοθυμισμένα ἐπιφωνήματα θαυμασμοῦ: ὦ! ὦ! ὦ! — τὶς έβγαζε ἄξαφνα μιὰν ἄγρια φωνή:

— Μωρήνη!...

— "Εφτασα! ἐφώναζε ἡ Χρυσούλα βιαστικά: ἄλλ' ὥς πὸν νὰ τελειώση τὴν κουβέντα της με τὴ γειτόνισσα, ἄρχιζε ἄλλη κ' ἐξεχνόσε νὰ γυρίση 'στο μπακάλικο. Πάλι σὲ λίγο:

— Μωρήνη!...

— Τώρα γιαμά⁵, τώρα!

¹ Σαλουμικά, ἄλμυρά.

² Σκουράντζος, ἡ ρέγκα.

³ Ραριτές, σπάνια πράγματα.

⁴ Μπαρτζολετάντες, ἀστείος, χωρατατζῆς.

⁵ Γιαμά, λοιπόν.

Καμιά φορά ο κύρ - Λάμπρος ἔχανε τὴν ὑπομονή, έβγαине 'στο δρόμο και τὴν ἐκυνηγόσε. Μὰ πάντα ἡ Χρυσούλα τοῦ ξέφευγε μέσ' από τὰ χέρια μ' ἕνα τσαχπίνικο τρέξιμο, κ' ἐτρούπωνε πρώτη 'στο μαγαζί, κ' ἐκρυβόταν ὀπίσω από τὰ πάχη τῆς μάννας της.

— Τζιριτζάντζουλες¹ μου κάνεις, μαγάρα!² τῆς ἔλεγε ο κύρ - Λάμπρος σάν ἐγύριζε λαχανιασμένος, χαμογελώντας κι' ο ἴδιος. "Ηταν ἀγαθὸς και ποτὲ δὲν ἐκτυποῦσε τὰ παιδιὰ του. Ξεθύμαινε μόνο με φωνές. "Ο μαστρο - Δήμος ὅμως, ο γέρω - παράξενος, χειροτονόσε κάπου - κάπου τὴ Χρηστίνη.

Εἶνε περίεργο πὼς δύο τόσο διαφορετικὰ κορίτσια, ἡ Χρυσούλα και ἡ Χρηστίνη, μποροῦσε νὰ εἶνε δεμένα με φίλια. Κολέισσες ἡ ἀσχημὲ με τὴν εὐμορφη, ἡ φρόνιμη με τὴ σουρουλοῦ, ἡ ἀκαμάτρα με τὴ δουλεύτρα, ἡ γεμάτη ἔννοιες με τὴν ἀξέννοιαστη, ἡ ρέμπελη με τὴ νοικοκυρούλα, ἡ πάντα χαρούμενη με τὴν πάντα λυπημένη!... Θὰ ἔλεγε κανεὶς ἀκόμη μιὰ φορά πὼς τάντίθετα κάνουν τὴν ἁρμονία: ἄλλὰ τὸ πρᾶγμα ήταν ἀκόμη ἀπλούστερο. "Ετσι συνείθισαν από μικρές. Εἶχαν τὴν ἴδια απάνω - κάτω ἡλικία κ' ἐμεγάλωσαν 'ς τὴν ἴδια γειτονιά. "Από τὴν πρώτη ὥρα πὸν γνώρισαν τὸν κόσμο, — τὴ ρούγα τους με τὰ παλιὰ φτωγὰ σπιτάκια και με τὸ γάτουλα 'στὴ μέση — ζούσαν κ' ἔπαιζαν μαζί. "Ως τὰ δώδεκα χρόνια της, ἔτσι ἀλευρογύριζε τὴ γειτονεῖα κ' ἡ Χρηστίνη. "Επειτα ἄρχισε νὰ μασσουρίζῃ 'στὴ σβίγα τὰ γνέματα τῆς μάννας της, πὸν εἶχε τὸν ἀργαλειό, και 'στο τέλος, ἀφοῦ πέθανε ἡ μαστρο - Δήμαινα, ἐκάθησε 'τόν ἀργαλειὸ κ' αὐτή. "Η Χρυσούλα ἔμεινε νὰ τριγυρίζῃ μονάχη τῆς ἡ φίλια τους ὅμως φίλια. Δυὸ και τρεῖς φορές τὴν ἡμέρα, ἡ Χρυσούλα ἔπαιρνε τὴ βόλτα της κι' από τὸ ἐργαστήρι τῆς Χρηστίνης, κ' ἐστεκότανε δίπλα 'τόν ἀργαλειό, ὀρθὴ πάντα, νὰ βλέπῃ τὴν κολέισσά της πὼς πετοῦσε τὴ σαῖτα και πὼς ἐδούλευε τὰ ποδαρικά. Τὸ βράδυ, ἅμα ἔπανε ἡ δουλειά, τὰ ἔλεγαν μαζί, καθισμένες 'στο κατῶφλι, πότε τῆς μιανῆς πότε τῆς ἄλλης, και τὴν Κυριακὴ ἢ τὴ γιορτὴ, πὸν ἔβαζαν τὰ καλά τους, ἐκουβέντιαζαν από τ' ἀντικρυστὰ τους παράθυρα.

"Η Χρηστίνη ἀγαποῦσε τὴ Χρυσούλα γιὰ 'ήταν γλυκοαίματη, καλόβολη κ' εὐμορφη — μὰ τὴν ἐξήλενε κι' ὅλα γι' αὐτά. Καὶ με τὰ χρόνια, ἡ ἀγάπη λιγότενε και ἡ ζήλεια μεγαλύτενε... "Οσοι νέοι περνοῦσαν απ' τὸ καντοῦνι τὴν Κυριακὴ, — νέοι απ' ἄλλες γειτονεῖες, πὸν τριγύριζαν γιὰ κυνηγι, — τὴ Χρυσούλα ἐκύτταζαν χασκισμένοι, πὸν ἔλαμπε 'στο παραθύρι της. Κανένας ποτὲ δὲν ἐγύρισε νὰ ἰδῇ και τὴν ἁμοιρη Χρηστίνη 'ς τὸ δικό της, ὅσο

¹ Τζιριτζάντζουλα, σκέρτσος, νάξι, πονηριά, ἐλιγμός.

² Μαγάρα, χαϊδευτικὰ παληκορίτσος.

κι' ἂν ἦτανε στολισμένη... Κι' αὐτό, ἅμα ἦλθε 'στὴν ἡλικία πὸν κατάλαβε καλλίτερα τὸν κόσμο, — τὴ ρούγα της πάλι με τὰ παλιὰ φτωγὰ σπιτάκια και με τὸ γάτουλα, ναί, μὰ και με τὴ γαλάζια λουρίδα τοῦρανοῦ από πάνω, με τὰ πουλιὰ και με τὰστέρια, — αὐτὸ τὴν ἐφαρμάκωνε. Κ' ήταν γι' αὐτὴ μιὰ μάχαιριά 'στὴν καρδιά, κάθε πὸν ἄκουε τώρα καμιά γειτόνισσα νὰ λέῃ με θανμασμό γιὰ τὴ Χρυσούλα «ὦμορφο τὸ μάγαρο!» — ἐνῶ γι' αὐτὴ καμιά ποτὲ δὲν εἶπε ἄλλο, παρὰ πὼς εἶνε «χρυσοχέρα»... Κ' ἐπερίμενε νὰ τῆς τὸ πουν; Μήπως δὲν εἶχε μάτια κι' αὐτή; δὲν εἶχε κ' ἕναν καθρέφτη μεγάλο, από πάνω απ' τὸ κορμὸ, πὸν τῆς ἔδειχνε ὅλο της τὸ κορμί, κ' ἕναν ἄλλο μικρὸ τοῦ χεριοῦ, πὸν τὸν ἐκολλοῦσε 'στὰ μοῦτρα της γιὰ νὰ τῆς δείχνῃ κάθε ἀπελπιστικὴ λεπτομέρεια;...

Μὰ ὅση ήταν ἡ μυστικὴ της λύπη γιὰ ὅλ' αὐτά, ἄλλη τόση κ' ἡ μυστικὴ της χαρὰ, όταν ἄκουε νὰ κατηγοροῦν τὴν εὐμορφη φίλενάδα της.

— Κοτζᾶ - κοπέλλα τώρα, — ἔλεγε ἡ θεία Νικολέττα, ἡ γειτόνισσα — νὰ ξημεροβραδυάζεται 'στοι ροῦγες και 'στὰ παρεθύρια, και νὰ χασκογελάῃ με τὸν ἕνανε και με τὸν ἄλλονε; νὰ ζέβῃ από τὴ βρωμὰ σὰ σγαρίλιος τοῦ "Αμμου, και νὰ μὴν πηγαίνει απάνου μιὰ στιγμὴ, νὰ ράψῃ κἄνε ἕνα κουμπὶ 'ς τὴ *σκαμπαβία*¹ τση, πὸν καμιά ὥρα θὰ φανοῦνε και τὰ στήθεια τση, δὲ ντροπέται;... Δὲ βλέπει τὴν ἀδρεφὴ τση τὴν "Ελενα, τὴν καλὴ κοπέλλα, πὸν δὲ λείπει τὸ βελόνι από τὸ χέρι τση;... Μὰ τὸν ἅγιο Διονύσιο, κ' ἐγὼ δὲν εἰξέρω πὼς θὰ καταντήσῃ ἐφτοῦνη ἡ κοπέλλα.

— Τσῆ τὰ λέω κ' ἐγὼ, ἀπαντοῦσε ἡ Χρηστίνη, τσῆ τὰ λέω, μὰ ἐφτοῦνη, γυιέ μου, δὲν ἀκούει κανένα.

— "Αγκαλά μου, τίνος ἄλλονοῦ θὰ μοιάσῃ παρὰ τσῆ μάννας τση; Γιατί, νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια και νὰ μὴ ξεροκοκινίζουμε... ἐδωπᾶ πὸν τὰ λέμε... ἡ Φιορέττα ἡ Λάμπραινα ποτὲ τση δὲν ἐστάθηκε νοικοκυρά... Δὲν τὴ βλέπεις κατάντια πὸν ἔχει; Βαρύνεται νὰ κουνηθῇ και δὲ δίνει φαρδίνι² τσακισμένο γιὰ τίποτσι... "Ως και τὴ γιορτὴ ἀκόμα, πὸν βάνει τὸ πράσινο μεταξωτὸ και πηγαίνει 'στὴν ἐκκλησία, — σοῦ ὀρκίζονται, μάτια μου, γιὰ τὴν ἄκουσα 'στο γυναικί³ με τὴ μύτη μου, — βρωμαίει σαρδέλλες. Ναί μὰ τὸ ἅγιο Κορμάκι τοῦ Προστάτη μας.

— "Εμὲ θὰ μοῦ πῆς; ἀπαντοῦσε ἡ Χρηστίνη. Μπᾶ! ἂ δὲν εἶχανε κ' ἐκείνη τὴν "Ελενα, θὰ ψωριάζανε οὔλοι τους σάν τὸ γάτο τους.

— "Ας εἶνε... ὅποιος ἔχει ἄλλοῦ τὸ νοῦ του, δὲ μπορεῖ νὰ τὸν ἔχῃ ἐκεῖ πὸν χρειάζεται. Καὶ τὸ νοῦ τσῆ Φιορέττας, τώρα 'στὰ γεράματα, τσῆ

¹ Σκαμπαβία, καμίζόλα.

² Φαρδίνι, χάλκινο νόμισμα.

³ Γυναικί, ὁ γυναικωνίτης τῆς Ἐκκλησίας.

τὸν ἐπῆρε ο Γερόλυμος ο μακελλάρης. Ψέματα;... — "Ε, ἀπαντοῦσε ἡ Χρηστίνη: ἀπὸ πίσω από τὸ δάχτυλό του δὲ μπορεῖ κανένας νὰ κρυφτῇ.

Αὐτὸ ήταν βέβαιο. "Ο Γερόλυμος ο μακελλάρης, ο μεσόκοπος, με τὸ χοντρὸ και κατακόκκινο σβέγκο, εἶχε λυμπισθῇ τὰ πάχη τῆς μπακάλαινας, και ἡ πονόψυχη Φιορέττα ήταν τώρα ἡ ἀγαπητικιά του. Πολλὰ ἀδιάκριτα μάτια τὸν εἶδαν νὰ μπαίνει τὴ νύχτα 'στο κατώγι, 'στο παραμάγαζο... Τὸ ἤξεραν πιά ὡς κ' οἱ πέτρες τῆς ρούγας, τὸ ἤξερε ἀκόμα κι' ο κύρ Λάμπρος. "Ελεγαν μάλιστα πὼς αὐτὴ δὲν ήταν ἡ πρώτη πονόψυχιά τῆς Φιορέττας του. "Ο κύρ Λάμπρος ὅμως δὲν ήταν από κείνους πὸν σκοτώνουν, ἢ πὸν δέρνουν ἢ πὸν διώχνουν. Φωνές μόνο ἤξερε, κι' ἀπὸ φωνές δὲν ἴδρωνε τ' αὐτὴ τῆς Φιορέττας του. Στὸ τέλος βαρέθηκε πιά και νὰ φωνάζῃ ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος κ' ἔκανε πὼς δὲ βλέπει. "Ας τα νὰ πάνε 'στο διάολο!...

Κι' ἂν ἤθελε ἀκόμα, γι' ἀγάπη τῆς φιλενάδας της, πὼς μποροῦσε ἡ Χρηστίνη νὰ τᾶνρηθῇ και νὰ τᾶποσκειπᾶσῃ τὰ ὀλοφάνερα; "Αλλὰ κι' αὐτὸς ο ἐξευτελισμὸς τῆς μάννας, πὸν ήταν ἐξευτελισμὸς τῆς οἰκογένειας ὅλης και τῆς Χρυσούλας τῆς ἴδιας, τὴν εὐχαριστοῦσε κατάβαθα. Εὐμορφη ναί, ὅσο θές: μὰ μιὰ πὸν εἶχε τέτοια μάννα, ποῖος θὰ τὴν ἔπαιρνε; Αὐτὴ ήταν νοικοκυρά, δουλεύτρα και ἀπὸ τίμιο σοῖ. Ποτὲ της δὲν ἀκούστηκε 'στο παραμικρὸ ἡ συχωρεμένη ἡ μάννα της, και ὅσες τρέλλες κι' ἂν ἔκαμε ο ἀδελφὸς της ο Νιόνιος, πρὶν φύγῃ 'τόν Πύργο, — παιδιαστικά πράματα, — ὅπως νὰ πῆς ἄντρας ήταν... Κάθε καλὸς νέος, σάν τὸν Τζώρτζη τοῦ Μενεγῆ, τὸ μαρμπέρη, μποροῦσε νὰ τῶχῃ τιμὴ του και καμὰρι του, νὰ τὴν κάμη μιὰ μέρα γυναικα του, με τιμημένο στεφάνι και με τὴν εὐχὴ γονίων και Θεοῦ. "Η Χρυσούλα ὅμως... ἡ εὐμορφη... τὸ πολὺ - πολὺ μποροῦσε νὰ τὴν σπιτώσῃ κι' αὐτὴ κανέν' ἀρχοντόπουλο γιὰ τὴν εὐμορφιά της... Καὶ θυμόταν ἡ Χρηστίνη ἄλλες δυὸ κοπέλλες από τὴ γειτονεῖα, τὴν "Αριέττα και τὴν Πάτρα, — εὐμορφες κι' αὐτές, μὰ ὅχι σάν τὴ Χρυσούλα, — πὸν τώρα ζοῦσαν 'ς ἄλλες γειτονεῖες, κ' οἱ δυὸ σπιτωμένες, ἡ μιὰ από ἕναν ἀφέντη γέρο, παντρεμένο, με θηλυκὰ παιδιὰ τῆς παντρεῖας — δὲν ντροπέται! — ἡ ἄλλη από ἕνα κοντόπουλο, ἕνα λεβέντη σάν τὸ κροῦ τὸ νερό... Μὰ καμιά δὲν ἐξήλενε ἡ Χρηστίνη: οὔτε τὴν "Αριέττα πὸν εἶχε τὸν πλούσιο γέρο, οὔτε τὴν Πάτρα πὸν εἶχε τὸν εὐμορφο γιό. "Ετσι χωρὶς στεφάνι; Καλλίτερα νὰ πᾶῃ 'ς τὴν *τσίμα* τοῦ πόρτου, και νὰ πνιγῇ!...

Μιὰ μέρα, ἡ θεία Νικολέττα, ἡ καλὴ γειτόνισσα πὸν πῆγε νὰ τῆς βοηθήσῃ 'ς τὸ διασίδι, τῆς εἶπε μέσ' 'ς τὰ ἄλλα:

— "Η κολέισσά σου γλῆγορα, μοῦ φαίνεται, θὰ πάρῃ τὸν κακὸ δρόμο, ἂν δὲν τὸν ἐπῆρε

κιάλας... Σου λέω, παιδί μου, για το καλό σου, να μην έχεις πολλά νταραβέρια με δαύτηνε.

— Και τι νταραβέρια έχω εγώ; αποκριθήκε η Χρηστίνα. Μπορώ γιαμὰ νὰν τῆς κόψω καὶ τὴν καλημέρα, γειτόνισσες ποὺ εἶμασ' ἐδῶ πᾶ, ἀναστημένες ἀπὸ τὰ μικρά μας χρόνι' ἀντάμα; Στὸ σπῖτι τους; ἔχω νᾶναιβῶ ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ πέθανε ἡ μάννα μου... Πῶς ἔρχεται ἐδῶ; Τί με τοῦτο; Οὔτε τὰ μυστικά της μοῦ λέει, οὔτε ἔχω ἐγὼ νὰ τῆς πῶ... Καθένας γιὰ λόγου του, καὶ ὁ Θεὸς γιὰ οὐλοῦς.

— Ἐχεις δίκιο, δὲ σοὺ λέω... μὰ τώρα - τώρα ἀρχίνησε νὰ φιλιέται καὶ 'στὴ ροῦγα. Νά, ἐπὲς τὸ βράδυ, ἀργά, ἡ μάννα της τὴν ἔστειλε νὰ πάρη μέντα ἀπὸ τὸ καπνοπουλεῖο τοῦ Κατζί¹, γιατί εἶχε, λέει, κόψιμο.

— Ναί, τὴν εἶδα κ' ἐγὼ...

— Ἐ, μπράβο!... Ἐκεῖ τὸ λοιπὸν ποὺ γυρίζει ἀπὸ τοῦ Κατζί, τὴν ἐστρήμωξε 'ς τὴν καντουναδά ἐκεῖνος ὁ πιλάτος, ὁ Τζώρτζης, ὁ γνιὸς τοῦ Μενεγῆ, ὁ μπαρμπέρης καλέ...

— Τόνε ξέρω, κυρά μου, τόνε ξέρω...

— Ναῖσκε... τὴν ἐστρήμωξε, ποὺ λές, καὶ τοῦ ἔδωκε ἓνα φιλὶ 'ς τὸ στόμα... σκαστὸ φιλὶ ποὺ τᾶκουσα ἐγὼ με ταῦτιά μου. Καὶ γέλια ἐκείνη;! καὶ «ψυχὴ μου» ἐκεῖος;!... Τί ἄλλο δὲν εἶξέρω, γιατί ἦτανε σκοτάδι καὶ δὲν ἔβλεπα... Μὰ γιὰ τὸ φιλὶ, παίρνω ὄρκο καὶ 'ς τὴν Κάσσα τοῦ Ἀγίου μας.

Ἡ Χρηστίνα ἐσάστισε, ἐκτύπησε τὶς παλάμες, ἐσήκωσε τὸ κεφάλι κ' ἀνοῖξε τὸ στόμα κατὰ νὰ πῇ μὰ τὴ στιγμὴ ἐκείνη τῆς ἦρθε κ' ἐφταρνίστηκε.

— Γειά σου κ' ἀλήθεια λέω! εἶπε ἡ θεία Νικολέττα.

Ἡ Χρηστίνα χαμογέλασε κ' ἔπειτα πάλι βυθίστηκε 'ς τὴν ἀπορία της. Μπᾶ! μπᾶ! ἀκούς, καλέ;! Ἰσια μ' ἐκεῖ λοιπὸν ἔφτασε ἡ κυράτσα Χρυσούλα; Κρῖμα 'ς τὴν κοπέλλα!... Καὶ ὅμως δυσκολευόταν νὰ πιστέψῃ τέτοιο πράγμα ἡ Χρηστίνα, γιατί τὴ φιλενάδα της τὴν ἤξερε ἄγρια. Λόγια καὶ γέλια ὅσα θές, μὰ χειρονομίες ὄχι... Πολλὲς φορὲς οἱ διαβάτες καὶ οἱ γειτόνοι τῆς ρίχνουνταν 'ς τὰ σκοτεινά, καὶ κατὰ νέοι χαροκόποι ἢ γέροι κολασμένοι, ποὺ τὴν ἔβλεπαν νὰ τριγυρίζῃ 'ς τὸ βούρκο, τὴν ἐνόμιζαν τοῦ χειροῦ τους καὶ ξεθάρρουναν ἀπάνω της. Μὰ πάντα ἡ Χρυσούλα γινότανε σκυλί: «κάτου τὰ ξεράδια σου!» ξεφώνιζε, καὶ δὲν τῶχε γιὰ τίποτα τὸ ἀγοροκόριτσο, νὰ σηκώσῃ καὶ πέτρα νὰ σπάσῃ κεφάλι. Ψέματα λοιπὸν ἔλεγε ἡ θεία Νικολέττα;

— Ὁχι, ἡ γειτόνισσα ἔλεγε τὴν ἀλήθεια. Ὁ Τζώρτζης τοῦ Μενεγῆ, ὁ μπαρμπέρης, τῆς τὸ πῆρε τὸ φιλὶ ἐκεῖνο τὸ βράδυ. Καὶ ἡ Χρυσούλα

¹ Ἐκεῖνον τὸν καιρὸ, τὰ καπνοπωλεῖα ἦταν καὶ ρακοπωλεῖα· τὰ δὲ μπακάλικα πουλοῦσαν μόνο σαλουμάκι.

δὲν ἦρε δύναμι νᾶντισταθῇ. Ἀντὶ νὰ φωνάξῃ, ἐγέλασε, — κ' ἀντὶ νὰ σηκώσῃ πέτρα, ἀγωνίσθηκε μόνο νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ τὸ σπῖτι της;... Ἐ, μὰ δὲν ἦταν σὰν τοὺς ἄλλους ὁ Τζώρτζης! Λεβεντόπαιδο, παλληκαρᾶς ἴσα μ' ἐκεῖ πάνου, χειροδύναμος, ποὺ μπορούσε νὰ τὴ στήψῃ δόλakaiρη σὰ λεμονόκουπα. Καὶ ὅταν ἄπλωνε ἀπάνω της, τὰ χέρια του δὲν ἔτρεμαν σὰν τῶν ἄλλων, οὔτε ἡ φωνὴ του ἐγινόταν βραχνὴ καὶ ἀγνώριστη. Τίποτα τὸ σκοτεινὸ καὶ τίποτα τὸ φοβισμένο. Ἀπλὸν γελαστός, μετὰ θάρρους καὶ μετὰ ἀφέλεια, καὶ μετὰ μιὰν ὀραία ὀρμή, σὰ νὰ ἤθελε ὄχι νὰ κλέψῃ, ἀλλὰ νὰ πάρῃ κατὰ δικό του. Καὶ ἡ Χρυσούλα μπροστὰ 'ς αὐτὸ τὸ δυνατό, ἔχανε κάθε τῆς δύναμι.

Ἡ ἱστορία τοῦ βραδινοῦ φιλοῦ καὶ γι' ἄλλο λόγο ἐπλήγωσε κατάκαρδα τὴ Χρηστίνα. Δὲν τὸ εἶχε πῇ καλὰ - καλὰ οὔτε 'ς τὸν ἑαυτὸ της, μὰ γιὰ τὸ Τζώρτζη τῆς πονοῦσε λιγάκι τὸ δόντι. Γι' αὐτὸν τῆς κελαιδοῦσε ὅλη-μέρα τὸ γαρδέλι της, γι' αὐτὸν μοσχοβολοῦσε ὁ βασιλικὸς καὶ ἡ μπουγαρινιά της; καὶ ὅταν ἔκαμνε ὄνειρα γιὰ τὸ μέλλον, ἀχνόβλεπε μιὰ Χρηστίνα ἡσυχῇ, φρόνιμη, εὐτυχισμένη γυναῖκα τοῦ νέου μπαρμπέρη. Ἐτσι εἶνε πάντα τρελλὰ τῆς νειότης τὰ ὄνειρα... Καὶ τώρα νά, ἡ Χρυσούλα ἡ λιγδοῦ κ' ἡ ἀκαμάτρα, τῆς τὸν ἔπαιρνε μετὰ τὴν εὐμορφία της καὶ τὴν ἀδιαντροπιά...

Ὡς τόσο, τὸ αἶσθημα αὐτὸ τῆς ζήλειας τῆς ἀπόκρυφης, ἦταν τὸ βαθύτερο κατακάθισμα τῆς ἀληθινῆς φύκης, ποὺ αἰσθανόταν, τώρα 'ς τὴν ἀρχή, σὰν τίμια νοικοκυροπούλα, γιὰ τὸ κατρακύλισμα τῆς φιλενάδας της. Νὰ στέκεται ἔτσι νὰ τὴ φιλοῦν 'ς τὸ δρόμο οἱ ἄντρες;!... Καὶ σὰν ἦχος μακρινῆς καμπάνας, ἀντηχοῦσαν 'στ' αὐτιά της ξανὰ καὶ ξανὰ, τὰ λόγια τῆς γειτόνισσας: «Ἡ Χρυσούλα θὰ πάρῃ τὸν κακὸ δρόμο, ἂν δὲν τὸν ἐπῆρε κιάλας». Τὸν κακὸ δρόμο... μὰ καὶ βέβαια ποὺ τὸν πῆρε, μ' αὐτὰ ποὺ ἀρχισε νὰ κἀνῃ, γιατί τί ἄλλο ἦταν ὁ δρόμος ὁ κακός; Καὶ ἀπὸ 'κεῖνη τὴν ἡμέρα θεωροῦσε τὸν ἑαυτὸ της πραγματικὰ καὶ τελειωτικὰ χωρισμένο ἀπὸ τὴν κολέισσα. Γιατὶ αὐτὴ, ἡ Χρηστίνα, μόνον τὸν καλὸ δρόμο θάκολοιτο, τὸ δρόμο τῆς δουλειᾶς καὶ τῆς τιμῆς, τὸ δρόμο τῆς μάννας της καὶ τοῦ πατέρα της. Κ' ἐπειδὴ μιὰ καθαρὴ μεταφορὰ δὲν μπορούσε νὰ κρατηθῇ 'ς τὸ ἀκαλλιέργητο μυαλό της χωρὶς κάποιο ὀλικὸ ἀποκοῦμπι, τῆς ἄρρεσε νὰ φαντάζεται τὸ Τρίστρατο, ποὺ σχηματίζονταν ἐκεῖ 'ς τὴν ἄκρη τοῦ καντουνιοῦ τους: Ἐνας δρόμος ὁ δικός τους· δεύτερος δρόμος ἐκεῖνος ποὺ πήγαινε τὸν ἀνήφορο, μακρὺς, πρὸς τὶς ἀπάνω γειτονειές, πρὸς τὸ λόφο καὶ τὸ βουνό· καὶ τρίτος δρόμος ὁ ἄλλος, ποὺ κατηφοροῦσε ἀντίθετα, κ' ἐβγαίνει σύντομα 'ς τὸν Ἀμμο καὶ 'ς τὴ θάλασσα.

Ἐτσι ἦταν: Μὲ τὴ Χρυσούλα χειροπιασμένες, ἐτράβηξαν μαζί ὡς τὸ τρίστρατο, ὡς τὴν ἄκρη τοῦ καντουνιοῦ τους. Ἦταν τὰ πρῶτα τους χρόνια, τὰ παιδικὰ, τὰ θῶα καὶ τὰ νήξερα. Μ' ἀπὸ 'κεῖ καὶ πέρα ἔλυναν τὰ χέρια, ἀποχαιρετιοῦνταν κ' ἐχωρίζονταν. Ἡ Χρυσούλα ἔπαιρνε τὸν ἓνα δρόμο, τὸν εὐκολὸ κατήφορο, ποὺ ὠδηγοῦσε 'στὴ θάλασσα καὶ 'ς τὸν πνιγμό. Καὶ ἡ Χρηστίνα ἔπαιρνε τὸν ἄλλο, τὸν ἀνήφορο τὸν τραχὺ καὶ λαχανιασμένο, ποὺ ὠδηγοῦσε ὅμως 'ς τὰ ψηλά, 'ς τὸ λόφο μετὰ τὸ ξωκλήσι καὶ μετὰ τὰ κόκκινα σπιτάκια, 'ς τὸ βουνὸ μετὰ τὰ πράσινα πλάγια, 'ς τὸν οὐρανό... Ἐτσι ὁ δρόμος τῆς ζωῆς τους, ὁ κοινὸς ὡς τὰ τώρα, ἐκεῖ 'ς τὸ τρίστρατο, 'ς τὸν κρίσιμο σταθμὸ τῆς νειότης, χωριζότανε 'ς τὰ δύο: Ἀντίο, Χρυσούλα... — Ἐχε γειά, Χρηστίνα...

Β'

Τὸ δρόμο τὸν κακὸ, ποὺ κατηφοροῦσε πρὸς τ' ἀερογιάλια τοῦ Ἀμμιον, τὸν πῆρε 'στ' ἀλήθεια μιὰ νύχτα ἀνοιξιάνικη, ἡ Χρυσούλα, 'ς τὸ μπράτσο τοῦ Τζώρτζη τοῦ ἀγαπημένου της.

Ὁ μαστρο-Δῆμος ὁ ἴδιος, γυρίζοντας τὴν ὥρα ἐκείνη ἀπὸ τὰ «πραματευταρεῖα» τῆς Πλατείας Ρούγας, ὅπου εἶχε πάει νὰ δώσῃ διασίδι καὶ νὰ πάρῃ γνέματα τῆς κόρης του, καὶ εἶχε παραργήσῃ γιατί ἦταν Σαββατόβραδο καὶ οἱ πραγματευτάδες εἶχαν σκοτοῦρες, — ἀπάντησε τὸ ἔνοχο ζηνγάρι 'ς τὸν ἔρημο δρόμο. Εἶδε τὴ Χρυσούλα, κ' ἂν καὶ κουνουλωνμένη 'ς τὸ μαῦρο μαντυλόνι της, τὴν ἐγνώρισε. Καὶ ὅταν ἔφτασε 'ς τὸ σπῖτι, φορτωμένος γνέματα καὶ ἀγανάκτησι, ἡ πρώτη του δουλειὰ ἦταν νὰ τὰ πῇ ὅλα τῆς Χρηστίνας.

— Οὔτε καλημέρα δὲ θέλω νᾶχῃς ἄλλο! μ' ἐφτοῦνῃ τὴν πατσαβούρα! τὴν ἐπρόσταξε.

— Μπᾶ, μπᾶ, μπᾶ! ποὺ θὰ καταδεχθῶ ἐγὼ νὰν τῆς ματαπῶ καλημέρα! ἐδήλωσε, ὑπάκοη πάντα της, ἡ Χρηστίνα.

Δὲν ἐφάνηκε πῶς ἔδωσε μεγαλήτερη προσοχὴ 'ς τὴ διήγησι τοῦ πατέρα της, — πρὶ μόνον καταφρόνσει τῆς ἄξιζε τῆς βρώμας! — καὶ ἀφοῦ ἐδειπνήσανε οἱ δύο τους μετὰ κολοκυνθᾶκια καὶ τηγανιστὲς μαρίδες, ἡ Χρηστίνα ἔπεσε 'ς τὸ κρεβάτι κ' ἐκαμώθηκε τὴν κοιμισμένη. Ὑστερα ὅμως, μόλις ἀκούσε τὸ γέρο νὰ ροχαλῖξῃ, σηκώθηκε κ' ἐπῆγε 'ς τὸ παράθυρο, μπροστὰ 'ς τὴν κλεισμένη γυῖλια. Ἐκεῖ εἶχε τὴν ὑπομονὴ νὰ καθήσῃ καὶ νὰ παραμονέψῃ ὥρες ὀλόκληρες. Ἦθελε νὰ βεβαιωθῇ ἂν ἐκείνη ποὺ εἶδε 'ς τὸν κακὸ δρόμο ὁ πατέρας της, 'ς τὸ μπράτσο τοῦ Τζώρτζη, ἦταν ἡ Χρυσούλα. Μὰ καὶ ποῖα ἄλλη μπορούσε νὰ ἦταν;... Κι' ἤθελε ἀκόμα νὰ ἰδῇ πῶς καὶ τί ὥρα θὰ ἐγύριζε 'ς τὸ σπῖτι της ἡ παραστρατισμένη... Τὴν ἐκρατοῦσε ἄγρυπνη — καὶ κακὴ

¹ Ἄλλο, πιά, εἰς τὸ ἔξης.

— ἡ ζήλεια καὶ ἡ περιέργεια. Ἐπέρασαν τὰ μεσάνυχτα, βγήκε κατακόκκινο τὸ μισοφέγγαρο, τὸ τριζόνι γαργαλισμένο δυνάμωσε τὸ τραγοῦδι του... Στὸ δρόμο ψυχὴ, ὅλα κατὰκλειστα καὶ βαθυκοιμισμένα. Θὰ ξημέρωνε κιάλα, κ' ἀκόμα νὰ φανῇ ἡ Χρυσούλα. Μήπως δὲν θὰ ξαναγύριζε καθόλου; Μήπως ὁ Τζώρτζης θὰ τὴν κρατοῦσε γιὰ πάντα;... Μὰ ὄχι, δὲν τὸ ἐπίστευε αὐτό. Ὁ Τζώρτζης ἦταν πολὺ νέος ἀκόμα καὶ εἶχε μάννα κ' ἀδελφές. Δὲ θάκανε τέτοια μεγάλη τρέλλα... Καὶ θυμόταν ἡ Χρηστίνα: ἔτσι καὶ τὴν Ἀριέττα, πρὶν τὴ σπιτώσῃ ἐκεῖνος ὁ πλούσιος γέρος, τὴν εἶχε πάρῃ μιὰ νύχτα ἓνας φτωχὸς νέος, καὶ τὴν εἶχε γυρίσῃ 'ς τὸ σπῖτι της κατὰ τὴν αὐγὴ... Μὴ δὲν εἶχε βοήξῃ τότες ἡ γειτονειά; Καὶ ἡ Χρυσούλα τώρα τὰ ἴδια... Εἶχαν, βλέπεις, τὸ καλὸ παράδειγμα... κ' ἐκεῖνος κ' ἐκείνη.

Καὶ νὰ τους, τέλος πάντων! Γυρίζουν. Βουβοί, μετὰ φοβισμένα βήματα, σιγὰ-σιγὰ, περπατοῦν κ' οἱ δύο τους σὰν τοὺς κλέφτες. Κανένας νὰ μὴ τοὺς ἀκούσῃ, κανένας νὰ μὴ τοὺς ἰδῇ. Ποῦ νὰ τὸ ξέρουν πὼς ἡ κλειστὴ γυῖλια εἶχε ἄγρυπνα μάτια γι' αὐτούς!... Ἡ Χρηστίνα τοὺς βλέπει, ὦ, πῶς τοὺς βλέπει!... Τὰ μάτια της τὰ γατίσια θέλουν νὰ σχίσουν τὸ νυκτερινὸ μισοσκοτάδο γιὰ νὰ διακρίνουν κάθε λεπτομέρεια ἐπάνω 'ς τὶς δύο ἐκεῖνες ἀνθρώπινες σκιές, γιὰ νὰ διαβάσουν ὡς καὶ τὴ ντροπὴ, γραμμένη, ἂν ἦταν, 'ς τὸ πρόσωπο τῆς Χρυσούλας... Μὰ τὸ πρόσωπο αὐτὸ εἶνε ὅλο σχεδὸν σκεπασμένο μετὰ τὸ μαῦρο μαντυλόνι, καὶ σκύφτει, ὦ πῶς σκύφτει, σὰ νὰ ἤθελε νὰ κρυφθῇ κ' ἀπὸ τὸν Τζώρτζη τὸν ἴδιο!... Νά τους, ἔφθασαν... Μπροστὰ 'ς τὴν πόρτα της, ἡ Χρυσούλα χώνει τὸ κλειδί 'στὴν κλειδαρότρυπα, καὶ ἀγάλλεται - γάλλεται, χωρὶς κρότο, τὸ γυρίζει. Νά, ἡ πόρτα τώρα χάσκει... Τὸ κεφάλι της βάνει στοίχημα ἡ Χρηστίνα, πὼς ἡ φιλενάδα της τὴν εἶχε λαδωμένη ἀποβραδὺς 'ς ὅλα της τὰ σίδερα, γιὰ νὰ μὴν τριξῇ οὔτε ὅσο τριξῇ ἡ γάτα ποὺ χαίρεται. Κι' ἀκόμη βάνει στοίχημα τὸ κεφάλι της, πὼς ἦταν συνεννοημένη μετὰ τὴν ἀδελφὴν της, μετὰ τὴν Ἐλενα, — ἐκεῖνο τὸ σιγαλὸ ποτάμι — νὰ τῆς τραβήξῃ ἀπὸ μέσα τὸν καδινάτσο¹, ποὺ θὰ τὸν ἔβαλε βέβαια ὁ κύρ - Λάμπρος — ὁ κακομοῖρος — πρὶν πέσῃ νὰ κοιμηθῇ... Μπορεῖ καὶ μετὰ τὴ μάννα της. Γιατὶ ὄχι; Τέτοια μάννα ποὺ εἶχε!... Ἀξίζει τώρα νὰ βγάῃ κ' ἐκείνη τὸ μακελλάρι της, καὶ νὰ συναπαντηθοῦν ἐκεῖ 'ς τὴ «μπασιά», Χρυσούλα καὶ Φιορέττα, Τζώρτζης καὶ Γερόλυμος... χὰ, χὰ, χὰ!...

Σὲ μιὰ στιγμὴ μέσα, ἔπέρασαν ἀπὸ τὸ νοῦ τῆς Χρηστίνας ὅλοι αὐτοὶ οἱ στοχασμοί. Τόσο χοιριάσθηκε κ' ἡ Χρυσούλα γιὰ ν' ἀγκαλιάσῃ τὸν Τζώρτζη της, νὰ τοῦ δώσῃ ἓνα βιαστικὸ καὶ μουνγὸ φιλὶ, τὸ τελευταῖο, νὰ γλυστρήσῃ 'ς τὸ

¹ Καδινάτσος, ὁ σύρτης.

σκοτεινό άνοιγμα και να κλείση πίσω της την πόρτα. Τώρα ή πόρτα λιγάκι άκούσθηκε. Άκούσθηκε κι' ό καθινάτσος που ξαναμπήκε από μέσα. Άκούσθηκαν και τὰ βήματα του Τζώρτζη, που ξεκίνησε ξέθαυρα. Σὰ να έλεγαν με όλα και οι δυό τους: Έμεις είμαστε. Τώρα δέν έχουμε ανάγκη....

Τόν πήρε λοιπόν τόν κακό δρόμο εκείνη τη νύχτα, ή εύμορφη Χρυσούλα. Κ' έβγήκε βέβαια 'ς τη θάλασσα. Μ' από κει ποῦ; σέ σπίτι ή σ' άκρογιαλί; Αυτό ή Χρηστίνα δέ μπορούσε να τό ξέρη. Κάτι άλλοι όμως, —κάτι παστρικοί, άπο- νύχτεροι, που έβγαναν κοντραμπάντο καφέ και ζάχαρη, 'ς τό έρημο έξοχικό άκρογιαλί του Άγίου Χαράλάμπη, τους είδαν από εκεί να περνοῦν και να τραβούν ίσια κι' άφοβα κατά την Έκκλησιά. Η Έκκλησιά έχει μιάν ευρύχωρη λόζα απάνω 'ς τη θάλασσα, με ώραία πλατεία πεζού- λια, όπου μπορεί κανείς να καθήση και να ξα- πλωθῇ, κ' ένα μεγάλο σαρκοφάγο, άσβεστωμένο, 'ς την άκρη. Είνε τό ρομαντικό καταφύγιο τών έραστών, κ' εκεί μέσα έπήγαν να στήσουν την έφήμερη φωλιά τους, ό Τζώρτζης και ή Χρυ- σουλά. Δέν φοβούνταν να τους έβλεπε κανείς, κ' εκείνοι που τους είδαν πριν να πηγαίνουν, έμάν- τευαν βέβαια την παρανομία, μα κι' αυτοί δέν ήταν λιγώτερο παράνομοι... Τό κύμα έφλοί- σβιζε 'ς τὰ πόδια τους, ή αύρα τους έφευγε τὰ θαλάσσια άρώματα, κ' οι νέοι, ξαπλωμένοι 'ς την όλόστρωτη πέτρα, εκεί 'ς τη γωνία της λόζας, κοντά 'ς τόν παλινό σαρκοφάγο, δίπλα 'ς τό θάνατο, χαίρουσαν τη μεγάλη ζωή... Τό ποῦ δέν μπορούσε βέβαια να τό ξέρη ή Χρηστίνα. Άλλά τί με τοῦτο; Την έννοιαζε που ή Χρυσούλα έπήρε τόν κακό δρόμο, και περισσότερο που τόν πήρε μαζί με τόν Τζώρτζη. Τώρα πάει!.. Ποιός τό ξέρει πότε θα ξεμπλεκε από τὰ δίκτυα της και θα γλύτονε από τὰ μάγια της τό καλό παιδί!.. Πόσοι νέοι δέν έχάθηκαν για πάντα, μιὰ που μπλέξαν με τέτοιες...

Εκείνη τη νύκτα ή Χρυσούλα μπορεί να κοι- μήθηκε. Η Χρηστίνα όμως δέν μπόρεσε να κλείση μάτι. Τί παράξενο! Η Χρυσούλα έκαμε την άμαρτία, και ή Χρηστίνα κυλιόταν και ψη- νότανε σαν άμαρτωλή 'ς τό παρθενικό κρεβάτι... Εσπάραξε ή καρδιά της, μα πήρε την απόφασί της, —και δέν έβλεπε την ώρα πότε να ξημε- ρώσει ό Θεός την ήμερα.

Κ' έξημέρωσε Κυριακή. Τό καμπαναριό του Άγίου έζέχυνε 'ς όλη τη χώρα την αϊθέρια συ- ναυλία του, και ό μαστρο-Δήμος πρωί- πρωί, άφοῦ έψώνισε, έφυγε για την Έκκλησιά. Η Χρηστίνα σηκώθηκε, λούστηκε, άλλαξε, κενί- σθηκε, έστειλε τό κρέας 'ς τό φούρνο με τό μικρό Νικόλα που της έκανε τὰ θελήματα, κ' έτοιμά- σθηκε για την ευχάριστη κυριακάτικη άργία της φάντρας: λούσο, παράθυρο και πόρτα όλη την

ήμερα, κουβέντα με τις γειτόνισσες, χαιρετούρες με τους γνώριμους διαβάτες, και μιὰ βιζιτούλα συγγενική, κανένα τραγουδάκι με την κιθάρα, και... ό,τι άλλο έστελνε ό Θεός. Έκανε, κ' είχε πάντα τό νοῦ της 'ς τάντικρυνά παραθύρια. Τό ένα είχε άνοιξη από πολύ πρωί: ό κύρ Λάμπρος κ' ή Φιορέττα είχαν σηκωθεί κ' αυτοί για την Έκκλη- σιά. Άλλά τό άλλο, της κάμαρας τών κοριτσιών, ξακολουθούσε να μένη κλειστό. Ό κύρ Λάμ- προς έγύρισε κιόλα κι' άνοιξε τό μαγαζί του, ή Φιορέττα με τό πράσινο μεταξωτό που μύ- ριζε σαρόέλλα, άνέβηκε 'ς τό σπίτι να ξαλλάξη, —μα τό παράθυρο τών κοριτσιών δέν άνοιγε ακόμα.

— Ποῦ τότε βάνουνε, γυιέ μου, τόσον ὕπνο έφτοῦνες οι κοπέλλες! συλλογιζόταν ή Χρηστίνα άνυπόμονη· άγκαλά, ὅστερ' από τάποινά... ή Χρυσούλα με τό δίκιο της... βέβαια!..

— Αργά, περασμένες οι όκτώ, τό παράθυρο τέλος πάντων άνοιξε. Κ' έφάνηκε μιὰ στιγμή ή Έλενα, χλωμή, πρασινωπή, άσπροφώρα, ξεστή- θιαστη, με τὰ μάτια προσημένα, με τὰ όλόμαντρα μαλλιά της στά χαρτιά.

— Καλημέρα, Χρηστίνα μου!

— Καλημέρα, άποκρίθηκε σοβαρά-σοβαρά ή Χρηστίνα.

— Κάτι άνόρεχτη σήμερα;

— Έ, έτσι κ' έτσι... Μα με τὰ πράματα που βλέπει κι' άκούει κανέναν... νύχτα και μέρα... μπορεί να έχη όρεξι;

— Μη σέ βαργόμνησε ό γέρος; ρώτησε σιγά- σιγά ή Έλενα, άνύποπτη όλως διόλου.

— Όχι! έγνεψε ή Χρηστίνα.

— Άς είνε, μοῦ τὰ λές ὅστερα... τώρα πάω να συγυριστώ... γιατί είνε και άργά.

Άκουσε, φαίνεται, την όμιλία από μέσα ή Χρυσούλα, κ' έπετάχτηκε.

— Καλημέρα! καλημέρα, κυρά μου! έφώναξε 'ς τη φιλενάδα της, γελαστή και πρόσχαρη όπως πάντα.

Η Έλενα είχε τραβηχθῇ.

— Καλά σου ξυπνητούρια! άποκρίθηκε ή Χρη- στίνα άγέλαστη, μ' ένα ὕφος σὰ να την έβριζε.

Κ' εκύτταζε τη Χρυσούλα κατάματα, με κακία και με περιέργεια.

Ήταν όπως είχε σηκωθεί απ' τό κρεβάτι. Τό άσπρο νυκτικό της άφινε γυμνό τόν άφράτο λαιμό και τὰ χοντρά μπράτσα ός τους άγκώνες. Άτακτα ήταν σαν άφάνες τὰ σγουρά μαλλιά της, και σαν σβυσμένα έφαινονταν τὰ συμπαθη- τικά κοκκινάδια του προσώπου της. Τὰ μάτια της έμαύριζαν έλαφρά 'ς τὰ κάτω βλέφαρα, και τὰ μαυράδια εκείνα, σαν καμωμένα έπίτηδες με τό πινέλο, μέγαλοναν άκόμη τη λάμψη τους. Όλα της ήταν εύμορφα, μα ό λαιμός της εύμορ- φότερος απ' όλα.

— Άλήθεια, έκαμε μ' ένα μορφασμό που

της έζάρωνε χαριτωμένα τη μυτούλα, άργησα σήμερα να ξυπνήσω...

— Μα με τό δίκιο σου, άποκρίθηκε αυθά- δικα ή Χρηστίνα, τέτοια ώρα που έπεςες έψες τό βράδυ...

— Ά, μπᾶ! όχι να σέ χαρῶ... την ίδια ώρα που πέφτω πάντα.

— Μωρε τί μου λές! έκαμε ή Χρηστίνα, κατεβάζοντας τὰ μάτια μ' ένα χαμόγελο περι- παιχτικό.

Η Χρυσούλα ξαφνιάστηκε λιγάκι... Καθώς στεκόταν από μέσ' από τό παράθυρο, έδάγ- κασε με τὰ κάτωβλεψη, με τὰ κοραλένιο χέιλι, έσουφρωσε τό μέτωπο με άπορία, κ' έκλινε τό κεφάλι μπροστά, σὰ να ήθελε νάκούση καλλί- τερα. Τί;

Μα ή Χρηστίνα δέν έλεγε τίποτα. Έξακο- λουθούσε να καταβλέψη, με τὰ μοῦτρα ξυτισμένα. Τί άσχημη που ήταν εκείνη τη στιγμή!

— Μα δέ μοῦ πιστεύεις; τη ρώτησε σέ λίγο ή Χρυσούλα.

— Πῶς; άφοῦ μοῦ τό λές;! εἶπε με τό ίδιο ὕφος ή Χρηστίνα. Σοῦ πιστεύω... βέβαια... έψες τό βράδυ κοιμήθηκες με τοί κόττες...

— Οὔτε με τοί κόττες, οὔτε με τοί κοκόρους, εἶπε με κάποια συγκίνηση ή Χρυσούλα: την ίδια ώρα, κυρά μου, που κοιμάμαι πάντα.

— Ναί... ναί... να σέ χαρῶ!

Μα έξαφνα ή Χρηστίνα άλλαξε τό ὕφος:

— Ά θές λοιπόν να ξέρης, να 'ς τό πῶ εἰγώ: έψες τό βράδυ έκοιμήθηκες με τοί κοκόρους... παναπή την ώρα που κρᾶζαν οι κοκόροι!..

Μπήκαν φύλλοι 'ς τὰ αυτιά της Χρυσούλας, μα επάσχιζε να γελάση, σαν να μὴν ήξερε τί της λένε.

— Άς τα τώρα τὰ γέλια, Χρυσούλα, έκαμε ή Χρηστίνα θυμωμένη, κι' άκου τί σοῦ λέω.

Κ' ετραβήχθηκε πάρα μέσα, όστε τὰ λόγια της, κυπλητά, φυτευτά, μα σχεδόν ψιθυριστά, να πηγαίνουν ίσια 'ς τη Χρυσούλα, χωρίς νάκούη άλλος κανείς. Οὔτε καν ή Έλενα που συγυρίζο- τανε 'ς την ίδια κάμαρα. Έπειτα τό καντοῦνι ήταν στενό, και τάντικρυστά παράθυρα δέν απεί- χαν πολύ.

— Τὰ ξέρω οῦλα... Απόψε ήσουν με... μ' εκείνον που ξέρεις. Σέ πήρε από έδῶ τη νύχτα, εκεί κοντά 'ς τις έντεκα, και σ' έγύρισε πάλι τρεῖς ὥρες πριν να ξημερώση... Ένας άνθρωπος σᾶς είδε 'ς τη ρούγα που κατηφορίζατε, και μοῦ τό είπα... Κ' εἰγώ σᾶς έφύλαξα, και σᾶς είδα με τὰ μάτια μου, από μέσα από τη γρίλλια, την ώρα που γυρίζατε...

Η Χρυσούλα άλλαξε χρώματα, κ' έδάγκανε τὰ κρινοδάκτυλά της, κ' έκλινε τὰ μάτια της, κ' έγνεφε μ' άπελπισία της Χρηστίνας, να πάψη, να σω- πάση, άμάν για τό Θεό, να μὴν άκούση κανείς... Μα ή Χρηστίνα άμείλικτη, άκράτητη και βια- στική, ξακολουθούσε:

— Δέν είνε τίμια πράματα έφτοῦνα, Χρυ- σουλά! Μία κοπέλλα που ξεπορτίζεται τη νύχτα με άντρες, δέν μπορεί να λογαριάζεται 'ς την κοινω- νία. Από σήμερα και 'ς τό εξῆς, δέ θέλω οὔτε τη φιλία σου, οὔτε την καλημέρα σου. Σοῦ μιῶ για ὅστερνη φορά, και 'ς τό λέω για να τό ξέρης.

Άλλαξε ὕφος κ' ή Χρυσούλα, μόλις άκουσε τὰ τελευταία λόγια. Σήκωσε τό κεφάλι με αυθά- δεια, πρόβαλε τό στήθος με άναίδεια, κ' έστηρίξε τους γρόθους 'ς τὰ γοφιά της. Κ' έφώναξε, όσο μπορούσε 'ς τό θυμό της σιγώτερα:

— Για να σοῦ πῶ, κυρά μου! Να μοῦ κάμης τη χάρι!.. Και ποῖος σ' έβαλε τοῦ λόγου σου κριτή σέ ό,τι κάνω εἰγώ; Μη σώσης και μοῦ ματαπῆς άλλη βολά καλημέρα! Δέ με νοιάζει οὔτε για τη φιλία σου, οὔτε για την έχτρα σου. Έγῶ δέν έχω ανάγκη κανέναν, και να μοῦ κάμης τη χάρι να με άφίνης ήσυχη, και να κυ- τᾶς τόν άργαλειό σου και τοί μπομπές τοῦ άδρεφού σου!

— Ό,τι έκαμε ό άδρεφός μου, είνε άντρας! άποκρίθηκε ξεφρενιασμένη πιά ή Χρηστίνα. Και δέν είσαι άξια να έχης τ' όνομά του 'ς τό στόμα σου, έσύ, μωρή, που έψες τό βράδυ ό Τζώρ- τζης — —

— Όρσε! της έστειλε ένα φάσκελο ή Χρυ- σουλά, και της έβρόντησε κατάμουτρα τό παρά- θυρο.

— Άτιμη! την έφτυσε ή Χρηστίνα, κ' έκλεισε κ' εκείνη τό δικό της.

Όλη την ήμερα ή Χρηστίνα ήταν άνόρεχτη, κατσουφιασμένη, πολυσυλλογισμένη και χλωμή. Δέν μπόρεσε να φᾶη τό μεσημέρι, δέν της πήγε ὕπνος τό αποσήμερο, μόλις και μετά βίας κατόρ- θωσε να συγυρισθῇ τό δειλινό γιορτινά, για να προβάλλη κι' αυτή 'ς τό παραθύρι. Έβραζε από μέσα της και την έκυρίευαν, τῶνα πίσω στᾶλλο, τὰ πιό αντίμαχα αισθήματα. Μια μετανοούσε γιατί τὰ χάλασε τόσο άσχημα και βιαστικά με τη φιλενάδα της, και μιὰ μετανοούσε γιατί δέν την έβρισε χειρότερα να ξεθυμάνη... Πότε της ερχότανε να πάη να τη βοηῇ, να της γυρέψη συμπαθιο και να τη φιλήση, και πότε της ερχό- τανε να ξεφωνίση την άτιμία της από τό παρά- θυρο, να τη διαλαλήση 'ς όλο τόν κόσμο, να εκδικηθῇ με τό σκληρότερο τρόπο... Πρέπει να ήταν, αλήθεια, πολύ ίσχυρη ή πρωτινή άγάπη της για την εύμορφη κοπέλλα, όστε νάντέχη ακόμα ένα λείψανο, ένα ἴχνος της, μέσα 'ς τη θάλασσα του μίσους, που την πλημμυρούσε, και να την βασανίζει. Μα κι' αυτό τό συντοίμι κατα- ποντίσθηκε τέλος 'ς τὰ κατάβαθα, και δέν έμεινε παρά τό μῖσος, που της τό μέγαλανε όλοένα ή προκλητική, ή περιφρονητική συμπεριφορά της Χρυσούλας. Παληοκόριτσο, αλήθεια, μάγκας του διαόλου και σαρούλλιος του Άμμιον με φουστά-

νια, ποῦκανε τὴν κακὴ χωρὶς νὰ εἶνε. Ἐκεῖνο τὸ πρῶτο φάσκελο τὸ πρῶτόν, ἔλαβε ὅς τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας ὅλων τῶν εἰδῶν τις συνέχειες. Ἀπὸ τὸ δρόμο, ἀπὸ τὸ μαγαζί, ἀπὸ τὸ παράθυρο, μόλις ἀντίκρυζε τὴ Χρηστίνα, τὴν ἐφασκέλωνε. Κρυφὰ καὶ φανερά, γιατί δὲν τὴν ἔνοιαζε γιὰ τίποτα, κ' εἶχε μιὰν ἀψηφησιὰ ἢ ἀδιάντροπη, ποὺ δὲν λέγεται... Κάποτε στεκόταν παράμερα ὅς τὸ παράθυρο, ἀπὸ μέσα, ὅσῃν ἀκρῇ, καὶ χωρὶς νὰ φαίνεται αὐτῇ, ἔβγαζε μόνο τὸ χέρι της. Κ' ἔξαφνα, ἐκεῖ ποὺ περνοῦσε βιαστικὴ ἢ ἐπρόβαινε ἀνύποπτη ἢ Χρηστίνα, ἀντίκρυζε ἓν ἄσωματο χέρι νὰ τὴν φασκελῶνῃ. Αὐτὸ τὴν ἐλυσσοῦσε, τὴν ἐδαιμόνιζε. Μὰ τί νὰ κάμῃ; Νὰ φασκελώσῃ κι' αὐτῇ; Δὲν ἦταν, ἔλεγε, τῆς «ἀναθροφῆς» της. Κ' ἔκαμονόταν πιά πῶς δὲν βλέπει...

Ἡ ἀλήθεια εἶνε πὼς πολλὰ μπορούσε νὰ κάμῃ. Μὰ τὴν ἐσάστισε, τὴν ξαυμάτωσε καὶ τὴν ἐνίκησε ἡ ἀφάνταστη ἀψηφησιὰ τῆς Χρυσούλας. Στὴν περίστασι ἀποκαλύφθηκε ὅτι ἦταν καὶ φαίνεται νὰ ἦταν κάτι δυνατὸ καὶ τρομερὸ τὸ βρωμοθήλυκο ἐκεῖνο, τὸ ἀναίσθητο, ποὺ μπροστά του ἡ ἀδύνατη Χρηστίνα γονάτιζε. Κι' ὅσῃν ἔβγαζε αὐτῇ, κ' ἐγλώμιαζε, κ' ἐκιτρίνιζε, λὲς καὶ μίκραινε ἀπὸ τὸ κακό της, λὲς κ' ἤθελε νὰ κρυφθῇ ἀπὸ τὸ φόβο της, — τόσῃ μεγάλωνε ἡ ἄλλη, κ' ἐθέρεινε, κι' ἀπλωνόταν, σωστὴ λαμῶσα, αἰκίσσα, γυναικῶρα δεκάξη χρονῶν μὲ παιδιᾶτικο κεφάλι. Καρφὶ δὲν τῆς καιγότανε! Ὅπως κάθε Κυριακῇ, καὶ σήμερα καλοντύθηκε, στολίθηκε, ἔβαλε χάνδρες στὸ λαιμὸ καὶ κόκκινη κορδέλα ὅς τὸ κεφάλι. Κ' ἐπρόβαινε ὅς τὸ παράθυρο ὅσο μπορούσε πιδό μπροστά, γιὰ νὰ φαίνεται ὅλη, καὶ κουβέντιαζε μὲ τὶς παραπέρα γειτόνισσες δυνατὰ, — εἶχε μιὰ φωνὴ κρουσταλένια, — καὶ κατέβαινε ὅς τὸ δρόμο γιὰ νὰ ἰδοῦν καὶ τὰ καινούρια κίτρινα μποτίνια της μὲ τὰ κουμπιὰ ὡς ἀπάνω, κ' ἐγύριζε ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα μὲ τὸ κοντὸ ρόδινο φουστάνι της, κ' ἔρριχνε πόντους γιὰ τὴν κακία καὶ τὴν περιέργεια τοῦ «κόσμου», κ' ἐπείραζε σὰν πάντα τοὺς διαβάτες, ποὺ λιγόνουνταν μπροστὰ ὅς τὰ κάλλη της, καὶ πάλι γελοῦσε τὸ γέλιο της τὸ γεμᾶτο χαρὰ καὶ ὑγεία καὶ καλωσύνη, κ' ἀνέβαινε ὅς τὸ σπίτι

κ' ἔχανότανε, γιὰ νὰκουσθῇ σὲ λίγο ἀπὸ μέσα τὸ τσαχπίνικο τραγοῦδι της ποὺ τὸ ἀκκομπανιᾶριζε μὲ τὴν κιθάρα ἢ Ἑλένα:

Καὶ κάμε τότε, Δέσποινα, ἐδῶδες νὰ περάσῃ
Νὰ στρήψῃ τὸ μουστάκι του καὶ νὰ χαμογελάσῃ...

Καρφὶ δὲν τῆς καιγότανε, ἀλήθεια. Δὲν ἤξερε τάχα τὸ τί εἶχε κάμῃ ἐκεῖνη τὴ νύχτα, ἢ μὴν ἔβιαζε τώρα τὸν ἑαυτὸ της νὰ κάμῃ παραπανιστά, γιὰ νὰ «σκάῃ», νὰ πεισματόνῃ τὴ Χρηστίνα; Πρέπει νὰ ἦταν καὶ τὰ δυό, μὰ πολὺ περισσότερο τὸ πρῶτο. Γιὰ νὰ πάψῃ τὰ τραγοῦδια καὶ τὰ γέλια ἢ Χρυσούλα, καὶ νὰρχινίσῃ τὰ κλάματα, ἔπρεπε νὰ χαλάσῃ πρῶτα ὁ κόσμος. — Ἰδὲς τὴνε, συλλογίσθηκε μιὰ στιγμὴ ἡ Χρηστίνα: ἰδὲς τὴνε! λὲς καὶ εἶνε ἡ πιδό εὐτυχισμένη κοπέλλα τῇ γειτονειᾷ!

Καὶ γι' αὐτὸ ἀποροῦσε πολὺ ἡ Χρηστίνα. Ἐκεῖνη, ἔλεγε, ὅς τὴ θέσι τῆς Χρυσούλας, θὰ κρυβότανε ὅς τὰ τάρταρα καὶ ὅς τὰ καταθρόνια. Ἡ ἄλλη δὲν ἤξερε πῶς νὰ φανῇ καὶ νὰκουσθῇ περισσότερο! Ἀλήθεια ὅποιος τὴν ἔβλεπε σήμερα, θὰ ἔλεγε πῶς εἶνε ἡ πιδό εὐτυχισμένη κοπέλλα τῆς γειτονειᾷς. Ὅπως, ἂν ἔβλεπε καὶ τὴ Χρηστίνα, θὰ ἔλεγε πῶς εἶνε ἡ πιδό δυστυχισμένη... Ἀγέλαστη, ἀμίλητη, ἄσημη, σὰν ἀπομονωμένη μὲ τὸ βουβὸ της μῖσος, καὶ σὰν παραπεταμένη ὅς τὴν κυριακάτικη χαρὰ τῆς γειτονειᾷς, αὐτὴ τὴν ἐντύπωσι ἔκανε καὶ ὅς τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ της. Κι' ἔρχισε νὰ τὸ συλλογίζεται καὶ νὰ τὸ βρίσκῃ πολὺ πολὺ παράξενο, πῶς, ἀφοῦ ἡ ἄλλη ἔκαμε τὴν ἁμαρτία, αὐτὴ ὑπόφερε καὶ δυστυχούσε, σὰν τὴ χειρότερη ἁμαρτωλή...

Κι' ὁ γοργὸς αὐτὸς στοχασμὸς, ποὺ τὸν ἐξέχασε κηόλα σὲ λίγο, ἦταν μολοντοῦτο ἡ πρώτη ἀστραπὴ τοῦ νοῦ, χλωμὴ ἀκόμα σὰν ἡμέρας, ποὺ τῆς ἔδειχνε τὴ Μοῖρα της.

Μυστικὸ κάποιον νῆμα τὴν κρατοῦσε δεμένη αἰώνια μὲ τὴ Χρυσούλα. Ὅς τὴν ἀποχαιρέτησε ὅς τὸ τρίστρατο, ὅς τῆς ἔκοψε καὶ τὴν καλημέρα μόνον τὸ μυστικὸ νῆμα τῆς Μοίρας δὲν μπορούσε νὰ κόψῃ. Κ' ἔτσι θὰ ἦταν πάντα: Ὅσο θὰ προχωροῦσε ὅς τὴν ἁμαρτία ἢ Χρυσούλα, τόσο θὰ μεγάλωνε — ἀμείλικτη Μοῖρα! — καὶ τῆς Χρηστίνας ἡ δυστυχία....

[Ἐπεται συνέχεια]. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΡΟΔΟΠΗ

... pede barbaro Custratam Rodopen
Horatius.

Τὰ πλάγια τὰ πολὺπτυχα, λαγγάδια μύρια ἀπλώνουν,
στήθια βαθύκολπα, θαρρεῖς, καὶ καμπυλογραμμένα
τὰ κορφοβούνια σου, νερὰ ὅς τὰ σύδεντρα κρυμμένα
καὶ χλόη κι' ἀνθοί, ὠραία ζωὴ κι' ὁλόδροση σοῦ δώνουν...

Ῥοδόπη ἐσὺ ποιμενικὴ καὶ λυγερὴ Ῥοδόπη,
ποὺ πρὶν ἢ θεογέννητες σὲ κατοικοῦσαν Μοῦσες,
κ' ἐλληνικὰ μιὰν ὀρφικὴν στροφὴν ἐτραγουδοῦσες,
κ' εἶχαν πνοὴ τὰ δέντρα σου κ' εἶχαν ψυχὴν οἱ τόποι,

Τώρα ὁ Δράκος τοῦ Βορριά, ποὺ μαῦρο σπέρνει φόνον,
ὅς τὴν ἐμορφιά σου πάτησε μὲ βάρβαρον ποδάρι!
Ἄλλοι σου καὶ θὰ μαραθῇς..... Δὲν θὰ σοῦ μείνῃ χάρι,
ὅς πληγωμένο εἰδύλλιον ἀπ' τοῦ Βορριά τὸν φθόνον.

Μὰ κάλεσε τὸν Ὀλυμπο βοήθεια σου νὰ τρέξῃ,
καὶ τὸ κορμί σου στήλωσε, τὸ ξαπλωμένο τώρα,
Ἀπ' τ' Ἀλεξάνδρου μας τὴ γῆ ὡς τοῦ Ὀρφέως τὴν χώρα,
Κοιτῶνια κι' ἀστροπέλεκτα ὅς τὸν δράκοντα νὰ βρέξῃ!

Γίνε ἀμαζών, καὶ δυνατὸ προμάχων κάστρο γίνε,
μακριὰ τὸν Δράκο-Βούλγαρο νὰ τὸν κρατῇς αἰώνια,
κ' ἡ ὁμορφιά σου, ἀνίκητη ἀπ' τοῦ Βορριά τὰ χιόνια,
θ' ἀνθῇ, Ῥοδόπη λυγερὴ καὶ τῶν βουνῶν μας κορῖνε.

ΚΩΝ. Σ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ

ΣΥΜΕΩΝ ΣΑΒΒΙΔΗΣ

Ἐκα ὁλόκληρα ἔτη παρήλθον ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ποὺ ἐγνώρισα τὸν καλλιτέχνην εἰς τὸ Μόναχον. Ἐκτοτε ἡ ζωὴ του, ἱερὰ ζωὴ τεχνίτου, παλαιόντος μέσα εἰς τὸν κοινωνικὸν κυκεῶνα καὶ εἰς τὰς προλήψεις τῆς ἐποχῆς, βαδίζει μὲ εἰλικρίνειαν τὸν δρόμον της.

Ὁ Συμεὼν Σαββίδης εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς ὀλίγους Ἑλλήνας καλλιτέχνας ποὺ ἀφοσιώθηκαν ὁλοψύχως εἰς τὸ ἔργον των. Ἡ σπανία παρατηρητικότης του καὶ τὸ ἔκτακτον ἀληθὲς τάλαντόν του εἰς τὴν ἁρμονίαν τῶν χρωμάτων ἀναδεικνύουν τὸ ἔργον του ὡς μοναδικὸν παράδειγμα διὰ τὴν χρωματικὴν αὐτάρκειαν τῆς τέχνης, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πολὺ ὀλίγοι καλλιτέχναι γνωρίζουν καὶ ὀλιγώτεροι πραγματοποιοῦν.

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Τοκάτ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατὰ τὸ 1859 ἀπὸ γονεῖς Ἑλλήνας ἐμπορευομένους. Τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐσπούδασε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μαθητεύσας καὶ εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Ἐμπορικὴν Σχολήν. Ἀκόμη ἐνθυμοῦνται οἱ φίλοι του τὴν ἐπίδοσιν ἣν εἶχε εἰς τὸ σχέδιον διακρινόμενος πάντοτε μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν του. Μετὰ τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει σπουδὰς τὸν ἤλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἤκουσε μαθήματα ἀρχιτεκτονικῆς ἐν τῷ Πολυτεχνεῖῳ Ἀθηνῶν. Κατόπιν μετέβη εἰς τὸ Μόναχον ὡς ὑπότροφος τοῦ ἀειμνήστου Ζαφειροπούλου καὶ ἤρχισε ζωγραφικὴν ὑπὸ τὸν Benzur ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Μονάχου καὶ κατόπιν ὑπὸ τὸν Γύζην, τὸν Löffts καὶ τὸν Diez. Ἐπὶ 24 ὁλόκληρα ἔτη

παραμείνας ἐν Μονάχῳ εἰργάζετο ἀθορύβως πρὸς ἓνα τελικὸν σκοπὸν πάντοτε ἀναπτύσσων καὶ προάγων τὴν τέχνην του. Ἐξέθετε ἔργα του τὰ ὁποῖα ἐπώλει εἰς τὰς ἐκδόσεις Βερολίνου, Λειψίας, Ἀμβούργου, Βιέννης, Παρισίων καὶ Λονδίνου ἔνθα καὶ ἔλαβε ἀργυροῦν βραβεῖον. Τὰ καλλιτεχνικὰ ἐν τούτοις ἰδεώδη τοῦ Σαββίδου δὲν ικανοποιούντο ἀπὸ τὴν ἀκαδημαϊκὴν τέχνην τὴν ὁποίαν τόσον καλὰ ἐγνώριζε· ἄλλους κόσμους καὶ ἄλλας ἀρμονίας ἐζητεῖ ἡ καλλιτεχνικὴ του ψυχὴ. Ἐβλεπε γύρω του ἓνα αἰῶνα νὰ ἀγωνί-

D. SAVVIAN

ζεται ὅπως εὔρη ἄλλα στοιχεῖα ἀγνωστα μέχρι τότε (ἐδῶ οἱ impressionnistes, ἐκεῖ οἱ divisionnistes ἐζητοῦν τὴν ἐπιστήμην τῶν χρωμάτων) καὶ τὸ καλλιτεχνικὸν του ἔνστικτον τὸν ὠδήγησεν ἐπὶ τέλους μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις εἰς τὸν δρόμον ὅπου ἦτο προορισμένος νὰ βαδίσῃ.

Ὁ Σαββίδης μέχρι τοῦ 1893 ἠκολούθησε τὰ διδάγματα τῆς συγχρόνου γερμανικῆς σχολῆς· καὶ δὲν ἦτο εὐκόλον ἓνας τεχνίτης, ὁ ὁποῖος τίποτε δὲν εἶχε ἀπὸ τὴν πατρίδα του διὰ νὰ τὸν ὠδηγήσῃ, νὰ μεταβῇ ἀπὸ τὴν γερμανικὴν ἀτμόσφαιραν τῆς τέχνης εἰς τὴν ὁμορφίαν καὶ τὴν ἀρμονίαν τῶν χρωμάτων τῆς Ἀνατολῆς πού ἐνοστάζει ἡ ψυχὴ του. Τοιοῦτοτρόπως βλέπομεν τὸν Σαββίδην, ἂν καὶ ἐνωρὶς ἐπεχειρήσῃ νὰ ζητήσῃ τὰς φευγαλέας ἀρμονίας τῶν χρωμάτων τῆς πατρίδος του, νὰ πλανᾶται ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἔτῶν εἰς τὸν ἄγονον ἀκαδημαϊκὸν δρόμον, καὶ μόνον μετὰ ἐπίμονον προσπάθειαν καὶ μελέ-

την ἐπὶ τῆς φυσιολογικῆς ιδιότητος τῶν χρωμάτων, νὰ εἰσέλθῃ ὀριστικῶς πλέον εἰς μίαν ἐντελῶς προσωπικὴν τεχνοτροπίαν διὰ τῆς ὁποίας ἐκφράζει τὴν ἐν ὑπαίθρῳ ἑναρμόνισιν τῶν χρωμάτων, ἐν ἀπὸ τὰ δυσκολώτερα προβλήματα τῆς ζωγραφικῆς τῶν νεωτέρων χρόνων. Καὶ δὲν κατορθώθη τοῦτο (ἀφοῦ ἤρχισε ν' ἀλλάσῃ τὸν τρόπον ἐργασίας κατὰ τὸ 1893) παρὰ μόνον μετὰ δεκαετῆς ἐνδελεγεῖς μελέτας ἐπὶ τοῦ θέματος. Ἀλλ' ὁ δρόμος ἦτο μακρὸς καὶ τὰ μέσα τῆς ζωῆς δὲν ὑπῆρχον· ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ ἀρχεῖται ἡ βιοπάλη ἡ ὁποία συντρίβει ἡ ἀνυψώνει.

Μόνος, ἐγκαταλειμμένος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, μὴ ἔχων πατρίδα, ἔστρεφε πάντα τὸ ἐρευνητικὸν βλέμμα του πρὸς τὸ φῶς τὸ ὁποῖον μακρὰν μόλις ὑπέφωσκε καὶ τοῦ ἐδείκνυε τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον διαχέει τὴν ἀρμονίαν εἰς τὴν φύσιν. Αἱ ἀτυχίαι ἀντὶ νὰ τὸν ἀπογοητεύσουν τοῦ δίδουν νέας δυνάμεις. Ἡρεμὸς ὁ καλλιτέχνης, μὴ εὐρίσκων οὐδαμοῦ προστασίαν, ὑψοῦται γίγας καταφρονῶν κάθε ἐμπόδιον. Οὐδεὶς ἐκ τῶν συμπατριωτῶν του συμπονεῖ τὸν καλλιτέχνην εἰς τὸν ἀγῶνα του. Ξένος μέσα εἰς ξένους τόπους γυρίζει ὁ ἀτυχὴς τεχνίτης, ὑπερήφανος ζητῶν νὰ καθυποτάξῃ εἰς τὸν χρωστῆρα του τὰς χρωματικὰς ἀρμονίας τοῦ ὑπαίθρου καὶ νὰ ὑπαγάγῃ εἰς νόμους ἐπιστητοὺς ὅ,τι τόσοι καλλιτέχναι ἐζητήσαν μέχρι τοῦδε.

Αὐτὸς κυρίως ἦτο ὁ σκοπὸς τῆς μέχρι τοῦδε ἐργασίας του. Ὁ Σαββίδης ὁμοιάζει μὲ τοὺς μεγάλους ἐκείνους προδρομοὺς ἄνευ τῶν ὁποίων ἀδύνατον εἶναι νὰ ἀκμάσῃ ἡ τέχνη εἰς οἵανδήποτε ἐποχὴν καὶ εἰς οἵονδήποτε τόπον. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ὅπου ὁ Σαββίδης ἤλλαξε τρόπον διὰ νὰ ἐκφράσῃ αἰσθητικῶς τὰς ἀρμονίας τῶν χρωμάτων τὰς ὁποίας ἀνεπώλει ἡ ἑλληνικὴ του ψυχὴ, ἀφίνει τὸν γερμανικὸν τρόπον τῆς ἐκφράσεως διὰ νὰ μαθητεύσῃ εἰς τὸ σχολεῖον τῆς φύσεως· ὁ μαθητὴς τῆς γερμανικῆς τέχνης γίνεται πλέον διδάσκαλος. Ὅ,τι εἰς τὴν μουσικὴν κατορθώνει ὁ Bach μὲ τὴν fuga ἐπαναλαμβάνων τὸ αὐτὸ θέμα εἰς ἄλλους τόνους καὶ ἄλλας ἀρμονίας, ἡδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ ὁ Σαββίδης διὰ τῶν χρωμάτων ἐρμηνεύων τὴν ἀλήθειαν τοῦ φωτὸς ἀπὸ τὴν φύσιν. Τὸ σχέδιον διὰ τὸν Σαββίδην εἶνε μέσον καὶ οὐχὶ σκοπός· τὸ πᾶν εἰς τὴν τέχνην του εἶνε τὸ χρῶμα. Εἶνε ἀληθῶς ἐκκληρικὸν ὅτι ὁμᾶς ἐξόχων καλλιτεχνῶν ταυτοχρόνως ἡσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀνάλυσιν τῶς χρωμάτων διὰ νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὴν ζωγραφικὴν νέας ἀρμονίας, ἀγνώστους εἰς τὴν τέχνην τῶν παλαιῶν. Καὶ ναὶ μὲν πρέπει πρὸ παντὸς τὸ αἶσθημα νὰ καθοδηγῇ τοὺς τεχνίτας πρὸς δημιουργίαν, ἀλλὰ ἡ ἀφηρημένη αὐτὴ λέξις αἶσθημα οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει διὰ τὸν τεχνίτην ἐὰν κατὰ βάθος δὲν ἐμελέτησε τοὺς τρόπους τῆς ἐκφράσεως.

πορίσματα τῶν ἐρευνῶν του, τὰ ὁποῖα θὰ δημοσιευθοῦν προσεχῶς ἐν Γερμανίᾳ.

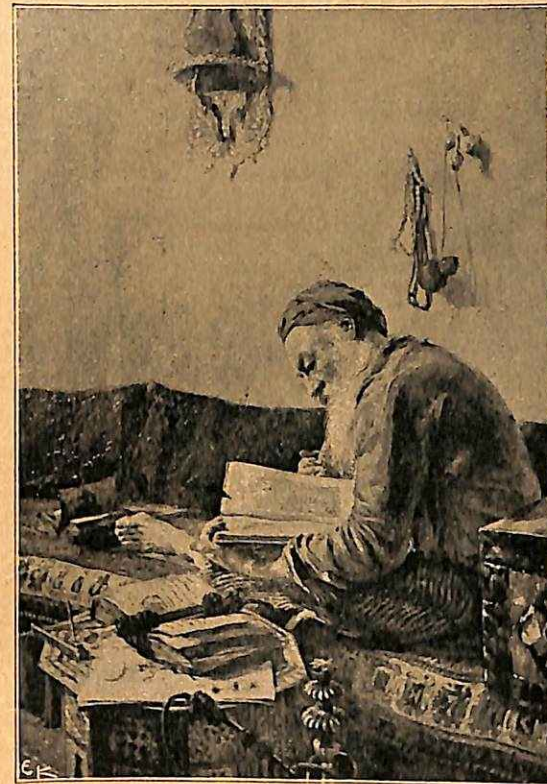
Ἴδου πῶς ὁ ἴδιος ὁρίζει τὴν ἀρμονίαν τῶν χρωμάτων ἐν τῷ συγγράμματι του. «Ἀληθὴς ἀρμονία χρωμάτων ἀποτελεῖται τότε μόνον, ὅποταν ἡ ἀλλεπάλληλος κατάταξις αὐτῶν ἀνταποκρίνεται καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς φυσιολογικῆς καταστάσεως τοῦ ὀφθαλμοῦ».

Θὰ ἦτο εὐχὴς ἔργον ἐὰν διδάσκαλος τῆς περιωπῆς τοῦ Σαββίδου ἐκαλεῖτο νὰ διδάξῃ τὴν μέθοδόν του εἰς τὰ χρώματα ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ μας.

Ἐὰν ἡ ἀπώλεια τοῦ μεγάλου Γύζι εἰς τὴν ἐποχὴν ὅπου ἐκλήθη ἵνα διδάξῃ τὴν τέχνην του εἰς τοὺς Ἑλληνας ὑπῆρξε διὰ τὴν Ἑλλάδα ἀπώλεια αὐτῆς τῆς τέχνης, ἐγὼ οὐδένα ἄλλον ἐκ τῶν ζώντων βλέπω ἱκανὸν νὰ ποδηγετήσῃ τοὺς νέους Ἑλληνας εἰς ἓνα σταθερὸν δρόμον ἐκτὸς τοῦ Σαββίδου.

Τὸ νὰ θαυμάζωμεν δὲ προληπτικῶς ἄνευ βαθυτέρας μελέτης τῶν πραγμάτων τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλον, ἐγκληματοῦμεν πρὸς ἑαυτοὺς καὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, πολὺ δὲ περισσότερον πρὸς τὴν Τέχνην.

ΘΩΜΑΣ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ γλύπτης

ΑΝΑΤΟΛΙΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ

D. SAVVIAN

Θὰ ἦτο στασιμότης καὶ ὀπισθοδρομίαις μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ φασματοσκοπίου τοῦ Νεύτωνος καὶ τὰς προόδους τῆς νεωτέρας χημείας νὰ μὴ ἐπωφεληθῇ ἡ τέχνη ἐξ αὐτῶν. Διὰ τοῦτο βλέπομεν μεγάλους καλλιτέχνας ν' ἀγωνίζονται, παλαιότες πρὸς τὰς ριζωμένας προλήψεις, νὰ ζωγραφίσουν μὲ τοιαύτην ἀνταύγειαν χρωμάτων, ὥστε νὰ θαμβώνῃ ὅλα τὰ μικρὰ πνεύματα τοῦ παλαιοῦ καλοῦ καιροῦ. Ἐν Ἰταλίᾳ ὁ Σεγαντίνι, ὁ Πρεβιάτι, ὁ Μορμπέλλι καὶ ἄλλοι ἔδωσαν ὀριστικὰ πλέον δείγματα μὲ τὰ γεμάτα φῶς ἔργα των. Ἐν τούτοις καίτοι ὁ Σεγαντίνι ἐξέχει μὲ τὴν ὑπέροχον καλλιτεχνικὴν του ψυχὴν δημιουργήσας ἓνα ἐντελῶς προσωπικὸν τρόπον διὰ τὴν ἐναπόθεσιν τῶν χρωμάτων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, τὰ ἔργα του μετέχουν περισσότερον τεχνοτροπίας (manierisme) ἢ μεθόδου. Ἀντιθέτως ὁ Συμεὼν Σαββίδης κατώρθωσε νὰ συστηματοποιήσῃ τὰς ἐρεῦνας του, καὶ νὰ δώσῃ μίαν ἐπιστημονικὴν ἀνάλυσιν τοῦ τρόπου του τὴν ὁποίαν ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ ἐπωφεληθῇ ἡ τέχνη.

Ὁ Σαββίδης τὴν μακροχρόνιον ταύτην ἐργασίαν συνεκέντρωσεν ἀποτελεσματικῶς ὅχι μόνον εἰς μικροὺς τινὰς πίνακας ἀπλουστάτων θεμάτων τοῦ ὑπαίθρου, ὡς εἶναι καὶ ἡ μικρὰ ἀριστουργηματικὴ εἰκὼν τῶν παιδιῶν ἐν τῇ Ἐκθέσει τοῦ Ζαππείου, ἀλλὰ συνέγραψε γερμανιστὶ τὰ

ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΗΣ

D. SAVVIAN

ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

Η μεγίστη τῶν ἀθηναϊκῶν ἑορτῶν ἦσαν, ὡς γνωστόν, τὰ Μεγάλα Παναθήναια, ἰδρυθέντα ὑπὸ τοῦ Θεσέως εἰς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς, πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ συνοικισμοῦ τῶν Ἀθηναίων εἰς μίαν πόλιν, καὶ τελούμενα ἐν ἀφιδάστῳ μεγαλοπρεπείᾳ κατὰ πενταετίαν, περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Ἑκατομβαιῶνος, ἥτοι κατὰ Ἰούλιον. Τόση δὲ ἦτο ἡ μεγαλοπρέπεια ἥν ὁ Ἀθηναϊκὸς δῆμος ἀνέπτυσε κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς ἑορτῆς ταύτης εἰς τιμὴν τῆς πολιούχου θεᾶς του, ὥστε αἱ προπαρασκευαί αὐτῆς ἀπῆτουν μακρὸν χρόνον, καὶ ἀπασχόλουν εἰδικὸν ἀρχόντα ἐπὶ τούτῳ ἐκλεγόμενους, δέκα τὸν ἀριθμὸν, καλουμένους ἀθλοθέτας, οἵτινες ἀπὸ ἐτῶν προπαρασκεύαζον τοὺς παντοειδεῖς ἀγῶνας, οἱ ὅποιοι ἐτελοῦντο κατὰ τὰ Παναθήναια, ἐξέλεγον καὶ προεγύμναζον τοὺς ἀγωνιστάς, ἐφρόντιζον νὰ διδασθῶσιν οἱ μέλλοντες νὰ χορεύσωσι τὸν Πυρρίχιον, οἱ μέλλοντες νὰ ἐκτελέσωσι τὰς λαμπαδηφορίας κλπ. Διότι, τίποτε δὲν ἔπρεπε ν' ἀφεθῇ εἰς τὴν τύχην, ὅλα δὲ ἔπρεπε νὰ προετοιμασθῶσι διὰ νὰ εἶναι ἀντάξια τῆς μεγάλης ἑορτῆς καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ Ἀθηναϊκοῦ δήμου. Ἐπειτα αὕτη ἡ Βουλὴ τῶν Πεντακοσίων, συνεπίκουρον ἔχουσα τὸν ταμίαν τῶν Στρατιωτικῶν, ἐπεμελεῖτο ἄλλων πραγμάτων, ἐπίσης ἀναγκαίων διὰ τὴν ἑορτήν· προεκήρυξε διαγωνισμὸν ζωγράφων πρὸς ἐκπόνησιν τῶν ὑποδειγμάτων τοῦ ἱεροῦ πέπλου, συνεκέντρον τὰ ὑποβαλλόμενα σχέδια καὶ προέβαινε εἰς κλήρωσιν ἐπιτροπῆς ἑλλαδοδικῶν πρὸς ἐκδίκασιν τῶν σχεδίων, ὧν τὸ καλλίτερον, βραβευόμενον, παρεδίδοτο εἰς τὰς ἐργασίας πρὸς ἐκτέλεσιν ἦσαν δὲ αὐταὶ νεάνιδες ἐκλεκταί, ὑφαινούσαι καὶ ποικιλλοῦσαι τὸν πέπλον. Πρὸς τούτοις, ἡ Βουλὴ ἐφρόντιζε περὶ τῆς κατασκευῆς καὶ προετοιμασίας τῶν δοθησομένων εἰς τοὺς νικητὰς βραβείων ἦσαν δὲ ταῦτα ἀμφορεῖς κομποί, οἵτινες ἐπληροῦντο ἐλαίου ἐκ τῶν ἱερῶν ἐλαιῶνων, καὶ στέφανοι, καὶ ἀγαλμάτια Νίκης.

Τὴν δὲ ἐπίβλεψιν τῆς κατασκευῆς τοῦ ἱεροῦ πέπλου ὑπὸ τῶν ἐργαστιῶν—ὅστις ἔδει νὰ εἶναι θαῦμα τέχνης καὶ πολυτελείας,—εἶχον δύο τῶν τεσσάρων Ἀρχηφόρων. Ἦσαν δὲ αἱ Ἀρχηφόροι ἱεραὶ παρθένοι, λαμβανόμεναι ἐκ τῶν εὐγενεστέρων οἰκῶν, καὶ ἀφιερούμεναι ἐπὶ ἐν ἔτος εἰς τὴν ἰδιαίτην ὑπηρεσίαν τῆς Θεᾶς ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ἔνθα διητῶντο, ἐνδύομεναι λευκὰς χρυσοῦφάντους στολάς, τρώγουσαι ἰδίους ἄρτους καλουμένους *ναστοὺς* καὶ ἰδίαν τροφήν, ἔχουσαι δὲ καὶ ἴδιον σφαιριστήριον ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως διὰ νὰ παίζωσι. Φαίνεται, ὅτι δύο τῶν Ἀρχηφόρων ἦσαν μικρᾶς ἡλικίας, ἀπὸ ἐπτά μέχρις ἑνδεκα ἐτῶν, καὶ ἡσυχολοῦντο εἰς μυστικωτάτας τινὰς ἱερουργίας· αἱ δὲ ἄλλαι ὁμοῦ,

αἱ ἔχουσαι εἰδικῶς ὡς ἔργον τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ὑφάνσεως τοῦ πέπλου ὑπὸ τῶν ἐργαστιῶν, θὰ ἦσαν κάπως μεγαλύτεραι, τοὐλάχιστον δεκατεσσάρων ἢ δεκαπέντε ἐτῶν, διότι τοιαύτη εὐθύνη δὲν ἦδύνατο ν' ἀνατεθῇ εἰς ἑπταετίδας παιδίσκας.

Μνημονεύεται παρὰ Φίλοστράτῳ, ὅτι ὁ Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς, ἐκλεγείς ἀρχὸν διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἑορτῆς τῶν Παναθηναίων, ἐφιλοτιμήθη νὰ ὁργανώσῃ ἑορτὴν οἷα οὐδέποτε ἔως τότε εἶχε πανηγυρισθῇ· εἶπε δὲ εἰς τοὺς ἐκλέξαντας αὐτόν: «Καὶ ὑμεῖς, ὦ Ἀθηναῖοι, καὶ τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἥξοντας καὶ τῶν ἀθλητῶν τοὺς ἀγωνιουμένους ὑποδέξομαι Στάδιον λευκοῦ λίθου». Καὶ ὠκοδόμησεν ἐν διαστήματι τεσσάρων ἐτῶν τὸ παρὰ τὸν Ἰλισσὸν μαρμαρίνον Παναθηναϊκὸν Στάδιον, καὶ μετ' ἀναλόγῳ δὲ μεγαλοπρεπείας διεκόσμησε πᾶσαν τὴν λοιπὴν ἑορτήν, ἥτις ἐτελέσθη ἐπὶ τῆς ἀρχοντίας του μετὰ μυθώδους πολυτελείας.

Ἀλλ' ὁ μὲν Ἡρώδης ἐν χρόνοις παρακμῆς ἀνέπτυξε τῆς ἰδιωτικῆς του μεγαλοπρεπείας καὶ μεγαλοδορίας τὰ θαυμάσια. Εἰς ἡμᾶς ὁμοῦ ἐνδιαφέρει ὁ τρόπος καθ' ὃν τὰ Παναθήναια ἐτελοῦντο κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ μεγαλείου τῆς πόλεως, εἰς ὧν τὴν ἀφήγησιν ἐπανερχόμεθα.

Ἀφοῦ λοιπὸν τὰ πάντα παρεσκευάζοντο μετὰ μακροχρόνιον ἐργασίαν καὶ ἐπιμέλειαν, ἔφθιανεν ἡ μεγάλη ἑορτὴ καὶ εὐρισκεν ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς, ἀνερχομένους εἰς τριάκοντα μυριάδας, ἐπὶ ποδός, πρὸς τούτοις δὲ καὶ πολλὰς χιλιάδας Ἑλλήνων προσελθόντων ἐκ τῶν περὶ τῆς Ἑλλάδος πρὸς διασκέδασιν. Τὴν ἐσπέραν τῆς πρώτης ἡμέρας, τὰ θεάματα ἤρχιζαν διὰ θαυμασίας λαμπαδηφορίας, τελουμένης ἐν τῷ ἔξῳ Κεραμεικῷ, παρακολουθουμένης καὶ ὑπὸ παννυχίδος. Φαίνεται δὲ, ὅτι ἐγένετο ἄμμιλλα λαμπαδηφορουσῶν ομάδων, καὶ ἐβραβεύοντο οἱ νικηταί. Καὶ ἤρχιζον μὲν οἱ ἱππεῖς, μετὰ τούτους δὲ ἐλαμπαδηφόρουσαν καὶ οἱ πεζοί. Ἐτρεχον δὲ οἱ λαμπαδηφοροῦντες, καὶ δὲν περιορίζοντο μόνον εἰς τὸ νὰ κρατοῦν ἕκαστος ἀνὰ χεῖρας τὴν λαμπάδα του, ἀλλ' ἔπρεπεν ὁ καθεὶς νὰ τὴν δίδῃ εἰς τὸν πλησίον του, οὕτως, ὥστε αἱ λαμπάδες νὰ μετακινῶνται ἀδιακόπως μεταδιδόμεναι ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα ἐνῶ ἐκινοῦντο ταῦτο χρόνως καὶ οἱ λαμπαδηφόροι. Τὸ θέαμα θὰ ἦτο ὠραιοτάτον, τὸ δὲ ἐνδιαφέρον ἐπολλαπλασιαζέτο ὑπὸ τῆς ἀμίλλης καὶ τῆς προσπαθείας πρὸς νίκην. Καὶ ἡ ἀκολουθοῦσα τὰς λαμπαδηφορίας παννυχὶς ἦτο εἶδος χοροῦ ἐν ὑπαίθρῳ, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἀναπτομένων πυρῶν. Ὑπὸ τὸν ἦχον τῶν μουσικῶν ὁργάνων ἐψάλλοντο ὕμνοι πρὸς τὴν θεὰν καὶ ἐχορεύοντο ἱεροὶ χοροί, ὧν μετεἶχον, ὡς φαίνεται, καὶ παρθένοι.

Τὴν ἐπιούσαν, δευτέραν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς, ἐγίνοντο οἱ λεγόμενοι ἀγῶνες εὐανδρίας εἰς τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον. Ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ συνήθεις γυμναστικοὶ ἀγῶνες, ἥτοι πάλη, πυγμὴ, δίσκος, δρόμος, σκοποβολὴ δι' ἀκοντίων κλπ. Ἐδῶ ἐγένετο ὑπὸ νεανίων ἐνόπλων καὶ ἡ λεγομένη πυρρίχια ὄρχησις εἰς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς νικησάσης τοὺς Τιτᾶνας. Οἱ νικηταὶ ἐλάμβανον, ὡς εἴρηται, ἀμφορέα πλήρη ἐλαίου, στέφανον ἐξ ἐλαίας καὶ ἀγαλμάτιον Νίκης.

Τὴν τρίτην ἡμέραν ἐτελοῦντο ἀγῶνες μουσικῆς καὶ ποιήσεως ἐν τῷ Ὁδεῖῳ. Ποιηταὶ συνέθετον ὕμνους, οἷς μουσουργοὶ ἐτόνιζον, νεανία ἡσκούντο εἰς τὸ νὰ τοὺς ᾄδωσι χορεύοντες, αὐληταὶ δὲ καὶ κithαρδοὶ συνώδευον μὲ τὰ ὄργανά των τοὺς ᾄδοντας. Τοιουτοτρόπως, ἀπετελοῦντο ομάδες ἐκ ποιητῶν, μουσικῶν, ὀρχιστῶν, ᾄδόντων κλπ. αἵτινες, ἔχουσαι ἑκάστη ἐπὶ κεφαλῆς ἓνα πλούσιον χορηγόν, ἡσκούντο ἐπὶ μῆνας ὁλοκλήρους, ὅπως διαμφοισθητῶσιν ἐν τοῖς Παναθηναίοις τὴν νίκην. Εἰς δὲ τοὺς νικητὰς χορηγοὺς ἐπετρέπετο ν' ἀφιερῶνουν εἰς τὴν Ἀθηνᾶν καὶ τρίποδας φέροντας ἐπιγραφὴν ἐξαιρουσαν τὴν νίκην των.

Τὴν τετάρτην ἡμέραν ἐγίνοντο ἀγῶνες ἵπποδρομίας καὶ ἀρματοδρομίας εἰς τὸν ἔξῳ Κεραμεικῷ, ἀφαντάστου μεγαλοπρεπείας, κατὰ τοὺς ὁποίους πάλιν πολλοὶ πλούσιοι χορηγοί, ἅπειρα ἔξ ἰδίων των δαπανῶντες ἐφιλοτιμοῦντο νὰ διαμφοισθῶσι πρὸς ἀλλήλους τὴν νίκην.

Τὴν πέμπτην ἡμέραν μεγάλη ἄμμιλλα τριήρεων διοργανοῦτο εἰς τὸ Σούνιον, ὅπου μετέβαινον ἄθροοι οἱ Ἀθηναῖοι, εἰς τὸν ἐκεῖ Ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐννοεῖται, ὅτι καὶ αἱ ἀμιλλώμεναι τριῆρεις ἐξωπλίζοντο δαπάνῃ πλουσίων χορηγῶν, οἵτινες εἶχον προασκήσει τὸ πλήρωμά των, καὶ ἡμφοισθήτουν πρὸς ἀλλήλους τὸ γέρας τῆς νίκης.

Καὶ τέλος, ἤρχετο ἡ μεγάλη ἡμέρα, ἡ ἱερώτερα πασῶν, καθ' ἣν ἐτελεῖτο ἡ περίφημος πομπὴ τοῦ πέπλου.

Ἀπὸ πρωῒας, πάντες οἱ Ἀθηναῖοι, αἱ Ἀττίδες, οἱ Μέτοικοι καὶ ὅλον τὸ λοιπὸν πλῆθος, ἡθροίζοντο εἰς τὸν ἔξῳ Κεραμεικῷ, παρὰ τὸ Δίπυλον, ὅπου ἐκοσμεῖτο ἡ πομπὴ καὶ ἐτακτοποιεῖτο παρὰ τῶν ἀρμοδίων ἀρχόντων, ὅπως παρελάσῃ διὰ τῶν ὁδῶν τοῦ Ἀστεος καὶ ἀναβῇ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Εἰς τὸ Πομπεῖον, τὸ ὁποῖον εὗρισκετο ἀμέσως παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως, ἐφυλάσσοντο ὅλα τὰ διὰ τὴν πομπὴν χρησιμοποιούμενα ἱερὰ καὶ πολύτιμα σκεύη. Τὰ ἐλάμβανον ἐκεῖθεν οἱ ἀρχόντες, τὰ παρέδιδον εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἐμελλον νὰ τὰ κρατοῦν, παρῆτασσαν ὅλους κατὰ τὴν τάξιν τὴν ὑπαγορευομένην ὑπὸ τῶν παναρχαίων ἱερῶν ἐθίμων, καὶ ἡ Παναθηναϊκὴ πομπή, τέλος πάντων, ἐξεκίνηε.

Προηγεῖτο ἡ Παναθηναϊκὴ Ναὺς, τριῆρης χιλιόκωπος, ἔχουσα τὸν νέον Πέπλον τῆς Θεᾶς ἀνηρτημένον ἀντὶ ἱστίου, ἔργον παμπούκιλον καὶ πολυτελέστατον, ἔχον τεχνικώτατα ποικιλμένας ἐπ' αὐτοῦ παραστάσεις, εἰκονίζούσας τὴν Γίγαντομαχίαν καὶ τοὺς θριάμβους τῆς Ἀθηνᾶς κατὰ τῶν Τιτᾶνων Πάλλαντος, Ἐγχελάδου κλπ., καθὼς καὶ ἄλλα ἔνδοξα ἱστορικὰ τῶν Ἀθηνῶν γεγονότα. Ἡ Ναὺς, κατεσκευασμένη, βεβαίως, μικρότερα τοῦ φυσικοῦ, ἀλλ' ἄγνωστον ὑπὸ ποίαν κλίμακα σμικρύνσεως, ἦγετο συνήθως ὑπὸ ἡμίονων. Μόνον Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς τὴν εἶχε κατασκευάσει οὕτως, ὥστε νὰ κινήται δι' ἀφανῶν μηχανημάτων. Ἐν ἀρχαιότερᾳ ἐποχῇ, φαίνεται ὅτι ἀντὶ τῆς Νηὸς ὑπῆρχεν ἄρμα τέθριππον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνηρτᾶτο καὶ ἦγετο ὁ πέπλος. Ἡ Ναὺς καθιερώθη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς θαλασσοκρατίας τῶν Ἀθηναίων. Κατόπιν ἤρχοντο οἱ γέροντες ἐν λαμπρᾷ περιβολῇ, καλούμενοι *θαλλοφόροι* διότι ἐκράτουν θαλλούς, ἥτοι κλάδους ἐλαίας. Καὶ ἔπρεπε νὰ εἶναι οἱ ὠραιότεροι καὶ μεγαλοπρεπέστεροι τῶν γερόντων. Οἱ ἀσθενικοὶ, δυσειδεῖς καὶ ἀνάηροι γέροντες ἀπεκλείοντο. Ὑπῆρχε δὲ ἄμμιλλα μεταξὺ τῶν δέκα ἀθηναϊκῶν φυλῶν, τίς θέλει παρατάξῃ τοὺς περισσότερους ὠραίους γέροντας, διότι ἐβραβεύετο ἡ φυλὴ ἡ ὁποία εἶχε τοὺς περισσότερους. Μετὰ τούτους ἤρχοντο οἱ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας τῶν ἀνδρῶν γέροντες ὅλοι τὰς ἀπαστραπτούσας πανοπλίας των, ἐκλελεγμένοι καὶ αὐτοὶ μεταξὺ τῶν εὐσωμοτέρων καὶ εὐρωστοτέρων ἡκολουθοῦντο δὲ ὑπὸ ἱσαριθμῶν μετοίκων κρατούντων μικρὰς σκάφας ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπῆρχον διάφορα τραγάλια καὶ ἄλλαι προσφοραὶ διὰ τὴν θυσίαν. Ἐπειτα ἤρχοντο ἔφηβοι ἐν πλήθει, κρατοῦντες τὰ *πομπεῖα*, ἥτοι χρυσᾶ, ἀργυρᾶ, χαλκᾶ καὶ πηλῖνα σκεύη καὶ ἀγροῖα, ὅλα τιμαλφέστατα καὶ ὠραιοτάτα, φηλασσομένα ἐν τῷ πομπεῖῳ, ἅτινα κατὰ καιροὺς εἶχον προσφέρει εἰς τὴν Θεὰν οἱ Ἀθηναῖοι. Μετὰ τούτους ἤρχοντο ομάδες νεανίων ὠραίων καὶ καλλιφώνων, οἵτινες ἦσαν ἐνδεδυμένοι μαῦρα εἰς ἐνδειξὴν πένθους διὰ τὸν θάνατον τοῦ Κήρυκος Κοπρέως, τὸν ὁποῖον εἶχον διαπραΐξει οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ παράβασιν τοῦ διεθνοῦς δικαίου ὅταν ὁ Εὐρυσιθεὺς τὸν εἶχε στείλει εἰς Ἀθήνας ὅπως ζητήσῃ τὴν παράδοσιν τῶν αὐτῶν καταφυγόντων Ἡρακλειδῶν. Οἱ νεανία οὗτοι ἐπροχώρουν ψάλλοντες ὕμνους εἰς τιμὴν τοῦ Ἀρμοδίου καὶ τοῦ Ἀριστογείτωνος τῶν τυραννοκτόνων, ὧν στίχοι τινὲς καὶ μέχρις ἡμῶν διεσώθησαν, καθὼς καὶ ραψωδίας τῆς Ἰλιάδος. Κατόπιν ἤρχοντο αἱ *Κανηφόροι παρθένοι*, λαμπροστόλιστοι καὶ ἐπὶ κάλλει καὶ χάριτι διαπρέπουσαι, αἵτινες ἔφερον ἐπὶ τῶν κεφαλῶν των τὰ *κανᾶ*, πλήρη προσφορῶν πρὸς τὴν θεὰν, κεκαλυμμένα μὲ τὰς *Ἰστριαίδας*, εἶδος σκεπασμάτων ἐξόχως ποικιλμένων. Ἐκάστη Κανηφόρος ἡκολουθεῖτο ὑπὸ

δύο μετοικίδων παρθένων, ἐκτελουσῶν χρέη θεραπαινίδων, διότι ἀπεκλείοντο ἐκ τῆς πομπῆς αἱ δοῦλαι. Ἡ μία τῶν ἀκολούθων τούτων ἑκα-
λεῖτο σκιροφόρος διότι ἐκράτει σκῆρον, ἦτοι
ἀλεξήλιον, ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τῆς Κανηφόρου,
ἡ δὲ ἑτέρα διφροφόρος, διότι ἐκράτει δίφρον,
ἦτοι μικρὸν ἀνοιγοκλειόμενον κάθισμα διὰ τὸ
κάθεται ἡ Κανηφόρος ὁσάκις ἡ πομπὴ καθ'
ὁδὸν ἐσταμάτα.

Μετὰ τὰς Κανηφόρους ἤρχοντο αἱ Ἀτθίδες
γυναῖκες, κρατοῦσαι διάφορα φιαλίδια καὶ μικρὰ
ἀγγεῖα καὶ σκεύη διὰ τὴν θυσίαν, ἀκολουθούμε-
ναι καὶ αὐταὶ ὑπὸ μετοικίδων γυναικῶν σκιρο-
φορουσῶν καὶ διφροφορουσῶν, εἶποντο δὲ προ-
σέτι σειραὶ μετοικίδων κρατουσῶν ὑδρίας πλή-
ρεις ὕδατος.

Τελευταῖοι ἤρχοντο οἱ παῖδες ἐνδεδυμένοι
τοὺς πανδαμικοὺς χιτῶνας.

Μετὰ τοὺς πεζοὺς κατὰ σειρὰν ἤρχοντο τὰ
ἄρματα τὰ ἀγωνισθέντα εἰς τὴν ἀρματοδρομίαν,
καὶ τὸ ἵππικόν, ἀποτελούμενον ἐκ χιλίων, ἐνίοτε
δὲ καὶ περισσοτέρων, ἱππέων, διότι πᾶς Ἀθηναῖος
δυνάμενος νὰ τρέφῃ ἵππον ἐφιλοτιμεῖτο νὰ ἔρ-
χεται ἑφιππος εἰς τὴν Πομπήν. Δηρεῖτο δὲ τὸ
ἵππικόν εἰς δέκα σώματα ὧν ἕκαστον διετέλει
ὑπὸ ἑνα Ἱππαρχον. Τὰ ἄρματα δὲ καὶ οἱ ἵπποι
οἱ θυμοειδεῖς, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἦσαν χρυσο-
φάλαροι, ἐκρατοῦντο δὲ ὑπὸ ἱπποκόμων ἐκ τῶν
χαλινῶν, καὶ οἱ ἱππεῖς καὶ ἀρματηλάται ἀπα-
στράπτοντες διὰ τῶν πανοπλιῶν των, προσέδι-
δον μεγίστην μεγαλοπρέπειαν εἰς τὴν πομπήν.
Ἡ θεὰ τοῦ Ἱππικοῦ κατεμάγευε τοὺς Ἀθη-
ναίους, καὶ διὰ τοῦτο οἱ κωμικοὶ ποιηταὶ τοὺς
ἔσκωπον, ὅτι εἶχον πολυδάπανον ἵππικόν, διὰ
τὰς τελετὰς μόνον χρήσιμον. Μέρους δὲ τῆς πομ-
πῆς ἀπετέλουν τὰ ἱερεῖα, ἦτοι ἡ ἱερὰ Ἑκατόμβη,
ἀποτελουμένη ἐκ ταύρων μεγάλων, εὐτραφεστά-
των καὶ ὠραιότατων μὲ τὰ χρυσομένα κέρατά
των καὶ μετὰ διαφόρους ἄλλους διακόσμους, ἀγο-
μένων εἰς τὴν θυσίαν. Ἐπίσης μεγάλη πληθὺς
αὐλητῶν, κιθαρωδῶν καὶ παντοειδῶν ἄλλων
μουσικῶν, καθ' ὁμάδας μετεῖχον τῆς πομπῆς καὶ
ἦσαν τεταγμένοι εἰς διάφορα αὐτῆς σημεία.

Ἡ παρέλασις τῆς Πομπῆς ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ
Διατύλου. Καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν ὁδῶν ἀπὸ
τῶν ὁποίων θὰ διήρχετο, ἠγείροντο ἐνθὲν καὶ
ἐνθὲν ξύλινα ἱκρίωματα, διὰ τὰ θεῶνται αὐτῆς
πάντες ὅσοι δὲν μετεῖχον τῆς τελετῆς, καὶ ἰδίως
αἱ χιλιάδες τῶν συρρεόντων ξένων. Σημειωτέον,
ὅτι ἔπρεπε τὰ ἱκρίωματα νὰ μὴ εἶναι ὑψηλότερα
τῶν ἐν τοῖς ὁδοῖς λιθίνων Ἐρμῶν. Ἐν τούτοις,
μνημονεύεται ὅτι Δημήτριος ὁ υἱὸς Δημητρίου
τοῦ Φαληρέως, ἐπαιρόμενος διὰ τὸν πλοῦτον του
καὶ διὰ τὴν εὐνοίαν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδο-
νίας Ἀντιγόνου τοῦ Γοννατᾶ, κατεσκεύασεν
ἱκρίωμα ὑψηλότερον τῶν Ἐρμῶν καὶ ἀνεβίβα-
σεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἑρωμένην του Ἀρισταγόραν

διὰ τὰ βλέπει ἀνέτως τὴν Πομπήν. Ἀλλὰ χάριν
τῆς Ἀρισταγόρας πάλιν ὁ ἴδιος Δημήτριος διέ-
πραξέ ποτε καὶ θρασυτέραν παράβασιν. Τελου-
μένων τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, ἔστησε θρό-
νον ὑψηλὸν δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὸ ἐν
Ἐλευσίνι τελεστήριον καὶ ἐνεκαθίδρυσεν ἐπ' αὐ-
τοῦ τὴν ἑρωμένην του «φάσκων οἰμῶξασθαι
τοὺς κωλύσοντας!». Ἀλλὰ ταῦτα ἐγίνοντο ἐν
ἡμέραις παρακμῆς.

Ἡ πομπὴ λοιπόν, ἀρχομένη, ὥς εἴρηται, ἀπὸ
τοῦ Διατύλου, διήρχετο ὁλόκληρον τὴν εὐρείαν
καὶ περικαλλῆ ὁδὸν τῶν Ἐρμῶν, ἐστρέφετο περὶ
τὸ Ἐλευσίνιον τὸ κείμενον παρὰ τὴν βορείαν
τῆς Ἀκροπόλεως κλιτύν, διήρχετο ἐγγὺς τοῦ
Πελασγικοῦ τείχους καὶ ὑπὸ τὸ Πύθιον, ἔφθα-
νεν εἰς τὸ ὕψος τοῦ Ἀρείου Πάγου, καὶ ἐκεῖ
ἄφηνε τὴν Παναθηναϊκὴν Ναὺν εἰς ὠρισμένον
ἐπὶ τούτῳ μέρος. Νέος παῖς ἐλάμβανε τὸν Πέ-
πλον καὶ ἡ Πομπὴ ἀνήρχετο διὰ τῶν Προτυ-
λαίων ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ Βράχου. Ἐγγὺς τοῦ Παρθε-
νῶνος ἐδιχάζετο εἰς δύο καὶ παροδεύουσα παρὰ
τὰς δύο πλευρὰς αὐτοῦ, συνηνοῦτο πάλιν πρὸ
τῆς ἀνατολικῆς, τῆς καὶ κυρίας, εἰσόδου αὐτοῦ.
Ἐκεῖ τὴν περιέμεναν οἱ ἀνώτατοι τῆς Πολιτείας
ἄρχοντες καὶ νομοφύλακες. Ὁ Ἀρχὸν Βασιλεὺς,
προβαίνων μέχρι τῆς Πύλης, ἐδέχετο τὸν Πέπλον
ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ νέου παιδός, ἵνα τὸν θέσῃ ἀντὶ
τοῦ παλαιοῦ εἰς τοὺς ὤμους τοῦ ἀγάλματος τῆς
Θεᾶς. Συγχρόνως δὲ δύο ἀρρηφόροι παρθένοι,
λαβοῦσαι διὰ νυκτὸς παρὰ τῆς Ἱερείας τῆς Πο-
λιάδος δύο κανᾶ μυστηριώδη κεκλεισμένα, τὰ
παρέδιδον εἰς τὴν Τραπεζῶν, μίαν τῶν δύο ἱερειῶν
τῆς Θεᾶς.

Καὶ τότε ἤρχιζεν ἡ θυσία τῶν βοῶν καὶ ταύ-
ρων, ὧν τὸ κρέας διενέμετο εἰς τὸν λαόν, ἐν
μέσῳ χορῶν καὶ ὕμνων.

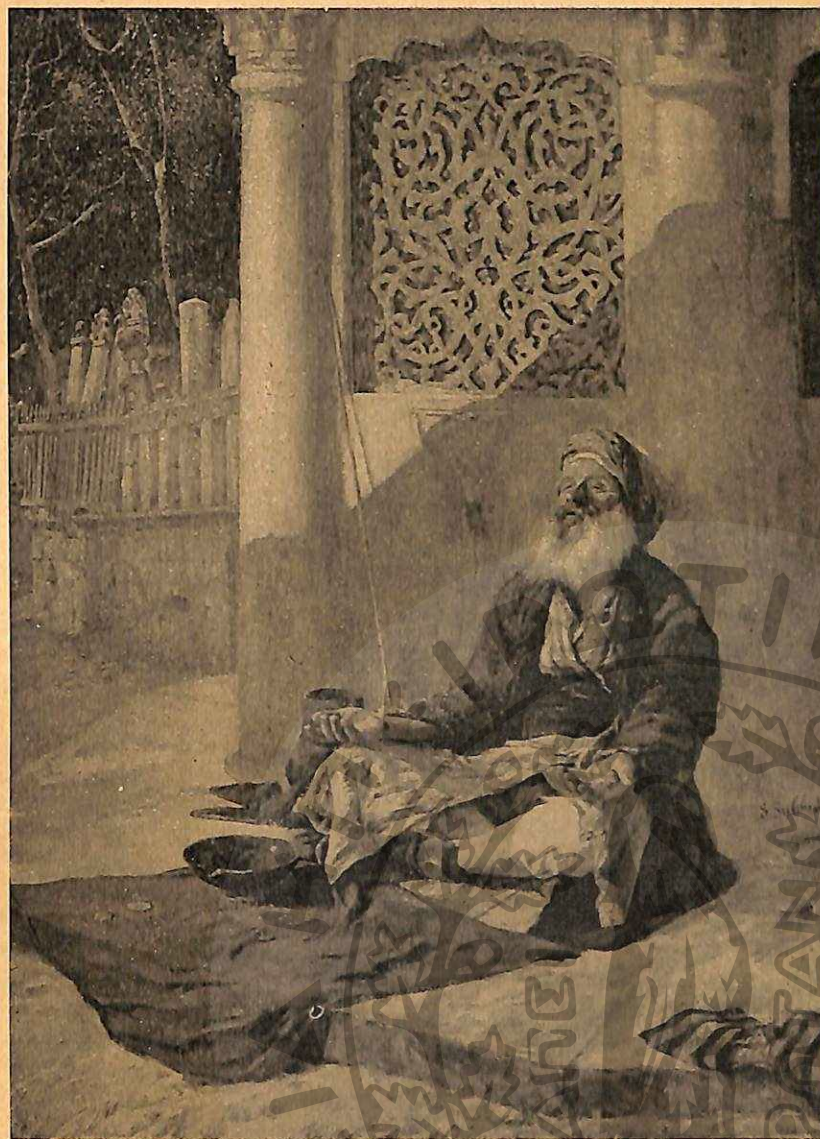
Τοιαύτη ἦτο ἐν συντόμῳ, τῶν Παναθηναίων
ἡ μεγάλη Πομπή. Ἐκ τῆς παρατεθείσης ἀνω-
ῶχρᾳ περιγραφῆς δύναται τις νὰ φαντασθῇ εἰς
ποῖον ὕψος μεγαλοπρεπείας εἶχεν ἑξικτὴ ἡ ἑορτὴ
αὕτη κατὰ τοὺς λαμπροὺς χρόνους τῆς ἀθηναϊ-
κῆς ἀκμῆς, καὶ πόσον συνετέλουν εἰς τὴν ἀνά-
πτυξιν τῆς τε σωματικῆς ἀσκήσεως, τῆς μουσι-
κῆς, τῆς ποιήσεως, τῶν τεχνῶν, τῆς ἱππευτικῆς,
καὶ πάσης ἐν γένει καλλιτεχνίας, οἱ κατ' αὐτὴν
γινόμενοι παντοειδεῖς ἀγῶνες καὶ ἀμιλλαι.

Πόσον δὲ τὸ αἶσθημα τῆς εὐπρεπείας καὶ ἡ
καλαισθησία ἐδέσποζον παντὸς ἄλλου αἰσθήμα-
τος παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις, φαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι,
ἀπιγορεύετο εἰς πάντα μὴ περιβεβλημένον εὐ-
πρεπὲς καὶ καινουργὲς ἔνδυμα, οὐ μόνον νὰ
μετέχῃ τῆς Πομπῆς ἢ τῶν ἀγώνων, ἀλλὰ καὶ
νὰ θεᾶται ἁπλῶς. Ὁ Λουκιανὸς ἐν Νιγρίνῳ μνη-
μονεύει τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης λαμβάνει
ἀφορμὴν νὰ ἐπαινέσῃ καὶ τὴν φιλάνθρωπίαν
τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ. Διότι, συλληφθέντος ποτὲ
ἐν τῷ Σταδίῳ ἀνθρώπου, ὅστις ἐθεᾶτο φορῶν

βαμμένον παλαιὸν ἔνδυμα, καὶ μέλλοντος νὰ
τιμωρηθῇ, σύμπας ὁ δῆμος ἐβόησεν ὑπὲρ αὐτοῦ
καὶ ἀπηλλάγη. Ἀπαράλλακτα καθὼς καὶ σήμε-
ρον εἰς παρομοίας περιστάσεις ἀκούεται κατὰ τὰς

κοσμικὰς συναθροίσεις ἡ λαϊκὴ φωνὴ «ἄδικα!
ἄδικα!» ἢ ἀμνηστεύουσα τὸν ὑποπεσόντα εἰς
σφάλμα καὶ συνηγοροῦσα ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς
του ἐκ τῆς τιμωρίας.

ΑΡΙΣΤΕΙΑΝΗΣ Ν. ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΑΝΗΣ

Ο ΤΥΦΛΟΣ ΕΠΑΙΤΗΣ

Σ. ΣΑΒΒΙΑΝ

ΤΡΙΟ

M.

Μες στὸν αἰθέρα ὅπως ὑψώνεσαι,
Φτωχὸ κι' ἀμύριστο χορτάρι,
Τὸν οὐρανὸ ν' ἀγγίξης φαίνεσαι
Καὶ τὸ χλωμὸ φεγγάρι.

Χίλιες ζωές μου φέρνεις στὴν ἐνθύμηση
Καὶ πόρους ἄλλους τόσους μέσ' στὴν Πλάση·
Σὲ βλέπω καὶ θαρρῶ πὼς ἀπ' τὰ φύλλα σου
Ὡς τὴν ψυχὴ μου ὁ πόνος σου ἔχει φθάσει.

Καὶ μέσ' στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ λυγίζεσαι
Καὶ πότε στέκεσαι βουβὸ σὰν πόνος·
Καὶ κάθε νύχτα κλαῖμε θλιβερά
Ἐσὺ μέσα στὸ φῶς, κι' ἐγὼ στὰ σκότη.

Εἰκόνα ποὺ δὲν σὲ στοχάστηκεν
Ἐνὸς Τιτσιάνου τὸ σοφὸ κονδύλι,
Ποὺ εἶσαι στὴ Φύση τὴν πλατειὰ ἓνα Τίποτα,
Ἐμπρὸς σου στέκω κάθε δεῖλι.

Στέκω καὶ προσκυνῶ τὴ χάρι σου
Τὴν ταπεινὴ, χορτάρι πεταμένο,
Ποὺ ἀπάνωθ' ἐσὺ πέρασε ἡ Ζωὴ
Χωρὶς νὰ δῇ πὼς ἦσουν πικραμένο.

Ζωή! ὅπου Μητέρα σ' ἔκραξα
Καὶ πάντα ἐσὺ Μητρὶὰ μου ἐστάθης,
Ὅταν μ' ἀπελπισιὰ τὰ χέρια σοῦ ἄπλωσα,
Ἐσὺ πικρὰ μου γέλασες κι' ἐχάθης.

Ζωή! δὲν σ' ἀγαπῶ, δὲν σὲ ποθῶ, δὲν θέλω σε!
Ἦσουν βαρεὰ καὶ λύγισε ἡ ψυχὴ μου.
Κλαίω! μ' ἀκοῦς; ὅπου χτυπήσω, θάνατος!
Κι' ὅπου σταθῶ χαμένη ἡ προσευχή μου!

Μέσα στὴν Πλάση ἐμεῖς οἱ δυὸ ἀπομείναμε,
Ἐσὺ κι' ἐγὼ, φτωχὸ χορτάρι·
Σὲ προσκυνῶ καὶ σοῦ ζητῶ παρηγοριά
Νὰ κλαῖμε κάθε νύχτα στὸ φεγγάρι.

Μάιος—1908.

ΑΙΜΥΛΙΑ ΚΟΥΡΤΕΛΗ

Ο ΠΕΙΡΑΣΜΟΣ

Τὸ μοναστήρι ἦτο κτισμένον εἰς τὸ βουνόν.
Τετράγωνον, μὲ δύο πατώματα καὶ τοιχογυρι-
σμένον. Γύρω πρὸς τὴν κατωφέρειαν ἀπλώνετο
ἐλαιῶνας τοῦ μοναστηρίου καὶ δάσος ἀπὸ δέν-
δρα καρποφόρα, ὥστε εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς ἦτο
χαρὰ Θεοῦ νὰ βλέπῃς τὸ σύνολον τῆς βλαστή-
σεως ἁρμονικὰ συνδυασμένον μὲ τὴν ἀπλὴν
κατάλευκην οἰκοδομήν.

Οἱ καλόγηροι ἐκαλοῦσαν ἐκεῖ. Τὰ κελιά εἰς
τὸ ἐπάνω πάτωμα πρὸς τὴν τετράγωνον αὐλὴν
ἐσυγκοινωνοῦσαν ἀπὸ ἐξωτερικὸν διάδρομον, στη-
ριγμένον εἰς τετραγώνους στύλους· καὶ ἐπειδὴ ὁ
αὐλότοιχος δὲν ἦτον ὑψηλός, ἡ θέα ἀπὸ τὸν διά-
δρομον ἀπλώνετο ἕως κάτω εἰς τὴν κοιλάδα ἐλευ-
θερὴ καὶ μαγευτικὴ.

Τὴν ἐποχὴν ποὺ συνέβη τὸ ἐπεισόδιον ἦτον
ἄνοιξις. Κατόπιν ἀπὸ μακρὰν νηστείαν καὶ κο-
πιώδεις προσευχὰς ἦλθεν ἡ Ἑορτὴ τῶν ἑορτῶν,
τὴν ὁποίαν ἐτίμησαν οἱ καλόγηροι μὲ συνεχεῖς
εὐχαρίας καὶ μὲ ἀνάπαυσιν. Τόσον πολὺ ὥστε
ἀμέλησαν τὴν προσευχήν. Καὶ ὁ πειρασμὸς εὐ-
ρῆκεν ἐλεύθερον δρόμον εἰς τὴν ψυχὴν τους.

Τὸ πρῶτον βέλος αὐτοῦ ἐναντίον τῆς ἀγιωσύνης
τῶν ὑπῆρξεν ἓνας ξένος— ἄνθρωπος σοφὸς καὶ
ἀνισόρροπος— ποὺ πεζοπόρος ἔφθασεν εἰς τὸ μο-
ναστήρι διὰ νὰ ζητήσῃ προσωρινὴν ἀνάπαυσιν.

Ἐπλησίαζε τὸ δεῖλι καὶ οἱ καλόγηροι καλοφα-
γωμένοι, δροσεροὶ ἀπὸ μεσημεριανὸν ὕπνον καὶ
χαρούμενοι, ἀνεπαύοντο εἰς τὴν αὐλὴν, ὅπου καὶ
τὸν ὑπεδέχθησαν. Τοῦ ἐπρόσφεραν κάθε τι ποὺ
ἤμποροῦσε νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ καὶ καλόγνωμος
ἐκεῖνος ἄρχισε νὰ τοὺς ὁμιλῇ, ἐνῶ τὸν ἤκουαν
ὅλοι μὲ τὴν περιέργειαν καὶ τὴν ἀπλησίαν, ποὺ
ἔχουν πάντοτε οἱ ἀπλοῖκοι καὶ οἱ μονάζοντες. Ἡ
ὁμιλία του—διότι ὅπως εἰπώθη ἦτο σοφὸς καὶ
ἀνισόρροπος— ἔγινε βαθμηδὸν λόγος καὶ ὁ λό-
γος ἔτεινε νὰ σκανδαλίσῃ τοὺς καλογήρους.

— «Ἡ ἑορτὴ— ἔλεγε— δὲν διδάσκει ποτέ εἰς
τοὺς ἐορτάζοντας τὴν ἀληθινὴν σημασίαν τῆς
ζωῆς. Διότι φαίνεται σὰν ἐξαίρεσις ἐνῶ τίποτε
εἰς τὴν φύσιν καὶ εἰς τὴν ζωὴν δὲν ὑπάρχει ἐξαι-
ρετικόν, ἀλλ' εἶναι τὰ πάντα σειρὰ μονοτονίας
ἀτελείωτη—μία ἐνέργεια ὁμαλὴ, ποὺ βαίνει ἐμ-
πρὸς χωρὶς διακοπὰς καὶ χωρὶς διακρίσεις. Δὲν
ὑπάρχει ἐξαίρεσις, οὐδὲ καὶ ἀλλαγὴ, ἀφοῦ δὲν
ὑπάρχει πραγματικῶς κανὲν τέλος. Παραστρατεῖ
λοιπὸν ὁποῖος ἐργάζεται τάχα διὰ τὸ τέλος καὶ
μάλιστα ὁποῖος ἐλπίζει εἰς τὸ τέλος. Ἦγουν
παραστράτημα εἶναι κάθε φιλοσοφία καὶ κάθε
θρησκεία. Καὶ μόνον χρειάζονται αὐταὶ ὅταν
χρησιμεύουν νὰ δημιουργοῦν ἐξουσίαν.

«Ἡ ἐξουσία εἶναι κάτι ποὺ πρέπει νὰ τὸ αἰ-
σθάνεται καθένας πιεστικὸν τῆς αὐτοβοουλίας καὶ
τῆς αὐθαιρεσίας του, ὅπως καλὰ φανερώνει

παλαιὰ παροιμία, ἡ λέγουσα: «ὁποῖος δὲν ἔχει
ἡγεμόνα ὁμοιάζει μὲ κτῆνος».

«Ἡ ἐξουσία κανονίζει τὴν ἐνέργειαν τοῦ
ἀνθρώπου καὶ περιορίζει τὰ πάθη, ποὺ τείνουν
εἰς τὴν ἀποσύνθεσιν. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ ὑποταγὴ
συχνὰ εἶναι θρίαμβος. Εἶναι ταπεινὴ νίκη. Εἶναι
δύναμις μὲ τὴν ὁποίαν καθένας ἐτοιμάζεται, δου-
λώνοντας τὸν ἑαυτὸν του, νὰ νικήσῃ εἰς τὸ τέλος
τοὺς ἄλλους.

«Ἦγουν ταπεινώνει διὰ νὰ ὑψώσῃ, ὅπως
εἶπεν ἐκεῖνος ποὺ ἐθριαμβεύσε μὲ τὴν ταπεινω-
σύνην, ἀφοῦ ἐνίκησε μὲ τὴν μικρότητά του.

«Ἀληθινὰ δὲν ἀποδεικνύει ποτέ τὴν δύναμιν
τὸ μεγάλο· ἢ, καλῆτερα, ἡ προσπάθειά μας διὰ
τὸ μεγάλο φανερώνει τὴν ἀδυναμίαν μας καὶ
κάτι περισσότερον—τὸν φόβον τῆς ἀδυναμίας
μας. Δι' αὐτὸ εἶναι πεπωμένον κάποιος ἴσκιος
τοῦ γελίου νὰ σκοτεινιάζῃ κάθε τι ποὺ παρου-
σιάζομεν ὡς μεγάλο καὶ ἀκόμη κάθε τι ἐξιδανι-
κευμένον. Καὶ δι' αὐτὸ συνεργάζεται τὸ γελῶν μὲ
τὸ τραγικὸν διὰ νὰ γεννήσουν τὰ πλέον μεγάλα
καὶ τὰ πλέον σοβαρὰ ἐπεισόδια τῆς ζωῆς. Καθὼς
καὶ ἀντίστροφα: δι' αὐτὸ ἀπελπιζόμεθα καὶ κατα-
στρεφόμεθα κάποτε ἐξ αἰτίας ἀσημάντων γεγονό-
των, ὅτι δὲν διακρίνομεν τὴν γελιοτήτά των. Καὶ
ταλανίζομεθα τοιοῦτοτρόπως καὶ κακοπαθοῦμεν
μὲ τὸ νὰ ἔχωμεν μέτρον ὅλων τῶν πραγμάτων
τὴν κρίσιν μας, ἐνῶ μέτρον πραγματικὸν εἶναι ἡ
ἀπόλαυσις. Διότι μόνον αὐτὴ παρ' ὅλην τὴν μι-
κρότητά της εἶναι κάτι πραγματικὸν καὶ σοβαρὸν
—ἡ ἀπόλαυσις εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀνάπαυσις».

Αὐτὰ ἐλάλησεν ὁ σοφὸς εἰς τοὺς καλογήρους
ἵνα σκανδαλισθοῦν.

Καὶ μολοντί ἡ συνήθης σειρά τῶν ἀνθρωπί-
νων πραγμάτων παρουσιάζει ἀπίθανον τὴν ἐμ-
φάνισιν τοῦ σοφοῦ εἰς τὸ μοναστήρι.

Μολοντί πρὸς τοῦτοις ἡ σειρά τῶν σκέψεων
τοῦ φαίνεται νὰ παραβαίνει τὴν τάξιν τῆς κανο-
νικῆς λογικῆς.

Καὶ, τέλος, μολοντί ἡ παρένθεσις τοῦ λόγου
τοῦ ἀντιβαίνει εἰς τοὺς κανόνας τῆς αἰσθητικῆς,
διότι χαλαρώνει τὴν διήγησιν.

Ἐκρίνα ὅμως ὁρθὸν νὰ ἐξιστορήσω τὰ πραγ-
ματα μὲ ἀκριβολογίαν ὅπως ἔγιναν.

Οἱ δὲ διασῶνται τῆς τακτικῆς λογικῆς καὶ τῶν
κανόνων τῆς αἰσθητικῆς ὡς παραβλέπουν καὶ
ὡς ὑποθέσουν, ὅτι τοῦ σοφοῦ ὁ λόγος πιθανὸν
νὰ σημαίνει τὸν κυκλῶνα τῶν ἀορίστων σκέψεων,
ποὺ σηκώνονται ὡς ἀνὰ θυμίας καὶ ὡς ἀπὸ
ὁμίχλη ἀπὸ τὸν νοῦν καλοφαγωμένων καὶ ἀνα-
παυμένων ἀνθρώπων.

Ἦτον ἡ ἡμέρα ἐκείνη ζεστή, ποτισμένη νάρ-
κην καὶ ἡδυπάθειαν. Εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπλώ-

νοντο ἀραιὰ σύγνεφα ὑγρασίας, ἀργοκίνητα καὶ ἀσχημάτιστα, σκεπάζοντες τὸ χρυσὸν τοῦ ἡλίου φῶς. Καὶ ὁ οὐράνιος θόλος ὥσάν ἀσημοκαπνισμένος εἶχον ὀλημερίς τὴν ἀμυδρὰν φωτεινότητα τοῦ ξημερώματος παρὰκαίρα κ' ἐκνευριστικά. Ἐνας ἐλαφρὸς ἀέρας θερμὸς ἐχρησίμευεν ὄχι διὰ τὴν δροσίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν βάλαντα εἰς κίνησιν τὰ ἀρώματα τῶν πρώτων βλαστήσεων, ποὺ ἀρχίζαν νὰ πρασινίσουν τὴν γῆν καὶ νὰ φουσκώσουν τοὺς κλάδους τῶν δένδρων. Καὶ τὰ φρικτάσματα καὶ οἱ σπασμοὶ τῶν γεννήσεων καὶ τῶν συλλήψεων ἀνετρίχιαζαν τὸν ἀέρα μὲ τοὺς ἥχους καὶ τὰς ὁσμὰς τῶν. Ἡ ἀναπνοὴ τῆς Κυπρίδος θεᾶς — ὅπως θὰ ἔλεγε κανεὶς λυρικὸς — ἐμόλυνε κάθε ἀγιοσύνην καὶ κάθε ἀρετὴν ἢ, μὲ διαφορετικὴν ἑκφρασιν, τῆς Κύπριδος ὁ πτερωτὸς υἱὸς ἐκλωσσόσεν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ πτερά του εἰς τὴν φωλεὰν τῆς ἡδονῆς καὶ μὲ τὴν θερμότητα τῆς ἡδυπαθείας, ὅλας τὰς νέας γεννήσεις... Καὶ ὅσον ἤρχετο ἡ νύκτα, ἐξ αἰτίας τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν αἰσθήσεων ἀπὸ τὴν προσήλωσιν εἰς κάθε κίνησιν, ἐκορυφώοντο μέσα εἰς τὸ σαρκίον ὁ πόθος τῆς φιλοτίμου.

Τόσον πυρωμένον ἦτο τὸ δεύτερον αὐτὸ βέλος τοῦ Πονηροῦ κατὰ τῆς ἐγκρατείας τῶν καλογήρων.

Ἡ πολυφαγία, συνδυασμένη μὲ τὴν προηγούμενην ἀνάπαυσιν καὶ μὲ τὴν χλιαρὰν ὑγρότητα τοῦ καιροῦ, ἴσως δὲ καὶ μὲ κάποιαν ψυχικὴν ἀνησυχίαν ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ σοφοῦ, ἔδωκεν εἰς τοὺς καλογήρους ὕπνον βαρὺν καὶ ταραγμένον, ὕπνον πονηρὸν τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς σκοτεινῆς καὶ νυκτερινῆς ἡδυπαθείας. Ὡστε τῆς σαρκὸς αἱ ἐπαναστάσεις ἐθριάμβευσαν καὶ ἕνας-ἕνας καλόγηρος ἐξυπνῶντας ἐξητοῦσεν ἀνακουφίσαι ἑξω εἰς τὸν διάδρομον τῶν κελίων. Εἶχε δὲ τοῦτο τὸ παράδοξον ἡ νυκτερινὴ τῶν ἐμφάνισις: Ὅτι ἐνῶ τὴν ἡμέραν πάντοτε ἦσαν ὀμιλητικοὶ μεταξὺ τῶν, τώρα ὁ καθένας ἔμενε σιωπηλὸς — εἶχε δηλαδὴ τὴν ἐπίφασιν τῆς συγκεντρώσεως καὶ ἐνῶ πάντοτε ἦσαν μαυροφορεμένοι, τώρα ἦσαν ὅλοι κατάλευκοι — εἶχαν δηλαδὴ τὸ χρῶμα τῆς ἀγνότητος. Τοιοῦτοτρόπως συνειθίζει ὁ Πονηρὸς νὰ εἰρωνεύεται δι' ἀντιθέσεων τὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰ δόγματα τῶν ἀνθρώπων.

Καὶ μέσα εἰς τὴν χλιαρὰν νυκτερινὴν δρόσον ὁ πόθος ἠϋξάνεν. Ἀργοκίνητα τὰ στακερὰ σύγνεφα ἐπλησιάζοντο εἰς μαλακοὺς ἐναγκαλισμοὺς καὶ ἐσχημάτιζαν συμπλέγματα παραδόξως ἡδυπαθῆ, εἰς τὰ ὅποια ἡ φαντασία κάθε ταραγμένης αἰσθήσεως ἔβλεπε λογῆς-λογῆς σχήματα, σκανδαλιστικά, παλαιὸς ἔρωτας καὶ θελκτικὰς γυναῖκας. Τὸ ἀόριστον ψιθύρισμα τῶν βλαστημάτων ἔφθανεν εἰς τὴν ἀκοὴν τῶν καλογήρων ὥσάν ἥχος λιποθύμων φιλημάτων καὶ ὥσάν στεναγμοὶ κορυφωμένης ἡδονῆς. — Ἐπάνω εἰς τὸν αὐλότοι-

χον, φωτισμένον ἀπὸ τὸ ἀδύνατον φῶς μισοῦ φεγγαριοῦ καὶ ποτισμένον ἀπὸ ὑγρασίαν, ἐλάμβαναν αἱ ρωγαὶ καὶ αἱ σχισμάδες προκλητικὰ σχήματα καὶ ἄσμενα. Ὁ δὲ ἡγούμενος ἔβλεπεν εἰς τὰ ἴχνη τῆς ὑγρασίας ἐκεῖ ἐπάνω σώματα γυμνῶν γυναικῶν καὶ ἄλλα ἰνδάλματα τῆς φαντασίας ἀνθητικώτερα. Ἀλλὰ συνειθισμένος νὰ συγκρατῇ καὶ νὰ κρύπτῃ τὸν ἑαυτὸν του δὲν ἀνεκοίνωσεν εἰς ἄλλον τὸ μαρτύριόν του καὶ τὴν ἀπόλαυσιν.

Ἀντιθέτως ἕνας ἀπὸ τοὺς νεωτέρους, ποὺ εἶχεν ὡς ἀσχολίαν νὰ σημαίνει τοὺς κώδωνας καὶ κάποτε νὰ κανοναρχῇ, δὲν ἠμπόρεσε νὰ συγκρατῇ τὴν ἐντύπωσίν του, ὅταν κοντὰ εἰς τὸν κορμὸν μιᾶς ἐλαίας, ποὺ ἐκρυφόπαιζαν αἱ ἀκτίνες τοῦ φεγγαριοῦ εἰς τὸ φύλλωμά της, διέκρινε καθαρὰ καὶ ζωντανὰ τὸ σχῆμα μιᾶς γυναικὸς ἀναπαυομένης. Τὸ σῶμα τῆς γυναικὸς ἐφαίνετο νὰ λικνίζεται σιγὰ-σιγὰ μὲ ἡδυπάθειαν καὶ νὰ συγκλονίζεται κάποτε εἰς ἀσπασμοὺς ἀπροόπτους. ... Ἐπλησίασε τὸν γειτονά του καὶ μὲ δειλίαν τοῦ ἔδειξε τὴν ὀπτασίαν. Ὁ γείτονας ἀνεγνώρισε τὸ σχῆμα τῆς μορφῆς καὶ οἱ δύο μαζὺ ἐφάνερον εἰς τρίτον καλόγηρον τὸ φαινόμενον, ὥστε σιγοψιθυρισμένον, μὲ φράσεις ἀορίστους καὶ μὲ ὑπαινιγμούς, ἐφανερῶς βαθυμῶν εἰς ὅλους τοὺς καλογήρους ἕως εἰς τὸν ἡγούμενον, ὅλοι δὲ ταραγμένοι ἀπὸ ἡδονικὴν συγκίνησιν ἀνεγνώρισαν τὴν μορφήν τοῦ σχήματος.

Καὶ ἀποφεύγοντες νὰ φανερώσουν ὁ καθένας τὸν πόθον καὶ τὰς ὁρμὰς, ποὺ τὸ θέαμα ἐπροκαλοῦσεν, ἐσυζητοῦσαν μὲ φράσεις ἀσυναρτήτους καὶ μὲ λέξεις ἀσυναρμόστους πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ εὐρεθῇ τόσον πολὺ πλησίον τοῦ μοναστηρίου καὶ εἰς τοιαύτην ὥραν γυναῖκα γυμνὴ καὶ ἀναπαυομένη. Καὶ ὅλοι ἀγανακτοῦσαν διὰ τὸ τόλμημά της καὶ καθεὶς ἐπιθυμοῦσε νὰ τὴν πλησιάσῃ, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἐτολμοῦσε διασκελίζοντας τὸν αὐλότοιχον καὶ τὴν ἐντροπὴν νὰ ὑπάγῃ ἕως ἐκεῖ.

Τοιοῦτοτρόπως ἔμειναν πολλὴν ὥραν συγκεντρωμένοι, ἕως οὗ τὸ ἄστρον τῆς Ἀφροδίτης ἐπρόβαλε σὰν Αὐγερινὸς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἡ δροσιὰ τῆς τελευταίας νυκτερινῆς ὥρας ἐπανέφερε κάπως εἰς τὴν συναίσθησιν τοῦ μοναχικοῦ σχήματος τοὺς γεροντοτέρους.

Ὁ ἡγούμενος διέταξε τότε νὰ σημάνουν τὸν ὄρθρον καὶ ὁ κωδωνοκρούστης, ὁ πρῶτος ποὺ εἶχε διακρίνῃ τὴν ὀπτασίαν, ἐσήμανε τὸ πρῶτον ἐκεῖνο τοὺς κώδωνας ἐνωρίτερα παρὰ ποτὲ καὶ μὲ περισσοτέρην παρὰ ποτὲ μανίαν, σὰν νὰ ἤθελε μὲ τοὺς ἥχους νὰ φοβίσῃ καὶ νὰ κτυπήσῃ τὰ νυκτερινὰ φαντάσματα.

Οἱ καλόγηροι ὅμως πρὶν μαζεθῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καταβαίνοντες εἰς τὴν αὐλήν, δὲν ἠμπόρεσαν ν' ἀντισταθῶν εἰς τὸν πειρασμόν. Καὶ ὅλοι μαζὺ ἐπῆγαν ἕως εἰς τὴν ἐλαίαν τῆς πλαγισμένης γυναικὸς.

Τὰ πρῶτα φωτεινὰ κύματα ἀπλωνόμενα εἰς τὸν οὐρανὸν ἀρχισαν νὰ δίδουν εἰς τὰ πράγματα τ' ἀληθινὰ σχήματά των καὶ οἱ καλόγηροι πλησιάζοντες διέκριναν πεσμένο κοντὰ εἰς τὸν κορμὸν τῆς ἐλαίας ἕνα μακρὸν κλαδί φουντωμένο, ποὺ — ἄγνωστον πῶς — εἶχεν ἀποκοπῇ ἀπὸ τὸ δένδρον. Οἱ περισσότεροι τότε ἀρχισαν νὰ ἡσυχάζουν καὶ νὰ ἱλαρύνωνται — διότι καὶ ἡ ἀγρυπνία εἶχε καταπραῦνῃ τὰς ὁρμὰς — καὶ νὰ γελοῦν διὰ τὴν νυκτερινὴν ἀπάτην τῶν αἰσθήσεων.

Ἀλλ' ὁ ἡγούμενος ἐρμηνεύοντας τὴν σκέψιν τῶν φρονιμωτέρων τοὺς ἐπαράστησε τότε ὡς ἐνδεχομένην τὴν συνέργειαν τοῦ Διαβόλου.

— Διατί τάχα ὁ Πονηρὸς νὰ μὴν ἔδωκεν εἰς τὸ κλαρὶ τὴν πραγματικὴν ὑπόστασιν γυμνῆς γυναικὸς καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν νύκτα; Διατί νὰ μὴν ἔλαβεν ὁ ἴδιος αὐτὸ τὸ σχῆμα διὰ νὰ σπρώξῃ εἰς τὴν ἀμαρτίαν;

Καὶ ἐξώρρισε τότε μὲ εἰλικρινῇ μετάνοιαν τὸ κλαρὶ καὶ τὸν πειρασμόν, κάμνοντας τὴν ἀκόλουθον παραίνεσιν, ποὺ παρὰξένα εἶχε τὴν ἀσυναρτησίαν καὶ μάλιστα τὴν ἐσωτερικὴν ἐπίδρασιν τοῦ λόγου τοῦ σοφοῦ:

— «Τὸ κλαδί ἔλαβε τὸ σχῆμα γυναικὸς διὰ νὰ σκανδαλίσῃ τὰς ψυχὰς. Καὶ τοῦτο μὴ σὰς φανῇ ἀλλόκοτον. Πρέπει νὰ πιστεύετε εἰς τὴν ὑπαρξίν τοῦ Διαβόλου. Ὁ μικρὸς καὶ ταλαιπωρημένος αὐτὸς κόσμος εἶναι γεμάτος μυστηρίων. Καὶ εἰς κάθε μυστήριον φωλιάζει ὁ Πονηρὸς. Πιστεύσατέ τ'· μολονότι δὲν εἶναι ἰδέα νέα ὁ Διάβολος, εἶναι ὅμως ἡ καλιτέρα ἐξήγησις πολλῶν πραγμάτων, ποὺ μᾶς ἐκπλήττουν ἢ μᾶς ἐναντιοῦνται. Ἀντὶ δὲ ν' ἀμφιβάλλετε εἰς τὴν ὑπαρξίν του, φροντίζετε μᾶλλον ν' ἀνεύρετε τὴν αἰτίαν τῆς ἐνεργείας του. Καὶ πρὸς τοῦτο γνωρίζετε ὅτι διὰ νὰ διακρίνετε τὰς ἀληθινὰς αἰτίας, ποὺ κινοῦν εἰς κάποια ἐνέργειαν τὰς μυστικὰς δυνάμεις καὶ κεντοῦν εἰς κάποια πάθη

τὸν ἄνθρωπον, πρέπει νὰ τὰς ζητήσετε μέσα εἰς τὴν φύσιν. Γνωρίζετε ἀκόμη ὅτι τὸ πρῶτον καθήκον, ποὺ ἔχομεν καὶ μάλιστα τὸ πρῶτο δικαίωμα εἶναι τὸ νὰ κάμνωμεν ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ μας.

«Εἰς τὸν ἑαυτὸν μας, εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας, εὐρίσκεται ἡ γοητεία τῶν γυναικῶν καὶ ὄχι εἰς τοὺς ὀφθαλμούς των καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν τους.

«Σημειώσατε δὲ καὶ τοῦτο διὰ νὰ προφυλάτεσθε ἀπὸ τὸν πειρασμόν: Ὅτι ἐνῶ τὰ ἰνδάλματα τῆς φαντασίας κατ' ἀρχὰς φαίνονται παράλογα, ἔπειτα παρουσιάζονται βαθμηδὸν εἰς τὴν ψυχὴν ὡς πραγματικώτερα ἀπ' ὅλας τὰς πραγματικότητας τοῦ κόσμου».

Αὐτὰ εἶπεν ὁ ἡγούμενος εἰς τοὺς καλογήρους ἵνα μὴ σκανδαλισθοῦν πλέον.

Καὶ μολονότι ἡ σειρά τῶν σκέψεων του φαίνεται νὰ παραβαίνει τὴν τάξιν τῆς κανονικῆς λογικῆς,

Καὶ πρὸς τούτοις μολονότι ἡ παρένθεσις τοῦ λόγου τοῦ ἀντιβαίνει εἰς τοὺς κανόνες τῆς αἰσθητικῆς, διότι χαλαρώνει τὴν διήγησιν,

Ἐκρίνα ὅμως ὁρθὸν νὰ διηγηθῶ τὰ πράγματα μὲ ἀκρίβειαν, ὅπως ἔγιναν.

Οἱ δὲ διασώται τῆς τακτικῆς λογικῆς καὶ τῶν κανόνων τῆς αἰσθητικῆς ἄς παραβλέψουν καὶ ἄς υποθέσουν ὅτι καὶ τοῦ ἡγουμένου ὁ λόγος πιθανὸν νὰ φανερώνῃ τὸν κνεῶνα τῶν ἀορίστων σκέψεων, ποὺ σηκώνονται σὰν ἀναθυμιάσεις καὶ σὰν ομίχλη ἀπὸ τὸν νοῦν νηστικῶν καὶ ἀγρυπνισμένων ἀνθρώπων.

Παρ' ὅλην τὴν ἐνδρομὴν τῶν καλογήρων ἕως εἰς τὸ δάσος τῶν ἐλαίων καὶ μ' ὅλον τὸ χρόνισμα ἐξ αἰτίας τοῦ λόγου τοῦ ἡγουμένου ὁ ὄρθρος ἐψάλλῃ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐνωρίτερα παρὰ ποτέ.

I. ΖΕΡΒΟΣ-ΑΡΕΤΑΣ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΕΚ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟΥ

Τὴν δεῖλην τῆς 18 Μαΐου 1905, ὁ Διάδοχος τοῦ Μαυροβουνίου Δανῆλος μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ Μιλίτης, ἥτις, ὡς γνωστόν, τυγχάνει Μεγάλῃ Δούκισσᾳ τοῦ Μεκλεμβούργου, εἰσῆλθεν ἐπισήμως εἰς Ποδγορίσαν. Ἀποδημιούντος τότε μὲς Ἑσπερίαν τοῦ Ἡγεμόνος Νικολάου, ὁ Διάδοχος, ὡς ἀντιβασιλεύων, ἔμελλε νὰ παραστῇ εἰς τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ καταστήματος τοῦ Μονοπωλείου τῶν καπνῶν, ἅτινα τὴν ἐπιούσαν ἔμελλον νὰ τελεσθῶσιν ἐν πάσῃ ἐπισημότητι.

Εἶναι ἡ Ποδγορίτσα ἡ πολυανθρωποτέρα τῶν μαυροβουνιωτικῶν πόλεων, ἅτε περιλαμβάνουσα περὶ τοὺς ἑννεακισχιλίους κατοίκους, ἅπαντας

σχεδὸν Ἀλβανούς, προσαρτηθεῖσα δὲ τῇ Ἡγεμονίᾳ διὰ τῆς Βερολινεῖου Συνθήκης. Διατηρεῖ εἰσέτι ἡ πόλις τὸν τουρκικὸν τύπον. Κειμένη παρὰ τὸν Moratcha, ἐν μέσῳ εὐρυτάτης πεδιάδος, διασχίζεται ὑπὸ ἐτέρου μικροτέρου ποταμοῦ, τοῦ Goritza. Ἡμίσειαν περίπου ὥραν ἀπὸ τῆς Ποδγορίτης καὶ παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Moratcha μετὰ τοῦ Zeta κεῖνται τὰ ἑρείπια τῆς Διοκλείας, πατρίδος τοῦ Διοκλιτιανοῦ. Εἶνε αἱ μόναι ἀρχαιοῦτες, αἵτινες σώζονται ἐν Μαυροβουνίῳ, κατέχοντι τὴν χώραν ἥτις, κατὰ τὸν Θησαυρὸν τοῦ Στεφάνου, ἑκαλεῖτο Λαβράτις. Ἐπεσκέφθη τὰ ἑρείπια ἐκεῖνα ἐν συνοδείᾳ τοῦ ἐκ Ραγοῦζης

Ο ΗΓΕΜΟΝ ΤΟΥ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΣ Α΄

κ. Zore, διευθυντοῦ τοῦ ἐν Κεττίγγη Γυμνασίου. Τὰ κυριώτερα αὐτῶν εἶνε ἡ εἴσοδος καὶ μέρος τοῦ λιθοστρώτου τοῦ forum, εἰς τὴν ἄκρην τοῦ ὁποῖου σῶζονται τὰ ἐρειπωμένα τειχεῖα μικροῦ χριστιανικοῦ ναοῦ. Εἰς ἀπόστασιν ἑκατὸν περίπου μέτρων ἀπὸ τοῦ χώρου τούτου κατάκεινται ἐν ἀνάγλυφον (haut-relief) γυναικός, ἥς ἐλλείπει τὸ κατωτέρω τῆς ὀσφύος μέρος, καὶ τρία ἢ τέσσαρα ἄλλα γλυπτικά ἔργα, ἐξ οἰκοδομημάτων ἀπεσπασμένα. Ἐν τῇ ἐπαύλει τοῦ πρίγκηπος Μάρκου τῇ καλουμένῃ Κρούσεβατς καὶ κειμένη παρὰ τὴν πόλιν τῆς Ποδγορίτσας, ὑπάρχουσι, ὡς μοι εἶπον, γλυπτικά τινα ἔργα, ἐκ Διοκλέας ἐπίσης προερχόμενα.

Εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς περίπου χιλιομέτρου ἀπὸ τῆς πόλεως, ἀνέμενε τὰς Αὐτῶν Βασιλικὰς Ὑψηλότητας τιμητικὴ ἑριππος στρατιωτικὴ συνοδεία. Κατὰ δὲ τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως, ἀμφοτέρωθεν τῆς σηματοστολίστου ὁδοῦ, ἦσαν παρατεταγμένοι πλείστοι πολῖται, ἰδίως Ἀλβανοί, φοροῦντες τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν περιβολήν. Αἱ φουστανέλλαι ὅμως αὐτῶν δὲν εἶνε βραχεῖαι ὡς αἱ παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ φθάνουσι κάτω τῶν γονάτων, ὅπερ καθιστᾷ ἥμισυ κομψὸν τὸ ἐνδυμα τοῦτο. Φοροῦσι, πρὸς τούτοις, οἱ Ἀλβανοὶ τῆς Ποδγορίτσας, ὡς καὶ

οἱ τῆς Σκόδρας, τὸ ὀθωμανικὸν φρέσιον, οὐχὶ δὲ τὸ ἐν Ἑλλάδι γνωστὸν. Μετὰ τοὺς παρατεταγμένους πολῖτας, ἦσαν παρατεταγμένα δύο πεζικὰ τάγματα, ἐξικνούμενα μέχρι τῆς εἰσόδου τοῦ καταστήματος τοῦ Μονοπωλίου, ἐν ᾧ κατέλυσε τὸ Διαδοχικὸν ζεύγος.

Τὰ δύο ταῦτα τάγματα, ὧν ἑκάτερον περιλαμβάνει 500 στρατιώτας, καὶ δύο ἡμίσεις πυροβολαρχίαι, ὧν ἑκάτερα περιλαμβάνει 4 πυροβόλα συστήματος Κρούπ, ἀποτελοῦσι τὸν μόνιμον ἢ τακτικὸν στρατὸν τοῦ Μαυροβουνίου, διότι οὔτε ἱππικόν, οὔτε ἄλλα σώματα ἔχουσιν οἱ Μαυροβούνιοι. Ἐκαστος ὅμως ἀνεξαιρέτως κατὰ τὸ 20ὸν ἢ 21ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του ὑπηρετεῖ εἰς τὰ ρηθέντα δύο τάγματα ἐπὶ τρεῖς μῆνας¹. Πάντες ὅμως ἐκγυμνάζονται τακτικῶς εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἐφεδρῶν ἀξιωματικῶν, οἵτινες μισθοδοτοῦνται διὰ 40 φράγκων ἐτησίως. Τὰ γυμνάσια δὲ ταῦτα ἐκτελοῦσιν ὄχι μόνον ἀφοῦ διανύσωσι τὴν ρηθεῖσαν θητείαν, ἀλλὰ καὶ πρὸ αὐτῆς, ἐκ τούτου δ' ἐξηγεῖται πῶς, παρὰ τὴν βραχυτάτην ταύτην θητείαν, εἶνε τέλειοι στρατιῶται.

Ἐν καιρῷ πολέμου πάντες οἱ Μαυροβούνιοι ἀπὸ τοῦ 16ου μέχρι τοῦ 60ου ἔτους καλοῦνται ὑπὸ τὰ ὅπλα. Ἐν ἄλλοις λόγοις οἱ Μαυροβούνιοι ἔχουσι στρατιωτικὸν σύστημα παρεμφερὲς τῷ ἐλβετικῷ. Ἀποτελοῦσι δὲ οὕτω, ἐν πολέμῳ, τοῦλάχιστον τεσσαρακοντακισχιλίων ὀπλιτῶν δύναμιν, καίτοι ὡς μ' ἐβεβαίωσεν ὁ γηραιὸς Διερχιμενὺς τῆς ἐν Κεττίγγη Ρωσικῆς Πρεσβείας, καθηγητῆς Roubinsky, ὅστις, ἐπὶ πολλὰ ἔτη μελετήσας τὰ τοῦ Μαυροβουνίου ὑπὸ πάσας τὰς ἐποχές, ἔχει δημοσιεύσει περὶ τῆς ἡγεμονίας ἐκείνης πεντάτομον σύγγραμμα, ὃ πληθυσμὸς τῆς ἡγεμονίας δὲν ὑπερβαίνει τὰς 200 χιλιάδας ψυχῶν. Φυγὸς στρατοὶ ὅμως ἢ ἀπαλλαγέντες ἐν Μαυροβουνίῳ δὲν ὑπάρχουσι. Πλὴν, πῶς εἶνε δυνατόν νὰ ὑπάρχουσιν, ἀφοῦ ἐν τῷ Κώδικι τοῦ ἡγεμόνος Δανήλου, δημοσιευθέντι τὴν 23^{ην} Ἀπριλίου 1855, κεῖται ἡ ἐξῆς διάταξις:

«Ἄρθρ. 18. Ἐν καιρῷ πολέμου, ὅταν ὁ ἐχθρὸς ἤθελε δεῖξει τὴν πρόθεσιν νὰ προσβάλλῃ μέρος τοῦ ἡμετέρου ἐδάφους, πᾶς Μαυροβούνιος ἢ Βερδιάνος ὑποχρεοῦται, εὐθὺς ὡς τὸ μάθῃ, νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα καὶ νὰ βαδίσῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν. Ἐὰν δὲ τις, ἐξ οἵουδήποτε χωρίου ἢ ἐπαρχίας, δὲν ἤθελε

¹ Πρὸς ἐκγύμνασιν καὶ τεχνικὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ μικροῦ τούτου μονίμου στρατοῦ, προσφέρει τὰ φῶτα του καὶ ὁ στρατιωτικὸς ἀκόλουθος τῆς ἐν Κεττίγγη Ρωσικῆς Πρεσβείας. Χορηγεῖ δὲ πρὸς συντήρησιν καὶ ἐκπαίδευσιν αὐτοῦ ἡ Ρωσία 350,000 ρουβλίων ἐτησίως. Τῇ χρηματικῇ συνδρομῇ τοῦ Κράτους ἐκείνου ἀνηγέρθη ὁ ἐν Κεττίγγη ἀξιόλογος στρατὸς.

βαδίσει κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, ὁ δειλὸς ἢ ἀδιάφορος οὗτος διὰ τὴν τῆς Πατρίδος τύχην θ' ἀποπλίζεται, ἰσοβίως δὲ τοῦ λοιποῦ δὲν θὰ δύναται νὰ φέρῃ ὅπλα. Δὲν θὰ ἔχῃ πλέον τιμὴν ἐν Μαυροβουνίῳ καὶ Βέρδα. Πλὴν τούτου, θέλει ἐξαναγκασθῇ νὰ φορῇ γυναικεῖαν ποδιάν, ἵνα γινώσκῃ ὁ κόσμος ὅτι δὲν ἔχει ἀνδρὸς καρδίαν».

Ἰδού ὁ λόγος δι' ὃν οἱ Μαυροβούνιοι, μόνον ἐκ τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν, καθ' ὧν ἐπέδραμον οἱ Τοῦρκοι, διετήρησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι εἰς τοῦτο συνετέλεσαν καὶ οἱ ἀπρόσοιτοι βράχοι των, ἀναμφισβητήτως ὅμως συνετέλεσαν καὶ ἡ φιλοτιμία καὶ αἱ πολεμικαὶ των ἀρεταί. Κατὰ τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν τῶν ἐτῶν 1866 καὶ 1867, σῶμα ἐκ τριάκοντα Μαυροβουνίων ἐμάχετο ὑπὸ τὸν Σιολενσκην, ὡς δ' ἐσχάτως μοι ἔλεγεν ὁ διαπρεπὴς στρατηγός, διεκρίνοντο διὰ τὴν πολεμικὴν ἱκανότητα καὶ τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν.

Τὸ πολεμικὸν καὶ ἀρεμιάνιον τοῦ ἔθνους ἀντιλαμβάνεται ὁ ξένος ἐξ ἀπλοῦ βλέμματος ἐπὶ τῆς πόλεως Κεττίγγης. Οἱ πάντες ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος, τῶν Ὑπουργῶν καὶ τῶν Δικαστῶν μέχρι τοῦ τελευταίου χωρικοῦ, φέρουσι τὴν γραφικὴν ἐθνικὴν περιβολὴν μετὰ τοῦ ἀνασπαστοῦ πιστολίου. Μέχρι πρό τινων ἐτῶν τὴν ἐθνικὴν περιβολὴν ἔφερον καὶ οἱ ἱερεῖς, οἵτινες ὅμως τώρα, ὡς λείψανον αὐτῆς, φοροῦσι μόνον τὴν κάπιτσαν, ἀντὶ καμηλανκίου. Εἶνε δὲ πῶς δξύμωρον νὰ βλέπῃ τις τοὺς ξένους πρεσβευτὰς συζητοῦντας μετὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ, λίαν μὲν ἄβροῦ τοὺς τρόπους καὶ ἀπταιστώς ὁμιλοῦντος τὴν γαλλικὴν, ἔχοντος ὅμως εἰς τὴν ζώνην τὸ πιστόλιον. Δὲν συμβολίζει τὸ πιστόλιον τοῦτο τὴν ultima ratio τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου;

Δύο λέξεις περὶ τοῦ ἡγεμόνος. Μεγαλόσωμος μὲν, ἀλλ' οὐχὶ εὐζωνος ἢ εὐειδῆς, ἀποτελεῖ ὡς πρὸς τοῦτο ἀντίθεσιν πρὸς πάντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του, συμπεριλαμβανομένων τῶν συζύγων τῶν δύο αὐτοῦ υἱῶν Δανήλου καὶ Μίρκου, αἱ ὁποῖαι εἶνε ἀξιοπαρατηρήτου κάλλους. Δὲν ὁμιλᾷ περὶ τῆς Βασιλείσσης Ἑλένης, τῆς ὁποίας ἡ φήμη εἶνε παγκόσμιος. Οὐχ ἦττον ἢ μετὰ τοῦ θαλεροῦ ἐκείνου πρεσβύτου ἀναστροφῇ εἶνε αὐτόχρημα θελκτικὴ, ὄχι μόνον διὰ τὴν προσήνειαν τῶν τρόπων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἐμβριθὲς συνάμα δὲ καὶ εὐφυολόγον τῶν λόγων. Ἀρέσκεται νὰ διηγῆται, πράττει δὲ τοῦτο μετὰ πλείστης χάριτος, διάφορα κοινωνικὰ ἢ πολιτικὰ ἀνέκδοτα. Ὁ Maton (Histoire du Monténégro) ἀνα-

φέρει ὅτι, πρὶν ἢ τὰ ὅρια τοῦ Μαυροβουνίου ἐπεκταθῶσι διὰ τῆς Βερολινείου Συνθήκης μέχρι τῆς θαλάσσης, ὁ Αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος Ἰωσήφ ἐπεσκέφθη τὸ Κάτταρον, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δ' ἐκείνῃ ὁ ἡγεμὼν Νικόλαος μετέβη αὐτόσε ὅπως τὸν χαιρετίσῃ. Πρὸς τιμὴν τοῦ Καίσαροβασιλέως αἱ κορυφαὶ τῶν μαυροβουνιωτικῶν βράχων, οἵτινες ὑπερέκκεινται τοῦ Καττάρου, ἐφωτίσθησαν διὰ τινων φανῶν. Ὁ Καίσαροβασιλεὺς, ὑπαινιττόμενος τὰ ὑπερύψηλα τοῦ Μαυροβουνίου ὄρη, τῷ λέγει: «Ἀδελφέ μου, πολλὴ ὑψηλὰ κατοικεῖτε!—Μεγαλειότατε», ἀπήντησεν εὐθέως ὁ ἡγεμὼν, «Οἱ Τοῦρκοι μοῦ ἐπῆραν τὴν γῆν, οἱ Ἀδσριακοὶ τὴν θάλασσαν, δὲν μοῦ μένει εἰμὴ ὁ Ὀδρανός».

Ὅτε δὲ, συνεπεῖα τῆς δολοφονίας τοῦ Δηλιγιάννη, ἐξεργάγη παρ' ἡμῖν ὑπουργικὴ κρίσις, μεταξὺ δὲ ἄλλων ὑποψηφίων Προϋπουργῶν ἐλέγχθη καὶ ὁ κ. Α. Ρώμας, ἔτυχε νὰ παραστῶ μετὰ τῶν συναδέλφων μου πρὸ τοῦ ἡγεμόνος, ὅπως τὸν συγχαρῶμεν ἐπὶ τινι ἐορτῇ. Ἐπὶ ἐρωτῆσει αὐτοῦ περὶ τῆς ὑπουργικῆς κρίσεως, τῷ ἀνέφερα τὸν κ. Ρώμαν. Μοὶ ἀπήντησεν ὅτι ἐγίνωσκε τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας, διότι μία συγγενὴς του εἶχε λάβει σύζυγον Ρώμαν. Ὅτε δὲ προσέθηκα ὅτι, ἐὰν τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα δὲν ἀπηγόρευε τοὺς τῆς εὐγενείας τίτλους, ὁ κ. Ρώμας θὰ ἦτο κόμης, ὑπέλαβε: «Je sais, les comtes ne comptent pas chez vous».

Εἰς τὸ λελογισμένον θάρος καὶ τὴν διπλωματικὴν εὐστοχίαν τοῦ ἡγεμόνος Νικολάου ὀφείλεται ὁ διὰ τῆς Βερολινείου Συνθήκης διπλάσιαις τῆς τε ἐδαφικῆς ἐκτάσεως καὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἡγεμονίας. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται, πλὴν ἄλλων διαρρυθμίσεων ἐν τῇ διοικήσει τοῦ

ΤΟ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΟΝ ΠΡΑΚΤΟΡΙΟΝ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΕΝ ΚΕΤΤΙΓΓΗ

Κράτους του, ἔνθα ἡ δημοσία ἀσφάλεια εἶνε παραδειγματική, ὃ τὴν 25^{ην} Μαρτίου 1885 δημοσιεύει Μαυροβουνιωτικὸς Ἀστικὸς Κώδικς, οὗτινος τὴν σύνταξιν ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν ἐκ Δαλματίας Σλαῦβον κ. Boghisch, γνωστότατον ἐν Ρωσίᾳ νομομαθῆ. Παρέχει δ' ἐν τῇ συγκριτικῇ Νομοθεσίᾳ πλεῖστον ἐνδιαφέρον ὁ Κώδικς οὗτος, καθόσον δὲν εἶνε ἀντιγραφὴ ξένου τινὸς Κώδικος, ἀλλὰ συνετάχθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἰσχυόντων ἐν Μαυροβουνίῳ ἐθίμων. Γνωστὸν εἶνε ὅτι ὅλως αὐθορμήτως καὶ ὑπὸ ἐλευθερίων ἀρχῶν ἀγόμενος, ἀφοῦ μάλιστα αἱ ἀρχαὶ αὗται εἶχον πρὸ μικροῦ καθιερωθῆ καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ ἀπομείναντι ἐν Εὐρώπῃ ἀπολυταρχικῷ Κράτει, ὁ Ἡγεμὼν Νικόλαος παρέσχε τῷ Μαυροβουνίῳ Βουλὴν (Σκουψίαν), διὰ καθολικῆς ἐκλεγομένης ψηφοφορίας, ἥς ἡ πρώτη συνεδρίασις συνεκροτήθη τῇ 6 Δεκεμβρίου 1905. Τὸ χορηγηθὲν ὅμως φιλελεύθερον πολίτευμα ἔχειν ἐκτοτε ἀφορημὴ πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν, αἵτινες ἐπύκρναν τὸν ἀγαθὸν Ἡγεμόνα. Ἀλλ' ἐκεῖνο ὅπερ καιρίως ἐτραυμάτισε τὴν καρδίαν αὐτοῦ τε καὶ τῆς σεπτῆς αὐτοῦ συζύγου εἶνε ἡ πρόσφατος καὶ σχεδὸν σύγχρονος ἀπώλεια τῶν δύο ἐγγόνων τῶν, υἱῶν τοῦ Πρίγκηπος Μίρκου, οὓς ὑπερηγάπων. Ὁ πρεσβύτερος, Στέφανος, πενταετὴς περίπου, ἐκέκλιτο ὅπως ἀνέλθῃ ποτὲ ἐπὶ τοῦ Μαυροβουνιωτικοῦ θρόνου, καθ' ὅσον ὁ Διάδοχος Δανήλος στερεῖται τέκνων.

Δὲν πρέπει, ὁμῶν περὶ τοῦ Ἡγεμόνος, νὰ παραλείψω δείγμα συμπαθείας καὶ ὑπολήψεως ὅπερ ἡ Αὐτοῦ Βασιλικὴ Ὑψηλότης παρέσχε πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ τὴν ἐορτὴν δηλονότι τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ἣν ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ τελέσω ἐν Κεττίγῃ, βλέπω ἀπροόπτως τὸν Ἡγεμόνα εἰσερχόμενον εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Διπλωματικοῦ Πρακτορείου. Ἐνῶ ἐδεξιούμεν αὐτόν, μοὶ λέγει εἰς ἐπήκοον τῶν λοιπῶν ἐπισκεπτῶν, ἐν οἷς καὶ μέλη τοῦ Διπλωματικοῦ Σώματος: «*Εἰς αἰσθητικῶς ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς, διότι δὲν ὑπάρχει συνήθεια νὰ ἐπισκέπτομαι τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ξένων Κρατῶν ἐπὶ ταῖς ἐορταῖς τῶν Ἡγεμόνων τῶν*». Συμπίπτει δὲ ἡ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ἐορτὴ μετὰ τῆς σλάβας τοῦ Ἡγεμόνος Νικολάου καὶ τῆς οἰκογενείας του.

Πλήν, τί ἐστὶ σλάβα; Παρὰ Μαυροβουνίοις δὲν ἐορτάζεται, ὡς παρ' ἡμῖν, ἡ ἐπέτειος τοῦ ἁγίου οὗτινος φέρει τις τὸ ὄνομα, ἀλλ' ἡ ἐπέτειος τῆς ἡμέρας καθ' ἣν οἱ πρόγονοι αὐτοῦ ἠσπασθησαν τὸν χριστιανισμόν. Ἡ ἡμέρα αὕτη σιμπίπτει συνήθως μετὰ τῆς ἐορτῆς ἁγίου τινός.

Οὕτως, ἡ οἰκογένεια Πέτροβιτς, εἰς ἣν ἀνήκει ὁ Ἡγεμὼν, ἐδέχθη τὸν χριστιανισμόν κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Ὁ ἐορτάζων τὴν σλάβαν του δέχεται κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὰς ἐπισκέψεις τῶν συγγενῶν καὶ γνωρίμων του, χάριν δ' αὐτῶν παρατίθησι γλυκίσματα καὶ ποτὰ, ἅτινα ὀφείλει ἰδιοχείρως νὰ προσφέρῃ αὐτοῖς. Ἀλλ' οὐδὲ νὰ καθήσῃ τῷ ἐπιτρέπεται, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἴσταται πάντοτε ὄρθιος, ὅπως ὑπηρετῇ τοὺς ἐπισκέπτας. Οὐτε δὲ εἰς τὸ γεῦμα, ὅπερ συνήθως παραθέτει τὸ ἐσπέρας, παρακάθεται, ἀλλὰ καὶ τότε ὀφείλει νὰ ὑπηρετῇ τοὺς κεκλημένους. Τὸ ἔθιμον τοῦτο τηροῦσιν οἱ Μαυροβούνιοι πάσης κοινωνικῆς τάξεως. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν βοεβόδας Voucouitch μοὶ ἔλεγε, ὅτε ἐπεσκέφθην αὐτὸν ἐπὶ τῇ σλάβᾳ του, ὅτι ἐν Μακεδονίᾳ ἡ σλάβα δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀσφαλὲς γνῶρισμα ἐθνότητος μεταξὺ Σέρβων καὶ Βουλγάρων· διότι τὴν ἐορτὴν ταύτην ἔχουσι καὶ οἱ Σέρβοι, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ Βούλγαροι.

Καὶ τὴν μὲν σλάβαν ἐπίσωμεν ὅτι θὰ χρησιμεύσῃ ἐκεῖνοι οἵτινες ἤθελόν ποτε ἐπιθυμήσει καὶ ἐπιχειρήσει ἀκριβῆ ἀπογραφὴν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ φύλων. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὰς γραμμὰς ταύτας πρόκειται περὶ τοῦ Μαυροβουνίου, ἀναφέρω τὴν πρότυπον ἀπογραφὴν τῆς Κεττίγης, ἣν ἐνήργησεν ὁ αὐτόθι πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας Στρατηγὸς Ἀχμέτ Φεβζή Πασσᾶς. Παραλαβὼν δηλονότι ἡμέραν τινὰ τὸν γραμματέα τῆς Πρεσβείας, διέδραμεν, ἐντὸς 20 λεπτῶν τῆς ὥρας, τὰς ὁδοὺς τῆς πρωτευούσης ἐκείνης καὶ αὐτὸς μὲν ἠρίθμει τὰς οἰκίας τῆς μᾶς πλευρᾶς ἐκάστης ὁδοῦ, ὁ δὲ γραμματεὺς τὰς τῆς ἐτέρας πλευρᾶς.

Οὕτω, μοὶ εἶπε, ἐπιστοποίησεν ὅτι ἡ Κεττίγῃ περιελάμβανε 510 οἰκίας καὶ ὑπελόγιζε τοὺς κατοίκους αὐτῆς ὡς μὴ ὑπερβαίνοντας κατὰ πολὺ τὰς 2 1/2 χιλιάδας, μὴ συμπεριλαμβανομένων ὅμως τῶν ἐν τῷ στρατῷ οἰκούντων στρατιωτῶν. Ἀπὸ τῆς ἀπογραφῆς ἐκείνης τοῦ φίλου μου στρατηγοῦ, ἠὲξήθη βεβαίως ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκιῶν, δὲν πιστεύω ὅμως ὅτι μέχρι σήμερον ἡ αὕξις αὕτη ὑπερέβη τὴν εἰκοσάδα.

Ἀπεχωρίσθην μετὰ λύπης τοῦ Μαυροβουνίου. Κατέλιπον λαὸν ἔντιμον καὶ εὐλαβῆ πρὸς τοὺς ξένους καὶ Κράτος, ὅπερ οὐδεμίαν τρέφει πολιτικὴν ἀντιπάθειαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἀφ' ἧς οὐδὲν πολιτικὸν ζήτημα τὸ διαιρεῖ, ἐνῶ, ἀπ' ἐναντίας, τὸ Μαυροβούνιον ἔχει τὸ παράπονον ὅτι ἄλλα Βαλκανικὰ Κράτη ἐνεργοῦσι πολιτικὸν προσηλυτισμὸν μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν συνόρων του.

[Ἀθήναι, Μάρτιος 1908].

ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ

Εἶναι φυσιολογικῶς δυνατόν νὰ γείνωμεν κάτοχοι μιᾶς βοήθητικῆς κοινῆς γλώσσης; Εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιβάλωμεν τεχνητὴν γλῶσσαν; Ἡ Bleue τοῦ Bollach, ἡ Volapük τοῦ Schleyer, δὲν κατάρθωσαν νὰ γενικευθῶν. Ἡ Esperando τοῦ Dr Zamanhof θέλει νὰ βαδίσῃ εἰς τὴν κατὰ κτησιν τοῦ κόσμου. Ὁ ἀγὼν δὲν ὑπῆρξε θνησιγενής. Ἐνῶ πολλοὶ μεμνημένοι ἐγκωμιάζουν τὸ νέον ἰδίωμα, διὰ τοῦ κηρύγματος ἐπιδιώκεται ἡ ἐξάπλωσίς του. Ἀλλὰ ὁ ριφθεὶς σπόρος θὰ δώσῃ εὐχυμότερους καρπούς, ἢ δὲ ψυχὴ τῆς νέας γλώσσης θὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰ στενὰ ὅρια ἐνὸς συνεδρίου; Ἡ νέα γλῶσσα θὰ ἐπιτύχῃ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ πλήθη ἀρκούντως, ὥστε αὐτὰ νὰ δίδουν εἰς αὐτὴν ζωὴν καὶ δύναμιν; Νὰ ζήσῃ; Εἰς μίαν γλῶσσαν τὸ πᾶν εἶνε ἡ ζωὴ. Πῶς εἶναι δυνατὴ τοιαύτη ζωὴ;

Ἡ λαλουμένη γλῶσσα εἶναι ἐκδήλωσις τόσον φυσικῆς, ὥστε κατάρθωσαν νὰ ἀναγνωρίσουν εἰς αὐτὴν ἐγκεφαλικά κέντρα προσχηματισμένα (préformés), ἐνῶ ὁ γραπτὸς λόγος, ὅστις ἔκαμε τὴν ἐμφάνισιν του βραδύτερον, ἀπορρέει μόνον ἀπὸ κέντρα προσηρμοσμένα (adaptés). Ἡ διάκρισις πιθανὸν νὰ φανῇ λεπτῇ. Μόνοι προσχηματισμένοι εἶναι αἱ πρῶται γραμματικὴ ἢ ὑποτυπώσεις τῶν ὀργάνων, ἢ δὲ λειτουργία τῶν συνελεῖ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν (différentiation) καὶ εἰς τὴν πρόοδον ἢ ἐξέλιξιν τῶν. Ἀλλ' ὁ λόγος εἶναι τόσον ἀναγκαῖος καὶ εἰς τὰς ἐλαχίστας κοινωνικὰς σχέσεις, ὥστε τὸ ἔμφυτον τῆς γλώσσης φαίνεται ὅρος τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Ὁ δημιουργὸς νέαν γλῶσσαν ὀφείλει νὰ ἀκολουθήσῃ τοὺς γενικοὺς κανόνας τοὺς διέποντας τὴν ἐξέλιξιν τῶν φυσικῶν γλωσσῶν. Τοιαύτη λεπτὴ ἐργασία εἶναι κατορθωτὴ, καὶ ἐνταῦθα ἱκανή, ὥστε νὰ δώσῃ εἰς τὴν νέαν γλῶσσαν δικαίωμα καὶ λόγον ζωῆς; Θὰ μοῦ ἀπαντήσουν ὅτι τὸ τάλαντον τοῦ ἐφευρέτου προσδιώρισεν εἰς τὴν νέαν γλῶσσαν κανόνας συμφώνους μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους, καὶ ὅτι συνέταξεν ἐν εἶδος γραμματικῆς φυσιολογικῆς. Ἀλλὰ οἱ φυσικοὶ νόμοι ἐνυπάρχουσιν ἐν ἡμῖν ἀσυνειδήτως, ἢ δὲ ἀνάλυσις, διὰ νὰ τοὺς ἀνακαλύψῃ, μόλις ἔκαμεν εὐφυεῖς τινὰς ἀποπειράς.

Ὁ R. de la Grasserie κατέγεινε τελευταῖον εἰς ὅλως ἰδιάζον ζήτημα, τὸ τῆς ἐκφράσεως τῆς ἰδέας τοῦ γένους· δηλ. εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν γενῶν, ἀρσενικοῦ, θηλυκοῦ καὶ οὐδετέρου. Κατ' αὐτὸν τὸ γένος παρουσιάζεται ὡς τετάρτη φάσις. Παρατηροῦμεν τρεῖς περιόδους ἀλλεπαλλήλους, πρῶτον νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν τῆς διαιρέσεως τῶν γενῶν. Τὴν φάσιν τὴν ταξινόμοσαν (classifiante) (τὰ ἀντικείμενα διακρίνονται κατὰ τὴν χρησιμότητά των) τὴν φάσιν τὴν βιολογικὴν

(biotique) (διάκρισις ἐμφύχων καὶ ἀφύχων) τὴν φάσιν τὴν λογικὴν (logistique) (διάκρισις μεταξὺ λογικῶν καὶ ἀλόγων).

Τέλος ὅταν ἐμφανίζεται ἡ φάσις τῆς διακρίσεως τῶν γενῶν, ἐκφράζει κατ' ἀρχὰς τὴν ἐνεργειαν τοῦ γένους καὶ κατόπιν τὸν ἐπιθετικὸν τύπον.

Φανταζόμεθα πόσον λεπτὴ εἶναι ἡ τοιοῦτου εἶδους ἔρευνα, ἐξ ἧλου οἱ γενικοὶ νόμοι οἱ διέποντες τὰς γλώσσας δὲν εἶναι ἀμετακίνητοι. Εἶναι ζωῆς νόμοι, ἐξελισσόμενοι ὡς ἡ ζωὴ ἥτις τοὺς τροποποιεῖ.

Πῶς εἶναι δυνατόν, οἱ κανόνες γλώσσης συνθηματικῆς νὰ προσδιορισθῶν σύμφωνα με τὴν φύσιν, ὅταν αὕτη ἡ φύσις μᾶς παρουσιάζει εἰς τὸ σιόφως τῶν ἔργων τῆς, σειρὰν νόμων, οἵτινες τροποποιοῦνται ὑπὸ τῆς συνηθείας καὶ ἀποβαίνουν δυνεξήγητοι;

Ἄς παραδεχθῶμεν πρὸς στιγμὴν, ὅτι ἡ ἐπιχειρησις δὲν εἶναι ὑπεράνθρωπος, καὶ ὅτι δυνάμεθα νὰ συνθέσωμεν τελείως γλῶσσαν φυσικὴν. Ὅσον ἡ χρῆσις τῆς θὰ γενικεύεται, τόσον θὰ προσκόπῃ. Οἱ λαοὶ παραδεχόμενοι αὐτὴν, θὰ ἐπιβάλλουν εἰς αὐτὴν ὅλας τὰς δονήσεις τῆς ζωῆς. Ἡ γλῶσσα, λογικὴ καὶ στερεὰ εἰς τὰς βάσεις τῆς ἢ εἰς τὰς ρίζας τῆς, θὰ ἀποβῇ οὐχ ἥττον κυμαινομένη καὶ διάφορος.

Ἡ Esperando, γλῶσσα συνθηματικῆς, βασίζεται ἐπὶ ἀπλῆς γραμματικῆς, τῆς ὁποίας οἱ κανόνες ἐτέθησαν ἀπὸ τὸν Dr Zamanhof τῆς Βαρσοβίας. Ἡ ρηθεῖσα γραμματικὴ εἶναι ἀπλῇ, διότι εἶναι τεχνητὴ, διότι τὸ τεχνητὸν ὑποκαθιστᾷ τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλ' ἡ ἱκανότης ἐνὸς ἀτόμου δὲν ἀρκεῖ νὰ δημιουργήσῃ τὸ πνεῦμα μιᾶς γλώσσης. Αὕτη ὀφείλει νὰ πάλλῃ ἐλευθέρως, οἱ δὲ γραμματικοὶ κανόνες ἀντιπροσωπεύουν μόνον σημεῖα τοποθετημένα ἀπὸ τὴν ἀνάγκην. Ἡ γλῶσσα τροποποιεῖ τὴν γραμματικὴν, ἥτις, ὡς ἐκ τούτου, καθίσταται πολὺπλοκος καὶ πλουσία εἰς ἐξαίρεσεις. Ἡ ζῶσα ἐνεργητικότης τῆς γλώσσης παρέχει προσχεδίασμα γραμματικόν, τὸ ὁποῖον ὀφείλει νὰ μένῃ αἰώνως παιδικόν. Κανὼν τιθέμενος προκαταβολικῶς εἶναι καταδικασμένος εἰς θάνατον, ὅπως ἓνας νόμος ἀντιβαίνει εἰς τὰ ἥθη. Πᾶσα συνθηματικὴ γλῶσσα εἶναι ἄγονος, ἐκτὸς ἂν γείνη φυσικῇ. Αἱ διανοητικαὶ ἐπιδράσεις κατ' ἀνάγκην θὰ προσαρμόσουν τὰς γλῶσσας τὴν νέαν γλῶσσαν πρὸς τὰς ἐθνικὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας. Ἐκαστος λαὸς θὰ τροποποιήσῃ ἀνεπαισθήτως καὶ ἀσφαλῶς τοὺς ἀρχικοὺς κανόνας τοὺς ὀρισθέντας ὑπὸ τῆς ἀπλῆς γραμματικῆς, αὕτη δὲ θὰ ἀποβῇ πολὺπλοκος καὶ τόσον πλουσιωτέρα εἰς ἐξαίρεσεις, ὅσον ἤθελε ζῆσει μακρότερον, καὶ συνεπῶς ἤθελεν ἀποβῇ πράγματι ζῶσα.

Δὲν πρόκειται, λέγουν οἱ εὐφυέστεροι, παρὰ περὶ γλώσσης ἐπιστημονικῆς καὶ ἐμπορικῆς. Οὐδεὶς σκέπτεται νὰ μᾶς ἀποστερήσῃ τῶν πατρῶων, νὰ ἀπαρνηθῇ τὸ φιλολογικόν μας παρελθόν, νὰ στειρεύσῃ τὸ μέλλον. Διστάζομεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι θὰ ἦτο δυνατόν τόσο ἀπτόμοσ δυνάμει εἰς τὸ εἶδος τῶν σχέσεών μας, καὶ ὅτι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συλλογισθῶμεθα ἢ νὰ ὁμιλῶμεν κατὰ δύο τρόπους, μὲ τὸν ἓνα προκειμένου νὰ ἐκφράσωμεν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν καὶ μὲ τὸν ἄλλον προκειμένου νὰ ἐκθέσωμεν δόγμα περὶ τέχνης.

Ἡ φράσις κέκτηται τὴν βραχεῖαν κομπότην ἢ τὴν εὐχυμον σαφήνειαν. Καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις ἔχει τὴν ἁρμονίαν της, διότι ὁ λόγος εἶναι μουσικὴ. Κέκτηται ἑκτακτον δύναμιν ψυχγωγίας. Ἡ αἰσθητικότης μας ὡς καὶ τὸ πνεῦμα μας παθαίνονται. Ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐννοήσωμεν, ἐπιθυμοῦμεν ὅμως καὶ νὰ αἰσθανθῶμεν. Ἡ δὲ αἰσθησις προέρχεται ἀπὸ τὴν δύναμιν λέξεων συγκρονημένων τραχέως ὕφους ἢ μελωδικῆς εὐκαμψίας. Φράσεις ψυχραὶ μᾶς ἀφήνουν ἀδιαφόρους. Ἐκάστη φράσις παρουσιάζεται μὲ τὸν ρυθμὸν της, ὁ ὁποῖος κάμνει καταληπτοτέραν τὴν γενικὴν ἔννοιαν, διότι μία ἀκτὶς ὑποφαίνεται τρόπον τινὰ πέραν τῆς λέξεως, καὶ διότι αὕτη μᾶς θέλγει μὲ τὴν ὕλην της ἀναπαράστασιν καὶ τὴν λεπτὴν της ποιήσιν.

Ὁ Τυρταῖος ἐπέτυχε νὰ προσαρμόσῃ τὴν λύραν του εἰς τραχὺ ἰδίωμα πρόσφορον εἰς πολεμικὰ ἄσματα. Αἱ μελωδίαι αἱ μέλουσαι νὰ ὀδηγήσουν τοὺς Σπαρτιάτας εἰς τὴν μάχην, ἦσαν συντεθειμέναι δωριστί. Αἱ Ἐλεγεῖαι, ἄδόμεναι κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν μαχῶν, ἤρυνον ἀπὸ τὸ ἰωνικὸν ἰδίωμα τὴν ἡδύτητα τὴν ἐπιδύσαν ἐπὶ τοῦ ἥθους. Ἦσαν ὁ προκαταρκτικὸς ὕμνος. Ἀνῆρπαζε καὶ μετέφερε τὰς καρδίας ὑψηλὰ εἰς τὸν κόσμον τῶν ὀνείρων. Τέλος τὰ ἰσχυρὰ ἐμβατήρια ἔρριπτον κατὰ τῶν ἐχθρῶν ὅλους ἐκείνους τοὺς πολεμιστάς, τοὺς ὁποῖους ἢ φλόγα τοῦ ἡρώϊσμου ἔκαμνεν ἀητήτους πρὸς δόξαν τῆς Σπάρτης.

Ἐὰν ἡ φυσικὴ γλῶσσα εἶναι πατρώα οὐσία τῶν συγγραφέων, ἀνήκει ἐπίσης εἰς τοὺς ἐπιστήμονας. Τίς δὲν ἐθαύμασε τὴν εὐγλωττίαν τοῦ Claude Bernard εἰς τὴν Introduction à l'étude de la médecine expérimentale; Ἦτο δυνατόν τεχνητὴ γλῶσσα νὰ χορηγήσῃ εἰς αὐτὸν τόσην λογικὴν εὐκαμψίαν τῆς φράσεως; Τὸ πολὺ πολὺ θὰ ἔγραφε μὲ γεωμετρικὴν ἀκριβείαν. Εἰς τὸ διεθνὲς συνέδριον τῆς φυματιώσεως, ὁ Dr Behring ἔκαμε γερμανιστὶ ἀνακοίνωσιν περιβόητον. Τὴν ἐδιβάσαμεν ἐν μεταφράσει. Ἀμφιβάλλομεν ἂν τεχνητὴ γλῶσσα εἶναι ἱκανὴ νὰ παρακολουθήσῃ μίαν διάνοιαν καὶ νὰ ἀνταποδώσῃ πλήρη τὴν ἀξίαν τοιούτων θεωριῶν. Ἀπὸ τὰ ἐγκατα τοῦ ἀσυνειδήτου, ἢ ἐνσυνειδήτου διάνοια

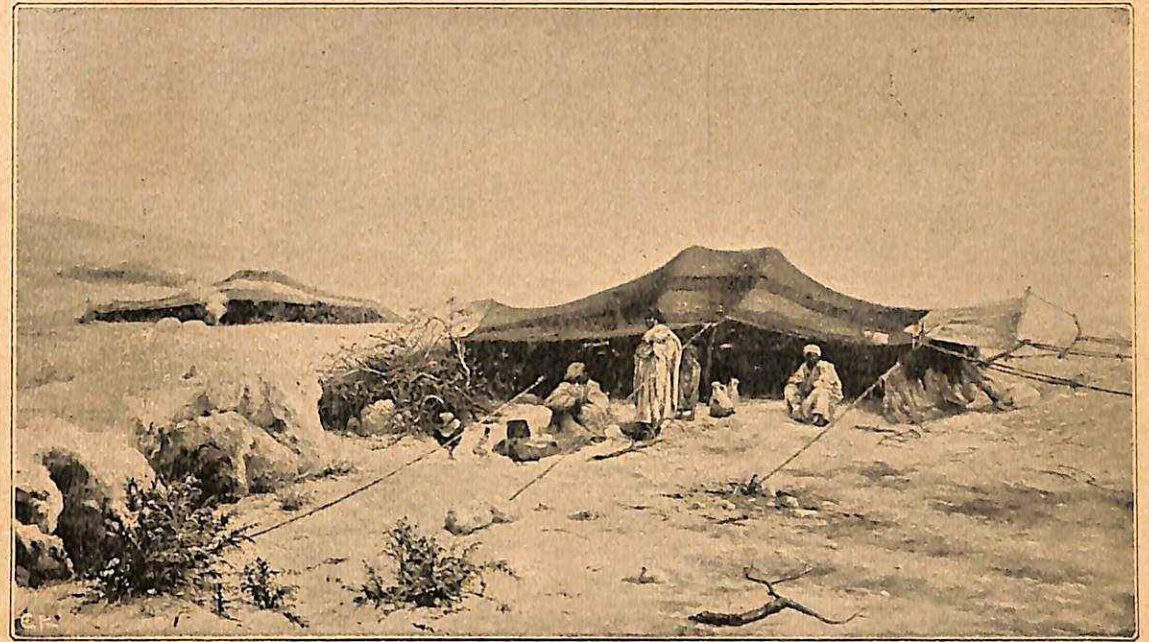
ἀνεκλύει τὴν παθητικὴν ἐντύπωσιν ὑπὸ μορφὴν μιᾶς λέξεως ἢ μιᾶς φράσεως. Ἡ προσαρμογὴ τῆς λέξεως εἰς τὴν ἰδέαν εἶναι ἔργον τοῦ πνεύματος, ἄνευ κόπου καὶ διὰ φυσικῆς αὐτενεργείας. Δὲν ἔχομεν τὴν ἀνταπαράστασιν τῆς ἰδέας διὰ τῆς λέξεως, ἀλλὰ τὴν ἁρμονικὴν δόνησιν τῆς ἰδέας καὶ τῆς λέξεως.

Ὁ Michel Bréal ὁμιλῶν περὶ γλώσσης λέγει, ὅτι αὕτη δὲν ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ ἐκφράσῃ πᾶν ὅ,τι παρατηροῦμεν εἰς τὰ πράγματα. Δὲν μεταχειρίζεται ποσῶς κύβους ἐκ τῶν προτέρων κομμένων, σκληροὺς καὶ μὴ διασταλτικούς. Διὰ τοῦτο μάλιστα εἶναι δυνατόν νὰ παρακολουθῇ τὴν διάνοιαν εἰς τὰς πολλαπλὰς τῆς ἀσχολίας καὶ διὰ μέσου ὧν τῶν ἀπροσδοκῆτων τροποποιήσεων τὰς ὁποίας δέχεται ἀπὸ τὸν χρόνον, ἀπὸ τὰ γεγονότα καὶ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον.

Ἐὰν ἡ λέξις δὲν εἶναι ἀκαμπτὸς, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ παρελθόν της, εἰς τὸ ὅτι τὰ κοινωνικὰ σπρώγματα τὴν ἐτροποποίησαν καὶ τὸ πολιτικὸν χάος τὴν ἐσφυρηλάτησε. Αἱ ἐπαρχιακαὶ διάλεκτοι ἠττηθεῖσαι συγχρόνως μὲ τὰς ἐπαρχίας, διεφύλαξαν τὰς παραδόσεις των, ὅπως ἡ ἐπαρχία κατῳρῆσε νὰ διαφυλάξῃ τὰ λείψανα τῶν παλαιῶν ἐθίμων. Τὰ patois διατηροῦν εἰς τὸ μουσικὸν τοπικὸν ἰδίωμα τὴν ἡχὴ τῶν ἐπαρχιακῶν ποιήσεων καὶ διαφυλάττουν τὴν μικρὰν κληρονομίαν, τὴν ὁποίαν ἡ κοινωνικὴ δίνη ἀδυνατεῖ νὰ σκορπίσῃ. Ἄν ἡ γλῶσσα κέκτηται τοιαύτην εὐκαμψίαν, ἂν εἶναι δυνατόν εἰς αὐτὴν νὰ παρακολουθῇ τὴν διάνοιαν, σημαίνει ὅτι ἡ λέξις ἐγκλείει μίαν ψυχὴν. Αὕτη ἡ πιστὴ ψυχὴ χρωματίζεται ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀνθηρότητος τῆς διανοίας, τὴν ὁποίαν ἐξωτερικεύει.

Τοιοτοτρόπως ἡ ζωὴ τοῦ λαοῦ τροποποιεῖ τοὺς τύπους, τοὺς κληροδοτηθέντας εἰς τὴν γλῶσσαν ὑπὸ τοῦ παρελθόντος. Ἡ ἀσυνειδήτος ἐργασία τῆς ζωῆς ἀποτυπώνεται εἰς ἕκαστον σταθμὸν τῆς γλώσσης, ἥτις διατηρεῖ τὴν κοινωνικὴν καὶ ἀνθρωπίνην ἐκφρασιν μιᾶς ἐποχῆς. Ἡ φρασολογία, τὸ ἐντεχνον τῆς φράσεως ἀποβαίνει αἱ εἰκόνες τοῦ αἵματος, ἀπαράλλακτα ὅπως καὶ τὸ μνημεῖον. Ἀλλὰ τὸ μνημεῖον διατηρεῖ τὴν μορφὴν τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτὸ ἀπὸ τὸ δαιμόνιον τοῦ καλλιτέχνου. Ἐὰν ὑπάρχουν ἀναλλοίωτοι ἀρχικοὶ γλωσσικοὶ τύποι, τοὺτους πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν εἰς τὸ ἱερὸν ἄστυον τῶν ἀρχαίων της διότι ἡ γλῶσσα τροποποιεῖ τοὺς τύπους της καὶ τὸν ρυθμὸν της καὶ προσαρμόζει τοὺς παλμούς της εἰς τοὺς παλμούς τῆς ἱστορίας.

Ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα ἀποτυπώνεται διαρκέστερον εἰς τὰ ἐγκεφαλικά ὄργανα τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν χρῆσιν της. Μαθημένη γλῶσσα δύναται νὰ γείνη ἴδιον κτῆμα ἢ δὲ συχνὴ χρῆσις της δίδει εἰς τὸν λαλοῦντα αὐτὴν τὴν φυσικὴν ἔξιν, τὴν ἀναγκαίαν διὰ τὰς ἀσυνειδήτους φυσιολογικὰς ἐκδηλώσεις. Ἀλλ' ὅταν ἐπέλθῃ βλάβη τις

ΣΚΗΝΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΡΗΜΟΝ

Π. ΤΣΙΡΙΓΩΤΗ

καὶ καταστρέψῃ μερικῶς ἐγκεφαλικὸν κέντρον ἀντίστοιχον καὶ παραγωγόν, τότε ἡ μαθημένη γλῶσσα ἐκμηδενίζεται ὑπὸ μίαν ἢ ἄλλην νοσηρὰν μορφὴν, ἥτις καλεῖται κωφότης ἢ τυφλότης τοῦ λόγου. Τὰ στοιχειώδη νευρικά λείψανα, τὰ δευτερεύοντα ἀντισταθμητικὰ κέντρα θὰ χορηγήσουν δυνάμεις, ἀσθενεῖς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἴσως ἐξαρκέσουν εἰς τὸ ψέλλισμα τῆς μητρικῆς γλώσσης, ἀλλὰ δὲν θὰ δυνήθουν νὰ φθάσουν εἰς βαθμὸν ἐπαρκῶς ἀνάλογον ἐκείνου, ὅσον ἄλλοτε τὰ φυσιολογικὰ κύτταρα ἠδύναντο νὰ φθάσουν. Αἱ ξέναι γλῶσσαι ἀποβαίνουν πρᾶγμα ἀδύνατον εἰς τὸ βλαφθὲν καὶ ἐπομένως ἀνεπαρκὲς ἐγκεφαλικὸν ὄργανον. Ὁ κ. Bernard εἰς ἀξιοσημείωτον διατριβὴν ποιεῖται μνείαν παρατηρήσεως ἐπὶ ἀσθενοῦς, ὅστις διετήρησε μόνον τὴν ἀκουστικὴν μνήμην τοῦ ἐγγωρίου του ἰδιώματος (patois). Ἦδη ἀπεδείξαμεν ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δώσωμεν τεχνικῶς ζωὴν εἰς μίαν γλῶσσαν καὶ νὰ τὴν παραδώσωμεν εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν. Εἰς τὴν παθολογίαν εὐρίσκομεν τὴν ἀπόδειξιν ὅτι ἡ κοινὴ χρῆσις τῆς δίδει ζωὴν. Ἡξεύρει πῶς νὰ ριζωθῇ εἰς αὐτὴν μας τὴν ὑπόστασιν.

Πρέπει νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν ἰδέαν γλώσσης τεχνητῆς καὶ συνθηματικῆς. Δὲν δύναται νὰ εἶνε, οὔτε τῶν λογίων, οὔτε τῶν καλλιτεχνῶν, οὔτε τῶν ἐπιστημόνων. Προτιμότερον ἦθελεν εἶσθαι ἐὰν ἐθέτομεν εἰς κυκλοφορίαν μίαν νεκρὰν γλῶσσαν, τὴν νεολατινικὴν, τὴν Folkslatein

τὴν προταθεῖσαν ἀπὸ τὸν κ. Hermam Diels. Τουλάχιστον θὰ ἐκαλλιερgeoisάμεν πατρῶαν κληρονομίαν.

Μόνον τὸ ἐμπόριον ἠθελέ πως ὠφεληθῇ, ὃχι ἀπὸ τὴν νέαν γλῶσσαν, ἀλλὰ ἀπὸ πλαστὸν λεξικολόγιον. Εἰς τὴν ἐμπορικὴν γλῶσσαν θὰ ἐπεσφρευόντο νεολογισμοὶ ὡς εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ sport. Ἀρὰ γε αἱ συναλλαγὰι θὰ κερδίσουν ὅ,τι θὰ χάσῃ ἡ αἰσθητικὴ;

Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι, ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀκόμη, θὰ χρησιμοποιήσωμεν εἰς τὸν πρακτικὸν ὡς καὶ εἰς τὸν διανοητικὸν βίον τὰς φυσικὰς καὶ λογικὰς γλώσσας. Ἡ facultas, signatix ὀφείλει νὰ ἦναι ὑπερήφανος διὰ τὸ παρελθόν της. Δὲν ὀφείλει νὰ ὀδηγήσῃ ἐκτός τῆς αὐλακὸς τὸ ὄργανον, τὸ ὁποῖον ἡ φύσις διαμορφώνει καὶ λεπτύνει. Δι' αὐτοῦ ἐκδηλοῦται αὐτὴ ἡ φύσις, ἡ ὁποία παρασκευάζει γενναίως τὸ μέλλον.

[Μετάφρασις Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗ] Dr CHAMPEAUX

Σ. Μ. Ἀρὰ γε ἡ ἀστικὴ μας γλῶσσα ἥτις δὲν ἀπορρίπτει καὶ λαϊκὰς ἐκφράσεις συναισθημάτων, ἡ καλουμένη ἀπλή καθαρεύουσα, τὴν ὁποίαν οἱ πλείστοι φυσικῶς καὶ ἀκόπως λαλοῦμεν καὶ γράφομεν, δὲν ἐγενε κτῆμα μας, καὶ δὲν ἀπεκτιθήσαμεν ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας τὴν φυσικὴν ἔξιν, τὴν ἀναγκαίαν διὰ τὰς ἀσυνειδήτους φυσιολογικὰς ἐκδηλώσεις, προκειμένου πρὸ πάντων περὶ ἀφηρημένων ἰδεῶν; Τὰ patois, αἱ ἐπαρχιακαὶ διάλεκτοι, διαφέρουσαι κατὰ τινὰς τύπους ἀπὸ τὸ ἀστικὸν ἰδίωμα, λαλοῦνται φυσικῶς ἀπὸ τοὺς ἀγρότας, χωρὶς οὐδ' αὐταὶ νὰ μείνωσιν ἀναλλοίωτοι καὶ ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ τὸ ἀστικόν.

Όταν οι λόγιοι, οι συγγραφείς θελήσουν εις αυτάς να εκφράσουν τὰ ποικίλα των διανοήματα, τὰς ιδέας των, πρώτον αναθρόσκουν από τὸ ἀσυνείδητον φυσικῶς αἱ λέξεις καὶ οἱ ὅροι ὑπὸ μορφήν καὶ τύπον τῆς ἀστικῆς, ὕστερον δὲ καὶ κατόπιν ἐργασίας διανοητικῆς, ἀρα τεχνικῆς, ἄλλας μὲν ἀντικαθιστοῦν με νεοπλασμένας ἀγροτικὰς, καὶ ἄλλας μετατρέπουν εἰς τὸν τύπον τῆς ἀγροτικῆς. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς ἐγγράμματους ἀστούς, ἀντιθέτως, ἄλλ' εἰς πολὺ μικροτέραν κλίμακα καὶ μόνον ὅταν πρόκειται περὶ τῶν ὄρων συγκεκριμένων τινῶν πραγμάτων. Μὲ ἄλλους λόγους μέχρις ἐνὸς σημείου καὶ ἀστοὶ καὶ ἀγροταὶ συναντῶμεθα φυσιολογικῶς καὶ εἰς τὰς λέξεις καὶ εἰς τοὺς τύπους τῆς γραμματικῆς, πέραν τούτου ὅμως ὅταν ἀρχίζει ἡ διανοητικὴ ἐργασία, τῶν ἀρρηγμένων ιδεῶν, τῶν ἐπιστημῶν, τῆς καλλιτεχνίας, τῆς φιλοσοφίας, ἀποχαρτῶμεν ἀλλήλους λεκτικῶς καὶ γραμματικῶς, καὶ διὰ τοῦτο παθαίνομεν ὅτι εἴπον ἀνωτέρω, ἐάν θελήσωμεν νὰ προσαρμόσωμεν ὁμοιομόρφως τὸν λόγον εἰς τὸ ἐν ἡ τὸ ἄλλο ἰδιῶμα.

Προτιμῶ διὰ τὴν καλουμένην ἀπλὴν καθαρεύουσαν τὸ ὄνομα ἀστικὴ ὡς προσφορώτερον, καὶ διὰ τὴν λεγομένην δημοτικὴν τὸ ὄνομα ἀγροτικὴ. Οἱ ὅροι αὗτοι θὰ μᾶς ἀπαλλάξουν ἀπὸ πολλὰς παρανοήσεις καὶ ἐριδας. Ὁ συγγραφεὺς ὁ ἀποτεινόμενος εἰς τὸ νοητικὸν τῶν ἀστῶν θὰ γράφῃ εἰς τὸ πλούσιον ἰδιῶμα των, καὶ ἀποτεινόμενος εἰς τὸ νοητικὸν τῶν ἀγροτῶν εἰς τὸ ἀπλούστερον ἰδικόν των. Ὁ ἀστὸς ἀναλόγως τῆς ἀναπτύξεώς του καὶ τοῦ ἐπαγγέλματός του, ἔχει ἀσυγκρίτως περισσότερας γνώσεις καὶ ιδέας ἀπὸ τὸν ἀγρότην, συνεπὶς εἶναι ἀκόπως πλουσιωτέρον λεξιλογίου καὶ φράσεων. Ἄς τοῦ ἐπιτραπῇ νὰ ἐκφράζεται ὅπως ἕως τώρα φυσικῶς πράττει, διότι προκειμένου περὶ ἀφηρημένων ιδεῶν, ὁ ἀγρότης ἀγρὸν ἠγόρασε.

Οὐδεὶς ἀρνείται ὅτι τὸ ἀγροτικὸν ἰδιῶμα ἢ ἰδιώματα, δὲν εἶναι γεμάτον ἀπὸ ζώην καὶ εἰκόνας. Χαρὰ σ' ἐκεῖνον ὅπου τὸ γνωρίζει καὶ τὸ αἰσθάνεται βαθειά, πολὺ βαθειά, καὶ ἐπιδεξέεται νὰ γράφῃ εἰς αὐτὰ διηγήματα διὰ τὸν λαόν. Ὅποιος δὲν αἰσθάνεται βαθειά, τοῦ κάκου καταπιάνεται. Γράφει θέματα. Ἐάν θέλωμεν νὰ ἐννοήσωμεν, ἐπιθυμοῦμεν ὅμως καὶ νὰ αἰσθανθῶμεν. Εὐχὴς ἔργον θὰ ἦτο τὸ ὁμοιόμορφον τῶν γραμματικῶν τύπων. Ἀλλὰ εἶναι τοῦτο δυνατόν ὡς ἰσχυρίζονται οἱ δημοτικισταί; Ἐπὶ τοῦ παρόντος θὰ ἔχωμεν ποικιλίαν τύπων, ἐν μέρει εἰς τὸν γραπτὸν λόγον, πολὺ δὲ περισσότερον εἰς τὸν προφορικόν· θὰ λέγωμεν καρδιά, ἐκκλησιά, κοιλία καὶ συγχρόνως φιλολογία, φιλοσοφία, καλλιτεχνία, κακία, φιλία· γοργά, ἐλγὰ καὶ νεολαία, σημαία, προκυμαία κλπ. Μαγειρεῖο, σχολειό, καὶ πολυτεχνεῖον, καφετεῖον, ἐφετεῖον, πρωτοδικεῖον, φδεῖον κτλ. Παιδί, ἀρνὶ καὶ πεδίον, βιβλίον· βρύση, πλύση καὶ νήσις, πόλις, αἰσθησις κλπ. Ἐφερα ὀλίγα ἐκ πολλῶν παραδείγματα· ἐξ ἀνάγκης ἢ νέα μας γραμματικὴ θὰ εἶναι πολὺπλοκος καὶ πλουσία εἰς ἐξαιρέσεις· τὸ πᾶν ἐξαρθῆται ἀπὸ τὴν καλαισθησίαν τοῦ γράφοντος ἢ λαλοῦντος. Δὲν πρέπει νὰ λησιμονώμεν τὸν κανόνα

τοῦ Θεοφράστου τὸν ἀναφερόμενον ὑπὸ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως· «Κάλλος ὀνόματός ἐστι τὸ πρὸς τὴν ἀκοὴν ἢ πρὸς τὴν ὄψιν ἡδύ, ἢ τὸ τῇ διανοίᾳ ἐντιμον».

Οὔτε ἡ δημοτικὴ γραμματικὴ εἶναι ἀκαμπτὸς καὶ ἀφιλόξενος ὡς ἰσχυρίζονται οἱ δημοτικισταί, οὔτε ἡ τῆς καθαρευούσης. Οἱ αἰρεσιάρχαι τῶν ἄκρων πταῖουν διότι δὲν εἶναι πρακτικοί, οὔτε συμβιβαστικοί. Παθαίνομεν καὶ ἡμεῖς μετὰ τὰς δύο ἀδιαλλάκτους γραμματικὰς, ὅτι ἐπαθεν ἕνας φελλάχος καμηλιέρης. Διότι καὶ οἱ φελλάχοι ἔχουν γλωσσικὸν ζήτημα. Τὸ ἐγέννησαν οἱ Ἄγγλοι. Δηγοῦνται λοιπὸν ὅτι ὁ πατὴρ ἦτο γραμματισμένος, ὁ δὲ υἱὸς ὅστις ἐκράτει τὴν καμήλαν ἀγοράματος. Ἐφθασαν εἰς ἕνα μικρὸν χανδάκι· ὁ υἱὸς λέγει εἰς τὴν καμήλαν χάι, σάν νὰ ποῦμε δρασκέλα. Ἡ καμήλα ἐτέραςε. Ὁ πατὴρ ὠργισμένος λέγει εἰς τὸν υἱὸν χάτουμ=διασκέλισον. Ὅπισω τὴν καμήλαν. Χάτουμ=διασκέλισον, τῆς λέγει ὁ υἱός. Ἡ καμήλα ὅπου δὲν ἐχαμπάριζεν ἀπὸ γραμματικῆς, ἔπεσεν εἰς τὸ χαντάκι καὶ ἔσπασε τὰ πόδια της. Μπαμπά, πάει ἡ καμήλα, τσάκισθηκε. Καλλιτέρα, παιδί μου, νὰ τσάκισθῃς ἐκὰς καμήλας παρὰ νὰ τσάκισθῇ ἡ γραμματικὴ. Αὐτὰ παθαίνομεν καὶ ἡμεῖς μετὰ τὰς δύο ἀδιαλλάκτους γραμματικὰς. Ὁ κοινὸς νοῦς ἐγάθηκε; Δὲν εἶναι πρακτικώτερον νὰ συγχωνευθῇ εἰς μίαν ἕως ὅτου ἡ ζωσα γλώσσα μετὰ τὸν καιρὸν τὰς ἀπλοποιήσῃ;

Λοιπὸν ὁ ἐγγράμιμος καὶ λόγιος ἀστός, ὁ ἐπιστήμων, ὁ καλλιτέχνης, ὁ φιλόσοφος, διανοοῦνται εἰς τὴν ἀστικὴν γλῶσσαν καὶ εἰς αὐτὴν λαλοῦντες καὶ γράφοντες διατυπώνουν φυσικῶς τὰ διανοήματά των. Τὸ δὲ ἰδιῶμα αὐτὸ τὸ ἀπλὸν, εἶναι ἐπίσης ζωντανόν, καὶ δονεῖται ὅπως ἡ ζωὴ μας. ἔχομεν παράδειγμα τὸν κ. Γαβρηλίδην, ὅστις τὴν ἀστικὴν γλῶσσαν μεταχειρίζεται εἰς τὰ κεντρὰ τοῦ κύρια ἄρθρου τῆς «Ἀκροπόλεως», οὐδεὶς δὲ θὰ ἀρνηθῇ εἰς τὰ ἄρθρα αὐτά, δύναμιν καὶ τὸ σφρίγος τῆς ζωῆς. Εἶπα τὴν «Ἀκρόπολιν» καὶ δὲν ἐξαιρῶ τὸν λοιπὸν Ἑλληνικὸν τύπον. Τὴν γλῶσσαν ζωογονεῖ τὸ δαιμόνιον τοῦ συγγραφέως καὶ οὐχὶ οἱ τοιοῦτοι ἢ τοιοῦτοι τύποι, τῶν Μουσῶν ἢ πνοῆς, ἥτις φιλοτεχνεῖ τὴν πλοκὴν τῶν λέξεων ἐναρμόνιον καὶ μᾶς παρουσιάζει τὸν λόγον γεμάτον ἀπὸ χυμόν, χάριν καὶ ἀνθηρότητα.

Τί κρῖμα νὰ κατατρωγώμεθα με γλωσσικὰ ζητήματα, ἐνθ' ὁ καθείς εἰμπορεῖ νὰ γράφῃ εἰς τὸ οἰκεῖον μετὰ τὸ θέμα γλωσσικὸν ἰδιῶμα, ἀρκεῖ νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ψυχολογικὴν διάθεσιν τοῦ κοινοῦ. Τὰ ζητήματα αὐτὰ ἐγέννησαν μερικοὺς φανατικούς αἰρεσιάρχας ἀδιαλλάκτους καὶ τῶν ἄκρων, οἵτινες χάνονται εἰς τύπους καὶ λεξίδια, καὶ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ σημεῖον, ὥστε οἱ συγγραφεῖς νὰ μὴ εὐρίσκουν ἀναγνώστας καὶ οἱ φιλαναγνώσται συγγράμματα. Ἡ τὸ μυαλὸ τῶν ὀλίγων φανατικῶν πρέπει νὰ διορθωθῇ, ἢ τὸ μυαλὸ τοῦ ἀναγινώσκοντος ἀνεπτυγμένον μεγάλου κοινοῦ. Ἄς περιμένωμεν νὰ ἴδωμεν εἰς τὴν Ἑλκυστίνδα αὐτὴν, ποῖος θὰ τραβήξῃ τὸν ἄλλον. Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι θὰ εἶναι ὁ ὀρθὸς λόγος, ἢ ἔθνικη συνειδήσις καὶ πρὸ πάντων ἡ καλαισθησία.

[Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ].

Α. Σ.

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ—ALBIN PUTZKER

Εάν ἔβλεπέ τις τὸν γηραιὸν μας φίλον κ. Albin Putzker ὁμιλοῦντα περὶ τῆς Ἑλλάδος, θὰ ὁμολόγῃ ὅτι πράγματι ὁ φιλελληνισμὸς εἶναι θρησκεία, τῆς ὁποίας οἱ ἱεροφάνται εἶναι ὅλοι οἱ θερμῶς ἀγαπῶντες τὸ ἀληθές καὶ τὸ ὥραϊον. Ἐπὶ 25 ἔτη ἐδίδασκεν ὡς καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Καλλιφορνίας καὶ ὅτε τῷ ἐχορηγήθη ἡ συνήθως μετὰ πολυχρόνιον ὑπηρεσίαν διδομένη ἄδεια, ὁ κ. Α. Ρ. χρησιμοποιοῖ αὐτὴν

διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν ἀπὸ μακροῦ ἀγαπωμένην Ἑλλάδα.

Ἀφελής, πλήρης ἀμερικανισμοῦ καὶ ἀγάπης, μίαν πρωΐαν, πρὸ δαταετίας ἐνεφανίσθη εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ πανεπιστημίου μας ἐπιθυμῶν ν' ἀκούσῃ τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην καὶ γλῶσσαν.

Μετὰ χαρὰς του ἔβλεπε τὴν νέαν μας γλῶσσαν συνέχειαν οὖσαν τῆς ἀρχαίας ἢ ἐκ τῶν κλασσικῶν του σπουδῶν ἐγνώριζεν. Μετὰ ἑξ ἡμέρας ὁ πολὺγλωσσος σοφὸς ὁμίλει τοσοῦτον ἐπιτυχῶς τὴν γλῶσσαν μας, ὥστε καὶ διάλεξιν νεοελληνιστὶ ἔκαμεν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Παρνασοῦ.

Καθηγητὴς τῆς γερμανικῆς φιλολογίας εἰς τὸ γραφικὸν καὶ κατάσκοπον Berkeley τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, ἐρμηνεύει τὸν Γκαίτε καὶ τὸν Λέσιγγ εἰς πολυπληθεῖς ἀκροατήριον φοιτητῶν.

Συχνάκις γράφει καὶ ὁμιλεῖ εἰς συλλόγους καὶ συναθροίσεις ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν καὶ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

«Ἑλληνικὰ στοιχεῖα ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ Σίλλερ» ἐπιγράφεται ἐν ἔργον του φιλολογικόν.

Γερμανὸς τὴν καταγωγὴν καὶ πολίτης τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὑπὲρ ὧν ἐθυσίασθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ κατὰ τὴν εἰς Φιλιππίνας ἐκστρατείαν, θεωρεῖ ὡς μακρυνὴν πατρίδα τῶν ὀνείρων του τὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν, ὡς μοῦ γράφει συχνὰ μετὰ λύπης του ἐκ τοῦ ἄκρου τοῦ νέου κόσμου, δυστυχῶς δὲν δύναται νὰ ἴδῃ πλέον.

ΚΩΝΣ. Σ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ

Ο ΠΤΩΧΟΠΡΟΔΡΟΜΟΣ*

Κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῖς τοῦ 12ου αἰῶνος ἔζη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἕνας δυστυχισμένος λόγιος, ὁ Θεόδωρος Προδρόμος. Ὁ ἴδιος ὠνόμαζε τὸν ἑαυτὸν τοῦ Πτωχοπροδρόμου. Πράγματι, σπανίως ἔζησε φιλόλογος περισσότερον ἐνδεής, περισσότερον πεινασμένος, περισσότερον κακομοίρης ἀπὸ αὐτόν. Εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν ἐπαιτοῦσε διαρκῶς τὴν προστασίαν τῶν ἰσχυρῶν, τὴν εὐνοίαν τοῦ αυτοκράτορος, τῶν πριγκίπων, τῶν μεγιστάνων, προσπαδοῦσε νὰ κινήσῃ τὴν συμπάθειάν των πρὸς τὴν πτωχείαν του, πρὸς τὰ ἀτυχήματά του καὶ τὰ γηρατεῖα του. Ὡς ἀμοιβὴν τῶν πρὸς αὐτοὺς στίχων του διὰ κάθε ἐπίσημον γεγονὸς ἐζήτει χρήματα, καμὴν θέσιν ἢ τουλά-

χιστον κατάλυμα εἰς τὸ νοσοκομεῖον. Ἐπαίτης καὶ ματαδόξος, υπερήφανος διὰ τὴν οἰκονομίαν του, διὰ τὴν παιδείαν του, διὰ τὸ τάλαντόν του, καὶ ὅμως ἱκανὸς ὅλα νὰ τὰ παραβλέψῃ, παρουσιάζει περιέργον τύπον τοῦ βυζαντινοῦ λογίου κατὰ τὸν αἰῶνα τῶν Κομνηνῶν, οἱ ὅποιοι ἐκινῶντο ὅτι ἀγαποῦσαν καὶ ἐπροστάτευαν τὰ γράμματα.

Μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου διεσώθησαν διάφορα ἔργα χειρογράφα, τὰ ὁποῖα ὅμως ἀναμφιβόλως δὲν εἶναι ὅλα ἰδικὰ του. Μόλις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπεχείρησαν νὰ ξεκαθαρίσιν καὶ νὰ κατατάξουν προσεκτικὰ τὸ πλῆθος αὐτῶν χειρογράφων, ὅπου πολλὰ εἶναι ἀκόμη ἀνέκδοτα. Δὲν θὰ θίξω ἐδῶ ζήτημα τὸ ὅποιον δὲν ἐλύθη ἀκόμη. Θὰ ἀναφέρω μόνον

* Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἐσχάτως ἐκδοθὲν βιβλίον τοῦ βυζαντινολόγου κ. Charles Diehl, «Figures Byzantines».

ὅτι αἱ τελευταῖαι σχετικαὶ ἐργασίαι ἀποδεικνύουν, ὡς φαίνεται, ὅτι ὑπῆρξαν τουλάχιστον δύο Πρόδρομοι· ὁ ἓνας θὰ ἔζησε μεταξύ 1096 καὶ 1152. Ὁ ἄλλος, τοῦ ὁποῦν τὰ ἔργα εὐρίσκονται πρὸ πάντων εἰς ἓνα περίφημον χειρόγραφον τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης τῆς Βενετίας, ἔζησε πιθανῶς μέχρι τοῦ 1166 τουλάχιστον. Ἔχουν ὅμως πολλὰς ὁμοιότητας, σὰν δύο ἀδελφία. Πρόκειται λοιπὸν μόνον νὰ δώσωμεν ἐδῶ τὴν εἰκόνα τοῦ ποιητοῦ τῆς αὐτῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν καὶ διὰ τοῦτο θὰ ἀντλήσωμεν στοιχεῖα καὶ ἀπὸ τοὺς δύο Πρόδρομους, οἱ ὅποιοι ἦσαν σχεδὸν σύγχρονοι.

Με ὅλην τὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν, μόλις ἤμποροῦσε νὰ ζήσῃ ὁ λόγιος. Ἡ φιλολογία ἔξετιμάτο παραπολύ· ἀλλ' οἱ λόγοι ἐπένοντο. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι κάποτε ὁ Πτωχοπρόδρομος λησιμονοῦσε τὴν κοκομοιριά του καὶ ἦτο εὐχαριστημένος διότι «ἡ πτωχεία εἶναι παντοτενὴ σύντροφος τῆς τέχνης». Καὶ ἦτο εὐτυχὴς διότι ἡ Πρόνοια δὲν τοῦ ἔδωκε πλοῦτη τὰ ὁποῖα διαφθείρουν τὸ πνεῦμα τοῦ φιλοσόφου καὶ διεκρήντε, παραβλέπων τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου, ὅτι ἂν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι κανεὶς συγχρόνως φιλόσοφος καὶ πλούσιος, ἐπρωτιμοῦσε νὰ ζήσῃ πτωχὸς μετὰ τὰ βιβλία του. Γρηγόρα ὅμως λησιμονοῦσε τὰ ὥραία αὐτὰ λόγια καὶ συχνὰ ὁ ποιητὴς ἔλεγε μελαγχολικώτατα ὅτι πάντοτε ἡ πτωχεία καὶ τὰ γράμματα βαδίζουν μαζί. Τότε τοῦ ἤρχετο ὄρεξις νὰ πετάξῃ ἀπὸ τὸ παράθυρον τὰ βιβλία του, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸν Πλάτωνα, τὸν Δημόκριτον καὶ τὸν Ὀμηρον, τὴν ρητορικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν, πράγματα μάταια διὰ τὰ ὁποῖα εἶχε κοπιᾶσει τόσον ὅταν ἦτον νέος καὶ ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὴν κακομοιριά μόνον ἐγνώρισε. Τότε, ἐνθουσιάζοντες τοὺς παιδικούς χρόνους καὶ τὴν λαμπρὰν μόρφωσιν ποὺ ἀνωφελῶς τοῦ εἶχαν δώσει οἱ γονεῖς του, ἔγραφε πρὸς ἕναν ἀπὸ τοὺς προστάτας του τοὺς στίχους αὐτοὺς μετὰ χάριν καὶ μελαγχολίαν·

Ἀπὸ μικρόθεν μ' ἔλεγεν ὁ γέρον ὁ πατήρ μου,
Τέκνον μου, μάθε γράμματα, ἂν θέλῃς νὰ φελέσῃς·
Βλέπεις τὸν δεινὰ, τέκνον μου; πεζὸς ἐπεριπάτει·
Καὶ τώρα—βλέπεις—γέγονεν χρυσοφτεροιστηράτος,
Ἀλογοτριπλοντέλειος καὶ παχυμουλαράτος.
Αὐτὸς, ὅταν ἐμάθανεν, ὑπόδησον οὐκ εἶχεν·
Καὶ τώρα—βλέπεις τον—φορεῖ τὰ μακρομήτηκά του.
Αὐτὸς μικρὸς οὐδὲν ἶδεν τοῦ λουτροῦ τὸ κατώφλιον·
Καὶ τώρα λουτριζέται τρίτον τὴν ἑβδομάδα.
Αὐτὸς, ὅταν ἐμάθανεν, ποτὲ δὲν ἐκτενίσθην,
Καὶ τώρα καλοχτένιστος καὶ μαυροτριχαράτος.
Καὶ πείσθημι γεροντικοῖς καὶ πατρικοῖς μου λόγοις
Καὶ μάθε τὰ Γραμματικά, ἂν θέλῃς νὰ φελέσῃς.

Ἐμαθα τὰ Γραμματικά, πλὴν μετὰ κόπον πόσον
Ἀφοῦ δὲ τάχα γέγονα γραμματικὸς τεχνίτης,
Ἐπιθυμῶ καὶ τὸ ψωμὶν καὶ κύταλον καὶ ψύχαν.
Καὶ διὰ τὴν πείναν τὴν πολλὴν καὶ τὴν στενοχωρίαν·
Υβρίζω τὴν Γραμματικὴν καὶ κλαίγω καὶ φωνάζω·
Ἀνάθεμα τὰ γράμματα! Χριστέ, καὶ ποῦ τὰ θέλει!
Ἀνάθεμα καὶ τὸν καιρὸν, ὃς ἐκείνην τὴν ἡμέραν
Ὅπου με παρεδώκασιν εἰς τὸ σχολεῖον ἐμένα!

Ἄν μ' ἔκαμναν τότε τεχνίτην, ἀπ' ἐκεῖνους ποῦ
βγάνουν τὸ ψωμὶ τῶν κεντῶντες φορέματα,

Νὰ ἀνοίγῃ τὸ ἀρμάριον μου, νὰ τόβρισκα γεμάτον
Ψωμὶν κρᾶσιν πληθυντικὸν καὶ θυνομαγερίαν
Καὶ παλαμιδοκόμματα καὶ τζιρούς καὶ σκουμπρία
Παροῦ ὅτι τότ' ἀνοίγω το, βλέπω τοὺς πάτους ὄλους,
Καὶ βλέπω χαρτοσάκονλα γεμάτα τὰ χαρτιά.
Ἀνοίγω καὶ τὴν ἄρχαν μου νάβρω ψωμὶν κομμάτιν,
Καὶ βρῶσκω χαρτοσάκονλον ἄλλο μικροτερότερον.
Γυρῶ τὸν κελὶον μου τὲς τέσσαρες γωνίας,
Καὶ βρῶσκω σαρακιόρικα πολλὰ πολλὰ χαρτιά.

Ἰσταμαι τότε κατηφὴς καὶ ἀπομερμηνημένος·
Λιγοθυμῶ, λιγοψυχῶ ἀπὸ πολλῆς μου πείνας·
Καὶ διὰ τὴν πείναν τὴν πολλὴν καὶ τὴν στενοχωρίαν
Ἀρνῶμαι τὰ Γραμματικά, τὰ κλαποτὰ προκρίνω.

Καὶ ἔξακολουθεῖ ἔτσι ἐπὶ πολὺ, καὶ ὁ ποιητὴς θλίβεται διότι δὲν ἔγεινε μπαλωματῆς ἢ ράφτης, βαφηᾶς ἢ ψωμάς, γαλατᾶς ἢ βαστάζος, ὅπου κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς δὲν πεινᾷ, ἐνῶ εἰς αὐτὸν ὅλοι λέγουν εἰρωνικῶς:

Γραμματικὸν σὲ βλέπομεν τετρακαλαμαράτον,
Καὶ φάγε, μυριοεμπύρετε, ὃ καὶ τὰ γραμματικά σου.

Κάποτε τοῦ ἦλθε σοβαρώτερα ἡ σκέψις—περὶ τὸ 1140—νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ Βυζάντιον ὅπου ἱερωμένοι καὶ πολῖται ἐπεριφρόνουν ὅτι πνευματικὸν καὶ ὅπου ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἐπλήρωνε ὅσον ἔξιζαν τὰ ποιήματα ποῦ τοῦ παρήγγελλε. Ἐσκέπτετο νὰ συνοδεύσῃ μακράν, εἰς τὴν Τραπεζοῦνταν, τὸν μητροπολίτην Στέφανον Σκυλίτην, ὁ ὁποῖος ἔξετιμα καὶ ἐπροστάτευε τὸν ἄπορον ποιητὴν καὶ τὸν περιέβαλλε μετὰ τὴν φιλίαν του. Ὅμως, καὶ ἔπειτα ἀπὸ τόσα βάσανα, δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πρωτεύουσάν, ὅπου πάντα ἤλπιζε νὰ ἀνταμειφθῇ ἐπιτέλους. Ἐν τῷ μεταξύ, διὰ νὰ ζήσῃ, ἐπινόει καθεὶ, καταφεύγων εἰς τὰ μέγαρα τῶν μεγιστάνων, ὅπου ὑπηρετοῖ αὐθάδεις τὸν κυττάζον πομφρονητικὰ καὶ τὸν περιγελοῦν, πηγαίνων εἰς τελετάς, γάμους, κηδεῖας, ὑποδοχάς, διὰ νὰ ἀντλήσῃ θέμα διὰ κανὲν ποίημα, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῆς θὰ ἀποφέρει, κολακεύων τέλος ἀλύπητα. Καὶ ἔτσι προσπαθῶν νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐθυμίαν τῶν ἄλλων, κινεῖ ὁ ἴδιος τὴν συμπάθειαν καὶ τὸν οἶκτον.

Ἐξ ἡ λοιπὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν δλόκληρος τάξις λογίων, ἀνθρώπων εὐφυῶν, μορφωμένων, ἐξεχόντων κάποτε, τοὺς ὁποίους ὅμως

εἶχε ταπεινώσει ἡ δυστυχία καὶ ἀποπλανήσῃ ἡ κακία. «Περεξέλινα κάποτε, λέγει ἓνας ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς αὐτοὺς, ἀπὸ τὸν εὐδὴν δρόμον». Ἐνας ἄλλος, τὸν ὁποῖον ἡ γυναῖκα του, δύστροπος καὶ φιλόνεικος, ὕβριζε, ἐγλεύαζε, ἔδιωχνε ἀπὸ τὸ σπίτι ὅταν αὐτὸς ἤρχετο λίγο στὸ κέφι, εὗρισκε εἰς τὴν οἰκογενειακὴν αὐτὴν δυστυχίαν τοῦ ὕλην διὰ νὰ διασκεδάσῃ ἕναν ἀπὸ τοὺς προστάτας του. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς δυστυχισμένους μία σκέψις ὑπῆρχε τὸ πῶς θὰ ζήσουν. Διὰ τὰ ἐπίλοιπα ἦσαν ἀδιάφοροι. «Τόσον με μέλει διὰ τὰ δημόσια πράγματα, γράφει ὁ Τζέτζης, ὅσον τὸν κολοῖον διὰ τὴν βασιλείαν ἢ τὸν αἵτον διὰ τοὺς νόμους τοὺς Πλάτωνος». Ἐνας ἄλλος συνοψίζει ὅλην τὴν πολιτικὴν εἰς τὰ ἑξῆς: «Ὁ αὐτοκράτωρ ὀφείλει νὰ ἐνεργετῇ ὅσους τὸν ἱκετεύουν, νὰ παρηγορῇ τοὺς τεθλιμμένους, νὰ εἶναι οἰκτίρμων πρὸς τοὺς δυστυχεῖς» καὶ με ἀναίδειαν ἀπλοϊκὴν προσθέτει: «Διὰ τὴν νὰ βασανίζεται κανεὶς στὰ χαμένα καὶ ἡ ἐργασία του νὰ ἀπομένῃ ἐργασία μόνον; Ἄν δὲν σοῦ δίδουν ὅταν ζητῇς, τότε ποῖος ὁ λόγος νὰ ζητῇς; Πρὸς τί νὰ γράφῃς ἂν μένης ἄγνωστος, ἂν τὸ ἔργον σου δὲν φθάνῃ μέχρις ἐκεῖνου διὰ τὸν ὁποῖον, μετὰ τὴν ἐλπίδα τοῦ κέρδους, εἰργάσθῃς καὶ ἐκοπίασες;»

Ἔτσι ἐσκέπτετο καὶ ὁ Πτωχοπρόδρομος. Ὅπως ἔκαμεν κάθε ἄλλην ἐργασίαν διὰ νὰ εὐαρεστήσῃ, διὰ νὰ κερδίσῃ, διὰ νὰ ζήσῃ, ἔτσι ἔκαμεν καὶ κάθε ἐργασίαν φιλολογικὴν. Ἀποδίδονται εἰς αὐτὸν ἔμμετρα μυθιστορήματα καὶ συνθέσεις κωμικαί, σάτυραι καὶ ποιήματα ἀστρολογικά, στίχοι θρησκευτικοὶ καὶ φιλοσοφικὰ δοκίμια, ἐπιστολαὶ καὶ λόγοι ἐπικηδεῖοι, πλήθος πραγμάτων ἐπικαίρων διὰ τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς αὐτῆς καὶ τῆς πόλεως, νίκας καὶ γάμους, γεννήσεις καὶ θανάτους, εἰς τὰ ὁποῖα πάντοτε διαφαίνεται, μετὰ χιλίας εὐφυνεῖς περιτροφάς, τὸ χέρι ποῦ ἀπλόνει διὰ νὰ ζητήσῃ. Δὲν γράφει μόνον διὰ νὰ γράψῃ· ἡ πένα καὶ ὁ οἶστρος τοῦ ἐξυπηρετοῦν ἐκεῖνον ποῦ πληρώνει καὶ γράφει αἰτήσεις, ἐπιτάγματα, μυρολόγια. Πάντα ἔτοιμος νὰ δράξῃ τὴν εὐκαιρίαν, ὁ ποιητὴς αὐτὸς εἶναι ἀληθινὸς αὐλικὸς θεράπων· τὸ ἴδιο καὶ οἱ συνάδελφοί του, ἄξιοι οἶκτου μᾶλλον ἢ καταδίκης, εὐτυχισμένοι ἂν, ἔπειτα ἀπὸ παρακλήσεις, ἐμπόδια, δυσμενεῖς, εὗρουν εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς τῶν καταφύγιον εἰς κάποιον φιλανθρωπικὸν ἵδρυμα. Ὁ Πτωχοπρόδρομος τὸ ἐπέτυχε κατὰ τὸ 1144 εἰς τὸ γηροκομεῖον τοῦ Ἁγίου Παύλου, ὁ δὲ ἀνώνυμος ποιητὴς τοῦ χειρογράφου τῆς Βενετίας κατὰ τὸ 1156 εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Μαγνάνων ἔπειτα ἀπὸ περιπετειώδη ζωὴν τὴν ὁποίαν ἀξίζει νὰ διηγηθῶμεν, ὡς χαρακτηριστικὴν τῆς κοινωνίας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν.

Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν πριγκίπισσα βυζαντινὴ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῶν τοῦ 12^{ου} αἰῶνος, τὴν

ὁποίαν νὰ μὴν ἐφόρτωσε μετὰ ποιήματα ὁ Πτωχοπρόδρομος ἢ ὁ ὁμώνυμός του τοῦ χειρογράφου τῆς Βενετίας. Ὁ πρῶτος ἔκλαυσε, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Εἰρήνης Δούκα, χήρας τοῦ μεγάλου Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, εἰς στίχους καὶ εἰς πεζὸν τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ τῆς Ἀνδρονίκου κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Ἀννας Κομνηνῆς ἔγραψε πομπώδη ἐπιθαλάμιον διὰ τοὺς γάμους τῶν δύο υἱῶν τῆς. Ὑμνήσε τὴν Εἰρήνην σύζυγον τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ, καὶ τὴν Εἰρήνην ἑξ' Ἀλαμανῶν πρῶτην σύζυγον τοῦ Μανουήλ. Ὁ ἄλλος ὕμνησε ὅλας τὰς ὥραιας τὰς περὶ τὸν θρόνον, ἀνειμίας, ἐξαδέλφας τοῦ βασιλέως· ἀλλὰ μιᾶς ἐξ αὐτῶν τὸ ὄνομα καὶ ἡ οἰκογένεια ἀναφαίνονται διαρκῶς εἰς τὸ χειρόγραφον τῆς Βενετίας, καὶ αὐτῆς ὁ δεύτερος Πρόδρομος φαίνεται νὰ ἦτο ὁ κατ' ἐξοχὴν ποιητὴς τῆς σεβαστοκρατορίσσης Εἰρήνης.

Σύζυγος τοῦ σεβαστοκράτορος Ἀνδρονίκου, δευτέρου υἱοῦ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Κομνηνοῦ, ἦτο, ὅπως αἱ πλείους ἐπιφανεῖς γυναῖκες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πολὺ μορφωμένη καὶ φίλη τῶν γραμμάτων. Ἐγνωρίζετο μετὰ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἐνδοξότερους συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς τῆς. Κατ' αἰτησίαν τῆς καὶ χάριν αὐτῆς ἔγραψε ὁ Μανασσῆς τὸ ἔμμετρον χρονικὸν του, εἰς τὸν πρόλογον τοῦ ὁποῦ ἐξύμνησε τὴν πριγκίπισσαν ἀποκαλῶν αὐτὴν *φιλολογωτάτην*, πάντοτε διψῶσαν νὰ εὗρῃ τὰς γνώσεις τῆς, φιλόβιβλον, θαυμάζουσαν τὴν εὐγλωττίαν καὶ ἀφιερώνουσαν τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς τῆς εἰς τὴν ἐπιστήμην. Ἐξῆρε ἐπίσης τὴν ἐλευθεριότητά της καὶ τὰ πολλαπλὰ δῶρα τὰ ὁποῖα, σὰν δρόσος, ἤρχοντο ἀκαταπαύστως νὰ δώσουν τὴν ἀνάπαισιν εἰς τοὺς συγγραφεῖς ποὺ εἰργάζοντο δι' αὐτήν. Καὶ πρέπει νὰ προσθέσωμεν—πρᾶγμα σπάνιον διὰ τὴν ἐποχὴν—ὅτι εἰς τοὺς ἐπαίνους του πρὸς αὐτὴν ἦτο μετριοπαθής. Ὁ ἴδιος λέγει: «Σταματῶ διὰ νὰ μὴν ἐκληφθοῦν οἱ λόγοι μου ὡς κολακίαι». Ὑπαινιγμὸς προφανὴς διὰ τὸν Πτωχοπρόδρομον καὶ τοὺς ὁμοίους του, ὅπου βλέπομεν καὶ τὴν περιφρονητικὴν κάπως ιδέαν ἡ ὁποία ὑπῆρχε διὰ τοὺς αὐλοκόλακας αὐτοὺς ποιητάς.

Πεπαιδευμένη καὶ γενναιοδώρας, ἡ Εἰρήνη εἶχε γύρω της ἓνα μικρὸν κύκλον λογίων. Ὅπως ὁ Μανασσῆς τῆς ἐδίδασκε τὴν ἱστορίαν, ἔτσι καὶ ὁ Ἰωάννης Τζέτζης ἐσχολίαζε δι' αὐτὴν τὴν θεογονίαν τοῦ Ἡσιόδου καὶ τὸν Ὀμηρον. Κατ' αἰτησίαν τῆς, ὅπως ἄλλοτε διὰ τὴν αὐτοκράτειραν Εἰρήνην, ὁ πολυμαθὴς γραμματικὸς συνέδετε, ἔλεγε, νέαν *γυναικίαν βίβλον*, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὁποίας ἀνέφερε τὰς πρὸς αὐτὸν εὐεργεσίας τῆς καὶ τὴν εὐχαρίστησιν μετὰ τὴν ὁποίαν εἰργάζετο δι' αὐτήν. Καὶ αὐτὸς ἄλλως τε, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι λόγοι, πρόθυμος ἐζητεῖ τὴν εὐνοίαν καὶ τὰ δῶρα τῆς προστάτιδος τοῦ καὶ παρεπονείτο κάποτε ὅτι οἱ γραμματεῖς τῆς πριγκίπισσης δὲν

ἐξετέλουν γενναίως τὰς διαταγὰς τῆς καὶ ὅτι ἡ κακία των τοῦ ἀφῆρει τοὺς καρποὺς τῆς ἐργασίας του.

Ἡ Εἰρήνη εἶχε πολλὴν παράδοξον ἀλληλογραφίαν μὲ ἓνα μοναχὸν Ἰάκωβον, ὁ ὁποῖος φαίνεται νὰ ὑπῆρξε ἐκ τῶν περὶ αὐτήν. Καὶ εἰς τὰς ἐπιστολάς αὐτὰς ἀκόμη, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα γεγονότα, ὁμιλεῖ ὁ μοναχὸς διὰ τὰς φιλολογικὰς τῆς τάσεις, διὰ τὴν ἀττικὴν γλῶσσαν τῆς καὶ τὴν ἀγάπην τῆς πρὸς τὸν Ὅμηρον, τὸν σὸν Ὅμηρον, ὅπως γράφει πρὸς τὴν πριγκίπισσαν.

Ὁ Πρόδρομος, φαίνεται, ἐσύγχναζε νέος τὸν σεβαστοκράτορα Ἀνδρόνικον. «Σὺς ἀνῆκω, λέγει κάπου εἰς τὴν προστατίδα του, ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ μὲ συνέλαβε ἡ μητέρα μου». Συχνὰ ἐξεμυστηρεύετο τὰς δυστυχίας του εἰς τὸν πρίγκιπα, ζωγραφίζων τὴν ἀθλίαν ζωὴν τῶν δυστυχισμένων «οἱ ὁποῖοι μόνον κληρονομίαν εἶχαν τὴν πτωχείαν, ἐξοδεύοντες πολλὰ καὶ κερδίζοντες ὀλίγα» καὶ προσπαθοῦσε μὲ τὴν ἀστείαν ἀφήγησιν τῆς πενίας του, νὰ τὸν συγκινήσῃ καὶ τοῦ αὐξήσῃ τὴν σύνταξιν. Συγχρόνως ἔγραψε στίχους διὰ τὴν σύζυγον τοῦ Ἀνδρονίκου, μὲ τοὺς ὁποῖους συνώδευε ἡ πριγκίπισσα τὰ εἰς τοὺς ναοὺς δῶρα τῆς, καὶ τῆς ἀφιέρωνε ἀστρολογικὸν ποίημα. Ἐκτοτε ἀνῆκε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των. Καὶ ὅταν τὸ 1143, κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Κιλίκιας, ἀπέθανε ὁ πρίγκιψ εἰς τὴν Ἀττάλειαν ἐκ πυρετοῦ, ἀφίπων τὴν σύζυγόν του χήραν μὲ πέντε τέκνα, εἰς αὐτὸν ἀνέθεσε ἡ σεβαστοκρατορίσσα νὰ γράψῃ τὸ μακρὸν μυρολόγι, διὰ τοῦ ὁποῖου ἡ Εἰρήνη ἐξέφραζε τὴν θλίψιν τῆς καὶ τὸ ὁποῖον μαζὶ μὲ μακρολογίαν ἐπιδεικτικὴν, ἐνεῖγε ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τόνους ἀληθινοῦ πόνου. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἔμεινε ἐπὶ πολλὰ ἔτη πιστὰ ἀφωσιωμένος εἰς τὴν προστατίδα του.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου τῆς ἡ θέσις τῆς Εἰρήνης εἰς τὴν αὐλὴν ἤλλαξε. Διὰ μίαν στιγμὴν, κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξίου, ἐπιδόξου διαδόχου τοῦ αυτοκράτορος Ἰωάννου Κομνηνοῦ, ἤλπισε, νομίμως, ὅτι θὰ ἀνέβαινε ὁ σύζυγός τῆς τὸν θρόνον, καὶ οἱ φίλοι τῆς φαίνεται νὰ τὴν ἐχαιρέτισαν προθύμως ὡς μέλλουσαν αυτοκρατορίσσαν. Τὸ πρόωρον τέλος τοῦ Ἀνδρονίκου ἔσβυσε τὴν ἐλπίδα αὐτήν, καὶ ἀμέσως ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Μανουὴλ ἡ σεβαστοκρατορίσσα εὐρέθη ὑπὸ τὴν δυσμένειάν του.

Τὸ 1144, συκοφαντηθεῖσα, ἐκλείσθη εἰς τὸ Μέγα Παλάτιον καὶ κατόπιν ἐξωρίσθη εἰς τὰς Πριγκιπωνήσους· κατέσχον τὴν περιουσίαν τῆς, ἀπεμάκρυναν τὰ τέκνα τῆς, καὶ ἐπιπλέον, ὅπως διεμαρτυρήθη, οἱ φύλακές τῆς τὴν μετεχειρίσθησαν βαναύσως. Κατῶρθωσε ἐν τούτοις νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀθωότητά τῆς καὶ ν' ἀφεθῇ ἐλευθέρη. Ὁ ποιητὴς ἐόρτασε τὸ γεγονὸς μὲ στίχους συγκινη-

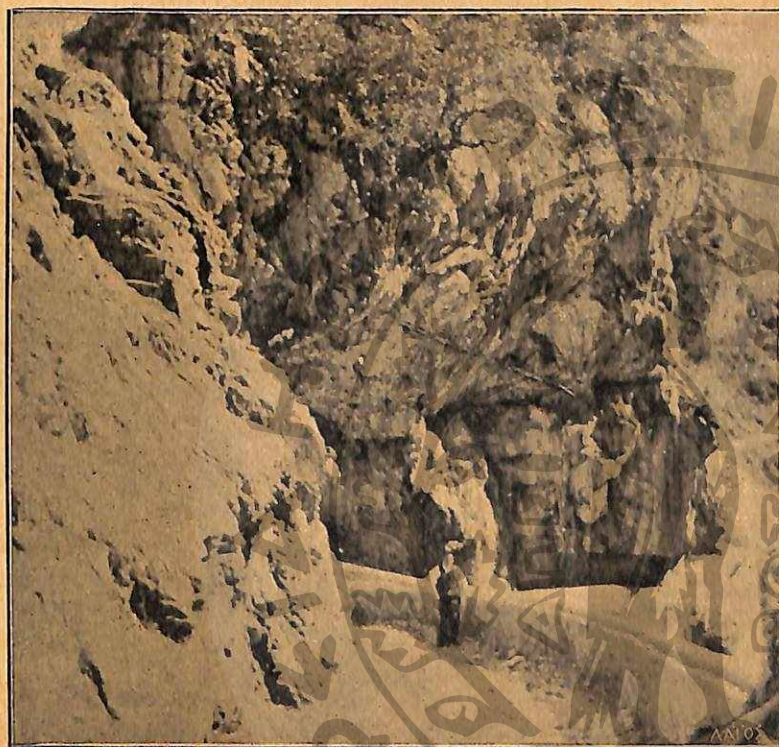
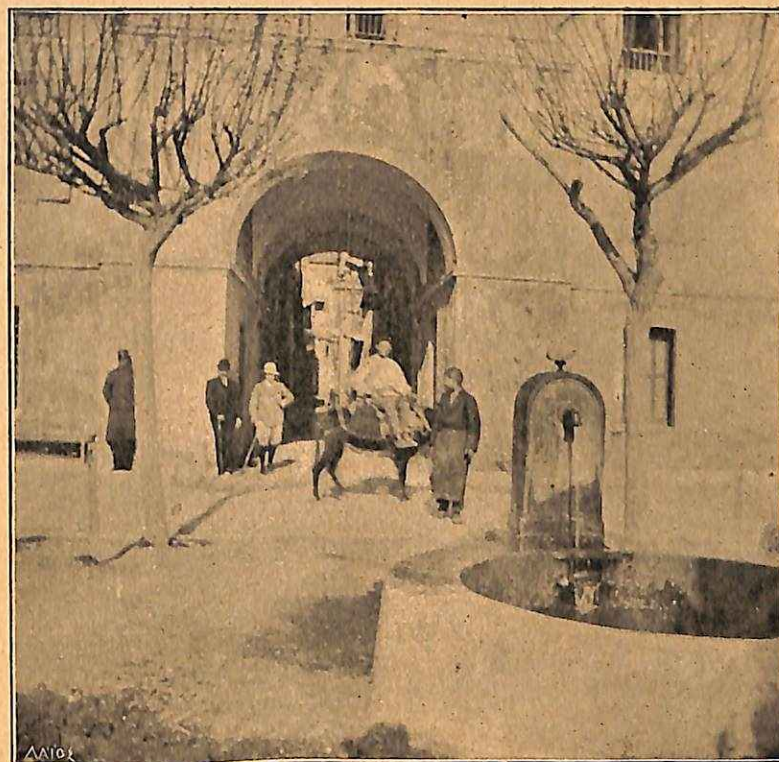
τικούς. Τὸ 1148 καὶ πάλιν κατηγορήθη ὡς συνωμοτοῦσα κατὰ τοῦ αυτοκράτορος καὶ χωρὶς νὰ δικασθῇ, καθείρχθη εἰς τὸ ἀνάκτορον τῶν Βλαχερνῶν. Μετὰ δέκα μῆνας τὴν μετέφεραν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος καὶ κατὰ τὸ 1151 μὲ πολλὰς παρακλήσεις τῆς ἐδόθη χάρις. Ἦναγκάσθη ὅμως νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ συνοδεύσῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν τὸν υἱὸν τῆς Ἰωάννην εἰς τὸν ὁποῖον ἀνετέθη ἡ διοίκησις τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς.

Κατὰ τὰ θλιβερά αὐτὰ ἔτη ὁ ποιητὴς μας ἔγινε ὁ διερμηνεὺς τῆς δυστυχίας τῆς. Εἰς σειρὰν ἔργων, ὅπου αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ φαίνεται ὁμιλοῦσα, ἀφηγείται ἀτελείωτα τὰς θλιβερὰς περιπετείας τῆς· πῶς, ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀγαπητοῦ τῆς συζύγου, ἐχάθη δι' αὐτὴν κάθε ἐλπίς καὶ ἔσβυσε κάθε εὐτυχία, προφανῆς ὑπαινιγμὸς διὰ τὸν ἀπολεσθέντα θρόνον· πῶς, ἡ αὐστηρότης τοῦ αυτοκράτορος ἐπανειλημμένως ἐξεδηλώθη ἐναντίον τῆς καὶ πῶς «σὰν κερὶ στὴ φωτιά» ἔλυσε ἡ Εἰρήνη ὑπὸ τὴν ὀργὴν του· πῶς, εἰς τὸ βάθος τῆς ἀβύσσου ὅπου ἔπεσε, εἰς τὸν τάφον ὅπου ζωντανὴ ἐκλείσθη, μόνον τὸν θάνατον περιμένει καὶ ἐπικαλεῖται. «Υπέφερα, λέγει κάπου, δεινὰ ποικίλα καὶ ἀφόρητα. Συκοφάνται μὲ κατήγγειλαν· ἡ γλῶσσα των, ὡς ξύφος, μ' ἐπλήγωσε, μὲ ὕβρισε, μὲ κατέβαλε. Μὲ ἐξώρισαν, μὲ ἐδιώξαν· ἔφθασα εἰς αὐτὰς τὰς πύλας τοῦ Ἄδου». Καὶ ἄλλοι: «Ἐγνώρισα κάθε δυστυχίαν, κάθε τυραννίαν. Ὑπέστην τὴν φυλακὴν, τὴν ἐξορίαν, τὰς ὕβρεις, τὴν στέρησιν τῶν τέκνων μου, τὴν περιφρόνησιν τῶν ἰδικῶν μου, τὰς κατηγορίας τῶν θεραπόντων μου, ὅλας τὰς δυστυχίας, ὅλας τὰς ταπεινώσεις, εἶδα τὴν χαρὰν τῶν ἐχθρῶν μου. Καὶ ὅμως ζῶ».

Βεβαίως ὑπάρχει κάποια ὑπερβολὴ εἰς ὅλα αὐτὰ. Φαίνεται ὅμως ἀναμφισβητήτως ἡ πρὸς αὐτὴν βαναυσότης τῶν φυλάκων τῆς. Εἰς τὴν ἀναφορὰν, τὴν ὁποῖαν ἀπηύθυνεν ὁ ποιητὴς πρὸς τὸν αυτοκράτορα Μανουὴλ ἐν ὀνόματί τῆς, παραπονεῖται ἐντόνως καὶ μὲ ὀρισμένα γεγονότα, διὰ τὰς ταπεινώσεις καὶ τὰς ποινὰς τὰς ὁποίας τῆς ἐπέβαλλον.

«Διατί, γράφει, μὲ καταδικάζεις μὲ ἀπλὴν ὑπόνοιαν; διατί μὲ ἀπλὴν καταγγελίαν μὲ τιμωρεῖς ἀνυπεράσπιστον; διατί δὲν ἀναζητεῖς τὸν κατήγορόν μου; Μὴν ἀρκῆσαι μόνον εἰς λόγους, ζήτησι καὶ ἀποδείξεις. Διὰ τοὺς ἄλλους δὲν ἀπαιτεῖς μαρτυρίας μόνον, ἀλλὰ γεγονότα. Δι' ἐμὲ τίποτε μὲ τιμωρεῖς χωρὶ νὰ μὲ δικάσῃς καὶ μὲ καταδικάζεις ἀνεξετάστως».

Ἐχρειάζετο κάποιο θράσος διὰ νὰ γράψῃ μὲ τὸν τόνον αὐτὸν ἓνας ἀπλοῦς λόγιος πρὸς τὸν αυτοκράτορα. Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, ἐπέδειξε πίστιν καὶ θάρρος πρὸς τὴν ὑπὸ δυσμένειαν προστατίδα του. Καὶ ὅταν τέλος τῆς ἐδόθη χάρις, δὲν ἐδίστασε, μολοντί λυπούμενος, νὰ καταλίπῃ τὴν

ΕΛΛ. ΤΑΞΙΑΙΑ — Ο ΠΥΛΩΝ ΤΟΥ ΑΝΑΚΤΟΡΟΥ ΤΟΥ ΘΕΩΝΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΝΑΥΠΑΛΙΟΝ
— Η ΒΑΘΗ ΟΔΟΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΒΡΑΧΩΝ ΤΗΣ ΛΑΓΚΑΔΑΣ — ΦΩΤΟΓΡ. Γ. Σ.

πρωτεύουσαν και να την ακολουθήση εις την Βουλγαρίαν.

Και δεν είναι τυχαία ή προς αυτήν αφοσίωσις του. Βεβαίως ο ποιητής την ήκολούθει πάντοτε πιστός, διότι άπαξ έκτεθείς, δεν ήλπιζε τίποτε πλέον από τον αυτοκράτορα, μολονότι συχνά του είχεν αφιερώσει στίχους. Άπέβλεπε μάλιστα εις την γενναιοδωρίαν της σεβαστοκρατορίας και του υιού της, επί της οποίας εκέπτετο ότι είχε δικαιώματα. Και της τού έλεγε καθαρά: «Μόνον από την ιδιότητά σου χριστιανικήν και ευσεβήν ψυχήν έλπίζω πλέον. Σας έκτεύω, μη μου αφαιρέσετε την μόνην έλπίδα ή οποία μου άπομένει. Μη διαψεύσετε τας προσδοκίας μου». Αναμφιβόλως ήλπιζε και ότι μίαν ήμέραν θά επανήρχετο ή σεβαστοκρατορία εις τού Βυζάντιον, τού τόσον σύνθημα εις επαναστάσεις. Και πραγματικώς άργότερα επανήλθε εις την Κωνσταντινούπολιν. Όπωςδήποτε ή αφοσίωσις αυτή τόν τιμά και μάς δείχνει ότι ήξερε περισσότερο—ένίοτε τουλάχιστον—άπ' ό,τι μαρτυρεί ό συνήθης τόνος του έργου του.

Πρέπει να προσθέσωμεν όμως ότι γρήγορα έβαρύνθη την έν Βουλγαρία διαμονήν. Ένοστάλησε την Κωνσταντινούπολιν, ήθελε να επανίδη αναθρόσκοντα τόν καπνόν της άγαπητής πατρίδος: έπληττε εις την ύγραν και μελαγχολικήν χώραν όπου ή τύχη του τόν έφερε. Και ήσθάνετο γέρον, άσθενής: ήθελε να ζήση εις τόπον όπου να εύρίσκη φάρμακα και νοσοκομεία. Ένθυμείτο ότι πρό έτών πολλών του είχεν υποσχεθί ή πριγκίπισσα και ό υιός της να τόν εισάξουν εις την μονήν του Αγίου Γεωργίου των Μαγγάνων. Διστάζων, έζήτησε την έν της ύπηρεσίας των αποχώρησίν του και παρακάλεσε, έν όνόματι της μακράς και πιστής του ύπηρεσίας, να του επιτρέψουν να επανέλθη εις τού Βυζάντιον όπου θά εξηκολούθει να άνήκη εις την ακολουθίαν της, εις τού άνάκτορον τού οποίον ή Ειρήνη είχε άκόμη εις την πρωτεύουσαν. «Δέν θέλω ν' αλλάξω ζωήν ούτε ν' απομακρυνθώ: δέν επιθυμώ τόν χωρισμόν, την έξορίαν». Άλλ' είχε ανάγκην αναπαύσεως, και ή πριγκίπισσα έχρειάζετο θεράποντας νέους και ισχυρούς. Έζήτη λοιπόν ν' αποχωρήση έντίμως. «Δέν ζητώ πλούτη, απλώς τά προς τού ζην αναγκαία».

Η επιθυμία του εξεπληρώθη. Τού 1152 επέστρεψε εις τού Βυζάντιον: και τότε, διά να ζήση και διά να γείνη δεκτός εις την μονήν των Μαγγάνων, τού οποίον εξητάτο από τόν αυτοκράτορα, έστράφη πάλιν προς αυτόν. Ό Μανουήλ έκαμε τόν κουφόν εις τας παρακλήσεις του δυστυχούς ποιητού, ό οποίος παρεπονείτο πικρά ότι ό βασιλεύς ούτε έκύτταζε κών τούς στίχους του. Έπιτέλους, χάρις ίσως εις την Ειρήνην ή οποία επανέκτησε την εύνοιαν του Μανουήλ, έπειτα από πολλά επέτυχε τού ποθομένου, και

τού 1156 είσήλθε εις την μονήν των Μαγγάνων. Έζησε του λοιπού γράφων στίχους διά τούς ισχυρούς προστάτας του και άφωσιωμένος όλος εις την σεβαστοκρατορίαν. Της έγραφε διά την ύγείαν του, διά την έγχείρησιν την οποίαν έμελλε να υποστή και αναμφιβόλως ήλπιζε ούτω νέα δείγματα της συνήθους γενναιοδωρίας της. Άπέθανε εις την μονήν κατά τας άρχάς του 1166—τού τελευταίου του ποιήμα φέρει αυτήν την ημερομηνίαν.—

Η ζωή του όπωσδήποτε είναι πολύ ένδιαφέρον, και διότι μάς γνωρίζει την θέσιν των λογίων εις τού Βυζάντιον και διότι μάς περιγράφει μέρος της ζωής της δυστυχούς πριγκίπισσας, λογίας και προστάτιδος των λογίων, την οποίαν ένας από τούς προστατευομένους της ώνόμαζε «εύλωτον σειρήνα».

Οί ποιητά όμως αυτοί της αύλης δέν μάς ένδιαφέρουν μόνον διά της άστασίας της ζωής των, αλλά περισσότερο άκόμη διά της ιδιοφυΐας των.

Εις τούς σατυρικούς διαλόγους και τά επιγράμματά του ό Πτωχοπρόδρομος, όταν δέν αποβλέπει εις την κολακείαν, έχει πνεύμα και οίστρον, και ένθυμίζει κάποτε τόν Λουκιανόν. Παρά τού τεχνητόν της φράσεώς του τού οποίον πολύ συχνά παρατηρούμεν, έχει ύφος άτομικόν. Και έχει χάριν παρά τας άπεραντολογίας που άσχημίζουν όλα του σχεδόν τά έργα. Έχει τέλος πρωτοτυπίαν, ή οποία τόν διακρίνει από τού πομπώδες και έπίσημον ύφος της έποχής. Συναναστρέφεται τούς μεγάλους, δέν είναι όμως και άνθρωπος του κόσμου. Δέν αποβλέπει καθόλου εις την αύλικήν κομψότητα, ούτε υποβάλλεται ή γλώσσα του εις την συνήθη άκαμψίαν και επιτήδευσιν. Έσατύρισε με πνεύμα λαϊκόν και βάνανυσον τά γελοία ήθη της έποχής του.

Εις τόν διάλογον *Άήμιος* ή *Ίατρος* έκατηγόρισε σκληρώς τούς πρακτικούς ιατρούς και τούς άγύρτας, οι οποίοι κατέκλυζαν την Κωνσταντινούπολιν. Εις άλλο έργον *Άμάραντος* ή *γέροντος* έρωτες άφηγείται νόστιμα την ιστορίαν δυστυχούς νέας ή οποία ήναγκάσθη να υπανδρευθί πλούσιον γέροντα. Άλλού ειρωνεύθη τούς άγραμμάτους οι οποίοι περνούν ως λόγιοι, τούς άνοήτους οι οποίοι διαρκώς κρατούν εις τού χέρι ένα τόμον του Πλάτωνος, δήθεν φιλόσοφοι, τούς βλάκας οι οποίοι με τού ν' άφίνουν μακράν γενεάδα φαντάζονται ότι φαίνονται σοφοί. Ειρωνεύθη έπίσης τούς κάπως ώρίμους άνδρας που υπανδρεύονται νεωτάτας γυναίκας, τας γράϊας έταίρας, τας οποίας με όλην του την καρδιά στέλλει εις τόν Κέρβερον, άμφιβόλλων άν και αυτός άκόμη θά θελήση να δαγκάση την ξηράν επιδερμίδα των. Και παντού φαίνεται όξυς και ευχάριτος παρατηρητής, δίδων ούτω εις τά ποιή-

ματά του άναμφισβήτητον ένδιαφέρον διά την ιστορίαν της κοινωνίας, και ιδίως της φιλολογικής κοινωνίας της έποχής.

Άλλ' ό Πτωχοπρόδρομος δέν έξωγράφισε μόνον τά ήθη των συγχρόνων του ή τά γελοία των συναδέλφων του λογίων. Υπάρχουν και έργα του δημοτικώτερα, εις την γλώσσαν του λαού, όπου άκόμα πλέον άχαλίνωτος ό στίχος, περισσότερο απλή ή γλώσσα, λαϊκώτερος ό τόνος δείχνουν πόσον είναι δημοτικός ό δηκτικός και εύθυμος αυτός συγγραφέας. Εις τά έργα αυτά υπάρχουν εικόνες παρμέναι από την καθημερινήν ζωήν της Κωνσταντινουπόλεως, από τά μικροεπαγγέλματα που πλημμυρούν οι δρόμοι της πρωτεύουσας, γεμάται άλήθειαν και ελκικρίνειαν, διδακτικώταται και απολαυστικά. Είναι ή Κωνσταντινούπολις ζωντανή και θορυβώδης, πολύ διαφορετική από την ζωήν της αύλης. Αυτό άποτελεί τού διπλούν ένδιαφέρον του Πτωχοπρόδρομου και των όμοίων του, ότι έκτός των έργων των, των άναφερομένων εις τά διάφορα πολιτικά γεγονότα και την ζωήν της έποχής των Κομνηνών, έχομεν εκείνα τά όποια μάς δίδουν όλος διαφορετικήν εικόνα κοινωνικήν, όχι όλιγώτερον περιεργον, την οποίαν δέν θά ήτο δυνατόν άλλως να φαντασθώμεν.

Άλλ' είναι και κάτι άλλο. Ένωρίς, εις την βυζαντινήν αυτοκρατορίαν, μαζί με την γλώσσαν των λογίων, έμορφόνετο και ή δημόδης, όλιγώτερον επιτηδευμένη, απλουστέρα, με λεξιλόγιον ιδιαιτέρως πλούσιον και έκφραστικόν. Οι καθαρεύοντες συγγραφείς του αιώνος των Κομνηνών, οι έπιζητούντες εις τά έργα των την άττικήν εγκράτειαν, περιφροούν φυσικά την λαϊκήν αυτήν, όχι εύγενή, γλώσσαν. Και τούτο άποτελεί την μεγάλην αξίαν του Πτωχοπρόδρομου, ότι μετεχειρίσθη την γλώσσαν αυτήν εις την φιλολογίαν και έτοι την απέδεχθησαν και οι ισχυροί προστάται του. Βεβαίως περισσότερο έγραφε εις την καθαρεύουσάν την οποίαν άλλως τε χειρίζετο πολύ καλά. Ένίοτε όμως, διά να κάμη τόν στίχον του τερπνόν, διά να δώση περισσότερον πραγματισμόν και χιούμορ εις τας άφηγήσεις και τας περιγραφάς του, δέν έδίστασε να κατάρχη εις την γλώσσαν του λαού. Και κατά τούτο είναι δημιουργός.

Υπερηφανεύομενος ό Πτωχοπρόδρομος ότι ήτο σοφός, πεπαιδευμένος, λόγιος, εξαίρων εαυτόν με κάποιαν ματαιοφροσύνην, δέν είχε τελείως άδικον. Και ή άφελής αυτή έπαρσις συμπληρώνει την φυσιογνωμίαν του συγγραφέως. Κάπου όμιλεί διά τούς μεγάλους ιεροκήρυκας «τούς Μωυσέας, τούς Άαρών, τούς μετά Ιωάννου βροντώντας και μετά Παύλου σαλπίζοντας», άναφέρει κατόπιν τούς πτωχούς λογίους «της ύλης υποχειρίους, τού πλέον μέν του βίου τας εις τά άνάκτορα παρεισφθαρείσας ψυχράς συνηθείας

δουλεύοντας... τού δ' όσον εκ τούτων υποκλέψομεν τού καιρού, τή θύραθεν φιλοσοφία προσαναλούντες». Είναι υπερήφανος ότι καταλέγεται μεταξύ αυτών και ότι χάρις εις την τέχνην του είναι ό,τι είναι. Και πραγματικώς φαίνεται ότι οι σύγχρονοί του εξέτιμησαν πολύ την τέχνην του. Είδαμεν πόσον κολακευτικά όμιλεί δι' αυτόν ό συνάδελφός του ποιητής τού χειρογράφου της Βενετίας. Άλλού άποκαλείται φιλόσοφος ό περιφανής μεταξύ των σοφών. Όποιαδήποτε και άν ήτο ή άθλιότης της ζωής του, ή μοίρα έδωκε ώραϊον άντιστάθμισμα εις τόν έγωϊσμόν του φιλολόγου. Και τού ήξιζε.

Αν τόν πιστεύσωμεν, αυτό ήτο τού μόνον του αγαθόν. Έκτός της πτωχείας, των άσθενειών, των απογοητεύσεων, ήτο δυστυχής και εις τόν γάμον του. Είχε υπανδρευθί νέαν εύγενή, με την οποίαν απέκτησε τέσσερα παιδιά. Άλλ' ήτο χαρρακίτηρος στρουφνού ό όποιος ώζύνετο από την πτωχείαν και την διαφοράν της κοινωνικής των θέσεως. Συχνά τού έκαμνε σκηνας: και δέν ήρκεϊτο μόνον εις λόγια αλλά κατέφευγε και εις ραπίσματα. Ό Πτωχοπρόδρομος, ό όποιος πολύ την έφοβείτο, έφευγε και έπήγαινε εις τά κρασπωλεία. Άλλ' ή έπιστροφή εις τού σπίτι ήτο δυσάρεστος και ό ποιητής την ήσθάνετο βαρεία: όμως αί οικογενειακάι αυτά δυσάρεσκαί του έδιδαν ύλην δι' έν κομικόν ποιήμα, τού οποίον θά διεσκάδαζε τόν αυτοκράτορα. Τού ποιήμα αυτό διεσώθη. Είναι γραμμένον εις γλώσσαν λαϊκήν, μοναδικόν εις τού είδος του εις όλην την έλληνικήν φιλολογίαν. Αναμφιβόλως ό ποιητής, γράφων επί θέματος τού οποίον παρέσχε τόσην ύλην εις την σκηνήν, άφηκε πλήρη έλευθερίαν εις τούς στίχους του, και θά ήτο παράλογον να πιστεύσωμεν κατά γράμμα όλας τας λεπτομερείας της άφηγήσεώς του. Τού ποιήμα όμως δέν είναι διά τούτο όλιγώτερον περιεργον με την εικόνα της οικιακής ζωής των άστών του Βυζαντίου κατά τόν 12ον αιώνα.

Ίδου μερικά αποσπάσματα. Η σύζυγος του ποιητού άφίνει πλήρη έλευθερίαν εις την γλώσσαν της:

*Έχεις με χρόνους δώδεκα ιρυχρούς και άσβολωμένους,
Όκ έβαλα από κόπον σου ταίτιν και ποδάριν,
Όκ έβαλα εις την ράχιν μου μεταξωτόν ιμάτιν,
Όκ είδα εις τού δακτύλιν μου κριμένιν δακτυλίδιν
Ούδ' έβράχιδιν μ' έφερες ποτέ να τού φορέσω.
Οί ξένοι μου κατακόπτουσι τά γονικά μου ρούχα
Κ' έγώ καθέξομαι γυμνή και παραιομένην.
Στενάω πάντοτε θρηνώ και κόπομαι και κλαίω.*

Και παρακάτω:

*Έγώ ήμην ύποληπτική και σ' ήσουν ματζουνάτος,
Έγώ ήμην εύγενική και σ' πτωχός πολίτης,
Σ' είδαι Πτωχοπρόδρομος κ' έγώ ήμην Ματζουνάτης,
Σ' έκοιμώ εις τού ψαθίν κ' έγώ εις τού κλινάρον.*

Καθέζεσαι εἰς τὸ σπῖτιν μου κ' ἐνόκιον οὐ φροντίζεις
 Ἐχεις με φιλονήτριαν καὶ κάμνω τὸ λινάρι,
 Κάμνω ὑποκαμισόβρακα, στοιβάζω τὸ βαμβάκι,
 Καὶ σὺ καθέζεσαι ὡς πωλὶν χωσμένον εἰς τὸ βρῶμα
 Καὶ καθ' ἡμέραν προσδοκᾷς τὴν σὲ παραβάλλω
 Τὸ τί σὲ θέλω ἐξαπορῶ, τὸ τί σὲ χορῆς οὐκ οἶδα.

Καὶ ἐξακολουθῶν διηγούμενος διαφόρους παραφορὰς τῆς συζύγου του καταλήγει:

Τοιαῦτα πέπονθα δεινὰ κρατάρα στεφηνόρε
 Παρὰ μαχίμον γυναικὸς καὶ τρισαλιτηρίας,
 Ὡς εἶδε με κενώτατα ἐλθόντα πρὸς τὸν οἶκον.
 Ἄν οὖν μὴ φθάσῃ με τὸ σὸν φιλεῦσπλαγχρον, αὐτάναξ,
 Καὶ δώροισ καὶ χαρίσμασι τὴν ἀπληστον ἐμπλήσῃς,
 Τρέμω, πτοοῦμαι, δέδοικα μὴ φονευθῶ πρὸ ὄρας,
 Καὶ χάσῃς σου τὸν Πρόδρομον, τὸν κάλλιστον εὐχέτην.

Βεβαίως εἰς τὸ ποίημα αὐτὸ ὑπάρχει κωμικὴ ὑπερβολή, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ποιητὴς θέλει νὰ διασκεδάσῃ τὸν αὐτοκράτορα καὶ δὲν νομίζω ὅτι ἡ περιγραφὴ αὐτὴ μᾶς δίδει ἀκριβῶς εἰκόνα τῆς

οἰκιακῆς ζωῆς τοῦ Πτωχοπροδρόμου. Τὸ ἐνδιαφέρον ὅμως ἔγκειται ἄλλου. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς αὐτῆς καὶ τῶν ἐπισήμων, μᾶς δίδει κάποιαν ἰδέαν τῆς ζωῆς τῶν ἀστῶν, καὶ μᾶς ἀφίνει νὰ μαντεύσωμεν τὸ γραφικὸν καὶ τὸ ἐλεύθερον τῆς ζωῆς αὐτῆς τοῦ Βυζαντίου, τὴν ὁποίαν φανταζόμεθα πιστὴν εἰς τοὺς τύπους καὶ σεβομένην τὰς συνηθείας καὶ τοὺς καλοὺς τρόπους.

Οὕτω, εἰς τὴν ζωὴν ἐνὸς ποιητοῦ τῆς αὐτῆς τῶν Κομνηνῶν, ἔχομεν δύο εἰκόνας ἀντιθέτους: τὴν μελαγχολικὴν σεβαστοκρατορίσαν, εὐφραῖ, εὐγενῆ, πεπαιδευμένην, καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ ποιητοῦ μὲ τὰ μεγάλα λόγια, ἀπότομον, βάναν-σον, φροντίζουσαν πῶς νὰ διευθύνῃ τὸ νοικοκυρεῖο τῆς καὶ νὰ διοικῇ τὸ σπῖτι τῆς, ὁμοιάζουσαν πολὺ τὰς μεγάλας γυναῖκας τοῦ 8^{ου} καὶ 11^{ου} αἰῶνος, τὰς ὁποίας περιέγραψα ἄλλου, καὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας προέκυψε ἡ ρωμαλέα γενεὰ ἡ ἀποτελέσασα ἐπὶ πολὺ τὴν ἰσχὺν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

[Μετάφρασις Κ. Μ.]

CHARLES DIEHL

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ *

Μετά διαμονὴν τριῶν εβδομάδων ἐν Λονδίῳ, συνελάβομεν τὴν ἰδέαν νὰ ἐπίσκεφθῶμεν τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀγγλίας καὶ ἤρχισαμεν ἀπὸ τὸ δυτικὸν μέρος αὐτῆς, ὅπου τὸ Πριγκιπάτον τῆς Οὐαλλίας. Τροχάδην ἐπεσκέφθην τὰ μέρη ἐκεῖνα, ὥραϊα τὴν φύσιν καὶ σπουδαῖα διὰ τὰ ἐν αὐτοῖς μηχανικὰ ἔργα, οἷον γέφυραν μοναδικὴν εἰς τὸ εἶδος τῆς κλπ. Κατόπιν διηυθύνθημεν εἰς Γλασκῶβην τῆς Σκωτίας, ὅπως ἐκεῖθεν διασχίσωμεν τὰς λίμνας καὶ τὰ ὄρη αὐτῆς καὶ ἀπολήσωμεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν, τὸ Ἐδιμβούργον.

Ἡθικῶς οὐδὲν ὠφελήθη ἐκ τοῦ ταξιδίου ἐκεῖνου, ἀλλὰ καὶ εἰς διασκεδάσιν μου ἀληθῆ δὲν συνέτεινε καὶ πιστεύω ὅτι μόνον ἀνθρωπῶν τῶν βορείων κλιμάτων δύνανται νὰ ἀρέσκονται εἰς τοιοῦτου εἶδους ἐκδρομὰς καὶ ἰδίως Ἀγγλοι, ὧν τίς ποτε μοὶ ἔλεγεν, ὅτι ταξιδεύει ὅπου δύναται νὰ ταλαιπωρηθῇ καὶ νὰ κακοπεράσῃ ἐπιτηδες, ὅπως κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὰ ἴδια αἰσθανθῇ τὴν ἀξίαν τῆς κατ' οἶκον ἀνέσεως. Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς Γλασκῶβην, ἔβρεχε ὀχραδαίως, σημειωτέον δὲ ὅτι εὐρισκόμεθα ἐν πλήρει μηνὶ Ἰουλίῳ. Ἡ βροχὴ ἐκεῖνη μοὶ ἐφάνη ὅλως διάφορος τῆς τῶν μερῶν μας καὶ τοῦτο διότι ἔβρεχεν ἐπὶ ὁδῶν μαυρισμένων, ἐπὶ τοίχων μαυ-

* Ἀπὸ τὸ τελευταίως ἐκδοθὲν βιβλίον ὑπὸ τοῦ «Συλλύγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων».

ρισμένων, ἐν ἀτμοσφαίρᾳ πλήρῃ καπνοῦ ἔξερχομένου ἀπὸ τὰς ἀπειραγίδιμους καμίνους τῶν ἐκεῖ ἐργοστασίων. Εἶπον εἰς τὸν Μαρασλῆν:

— Ἐδῶ εἶναι κόλασις.

Ἄλλ' ἐκεῖνος ἔχων θέλησιν ἀνωτέραν τῆς ἰδικῆς μου, ἐφαίνετο μὴ ἐπηρεαζόμενος ἐκ τῆς θέας ἐκεῖνης.

Μετέβημεν εἰς ξενοδοχεῖον, ὅθεν ἐπιβάντες κλειστῆς ἀμάξης περιήλθομεν τὴν πόλιν καὶ τινα ἐργοστάσια ὑφαντουργίας μαλλίνων ὑφασμάτων καὶ ἐπεστρέψαμεν διὰ τὸ γεῦμα εἰς τὸ ξενοδοχεῖον.

Ἐγὼ δὲν ἤμην εὐθυμὸς καὶ ὁ Μαρασλῆς ἐπίσης, καίτοι προσεπάθει νὰ προσποιηθῇ τὸ ἐναντίον, ἀπεσύρθημεν ὅθεν ἐνωρὶς εἰς τὰ δωματῖά μας σκοποῦντες τῇ ἐπιούσῃ ἀπὸ τῆς πρωΐας νὰ ἀναχωρήσωμεν διευθυνόμενοι, ὡς εἶπον, εἰς τὰς λίμνας καὶ τὰ βουνὰ τῆς Σκωτίας. Τὸ ταξίδιον αὐτὸ γίνεται ἀλληλοδιαδόχως διὰ σιδηροδρόμων, ἀτμοπλοίων καὶ ἀμαξῶν. Βεβαίως καὶ αἱ λίμναι καὶ τὰ παραλίμνια καὶ ἐπὶ ἐπιβλητικώτερα εἶναι τὰ βουνά. Ἐκεῖ καὶ τὰ ἐπ' αὐτῶν δένδρα ἔχουσι κατὰ τὸ ἄγριον, καὶ τὰ πανταχοῦ ῥέοντα ὕδατα ὅτε μὲν ἐν σχήματι ὀνακίου, ὅτε δὲ χειμάρρου ἢ μικροῦ καταρράκτου, ἔνεκα τοῦ μελανόχρου τοῦ ἐδάφους ἐφ' οὗ ῥέουσι, φαίνονται μελανά καὶ ἄγρια.

Ἐκεῖ ἐνεπνεύσθη ὁ Ὅσσιανός, ἀλλ' ἐγὼ ὁ

ἄμουσος δὲν ἔβλεπον τὴν ὥραν νὰ φθάσωμεν εἰς Ἐδιμβούργον, διότι κατὰ τὸ ταξίδιον ὑπέφερον «τῶν παθῶν μου τὸν τάραχον» ἐκ τῆς καθ' ὥραν μεταβολῆς τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως.

Ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ὑπερβολῆς ἐντὸς τῆς ἡμέρας εἴχομεν δέκα μεταβολὰς καιροῦ καὶ θερμοκρασίας, καθ' ὃν καιρὸν εὐρισκόμεθα ἢ ἐντὸς ἀτμοπλοίου ἢ ἐφ' ἀμάξης. Ἐβλεπέ τις τὸν οὐρανὸν καθαρὸν καὶ τὸν ἥλιον λάμποντα καὶ συνεπῶς ἡσθάνετο καύσωνα, μετὰ δὲ ἡμίσειαν ἢ τὸ πολὺ μίαν ὥραν, διὰ μιᾶς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐσωρεύοντο σύννεφα καὶ ἐπῆρχετο βροχὴ ὀχραδαία καὶ ἄνεμος ψυχρὸς, εἰς τρόπον ὥστε εἴχομεν ἀνάγκην ἐπενδύτου μετὰ μίαν ὥραν ἥλιος, πάλιν καύσων καὶ οὕτω καθέξῃς.

Πῶς ἐγὼ ὁ λεπτοφυὴς Ἀνατολίτης νὰ ἀνθέξω εἰς τοιαύτας ἀποτόμους ἀτμοσφαιρικὰς μεταπτώσεις καὶ νὰ μένω εὐθυμὸς;

Ἐν τούτοις ἐκὼν ἄκων παρετήρουν τοὺς συνταξιδιώτας ὅλους Ἀγγλους (εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀγγλίας μὴ Ἀγγλοι ταξιδιῶται εἶναι λίαν σπάνιοι) καὶ ἐμελέτων ἐπ' αὐτῶν. Ὅλοι καὶ ὅλαι ἐφόρουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἱματισμὸν ἰδιότροπον, ἔφερον δὲ μεθ' ἑαυτῶν κομπὸν κιβώτιον ἐκ ξύλου, ἀλλὰ τὸ ὅποιον ἐφαίνετο ὅτι δὲν περιέχει ἐνδύματα ἢ ἄλλα εἶδη τουαλέτας, καὶ πολλοὶ ἐκράτουν ἀνὰ χεῖρας εἶδος χονδρῆς ῥάβδου, ἥτις προδήλως ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἐχρησίμευεν ἀποκλειστικῶς ὡς ῥάβδος.

Ἐρωτήσας ἑμαυτὸν, ὅτι ἤρχισεν ἡ ἐποχὴ τοῦ ψαρεύματος εἰς τὰς λίμνας καὶ ὅτι ὅλος ἐκεῖνος ὁ ἀριθμὸς ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἐτρέπετο ἐκεῖ πρὸς ἄλκιαν, τὰ δὲ κιβώτια ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀνέφερα ἀνωτέρω, περιεῖχον συλλογὰς ἀλιευτικῶν ἐργαλείων. Πρέπει τις, ἐσκέφθην, νὰ εἶναι Ἀγγλος καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ ἐν τῇ ταλαιπωρίᾳ τὴν εὐχαρίστησιν διὰ τὰ ταξιδεῖα πρὸς ἀλκιαν ὀλιγίστων ἰχθύων, μένων ἐκτεθειμένος ἐπὶ ὥρας μακρὰς ἀσκεπὴς ὑπὸ τὰς προαναφερθείσας συνεχεστάτας ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολὰς τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου καὶ τῆς βροχῆς.

Ἀφ' οὗ διήλθομεν τὰ βουνὰ ἐφ' ἀμάξης ἐπέβημεν τοῦ σιδηροδρόμου τοῦ διευθυνομένου εἰς Ἐδιμβούργον. Ἐκεῖ ἐνθυμοῦμαι ἄλλο συμβάν εἰς ἡμᾶς. Εἰς τινα σταθμὸν πλησίον τῆς πόλεως προσεδέθη ἡ φέρουσα ἡμᾶς ἀμαξοστοιχία εἰς ἄλλην μακροτάτην πλήρη ἐπιβατῶν ἀριθμουμένων κατὰ χιλιάδας ἡρώτησα καὶ πάλιν τί συμβαίνει καὶ ἔμαθον, ὅτι τὴν μεταμεσημβριάν τοῦ Σαββάτου οἱ Σκῶτοι ἀργοῦσι καὶ ἐξέρχονται εἰς τὰς ἐξοχὰς, ὅπου διασκεδάζουσι μέχρι προκεχωρημένης ὥρας (λέγω ὥρας καὶ ὄχι νυκτός, διότι ἐκεῖ κατὰ Ἰούλιον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας διαρκεῖ σχεδὸν μέχρι τῆς ἐνδεκάτης μ. μ. Ἐνθυμοῦμαι πολὺ καλῶς ὅτι τῇ δεκάτῃ μ. μ. ἐντὸς τῆς σιδηροδρομικῆς ἀμάξης ἐλευθέρως ἀνεγί-

νωσκον ἐν τῷ φωτὶ τῆς ἡμέρας) καὶ ἡ κυρία αὐτῶν διασκεδάσις εἶναι τὸ μεθύειν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς δὲν ἐπιτρέπεται τοῖς Διαμαρτυρομένοις τὸ διασκεδάσειν, οὗτοι ἀφ' ἐσπέρας μεθύουσι καὶ ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου τοῦ Σαββάτου καὶ πέραν... κοιμῶνται.

Τοῦτο ἤκουσα ἀπὸ τοῦ στόματος ἐνὸς καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου!, ὅστις ἐπέβη τῆς αὐτῆς ἡς καὶ ἡμεῖς σιδηροδρομικῆς ἀμάξης ἐπιστρέφων ἀπὸ τὴν διασκεδάσειν εἰς Ἐδιμβούργον καὶ ἅμα τῇ εἰσόδῳ του ἡσθάνθημεν τὴν ὁσμὴν τοῦ οἶνοπνεύματος καὶ εἶδομεν τὴν ὄψιν του φλογερὰν ἐκ τῶν ἀναθυμιάσεων τούτου. Αὐθορμήτως μᾶς εἶπεν, ὅτι εἶναι καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ μετ' ὀλίγον ἐξήγαγε τοῦ κόλπου του φιάλην σχήματος χαρτοφυλακίου κομπὴν περιέχουσαν πνευματώδες ποτόν, whisky, ἀπὸ τῆς ὁποίας, ἀφ' οὗ κατέπιε δόσιν ἀφθονον, προσέφερε καὶ εἰς ἡμᾶς ἀρνηθέντας βεβαίως, μᾶς εἶπε δὲ μετὰ πάσης ἀφελείας, ὅτι κατὰ τὴν ἐπιούσαν θὰ κοιμᾶται δι' ὅλης τῆς ἡμέρας μὴ ἔχων τι καλλίτερον νὰ κάμῃ.

Εἰς τὴν αὐτὴν ἀμαξοστοιχίαν συνηντήθημεν καὶ μετὰ δύο Γάλλους ἀξιωματικούς, τοὺς μόνους μὴ Ἀγγλους, οὓς ἀπηντήσαμεν καθ' ὅλον τὸ ταξίδιον. Ἀμφότεροι ἦσαν εὐπατρίδαι τιτλοῦχοι καὶ ἡ καθόλου συμπεριφορὰ αὐτῶν ἐδήλου τοῦτο. Δηθυνόντο καὶ αὐτοὶ εἰς Ἐδιμβούργον καὶ συνεδέσαμεν γνωριμίαν εὐχάριστον, κατωικήσαμεν τὸ αὐτὸ ξενοδοχεῖον καὶ συνενομέμεθα καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐκεῖ τριήμερου διαμονῆς ἡμῶν.

Κατὰ ἀστεῖον συνέβη μετὰ τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος Γάλλους. Μᾶς εἶχον εἰπῇ ὅτι γνωρίζουσι τὴν Ἀγγλικὴν σπουδάζαντες αὐτὴν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἡμεῖς, μάλιστα ἐγὼ, ὅστις «ἐκαίνα τὴν δουλειά μου» εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν, μετὰ συστολῆς ἐπεδείκνυν τὰς γνώσεις μου εἰς αὐτὴν παρόντων ἄλλων εὐμαθεστέρων τοὺς ἐπίστευσα σπουδαίως Ἀγγλομαθεῖς, μεγάλῃ δὲ διάθεσιν ἡσθάνθη νὰ γελᾶσω, ὅταν, μόλις ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον παρετήρησα ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τοῦ ἀρμοδίου ὑπάλληλου, εἰς δὲ τῶν Γάλλων προσήλθε ζητῶν τὴν βοήθειάν μου.

Τῷ εἶπον, ὅτι ὁ ὑπάλληλος ὁμιλεῖ Ἀγγλικά διεφθαρμένα, ὁποῖα ἐκ τῆς μελέτης μόνον δὲν δύναται τις νὰ ἐννοῇ καὶ ὅτι χρειάζεται ποιά τις τοιβὴ πρὸς τοῦτο διὰ τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ διαμονήν. Οὕτως ἀπέφυγον τοῦ νὰ τοῖς εἶπω τὴν ἀλήθειαν, ἥτις εἶναι ὅτι εἶχον μάθῃ τὴν γραπτὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ νὰ κάμνωσι χρῆσιν πρακτικὴν δὲν ἠδύναντο.

Παράδοξον πῶς ὁ φύσει εὐφυέστατος Γάλλος ἀδυνατεῖ σχεδὸν νὰ ἐκμάθῃ ξένην γλῶσσαν καὶ διὰ τὴν συγγενεστέρην καὶ ἐνκολωτέραν, οὕτως εἰπεῖν, πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ. Γαλλίς τις μορφω-

μένη και νέα μοι ἔλεγεν, ὅτι σπουδάζει ἀπὸ ἐνὸς ἔτους! τὴν Ἱταλίαν, ἐπέτυχε δὲ νὰ τραγῶδῃ Ἱταλικά τραγούδια καὶ νὰ ἐννοῇ περίπου καὶ τὴν ἐννοίαν αὐτῶν! Ἡθέλησα νὰ δοκιμάσω κατὰ πόσον δύναται νὰ ἐκφρασθῇ Ἱταλιστὶ ἢ νὰ μ' ἐννοήσῃ ὁμιλοῦντα καὶ εὖρον, ὅτι ἦτο πολὺ ὀπίσω, ἐν ᾧ ἂν ἑτέρου ἅπαντες σχεδὸν οἱ Ἕλληνες καὶ Ἑλληνίδες, ἅμα γνωρίζουσι τὴν Γαλλικὴν, μετὰ σπουδὴν τῆς Ἱταλικῆς, ὅχι μὴν ὧν ἄλλ' ἐβδομάδων, καὶ τὴν ἐνοῶσι καὶ ὁμιλοῦσιν, ἂν ὅχι ἀπταιστώσως ἄλλ' εὐκόλως. Ἄλλος καὶ οὗτος λόγος συνηγορῶν ὑπὲρ τῆς ἰδέας περὶ προδιαθέσεως τοῦ ἀτόμου, ἢ καὶ ὁλοκληροῦ γένους, εἰς τοιάνδε ἢ τοιάνδε ἐργασίαν.

Τὸ Ἐδιμβούργον εἶναι τὸ σέμνωμα τῶν Σκώτων. Τὸ ἀποκαλοῦσιν «Modern Athens» (νεωτέρας Ἀθήνας). Εἰς ἐν ἄκρον τῆς πόλεως, ὅθεν ἡ θέα εἶναι κάπως ἐπιβάλλουσα, ἔχουσιν οἰκοδομήσῃ κατὰ τὴν εἰς ἀπομίμησιν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἄλλ' ἐν συνόλῳ μοι ἐφάνη ἀνάξιον τοῦ ὀνόματός του.

Ἐκ τῆς τριημέρου ἐκεῖ διαμονῆς μου μοι ἔμεινεν ἡ ἀνάμνησις, ὅτι ἡ ἐπιούσα τῆς ἐκεῖ ἀφίξεώς μου ἦτο Κυριακή, ἡμέρα δηλαδὴ ἀνίας διὰ τὸν ξένον καὶ ἐδέξασε μέχρι τῆς μεταμεσημβρινῆς ὥρας τοῦ περιπάτου νὰ περιορισθῶμεν ἐν τῷ ξενοδοχείῳ. Ἐν τῷ συνεντευκτηρίῳ δωματίῳ ἡμῶν ὑπῆρχε τὸ ἀναπόφευκτον κλειδοκύμβαλον. Ἐγὼ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶχον νομίση, ὅτι καὶ μουσικὴν δύναμαι νὰ μάθω, ἀρκεῖ νὰ ἐπιδοθῶ εἰς αὐτήν, καὶ ἐλάμβανον μαθήματα ἐπὶ πέντε ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα δὲν εἶχον κατορθώσῃ νὰ μάθω μεγάλα πράγματα, εἶχον ὅμως μάθῃ κάπως νὰ κακοσυγκρατῶ τὸ κλειδοκύμβαλον καὶ ὅπως δῆποτε ἐγὼ μόνος νὰ διασκεδάζω. Ἡθέλησα λοιπὸν κατὰ νὰ παῖξω ἐπ' αὐτοῦ, ὁπότε αἰφνης ὁ ἀρχιμητρεὺς (Maître d'Hôtel) εἰσελθὼν μοι εἶπεν, ὅτι τὴν Κυριακὴν ἡ μουσικὴ ἐν τῷ ξενοδοχείῳ δὲν ἐπιτρέπεται καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡγέρθη μετὰ τῶν ὄλων ἡμῶν καὶ αὐτοῦ συζήτησις.

Ἡμεῖς ὑπεστηρίζομεν, ὅτι ἡ θρησκεία μας ἐπιτρέπει τοῦτο καὶ τὸ ξενοδοχεῖον εἶναι κατοικία ἐνοικιαζομένη κατὰ δωμάτια καὶ εἰς τὴν κατοικίαν του εἶναι ἐλεύθερος καθεὶς νὰ πράττῃ πᾶν μὴ ἀντικείμενον εἰς τοὺς νόμους. Ὁ ξενοδόχος μᾶς ἀπήντησεν, ὅτι ἂν δὲν συμμορφωθῶμεν μετὰ τὸ σύστημα τοῦ ξενοδοχείου λυεῖ τὴν ἡμεροσίαν ἐνοικίαν ἀμέσως, ἡναγκάσθη δὲν νὰ ὑποχωρήσω.

Προσθετέον, ὅτι καὶ πλησίον πάσης κλίνης ἐν τῷ ξενοδοχείῳ ἐκεῖνῳ ἐπὶ μικρᾷ τραπέζῃ εὐρίσκειτο ἀνά μία Παλαιὰ Διαθήκη πρὸς χρῆσιν τῶν μενόντων ἐν τῷ ξενοδοχείῳ.

Ἀπὸ Ἐδιμβούργου διηυθύνθημεν διὰ τοῦ Λίβερπουλ εἰς Μαγχεστρίαν. Ἄλλη κόλασις ἐκεῖ. Ἐπὶ δύο ἡμέρας καθ' ἃς ἐμείναμεν, ἡ βροχὴ

ἦτο ἀκατάπαντος, ἡ δὲ ἀτμόσφαιρα μολυβδόχρους καὶ ὁ ἀτμοσφαιρικός ἀπὸ πεπικνωμένος ἐξ ὑγρασίας καὶ «καπνιάς» καὶ ἡ διάθεσίς μας κατὰ συνέπειαν βαρύνθυμος. Ἐπεσεφθίμεν πλείστα ἐργοστάσια, ἐθανιάσαμεν τὴν Ἀγγλικὴν ἐνεργητικότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐκεῖ βιομηχανίας, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐβλέπομεν τὴν ὥραν νὰ φύγωμεν ἐκεῖθεν.

Ἐπεστρέψαμεν εἰς Λονδίνον καὶ ἐκεῖθεν ἀναχωρήσαντες ἐσπευσμένως μετέβημεν εἰς Παρισίους.

Ἐσκόπουν νὰ μείνω ἐκεῖ ἀκόμη 3 ἢ 4 ἐβδομάδας, ἀλλ' ἡναγκάσθη ν' ἀνατρέψω πᾶν σχέδιον καὶ ταχέως ν' ἀναχωρήσω ἐπιστρέφων κατ' εὐθείαν εἰς Κωνσταντινουπόλιν, διότι ἐπιστολὴ τοῦ Ἀντωνίου Βλαστοῦ ἐκεῖθεν ἔλεγε: «Νομίζω, ὅτι ἀρκετὰ διεσκεδάσας ταξιδεύων καὶ θὰ ἔκαμνες καλὰ νὰ ἐπέστρεφες πλεον ἐδῶ».

Τίποτε περισσότερον δὲν μοι ἔγραφεν, ἀλλ' ἐγὼ γνωρίζων τὸν χαρακτήρα του συνεπέραντα, ὅτι κατὰ σπουδαῖον τρέχει καὶ δὴ ὅχι εὐχάριστον, δυστυχῶς δὲ δὲν ἠπατώμην.

Εἰσῆλθομεν εἰς τὸ ἔτος 1868 καὶ μετὰ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐτελείωνε καὶ τὸ πένθος μου. Ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ ἔτους μέχρι τῆς καθαρᾶς Δευτέρας ἢ μᾶλλον Τρίτης (ἐπειδὴ καὶ τὴν καθαρὰν Δευτέραν ἐξακολουθεῖ τὸ «γλέντι» μετὰ τὰ «κούλουμα») διαρκεῖ ἐν Ἀθήναις ἡ περίοδος τῶν διασκεδάσεων, τῶν συναναστροφῶν, τῶν χοροεσπερίδων καὶ τοῦ ντυσίματος τοῦ τελευταίου ἐγίνετο κατάχρησις τότε, ἐννοεῖται πάντοτε συμφώνως μετὰ τὰς περὶ δαπάνης, ὅχι μεγάλης ἀλλ' οὔτε ἐλαχίστης ἐπικρατούσας ἰδέας.

Οἰονδήποτε συνήντα τις εἰς τὸν περίπατον τῆς ὁδοῦ Πατησίων κατὰ τὸ ἀπόγευμα ἢ μεταβαίνων εἰς ἐπίσκεψιν ἤκουε τὴν ἐρώτησιν «θὰ ντυθῶμε ἀπόψε μασκαράδες» καὶ «ποῦ θὰ πάμε»;

Ὅπουδήποτε ὑπῆρχε συναναστροφή ἢ χοροεσπερίς εἰς τι τῶν ὁμογενικῶν ἢ ἐγχωρίων «σαλονίων» ἢ εἰσοδος τῶν προσωποδοφῶν ἦτο ἐλευθέρω, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἦσαν σχετικοὶ μετὰ τοὺς οἰκοδεσπότης, ἤρκει εἰς ἐκ τῆς ομάδος νὰ ἦτο σχετικὸς τῆς οἰκίας καὶ ν' ἀπεκαλύπτετο πολλάκις δὲ οὔτε ὁ τύπος αὐτὸς ἐτηρεῖτο, δὲν παρέμενον δὲ, ὡς σήμερον συμβαίνει ἐπὶ ὀλίγην ὥραν, ἀλλ' ἐνεθρονίζοντο ὡς προσκεκλημένοι δι' ὅλης τῆς ἐσπέρας.

Ἐκτὸς τοῦ νυκτερινοῦ «ντυσίματος» ἐγίνετο τοῦτο καὶ ἐν πλήρει ἡμέρᾳ καὶ μάλιστα κατὰ τὰς τελευταίας τρεῖς Κυριακὰς τῶν Ἀπόκρεων, καθ' ἃς μετὰ μεσημβρίαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες τῆς ἀνωτέρας λεγομένης κοινωνίας προσωποδοφοῦντες ἐπέβαινον ἀμαξῶν καὶ διέτρεχον τὴν πόλιν πετροβολοῦντες καὶ πετροβολούμενοι μετὰ φασόλια διὰ τὸ εὐθιγότερον.

Ὡς προεῖπον, ὅτε εἶχον φθάσῃ εἰς Ἀθήνας, ἀντιβασιλεὺς ἦτο ὁ Δανὸς Πρίγκιψ Ἰωάννης καὶ εἰς αὐτόν, συστάσει τοῦ Τιμολέοντος Φιλήμονος, εὐρισκομένου εἰς στενάς σχέσεις μετ' αὐτοῦ, εἶχον παρουσιασθῇ.

Κατὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Βασιλέως, ἐπειδὴ ἐμελέτων ταχέως ν' ἀναχωρήσω, εἶχον θεωρήσῃ περιττὸν νὰ παρουσιασθῶ καὶ εἰς αὐτόν. Ἀλλ' ὅτε ἀπεφάσισα νὰ παρατείνω τὴν διανομήν μου, μοι ὑπεδείχθη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου, ὅτι τρόπῳ τινὶ εἶναι καθήκον μου νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὸν Βασιλέα (ὁ Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης ἦτο ἐκ τῶν εὐνοουμένων τοῦ Βασιλέως) καὶ προέβην εἰς τὰ πρὸς παρουσίαν τυπικὰ διαβήματα, συστάσει δὲ φαίνεται τοῦ ποιητοῦ, ἐκλήθην τάχιστα εἰς ἀκρόασιν παρὰ τῷ Βασιλεῖ.

Ἦτο ἡ πρώτη φορὰ κατὰ τὴν ἑως τότε ζωὴν μου, καθ' ἣν ἐπρόκειτο νὰ εὐρεθῶ ἐνώπιον ἐστεμμένης κεφαλῆς καὶ κάπως κατειχόμενῃ ὑπὸ αἰσθημάτων τινος, ἃς εἶπω δειλίας. Ὁ Βαλαωρίτης μὲ ἐνεθάρρυνε προσθέσας μοι ὅτι μετὰ τοῦ Βασιλέως συνήθως διαλέγεται Γαλλιστὶ καὶ μετὰ προέτρεψε νὰ πράξω καὶ ἐγὼ τὸ αὐτό, συνεπῶς Γαλλιστὶ ἤρχισα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀκροάσεως εὐχαριστῶν τὸν Βασιλέα, δι' ἣν μοι περιεποιεῖ τιμὴν νὰ με δεχθῇ εἰς ἀκρόασιν.

Ὁ Βασιλεὺς ξηρὰ ξηρὰ μὲ ἠρώτησε:

— Εἶθε ξένος, Κύριε;

Ἐκαστος ὑποθέτει τὴν σύγχυσίν μου καὶ τὴν ἀμηχανίαν μου, μὴ τολμῶντος νὰ καταγγείλω τὸν Βαλαωρίτην ὡς οὕτως ὀδηγήσαντά με.

Ἐξήγησα συγγνώμην, ψελλίσας τινας ἀσυναρτήτους δικαιολογίας καὶ ἐπερίμενα...

Ὁ Βασιλεὺς μ' ἐλυπήθη, φαίνεται, καὶ ἤρχισεν ἐρωτῶν με περὶ Κωνσταντινουπόλεως ὡς πόλεως, ἴσως διὰ νὰ με εἰσαγάγῃ εἰς τὸ εἶδος μου καὶ οὕτω διαλύσῃ τὴν προφανῆ στενοχωρίαν μου, μετ' ὀλίγα δὲ λεπτὰ τῆς ὥρας μοι ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς... ἀπαλλαγῆς μου ἀπὸ τὴν βάσανον ἐκείνην.

Ἐδραμον πρὸς τὸν Βαλαωρίτην καὶ τῷ εἶπον:

— Τί μοι ἔκαμες!

Ἐκεῖνος ἤρχισε νὰ καγχᾷ ἐπὶ τῇ διηγήσει τοῦ συμβεβηκότος μου, καὶ ὡς γνώστης βαθὺς τοῦ χαρακτήρος τοῦ Βασιλέως μοι εἶπε:

— Σ' ἐμυρίσθηκε, ψοφορραγιά, καὶ σοῦ ὀίχθηκε γὰ νὰ γοδάσῃ με τὴν φοβιμάρα σου. Νὰ δῆς ἅμα τύχη νὰ τὸν ξανασυναντήσης πόσον ἀλλοιωτικὸς θὰ εἶναι.

Ἐκ τῶν ὑστέρων ἐφάνη, ὅτι τοῦ Βαλαωρίτου αἱ προρρήσεις ἦσαν ἀκριβεῖς, ἡ ἐξηγήσις του δὲ περὶ τοῦ λόγου τῆς πρὸς ἐμὲ συμπεριφορᾶς

ἐκείνης τοῦ Βασιλέως μοι ἔδωκε βάσιν ἔκτοτε τοῦ σχηματισμοῦ τῆς περὶ τοῦ χαρακτήρος τοῦ Βασιλέως Γεωργίου γνώμης μου. Ἐν ὀλίγοις λέξεσιν ἔκτοτε τὸν ἐθεώρησα ἀγχινούστατον, γόητα, εἴρωνα, ἀγαθώτατον, ὅχι ὅμως πολὺ σταθερὸν εἰς τὰς εὐνοίας του καὶ τὰν ἀπαλιν, καιροσκοπὸν δὲ πλήρη καὶ ἐν ἔργοις καὶ ἐν προσώποις.

Αἱ Ἀπόκρεφ παρῆλθον, ἀλλὰ τὰ Ἀθηναῖκα πολιτικοκοινωνικά «σαλόνια» δὲν ἐκλείον ἐμὴ μόνον τὴν ἐσπέραν τῆς καθαρᾶς Δευτέρας μετὰ τὸ «γλέντι» τῶν κουλούμων, διαρκοῦν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, οὕτως ὥστε, ἐκτὸς τοῦ χοροῦ καὶ «μασκαρέματος», ὅλη ἡ λοιπὴ διασκεδάσις ἐξηκολούθει. Ἐγὼ δὲ εὐρίσκον τὸν μῆνα τοῦ Μαρτίου ἀκατάλληλον δι' ἐπιστροφὴν εἰς Κωνσταντινουπόλιν ὡς ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν, μοι ἐξεθειάζοντο δὲ ὑπὸ τῶν φίλων μου αἱ ἐορταὶ τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος καὶ κυρίως τοῦ Πάσχα, ὡς μοναδικαί ἐν Ἀθήναις καὶ μοι ὑπεστηρίζετο, ὅτι πρέπει ἀφεύκτως νὰ παραμείνω νὰ τὰς ἴδω ὡς καὶ νὰ κάμωμεν μερικὰ προγεύματα εἰς τὰς ἐξοχάς, ἦτοι εἰς τὸ Δαφνίον καὶ τὴν Καισαριανὴν ἐν ὑπαίθρῳ, τὰ ὁποῖα κατὰ Μάρτιον, ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τῆς Ἀττικῆς, ὅχι μόνον ἐπιτρέπονται ἀλλ' εἶναι καὶ θελκτικώτατα.

Ἐδοκίμασα καὶ αὐτὰ ἐπανειλημμένως, ἐθεώρησα μάλιστα καθήκον μου νὰ προσφέρω δύο ἢ τρία τοιαῦτα προγεύματα εἰς τὰς οἰκογενείας ἐκεῖνας, αἵτινες μὲ ἐφιλοξένησαν καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα, ἀλλ' ἀτυχῶς ἐν τῷ κόσμῳ τοῦτῳ ὅλα τὰγαθὰ δι' ἑνα ἢ δι' ἄλλον λόγον ὑπὸκεινται εἰς τὸ τέλος τῶν.

Μετὰ τὰς ἐορτάς τοῦ Πάσχα ἔπρεπε πλεον νὰ ἀναχωρήσω διὰ Κωνσταντινουπόλιν. Ὁ σιδηρόδρομος μετὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς δὲν εἶχε τελειώσῃ ἀκόμη καὶ, μεταβαίνων εἰς Πειραιᾶ δι' ἀμάξης, εἶχον ἕως ἐκεῖ μόνον τὸν Τιμόλωνα Φιλήμονα συνοδοιπόρον καὶ τὸ σῶμα μου δὲν ἄνοιγε μαχαῖρ, ὑπὸ τοιαύτης κατειχόμενῃ λύπῃ.

Ἡ ὀκτάμηνος ἐκείνη ἐν Ἀθήναις διαμονὴ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν θελκτικωτέρων περιόδων τοῦ ἕως τότε βίου μου. Οὐδ' ἐγὼ ἠδυνάμην νὰ ἐξηγήσω πῶς, ἀφ' οὗ εἶχον γευθῇ ἀφθόνως καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον τῶν ἡδονῶν τοῦ βίου τῆς Ἑσπερίας, ἠδυνάμην νὰ εὖρω τοσαῦτον γόητρον εἰς τὰς ὁπωσοῦν μετρίας Ἀθηναϊκάς.

Ὅπουδήποτε ἀνεχώρησα μετὰ τῆς σταθερᾶς ἀποφάσεως νὰ ἐκκαθαρίσω ὅσῳ ταχέως δύνηθαι τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει συμφέροντά μου καὶ νὰ ἐγκατασταθῶ ἐν Ἀθήναις διαρκῶς.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΥΓΓΡΟΣ

ΟΝΕΙΡΟ ΗΤΑΝ

Εἶχα προσηλώσει τὸ βλέμμα μου ἐπάνω της... Ἐκείνη ἐκάρφωνε ἀτσαλένια καρφιὰ συν-βλερὰ στὸ μυαλό μου καὶ μετὰ μὴ δόνησι δυνατὴ μοῦλυνε ὅλα τὰ νεῦρα.

Πρέπει νὰ ἦμιον ἐρωτευμένος!

Ἀπλώσα τὰ χέρια μου πρὸς αὐτὴν καὶ στὴν ἀδόρυβη νύχτα ἄκουσα πῶς μιλοῦσε ἡ Σιωπὴ... Κάτι φωνὲς — σὰν μεγάλα βελόνια χάλκινα — μοῦ τρυποῦσαν τὸ κορμὶ καὶ μετὰ πάθος εἰσχωροῦσαν στὰ κόκκαλά μου. Τῶσχιζε τὸ μέτωπό μου ἡ σκέψις καὶ σκορπιούνταν στὸ κολασμένο σκότος, σὰν μικρὰ μικρὰ μολυβένια κομματάκια, σὰν σφαῖρες, σφυρίζοντας. Ἐσφιγγα τὴν καρδιά μου μετὰ τὰ χέρια, ἀλλὰ τὸ αἷμα μου ἔτρεχε καὶ σχηματίζονταν μικρὰ μικρὰ φειδιάκια, πλεγμένα σὲ στεφάνι, πού τὸ φοροῦσε ἐκείνη στὸ μέτωπό της... Τὸ πρόσωπό της βαφόταν ἀπὸ κηλίδες αἱματωμένες καὶ τὸ βλέμμα της ὥστε γινόταν πειδὸ κόκκινο, πειδὸ θολό...

Ἀχ! Τί βλέμμα!, τί βλέμμα!... Μετὰ πυρωμένες καὶ καταπόρφυρες καρφίτσες μοῦ διαπερνοῦσε, γοργὰ σὰν ἀστραπή, τὰ μάτια καὶ τὰ τρυποῦσε, τὰ τρυποῦσε μ' ἀταραξία νεκροῦ. Ἀλλ' ἐγὼ ἔβλεπα τὸ πρόσωπό της — τὸ πρόσωπο τῆς Σελήνης, τῆς πρώτης μου ἀγάπης. — Ἐβλεπα πῶς προσπαθοῦσε νὰ μοῦ βγάλῃ τὰ μάτια καὶ νὰ τὰ καταπιῇ καὶ αἰσθανόμουν πῶς ξεχώριζαν ἀπ' τὸ κρανίό μου καὶ πῶς ἔβγαιναν πρὸς τὰ ἔξω μ' ἓνα τρίξιμο ἄγριο. Κρανγὲς λυσσασμένων δαιμόνων μετὰ ξεκούφαναν καὶ κατάλαβα ὅτι... τίποτε δὲν καταλάβαινα... Ὁνειρο ἦταν!...

Προσπάθησα ν' ἀκούσω τὴν συνομιλία τῆς ἡχοῦς καὶ ἄκουσα ἡχοὺς παράξενης φωνῆς, πού

ἐρχόνταν ἀπὸ τὸ σκότος τῆς βουβῆς ἐκτάσεως. Ἀμέτρητα μαῦρα χέρια καὶ ὀρθάνοικτα σκοτεινὰ μάτια μοῦκοβαν τὴν ἀναπνοή.

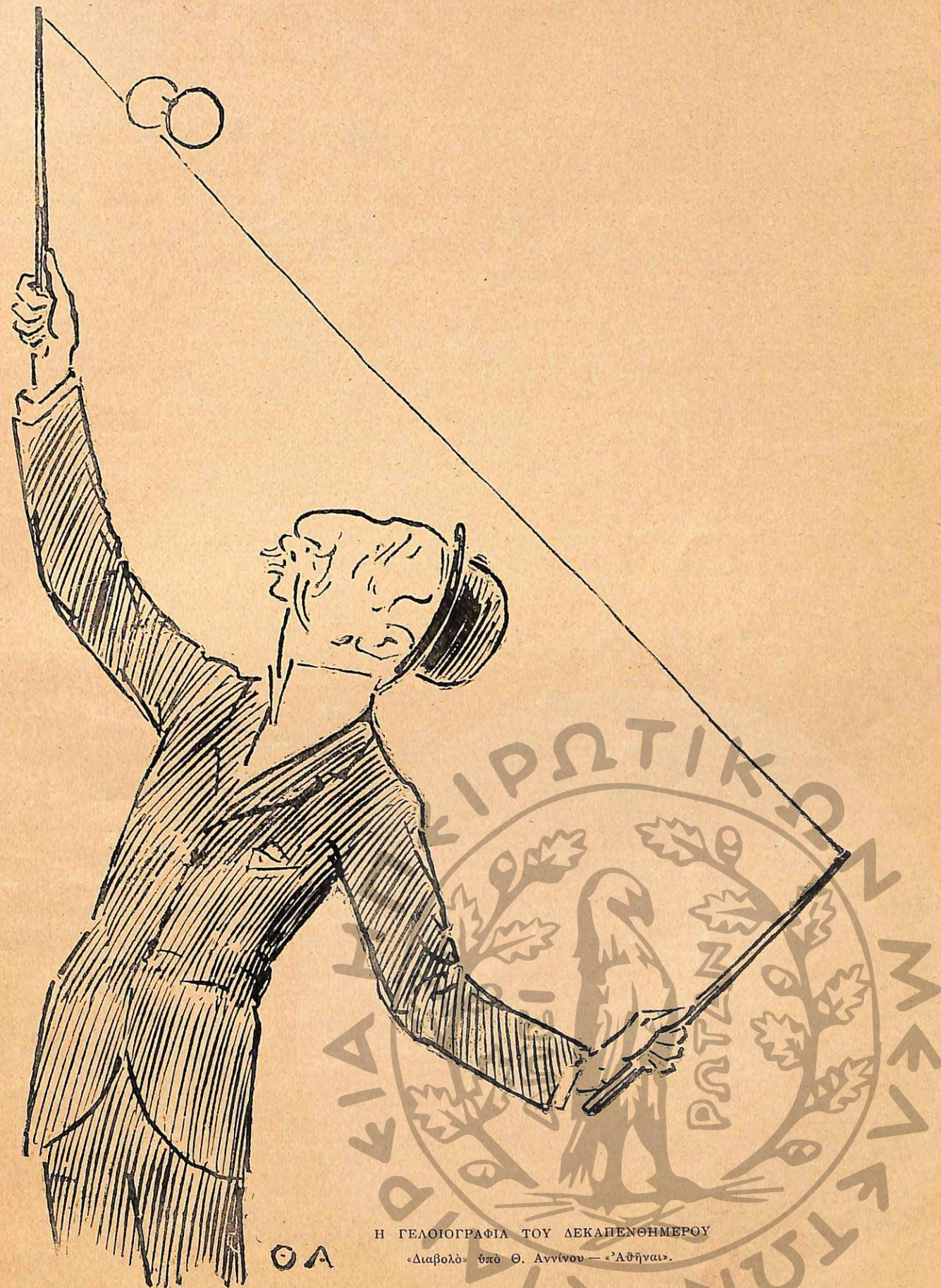
Ποιὸς τραγουδοῦσε ἐκεῖ βαθεῖα;... Ποιὸς ἤθελε τὸν ὕπνο μου τὸν κοιμισμένο νὰ ξυπνήσῃ; Ποιὸς νυκτερινὸς φονιάς μετὰ καλοῦσε πρὸς τὸν Θάνατο;... Τί ἦταν οἱ νεκρώσιμοι αὐτοὶ ἦχοι; Μήπως κανένα πνεῦμα ἄγρυπνο τελείωνε τ' ἀτέλειωτο τραγούδι τοῦ πεθαμένου ἀνθρώπου;... Ἵσως κόρη λυπημένη, στὴν σεληνοφώτιστη νύχτα, ἀναθεμάτιζε τὸν ἀγαπητικὸ της τὸν προδότη!... Ἄρα γε νὰ ἦταν ἀνθρώπος ἐξωρισμένος ἀπ' τὴν ἀγαπημένην του πατρίδα, πού ἔκλαιε ἐκεῖ κάτω τὴ Μοῖρα του, καὶ ἀκουόνταν τὰ πικρά του παράπονα;... ἢ μήπως ἐρημίτης, καταδιωγμένος στὴ ζωὴ, προσευχὴ ἐδιάβαζε στῆς Νύχτας τὴ σιγαλιά;... Μά!... ποιὸς ἦταν ἐπὶ τέλους ἐκεῖ; ἡ Νύχτα;... ἡ Λύπη, τὰ Βάσανα τ' ἀνθρώπινα;... ***

Ἡ Σιωπὴ ἦταν ἐκεῖ, ἡ ἀπέραντη σιωπὴ τῆς ζωῆς. Αὐτὴ τραγουδοῦσε τὸ τραγούδι τῆς αἰωνίας Σιγῆς καὶ ξυπνοῦσε ἀπὸ τὸν κοιμισμένο ὕπνον τὸν κοιμισμένο ἀνθρώπον. Αὐτὴ θύμιζε τὴν Σιωπὴ τὴν Μεγαλοπρεπῆ, τὸν Θάνατο, τὸν ὕπνο. Αὐτὴ μιλοῦσε σιωπηλὰ μετὰ τὴ Νύχτα, μετὰ τὴ Σελήνη, μετὰ τὴν καρδιά μου καὶ μ' ὁλόκληρὴ τὴν Οἰκουμένη. — Αὐτὴ ἐκύτταζε χωρὶς μάτια στὴν καρδιά μου, ἄκουε χωρὶς αὐτιά τοὺς στεναγμοὺς τῆς ψυχῆς μου, κ' ἐπῆγαινε χωρὶς πόδια κ' ἔως τὸν Τάφο ἀκόμα, — καὶ ἔπνιγε, χωρὶς χέρια, καὶ τὸν πειδὸ δυνατόν ἀνθρώπο!...

Ὁνειρο ἦταν.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΑΝΔΡΕΪΕΦ

[Ἐκ τοῦ Ρωσικοῦ ὑπὸ ΟΥΡ. ΜΑΚΡΗ]

Ἡ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ

«Διαβολὸς» ὑπὸ Θ. Αννίνου — «Ἀθήναι».

ΤΟ ΔΕΚΔΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Οι τρελλοί ως παιδαγωγοί...

‘Ο κ. ΑΣΟΦΟΣ.—Τώρα πού ἐρχόμουν, συνήντησα εἰς τὸν δρόμον ἕνα τρελλόν...

‘Ο ΜΑΘΗΤΗΣ.—Φαίνεται ὅτι μετ’ ὀλίγον θὰ γεμίσουν οἱ δρόμοι. ‘Ο Δῆμος Ἀθηναίων πρόκειται νὰ κόψη τὴν ἐπιχορήγησίν του πρὸς τὸ Δρομοκαίτειον καὶ ἐπειδὴ τὸ μοναδικὸν φρενοκομεῖον τῆς πρωτευούσης εἶναι τὸ πτωχότερον φιланθρωπικὸν ἴδρυμα, οἱ τρελλοὶ θὰ πλημμυρῇσιν τοὺς δρόμους.

‘Ο κ. ΑΣΟΦ.—Εἶδα εἰς τὸν δρόμον ἕνα τρελλόν. Ἐπάνω εἰς τὰ κουρέλια του ἐφοροῦσε μεταξωτὲς κορδέλες ὅλων τῶν χρωμάτων, εἶχε στολισμένον τὸ στήθος του μετὰ διάφορα στύλβοντα ἀντικείμενα καὶ εἰς τὸ καταξοχισμένον καπέλου του ὁ ἄνεμος ἔσειε μεγαλοπρεπῶς διάφορα περὰ, ὡς λορία.

‘Ο ΜΑΘ.—Παράδοσις τραγική...

‘Ο κ. ΑΣΟΦ.—‘Οχι τόσο τραγική, ὅσον εἰρωνική. Φιλοσοφικῶς εἰρωνική. Αὐτὴ ἡ ἀνάμιξις τῆς λάμψεως μετὰ τὴν πενιχρότητα καὶ τῶν ὡραίων συμβόλων μετὰ τὴν ἀσχημὴν πραγματικότητα, μία ἀνάμιξις κατωμένη μετὰ τὴν αὐθάδεια καὶ αὐθαιρέσιαν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ μετὰ τὴν περιφρόνησιν πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ τὰς καθιερωμένας σχέσεις τῶν πραγμάτων, μοῦ ἐνθάρμασεν ὀλίγον τὰς πράξεις τῆς μεγαλοφυΐας.

‘Ο ΜΑΘ.—Θέλετε νὰ εἰπῇτε διὰ τὴν σχέσιν τῆς μεγαλοφυΐας μετὰ τὴν παραφροσύνην;

‘Ο κ. ΑΣΟΦ.—Δὲν θέλω νὰ εἰπῶ τίποτε. Λέγω τὴν ἐντύπωσίν μου. ‘Ο τρελλὸς αὐτὸς μοῦ ἔδωκε μίαν ἐντύπωσιν ὑψηλὴν καὶ φρικιαστικὴν.

‘Ο ΜΑΘ.—Πρὶν ἀνοίξῃ τὸ στόμα του βέβαια.

‘Ο κ. ΑΣΟΦ.—Καὶ ἀφοῦ τὸ ἀνοίξε. Πρῶτον ἡ στάσις του, τὸ βλέμμα του τὸ βαθύ καὶ λάμπον, αἱ κινήσεις του αἱ ρυθμικαὶ καὶ ἐξορταστικαί, δὲν εἶχαν τίποτε κοινὸν μετὰ τὸν πεζὸν περιβάλλον, τὴν βρωμερότητα τοῦ τοπίου, τὴν ἀκαταληλότητα τῆς ὥρας καὶ τὴν ἀκαταληλότητα τῆς περιστάσεως. ‘Ο ἄνθρωπος αὐτὸς ἐφαίνετο ὅτι ἐξοῦσε εἰς ἕνα ἰδικόν του περιβάλλον καὶ ἡ ἡρωϊκὴ του αὐθάδεια ἐξεμυδένιζε τριγύρω του πόσσωπα καὶ πράγματα. Καὶ ἀφοῦ ἀνοίξε τὸ στόμα του, τὰ λόγια του εἶχαν τὴν ἰδίαν περιφρονητικὴν ἀναλογίαν πρὸς τὸ περιβάλλον, πού εἶχαν αἱ κινήσεις του. Ἐπειτα ἡ φωνὴ του ἦτο ρυθμικὴ καὶ ὡραία.

‘Ο ΜΑΘ.—Καὶ τὰ λόγια του τρελλὰ.

‘Ο κ. ΑΣΟΦ.—Ὡμιλοῦσε διὰ πράγματα πού δὲν ἐννοῦσαν οἱ ἄλλοι. Ἀκολουθοῦσε τὴν ἰδίαν του σκέψιν καὶ εὗρισκε τὴν εὐχαρίστησιν νὰ μετᾷ ὁ ἴδιος μετὰ τὰ λόγια του, χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρεται, οὔτε νὰ φροντίζῃ διὰ νὰ ἐπικοινωνήσῃ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους πού τὸν ἐτριγύριζαν. Ἐπειτα ὠμιλοῦσε διὰ πράγματα ἐντελῶς ξένα πρὸς τὴν περίστασιν καὶ ὠμιλοῦσε μετὰ ὕψος. ‘Ολοι οἱ τρελλοὶ ἔχουν ὕψος.

‘Ο ΜΑΘ.—Μοῦ κεντᾷ τὴν ὄρεξιν νὰ τρέξω πρὸς συνάντησίν του. Ποτὲ δὲν ἐσταμάτησα νὰκούσω ἕνα τρελλόν.

‘Ο κ. ΑΣΟΦ.—Ἐγὼ ἐσταμάτησα μίαν ὥραν καὶ ἂν εἴμποροῦσα θὰ ἔμεινα ἀκόμη μαζί του καὶ μαζί μετὰ τὰ παιδιὰ πού τὸν ἐτριγύριζαν καὶ ἐπερνοῦσαν τόσον καλά τὴν ὥραν τους.

‘Ο ΜΑΘ.—Ἀλήθεια. Οἱ τρελλοὶ εἶναι ἡ χαρὰ τῶν παιδιῶν. Δὲν ὑπάρχει χωρίον πού νὰ μὴν ἔχη τὸν τρελλόν του, τὸν ὅποιον συνήθως ἀνακαλύπτουν πρῶτοι

οἱ μικροὶ αὐτοὶ διάβολοι, διὰ νὰ περνοῦν κατόπιν μαζί του τὰς ὥρας τῆς σοφῆς τῶν ἀργίας. Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος, πού νὰ μὴν ἐνθυμῇται μετὰ συμπάθειαν τὸν τρελλόν τῆς παιδικῆς του ἡλικίας.

‘Ο κ. ΑΣΟΦ.—Διότι τὰ παιδιὰ προσέχουν ὅλα τὰ ἄξια προσοχῆς. Ἐμπρὸς εἰς τ’ ἀσυνήθη φαινόμενα τὰ μάτια τους ἀνοίγουν εἰς μίαν ἐνατένισιν καταπλήξεως καὶ θαυμασμοῦ. Μαζί μετὰ πολλὰ ἄλλα πράγματα, πού δὲν φανταζόμεθα, οἱ τρελλοὶ διὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν εἶναι παιδαγωγοί. Καὶ διὰ κάθε ἡλικίαν.

‘Ο ΜΑΘ.—Παιδαγωγοί; Αὐτὸ εἶναι παραπολύ...

‘Ο κ. ΑΣΟΦ.—Δὲν εἶναι καθόλου. Ἡ ἐπίδρασις ἐνὸς τρελλοῦ συντελεῖ πολὺ εἰς τὴν δημιουργίαν ἐλευθέρων πνευμάτων. Κ’ ἐκεῖνο πού λείπει εἰς τὴν ἐποχὴν μας εἶναι τὰ ἐλεύθερα πνεύματα. Τα σχολεῖα, αἱ ἐπιστῆμαι, ἡ διδασκαλία, τὰ δόγματα, μετὰ τὰ ὅποια περιβαλλόμεθα ἀπὸ τὴν παιδικὴν μας ἡλικίαν, κάμνουν τὸ πνεῦμα μας δουλικόν. Μᾶς συνεθίζουν νὰ πιστεύωμεν εἰς ὠρισμένα πράγματα καὶ νὰ σκεπτόμεθα μετὰ μίαν μέθοδον, πού δὲν εἶναι πάντοτε ἡ καλύτερα. ‘Ο τρελλός, ἐνθ’ ὅσῳ ἀδιακρίτως τὰς παλαιὰς ἀξίας καὶ ἀνατρέπει τὰς σχέσεις τῶν πραγμάτων καὶ δημιουργεῖ σγῆσεις αὐθαιρέτους, μᾶς γεννᾷ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς λοξοδρομίας ἀπὸ τὴν πεπατημένην καὶ μᾶς φέρει ἀσυνεθίτως κάποτε πρὸς νέας ἀληθείας. Ἐκτὸς τούτου...

‘Ο ΜΑΘ.—Ἐκτὸς τούτου; Περιμένω νὰ ἰδῶ τί θὰ εἰπῇτε ἀκόμη.

‘Ο κ. ΑΣΟΦ.—Ἐκτὸς τούτου μᾶς ἐλαττώνει καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἐμπιστοσύνην πού ἔχομεν εἰς τὸν ἀνθρώπινον ἐγκέφαλον, ἐμπιστοσύνην πού ἔχει πολὺ κακὰς συνεπείας. Μᾶς δείχνει ὅτι καὶ ὁ ἐγκέφαλος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μία μηχανή, πού χαλᾷ ἐπίσης εὐκολά ὅπως κάθε ἄλλη μηχανή. Μᾶς κάμνει νὰ δυσπιστοῦμεν πρὸς τὸν ἑαυτὸν μας καὶ πρὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου. Καὶ ἀρχὴ σοφίας εἶναι ἡ δυσπιστία πρὸς τὴν σοφίαν.

‘Ο ΜΑΘ.—Ὡστε ἡ ἐξοδος τῶν τρελλῶν ἀπὸ τὸ φρενοκομεῖον δὲν σὰς ἀνησυχεῖ;

‘Ο κ. ΑΣΟΦ.—Ἀρκεῖ νὰ γίνῃ μεθοδικὴ ἡ ἐκλογὴ τῶν τρελλῶν πού θὰ χρησιμεύουν ὡς παιδαγωγοί, ἀπὸ τοὺς τρελλοὺς πού κακοποιοῦν, σκοτώνουν καὶ προπάντων ἐνοχοῦν.

‘Ο ΜΑΘ.—Καὶ πῶς θὰ κατορθωθῇ αὐτό;

‘Ο κ. ΑΣΟΦ.—Αὐτὸ εἶναι ἔργον τῶν φρενολόγων. Ὅταν ἔλθῃ ἡ στιγμή, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πού περιφέρονται ἐλεύθεροι εἰς τοὺς δρόμους θὰ κλεισθοῦν εἰς τὰ φρενοκομεῖα καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐγκλείστοις ἐκεῖ μέσα θὰποδοθοῦν εἰς τὴν κοινωνίαν, διὰ νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὴν τρέλλαν τους.

‘Ο ΜΑΘ.—Θὰ εἶναι οἱ νέοι παιδαγωγοί;

‘Ο κ. ΑΣΟΦ.—Οἱ μεγάλοι παιδαγωγοί.

Π. ΝΒ.

ΘΕΑΤΡΟΝ

Θέατρον Συντάγματος: «Σαλώμη», δράμα εἰς μίαν πράξιν τοῦ Ὁσκάρε Ὁυάιλδ, μετάφρασις Ν. Ποριώτη.—Νέα Σκηνή: «Μπρισαντώ», δράμα εἰς πράξεις τρεῖς ὑπὸ Φερδινάνδου, κατὰ τὸν Κλαρετή.

Ἡ «Σαλώμη» εἰς τὸ θέατρον τοῦ Συντάγματος ὑπῆρξεν ἡ πρώτη φιλολογικὴ καὶ ἐνδιαφερόμενα παράστασις τῆς θερινῆς περιόδου. Καὶ τὴν ὀφείλομεν εἰς τὸν κ. Θ. Οἰκονόμου, ὁ ὅποιος διευθύνει τὸν θίασον

ἐν τῇ πρωταγωνιστοῦν ἡ ὡραία Κε Ροζαλία Νίκα καὶ ὁ δυνατὸς Ε. Φύρστ.

Οἱ ἀναγνώσται τῶν «Παναθηναίων» γνωρίζουν τὴν μονόπρακτον τραγωδίαν τοῦ Ουάιλδ ἐκ τῆς δημοσιευθείσης μεταφράσεως τοῦ κ. Ποριώτου, ἡ ὁποία διατηρεῖ ὅλας τὰς ποιητικὰς καλλονὰς καὶ τὰς παραδοξότητας τοῦ πρωτοτύπου. Εἶνε τὸ ἔργον τῆς ὑπερτραγικῆς φρίκης, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ μία ἐκφυλὸς καὶ οὕτως εἰπεῖν αἰμοχαρὴς λαγνεία. ‘Ο Ἡρώδης εἶνε μεθυσμένος ἀπὸ πόθον διὰ τὸ σῶμα τῆς «Θραφερῆς» Σαλώμης, ὅπως τὴν εἶπεν ὁ Ἕλληνας ποιητής, ἡ δὲ Σαλώμη διὰ τὸ σῶμα τοῦ Γιοχανάν, τὸ λευκὸν ὡς ὁ ἑλέφας. Ἡ μανία τῆς νὰ φιλήσῃ τὰ χεῖλη του, πού δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον τίποτε πλέον κόκκινον ἀπὸ αὐτὰ, εἶνε τόσον μεγάλη, ὥστε μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ τὴν χορέσῃ, χορεύει γυμνὴ ἔμπρὸς εἰς τὸν Ἡρώδη καὶ ὡς ἀμοιβὴν τοῦ ζητεῖ ἔπειτα τὴν κεφαλὴν τοῦ Γιοχανάν μέσα εἰς ἀργυροῦν δίσκον. Ἡ ἐρωτικὴ αὐτῆς παραφορὰ ὀλίγον διαφέρει ἀπὸ τὴν «νεκροφιλίαν» εἰδικῆς τινας φρενοβλαβείας καὶ ὁ μὴ αἰσθανόμενος μέσα του, εἰς τὰ βαθύτατα βάθη τοῦ γεννητηρίου ἐγῶ του, τὰ πρῶτα τοῦλάχιστον σπέρματα τοιοῦτον ἐκφυλισμοῦ, εἰς μάτην θἀνεῖται εἰς τὸ σύνολον τῆς τραγωδίας τοῦ Ουάιλδ τὸ «ἀνθρώπινον» τὸ ὅποιον θὰ τὸν συνεκίνη. ‘Ο Ουάιλδ ὁμως ἦτο ἱκανὸς νὰκατήσῃ μέχρι νεκροφιλίας καὶ νὰσπασθῇ ἐν ἀνάγκῃ μ’ ἐρωτικὴν διάχυσιν τὰ νεκρὰ χεῖλη ἐνὸς ἀγαπημένου προσώπου... Μόνον οἱ ἔχοντες αὐτὴν τὴν ιδιουσυχρασίαν θὰ ἤμποροῦσαν νὰ εἰποῦν «ἡ Σαλώμη εἶνε ἡ τραγωδία μου!» καὶ νὰ τὴν αἰσθανθοῦν ὅσον τὴν ἡσθάνθη ὁ ποιητής τῆς. Οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, οἱ ὕγιεις καὶ οἱ ἄπλοϊ, δὲν βλέπουν—καὶ πολλοὶ μάλιστα δὲν ἀντέχουν καὶ εἰς τὸ θέαμα,—παρὰ μίαν ἐκνευριστικὴν καὶ φρικιαστικὴν παραδοξότητα, ἡ ὁποία τοῖς δίδει βέβαια συγκίνησιν, ἀλλὰ ξένην πρὸς τὴν λεγομένην «αἰσθητικὴν». Καὶ δι’ αὐτοὺς ὁμως ἡ τραγωδία ἔχει τὰ «ἀνθρώπινα» μέρη τῆς. Π.χ. τὴν αὐτοκτονίαν τοῦ νεκροῦ ἐκατοντάχρον, τρελλοῦ διὰ τὴν Σαλώμην, ὅταν τὴν ἀκούῃ νὰ ἐκφράξῃ τὸν φλογερότερον ἔρωτα πρὸς τὸν προφήτην Γιοχανάν—τὸν χορὸν τῆς ὡραίας βασιλοπούλας ἐπάνω εἰς τὸ αἷμα ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐσκότωθη δι’ αὐτήν, χορὸν, ὁ ὁποῖος θὰ τὴν ἔκαμναι νὰποκτήσῃ, ζωντανὸν ἢ πεθαμένον, τὸν ἄλλον πού ἀγαπᾷ αὐτήν καὶ τέλος τὴν θαυμασίαν δραματικὴν καὶ κατ’ἐξοχὴν ἀνθρωπίνην-σκηνὴν μεταξὺ Σαλώμης καὶ Ἡρώδου, ἀπὸ τῆς στιγμῆς πού τὸν ζητεῖ ἐκεῖνη πρὸς τόσῳ μεγάλῳ του τρόμον, τὴν κεφαλὴν τοῦ Γιοχανάν, μέχρι τῆς στιγμῆς πού μετὰ τὴν σταθερότητα καὶ ἐπιμονὴν, ζωφὴ καὶ ἀναίσθητος πρὸς ὅλας τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Ἡρώδου, τὴν ἐπιτυγχάνει.

Τόσον ἡ κ. Νίκα ὡς Σαλώμη, ὅσον καὶ ὁ κ. Φύρστ ὡς Ἡρώδης, εἰς αὐτὴν τὴν σκηνὴν διέπρεψαν περισσότερον. Ἀλλ’ ἐν γένει ἡ ὑπόκρισις μοῦ ἐφάνη εὐσυνείδητος, καὶ ἡ σκηνοθεσία τοῦ κ. Οἰκονόμου εἰς ἄκρον ἐπιμελῆς. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς θερινὸν θέατρον τοιοῦτον ἔργον δὲν εἴμπορεῖ νὰ παρασταθῇ εἰμὴ ἔκ τῶν ἐνόντων. Καὶ ἀκριβῶς ὡς παράστασιν ἐκ τῶν ἐνόντων κρίνομεν τὴν «Σαλώμην» καὶ τὴν ἐδρίσκομεν μόνον ἄξιαν ἐπαίνων.

‘Ο «Μπρισαντώ» εἶνε ἕνα δράμα ἀπὸ ἡθοποιῶν διεσκευασμένον καὶ ἐπιτηδὲς κατωμένων ὥστε νὰναδεικνύῃ ὅλα τὰ προτερήματα τοῦ πρωταγωνιστοῦ. Καὶ ὁ ἦρωας τοῦ δράματος ἡθοποιὸς εἶνε. Ἡθοποιὸς τῆς παλαιᾶς σχολῆς, τὴν ὁποίαν ἐδῶ ἀντιπροσωπεύουν ἀκόμη οἱ κ. κ. Ταβουλάρης καὶ Κοτοπούλης. Ἀλλ’ ἔρχεται ὁ Ἀντουάν—ὡς εἰποῦμεν ἡ «Νέα Σκηνή»—καὶ ἡ σχολὴ τῶν Μπρισαντῶ ἐκθρονίζεται ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν καὶ μόλις εἰρρίσκει ἄσυχον εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ὁὗτος καὶ ὁ Μπρισαντῶ περιπλανᾶται ὁ δυστυχὴς ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν μ’ ἕνα βαθὺν καὶ ἀτυχὴ ἔρωτα διὰ μίαν νεαρὰν μαθητρίαν του, ἡ ὁποία γίνεται κατόπιν μεγάλη ἡθο-

ποιός, καὶ μετὰ μίαν δυσπιστίαν πρὸς τὴν τέχνην του καὶ πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, ἡ ὁποία ὀλονὲν κορυφούται. Εἰς τὴν γ’ πράξιν βλέπομεν τὸν Μπρισαντῶ γερασμένον ἀπὸ τὰ βάσανα, ἀρρωστον, ἀπογοητευμένον. Ἀναγνωρίζει ὅτι διὰ νὰ κάμῃ κάτι, θὰ ἔπρεπε νὰρχίσῃ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν. Ἀλλ’ εἶνε πλέον ἀργά. Καὶ πεθαίνει εἰς τὸν κλονισμόν τῆς χαρᾶς, τὴν ὁποίαν τοῦ ἐπροξένησεν ἡ ἐπίσκεψις τῆς παλαιᾶς του φίλης, ἀκριβῶς τὴν στιγμήν, πού ἐνθυμούμενος τὰ πρῶτα του μαθήματα, τῆς δείχνει πῶς πρέπει νὰ λιποθυμήσῃ εἰς μίαν σκηνήν. Κ’ ἐκπνέων εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ψιθυρίζει: «Νὰ μὴ φορὰ πού ἔπαιξα καὶ ἐγὼ φουσκὰ...».

Τὸ δράμα στερεῖται πνοῆς καὶ εἶνε ψυχολογικῶς αὐθαίρετον. Συνήθως, εἰς τὴν ζωὴν, οἱ Μπρισαντῶ μένουσιν Μπρισαντῶ μέχρι τέλους, πιστοὶ εἰς τὰς ιδέας των καὶ εἰς τὴν σχολὴν των, καὶ ἔχοντες πλήρη τὴν πεποίθησιν ὅτι ἐξεθρονίσθησαν ἀδίκως ἀπὸ μίαν εἰσβολὴν βαρβάρων καὶ κακοτέχνων. Καὶ ἀποθνήσκουν καταρώμενοι τὴν ἐποχὴν. Μ’ ὅλα αὐτὰ, τὸ δράμα εἶνε εὐμορφον, περίτεχον καὶ διασκεδαστικόν, εἴμπορεῖ δὲ νὰ δώσῃ ἀληθινὴν ἀπόλαυσιν, ὅταν ὑποκρίνεται τὸν ἥρωά του ἕνας ἑξοχὸς ἡθοποιός.

Τοῦτο ἀκριβῶς συνέβη εἰς τὴν «Νέαν Σκηνήν» πού ὑπεκρίθη τὸν Μπρισαντῶ ὁ πολὺτροπος καὶ ἀμίμητος Σαγιώρ. Ἀπ’ ἀρχῆς μέχρι τέλους ἔπαιξεν ὡραία. Καὶ εἰς τὴν πρώτην πράξιν μετὰ τὰς δοκιμὰς τοῦ θιάσου του, τὰς κομικοτραγικὰς, καὶ εἰς τὴν δευτέραν μετὰ τὴν ἐπίσης κομικοτραγικὴν του ἐρωτικὴν περιπέτειαν. Ἀλλὰ θαῦμα ἀληθείας καὶ λεπτότητος ἦτο ἡ ὑπόκρισις του εἰς τὴν τρίτην πράξιν. Ἡ μεταμόρφωσις πλήρης καὶ ἡ σκηνὴ τοῦ θανάτου τελεία. Ἐφρυα ἀπὸ τὸ θέατρον καταγοητευμένος ἐκεῖνο τὸ βράδυ, καὶ τὴν ἐπαύριον, γεμάτος ἀκόμη ἐντυπώσεις, ἡσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ γράψῃ ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν καλλιτέχνην καὶ νὰ τοῦ ἐκφράσῃ εὐγνωμοσύνην καὶ συγχαρητήρια. Εὐγνωμοσύνην, διότι μᾶς ἐχάρισε τὴν φρικίαν του τῆς τραγωδίας, τὴν ἀπόλαυσιν τῆς Μεγάλης Τέχνης. Συγχαρητήρια, διότι τοῦτο κατορθώσας ὁ κομικός, ὁ συνήθως χαρίζων—καὶ μετὰ ποῖαν δαψύλειαν!—τὴν ἀναφυγὴν τοῦ γέλωτος, ἀπέδειξεν ὅτι ὁ καλλιτέχνης ὁ ἔχων μέγα καὶ γνήσιον τὸ τάλαντον, εἶνε καλλιτέχνης εἰς ὅλα!

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Υ. Γ.—Ἡ Δις Κοτοπούλη, εἰς τὴν «Νέαν Σκηνήν» ἀπέδειξε τὴν συνήθη τῆς τέχνης ὑποδυθεῖσα τὴν χαριτωμένην Μαριὰ-Κολιβρί. Ἡ Κε Κυβέλη, εἰς τὸ «Πανελλήνιον» δὲν ἔπαιξε μέχρις ὥρας ἔργον ἐκτάκτου ἐνδιαφέροντος. Ἐτοιμάζει ὁμως πολλὰ, καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων, τὴν «Γιοκόντα» τοῦ Δανούσιου. Ἐν γένει ἡ ἐφετηρὴν περίοδος προμηνύεται ζωερὰ καὶ γόνιμος.

Γε. Ξ.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἡ Ὁπερέττα εἰς τὸ Ῥαδίων

Οἱ Μότσαρτ, Μπετόβεν, Σούμαν, Σοπέν, Λίστ, Μέντελσον πνευματικοὶ τροφοδοτοὶ τοῦ Ῥαδίου παρεχώρησαν προσωρινῶς τὴν θέσιν των μετὰ μίαν ἐλαφροτάτην ὑπόκλησιν εἰς τὸν Ὀφφρεμπαχ. Δὲν γνωρίζω ἂν οἱ πρῶτοι ὑπεδέχθησαν τὴν εἰσόδον τοῦ τελευταίου μετὰ εἰρωνικὰ μειδιήματα, οὔτε ἂν οὗτος εἰσῆλθε ὀπωπῶδες ποτε συνεσταλμένος. Πάντως ὁμως εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὅλοι των ἐπετέλεσαν τὸ καθήκον των ὅπως ἔπρεπε, ὅλοι των ἐσερβίσαν τροφὴν ὑγιεῖα καὶ ἐκλεκτὴν. Ἵσως τώρα εἰποῦν τινὲς ὅτι ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ ἡ τροφὴ τοῦ τελευταίου ἀπὸ τὴν τῶν πρῶτων. Ἀλλ’ αὐτὴ ἡ ἀντίθεσις δὲν σημαίνει καὶ πολὺ. Ὅταν ἕνα στόμαχι εἶναι δυνατό, εἴμπορεῖ ὅλα νὰ τὰ χωνεύσῃ καθ’ ὅτανδήποτε τάξιν καὶ ἂν τὰ φάγῃ.

Μετά τὰς κλασικάς λοιπὸν συναυλίας του τοῦ Ὁρδεῖον μᾶς ἐπεφυλάττε κατὶ τὸ ὁποῖον ἀνεμένετο γενικῶς. Καὶ φυσικὰ ἀνεμένετο, διότι κατ' ἐκείνας ἀζώμην τὰς κλασικάς ἐκτελέσεις ἐξαπέστειλε κρυφὰ - κρυφὰ δόριστα εἰδοποιητήρια περὶ τῆς τοιαύτης ἐκβάσεως. Εἰς ὅλα τὰ σοβαρά του προγράμματα δὲν ἔλλειψαν οὐδέποτε νοῦμερα τοῦ Ὁρφεμπαχ καὶ ἄλλα παρομοίας ἐλαφροῦς παραγωγῆς. Ἀλλὰ μήπως καὶ αὐτὰ δὲν ἀπαιτοῦν τέχνην;

Ἐκτός τούτου υπάρχουν πολλοὶ καλοθεληταὶ οἱ ὁποῖοι κατηγοροῦν τὸ Ὡδεῖον ὅτι φανατίζει εἰς τοσοῦτον βαθμὸν τοὺς μαθητὰς καὶ τὰς μαθητρίδας του, ὥστε ἐπὶ τὸν βυβάλετε ἀπὸ τῆν γῆν συμφωνίας τοῦ Μπετόβεν δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ παίξουν οὔτε τὴν Γκραν-Βία. Ἵσως οἱ αὐστηροὶ μοῦ παρατηρήσουν, ὅτι πρέπει νὰ γίνεταί διάκρισις εἰς τὸ εἶδος τῆς διδασκαλίας. Ἡ Μηχανικὴ ἐν τούτοις φθέγγεται σήμερον ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ γκρέμισμα ἐνὸς σπιτιοῦ ἀπαιτεῖ τόσας γνώσεις ὅσας καὶ ἡ ἀνοικοδόμησις.

Ὑπὸ αὐτὰς τὰς συνθήκας ἐδόθη εἰς τὸ Βασιλικὸν ἡ ὑπερέτα «Γάμος ὑπὸ τὰ φαναράκια» τοῦ Ὁφφειμαχ. Ἡ κ. Φερᾶλδι ἀριστοτέλεις διερμηνεύτρια τοῦ Ὁφφειμαχ, κάτοχος τῆς σκηνῆς, παλαιὰ θριαμβεύτρια τοῦ θεάτρου καὶ καθηγήτρια τῆς ᾠδικῆς εἰς τὸ Ὁδεῖον, ἥτο ἡ μόνη ἐνδεδεγμένη διὰ νὰ φέρῃ εἰς πέρας ὅλην αὐτὴν τὴν ἐργασίαν. Ἐπρόκειτο περὶ τοῦ εἶδους τῆς, ἥτο εἰς τὸ στοιχεῖον τῆς, εἰς τὸ φῶρτε τῆς. Καὶ ὁμολογουμένως ἐπέτυχε πληρέστατα καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν καὶ δικαιοῦστα τὸ κοινὸν τὴν ἐκάλεσεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ τὴν ἀνευφήμησε εἰς τὸ τέλος τῆς παραστάσεως.

Ἡ υπόκρισις τῶν μαθητῶν ὀφειλομένη εἰς αὐτὴν ὑπῆρξε ἀπογοεῖς. Ἀλλὰ καὶ τὸ μουσικὸν μέρος δὲν ὑστέρησεν. Ἐγὼν ἐννοεῖται αἱ ἀπαραιτήτοι περιχοπαὶ (μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ ἀδικοιολόγητος περικοπή τοῦ Cogo - finale τοῦ ὁποῖον θὰ προσέδιδε θαυμασίαν ἐντύπωσιν), ἀλλ' ἐν τῇ συνόλῳ ἡ παράστασις ἀπέβη πολὺ ἐπιτυχής.

Καὶ τὸ κοινόν ;

Τὸ κοινόν . . . ὅπως πάντοτε.

Ἄλλοι ἐθεώρησαν τὸ γεγονός ὡς ἐν βῆμα ἐπὶ τὰ πρῶτα, ἄλλοι ὡς ἐν βῆμα ἐπὶ τὰ ὀπίσθεν, ἄλλοι ἄλλα. Τίποτε. Ἐπρόκειτο ἀπλούστατα περὶ μιᾶς παρανέσεως, ἡ ὁποία ὅπως εἶχε τὸ σφάλμα νὰ ἐξαγγελθῇ ὄχι ὡς παρανέσεις ἀλλὰ ὡς τίτλος πομπωδῶστατα, ἐπιδεικτικῶτα, πράγμα, τὸ ὁποῖον εἰμποροῦς καὶ νὰ λείψῃ, χωρὶς τοῦτο νὰ ἐβλαπτε οὐσιαστικῶς.

Χάριν τῆς ιστορίας δὲν κρίνω ἄκαιρον νὰ ἀναφέρω ὅτι καὶ πρὸ εἰκοσιπενταετίας περίπου ἐδιδάχθη, ἄλλ' εἰς τὴν αἰθουσάν τοι Ὁδεῖον καὶ ὄχι εἰς θεάτρον, ἡ «Betly» κομικὸν μελόδραμα (ὄχι ὁπερέττα) τοῦ Δοντιζέτη ὑπὸ τῶν τότε μαθητῶν τοῦ Ὁδεῖου Κας Ἀδέλλας Κροντροπούλου (νῦν διδασκαλίσσης τῆς ᾠδικῆς εἰς τὸ Ἀρσάκειον καὶ τὸ παρθενωγεῖον Χιλλ) καὶ τῶν κ. κ. Ἀμερικιάνου καὶ Φ. Φωτιᾶδου, Διευθυντῆς τῆς ὁρχήστρας καὶ διοργανωτῆς ὅλης αὐτῆς τῆς ἐργασίας ἥτο ὁ δάσχημος Angelo Mascheroni, τὸν ὁποῖον βραδύτερον, ἡ Patti ἐξέλεξεν ὡς μασέτρον τῆς καὶ τὸν προσέλαβε κατὰ τὴν εἰς Ἀμερικὴν περιοδείαν τῆς. Βραδύτερον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ μαθητικοῦ θιάσου ἐδόθησαν εἰς τὸ τότε θεάτρον «Ἀπόλλων» καὶ τὰ μελοδράματα «Crispino e la Comare» τῶν ἀδελφῶν Ricci, ὁ «Birraio» τοῦ L. Ricci, ἡ «Columella» τοῦ V. Fioravanti καὶ ἡ «Ἡπειροθεσσαλία» σκηνὴ μελοδραματικὴ τοῦ Ἰω. Καμπουρόγλου, μὲ μουσικὴν τοῦ Mascheroni, ἐπὶ εὐκαιρίᾳ τῆς προσφάτου τότε προσαυτήσεως τῆς Θεσσαλίας. Τοῦ Ὁδεῖου τότε προϊστάτο ὁ μακαρίτης Κατακουζηνὸς καὶ συνέπραττον οἱ Ι. Πατρίκιος καὶ Ι. Ἐννγγ. Εἰς τὸ θεάτρον Παλλήρου ἐδόθησαν ἐπίσης παραστάσεις ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ θιάσου.

Ὁ κλασικισμός, ἡ τελειότης, ἡ ἀκρίβεια, ἡ κάλλιστα ἐννοουμένη μουσικὴ ἠθικὴ καὶ τὸ μουσικὸν νοικοκυρεῖο συνησπύσθησαν κατὰ τὴν α'. ἐαρινὴν συναυλίαν τοῦ Ὁδείου Λόττνερ.

Τὸ Ὁρδεϊον Λόττνερ μᾶς παρουσιάζει ἀπὸ τινος στοι-
χεῖα ἀρτιωτάτης μουσικῆς ἀναπτύξεως. Δυστυχῶς δὲν
εἶναι προικισμένον πολὺ χρηματικῶς, ἄλλως ἢ δρᾷσις
θα ἐγένετο ἐμφαντικωτέρα. Τοῦτο ὁμῶς δὲν τὸ ἐμπο-
δίζει ἀπὸ τοῦ νὰ παρουσιάῃ τὴν ταπεινὴν του μορφὴν
εὐπρεπέστατα καὶ ἀξιοπρεπέστατα. Μετὰ τὸ «Μαγεμέν-
ον ὁδόν» παρεσκευάσθη τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ «Νικητηρίου
ᾠσματος τῆς Μαριὰμ» ἐκ τοῦ ὁρατορίου «ἡ διάβασις
τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης» τοῦ Σοῦμπερτ, τῶν «Τοιγαύ-
τικων τραγουδιῶν» τοῦ Μπράμς καὶ τοῦ «Ἀλληλοῦ-
ἐκ τοῦ ὁρατορίου τοῦ Χαϊνδελ «ὁ Μεσσίας». Ἡ ἐκτέ-
λεσις καὶ τῶν τριῶν αὐτῶν μερῶν ἦτο ἐντελὴς ἀφ' ὧς.
Ὁμολογῶ ἀπεριφράστως ὅτι εὐρέθη ἐν τῇ μιάς ἀνεπ-
ρίστην τελειότητος εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἔχει τις νὰ παρα-
τήρησιν οὐδὲ τὸ παραμικρόν. Ὁ χορὸς ἦτο συμμετρι-
κώτατος καὶ ἐν πλήρει ἀναλογίᾳ, ὁ χρωματισμὸς του
καὶ ἡ ἐκφράσις του τελεία καὶ παραστατικωτάτη. Ἐνό-
μιζε κανεὶς διὰ τὴν φράσιν τοῦ «Νικητηρίου ᾠσμα-
τος τῆς Μαριὰμ» «διὰ τοῖχουν κρυσταλλίνων μᾶς κνυ-
τάζουν φοβισμένα τέρατα θαλάσσια»... ἔβλεπε πραγ-
ματικῶς νὰ προβάλλουν τὰς τρομακτικὰς τὸν μορφὰς
τὰ διάφορα κτῆνη, οἱ δράκοντες, αἱ γοργόναί καὶ τὰ
παρόμοια θαλάσσια θηρία. Πῶς δὲ Ἐρσμάμ Ἀναστα-
σιάδου ὡς σολίστ ἐπέτυχε πολὺ. Ἡ φωνὴ τῆς ἂν καὶ
μικρὰ ἐν τοῖσι πολὺ συμπαθητικῇ, σταθερὰ καὶ
μεταλλικωτάτῃ. Εἰς τὰ «Τοιγαύτικα τραγούδια» ὁ τενό-
ρος κ. Τάκης Βενιζέλος μᾶς ἔδειξεν ὅλον τὸν πλοῦτον
τῆς φωνῆς του χαλναγωγουμένης πάντοτε ἀπὸ τὰς
ἀπαιτήσεις τῆς τέχνης.

Η φωνή του είχε όλες εκείνες τās αποχρώσεις αἱ ὁποῖαι χρειάζονται διὰ τὴν διερμηνεύσιν ἑνὸς τοιούτου λυρικοῦ τεμαχίου. Δὲν τῆς ἔλειπεν οὔτε ἡ εὐστοφρία, οὔτε ἡ λεπτότης, οὔτε ἡ ἐκφρασις. Τὴν ἐπέκλιθον ἐκείνη «Αἱ! Ταίγανε, πάρε τὸ δοξάρι σου» τὴν ἀπέδωκε μὲ πολὺ ἥγιο, χρωματίας συγχορδὸνος αὐτὴν μὲ ἀπαλωτάτην δόσιν τρυφερότητος καὶ λυρισμοῦ αἱ ἀποφυγὼν λίαν ἐπιθεώριος τὸ ποιητικὸς καὶ ἐπιδεικτικὸν ὅπως τὸ ὅποιον θὰ τῇ προσέδιδε κατὶ τι ἀπὸ τὴν ἀγοραίαν ῥητορικὴν. Ἀλλὰ καὶ ὅλον τὸ ἐπίλοιπον μέρος τοῦ ὁ κ. Βενιζέλος τὸ ἐχειρίσθη μετὰ πολλῆς χάριτος ἀλλὰ καὶ περισσοτέρας τέχνης διὰ τὴν ὅποιαν εἶναι ἄξιος θεωρῶν ἐπαίνων.

Μέ την αὐτὴν ἐπίσης ἐπιτυχίαν ἐξετελεσθῇ καὶ τὸ «Ἀλληλουῖα». Καὶ τώρα, ὡς ἄνθρωπος γνωρίζων νὰ ἐκτιμᾷ κάθε εἶδους ἐνδελεχῇ καὶ εὐσυνειδητον ἐργασίαν αἰσθάνομαι τὸ καθήκον νὰ σφίξω τὴν χεῖρα τοῦ concertatore κ. Bemmer ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ πρωτοεργάτης ὅλης αὐτῆς τῆς ἐργασίας. Ἡ τελειότης τῶν χωρικῶν ἐκτελέσεων ὁφείλεται εἰς τοὺς ἀγρίτους κόπους του οὕτως ἀνακηρυχθεῖσας ἱκανοποιήθησαν ὅπως ἔπρεπε. Ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς μεταφραστικῆς ἀξίει νὰ γίνη εὐφημος μνηεῖα· ἦτο ὁμολογουμένως ἡ καλλιτέρα ἀπὸ ὅλας τὰς προσηγθεισάς. Διὰ τὴν Δ^{βα} Λοττνερ πᾶν ἐγκώμιον περὶτενεῖ. Τὸ accorgimento της ἐπλησίασε τὸ ἰδανικόν.

Ἡ ἀνωτέρω ἐκτέλεσις ἐπανελήφθη δευτέραν καὶ τρίτην φοράν μετὰ τὴν αὐτὴν ἐπιτυχίαν. Ἀλλὰ ἡ Δις Λότνερ ἐθεώρησε καλὸν νὰ ποικίλῃ τὴν συναυλίαν μετὰ τὴν «σεληνοφώτιστην νύκτα» καὶ τοὺς «δύο Γρεναδιέ-ρους» τοῦ Σούμαν κατὰ μετάρρασιν τοῦ κ. Βώκου, ὡς ἐπίσης καὶ μετὰ τὸν «Κόλιαν» τραγοῦδι καλέφτικον ἡπειρωτικὸν τοῦ Ἀν. Δβρόρζαν. Ὀλίγας λέξεις διὰ τὸν «Κόλιαν». Ἐὰν ὑπάρχουν σήμερον Εὐρωπαῖοι δυσχυριζόμενοι ὅτι ἡ Ἑλλάς οὐδέποτε ὑπέρθε ἐστία φωτῶν, καλλιτεχνίας, καλοῦ καὶ ὧραιον, ὠριμένους πρὸς ἐπι-

ρωσιν τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν δισχυρισμῶν τὸν θά φέρου-
σιν τὸν «Κόλιαν» τοῦ Δβόρζακ! Δὲν ἐπιθυμῶ καθολο-
κληρίαν νὰ χαρακτηρισθῶ... ἀντίζηλος τοῦ Δβόρζακ(!),
ἀλλὰ καὶ δὲν ἀνέχομαι ἐν τούτοις ὡς κοινοτάτος με-
μουσικὸς ἀλλὰ Ἕλληνα, νὰ ἐκπορευέται ἀπὸ Ὁρδεϊὸν τῆς
ἐλληνικῆς πρωτευούσης ἐν κυριολεκτικῶς ἐξάμβλωμα,
τὸ ὁποῖον παρενόρῳσεν ἢ ἀφορίτως καλλιτεχνικῇ
καὶ τελείᾳ πεπερασμένῃ τοῦ Δβόρζακ. Ἡ Ἑλληνικὴ
τέχνη ἀνέκαθεν διεκρίθη διὰ τὴν ἀπλότητά της. Ἵσως
νὰ εἶπουν τινὲς ὅτι σήμερον ἡ Τέχνη ἐποχογράρησε πολὺ.
Συμφωνῶ. Ἀλλὰ τὴν πρόσδον αὐτὴν τῆς Τέχνης θέλω
νὰ τὴν βλέπω εἰς τὴν σύγχρονον παραγωγὴν καὶ ὄχι
νὰ ἐφαρμοζῶ τὴν τελευταίαν λέξιν της εἰς δημιουργή-
ματα πολὺ παρωχημένης ἐποχῆς. Οἱ ἀναρχορισμοὶ εἰς
τὴν Τέχνην εἶναι πολὺ τολμηρὸν ὅς ἐπίσης εἶναι γε-
λοῖον καὶ ἀναιρὸν νὰ καλύπτωμεν σήμερον τὴν γυμνό-
τητα τῶν ἀγαλμάτων τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἀπόλλω-
νος με κομπὰ ἐνδύματα τοῦ συρμού, ἐπεὶδὴ τὸ καλεῖ
ἡ ἐποχή.

Ὁ κ. Βενιζέλος ἠγωνίσθη ὑπερανθρώπως διὰ νὰ κάμῃ νὰ ἀρέσῃ τὸ ἔθνος τοῦτο, ἀλλὰ ἡ ἐντύπωση τοῦ κοινοῦ ὑπῆρξεν οἰκτρά. Κατόπιν ὁ βαρύνοντας κ. Ἀγγελόπουλος ἐτραγοῦνησεν ἀρεκτὰ καλὰ (ἀγ! αὐτὰ τὰ ἐπανειλημμένα σόλ!) τοὺς «δύο Γρεναδιέρους» τοῦ Σοῦμαν κατὰ μετάφρασιν τοῦ κ. Βώκων ὀλίγον παραδόξον ἢ μᾶλλον... γερονιστικὴν, ἀφοῦ ἄλλωστε παρήλθον κατ' αὐτὴν ἡ Γαλλία, ἡ Γερμανία, ἡ Ῥωσία, ἡ τριτλὴ συμμαχία καὶ μόνον «οἱ δάκτυλοι τῆς ἐπαράτου διπλωματίας» ἔλειπον! Καὶ ἀπορῶ πῶς ὁ σεβαστός μου φίλος κ. Βώκωσ ἐνόμισεν ὅτι ἡδύνατο μὲ τοιοῦτον πνεῦμα νὰ συνεταιρισθῇ μὲ τὰ πεντάγραμια τοῦ Σοῦμαν.

Ἐπίσης ὁ κ. Ἀγγελόπουλος ἐτραγουδῆσε μὲ πολὺ
χρῶμα τὴν θανμασίαν «σληνωφώτιστη νύχτα» τοῦ
ἰδίου. Περαιτὺν τὰς γραμμάς μου ταύτας εὐχόμεαι ἐπὶ
τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τοῦ Ῥεῖου-Λοττινέ ὅπως καὶ
τὸ ἐρχόμενον ἔτος μᾶς παρουσιάσῃ ἀνώτερα ἀκροά-
ματα μετὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς φιλοτιμίας ἣ ὅποια
τὸ χαρακτηρίζει.

Μανώλης Καλομοίρης

Ἔχω ἐμπρός μου τρεῖς συνθέσεις τοῦ κ. Καλομοίρη, τὰς τρεῖς Ballades του. Ἀτυχῆς σύμπτωσης μὲ ἡμπόδισε νὰ παραρθεθῶ εἰς τὴν πρό τινος δοθεῖσαν λιὰ ἐνδιαφέρονταν συναλία του διὰ τὸ ὅποιον θλίβωμαι πολὺ. Ἐν τούτοις καὶ αὐταὶ αἱ τρεῖς μακραὶ συνθέσεις του αἱ τόσον εὐγλωττως ὁμιλουσθαι, μὲ πειθὸν τρανώτατα περὶ τῆς μεγάλης καλλιτεχνικῆς ἀξίας τοῦ κ. Καλομοίρη. Ὁ κ. Καλομοίρης κατέχεται καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ μεγάλου καὶ ευγενοῦς ὄνειρου τῆς δημιουργίας ἐνὸς συστήματος νεοἰλληνικῆς μουσικῆς ὅπερ του ὁποίου ἐργάζεται ἀπὸ πεποιδήσεως καὶ ἀπὸ χωροατῆρας ἐδραιωμένον ἐπὶ τῶν πολυτιμῶν αὐτοῦ γνώσεων τὰς ὁποίας ἀπέκοιμος κατότιν πολυχρονίῳ καὶ εὐσυνειδήτου σπουδῆς ἐν Εὐρώπῃ. Ἔχω δὲ τὴν πεποιδήσιν ὅτι καὶ ὥρατα λαϊκὰ καὶ μοτρία περιβλήμενα τῇ ἐκλεκτῇ τέχνῃ τοῦ κ. Καλομοίρη θὰ ἀνέλθωσιν ἐκεῖ ὅπου τὰ ὄνειρεύεται πᾶσα ἑλληνικῶς αἰσθανομένη ψυχή.

Θ. Ι. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

Ἡ Δις Ἰουλία Παπαμόχου διδασκάλισσα τοῦ παι-
νου μᾶς ἐπαρουσίασε πρὸ ἡμερῶν δείγματα τῆς λίαν
ἐπαγωγῆς διδασκαλίας της. Εἰς τὴν αἰθούσαν τοῦ Ξενο-
δοχείου δὲ « Ἐργῆς » ὅλαι αἱ μαθητρίαι τῆς ἐξέτελεσαν
δημοσίᾳ διαφόρους συνθέσεις. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν συνθέ-
σεων ἐκείνων καὶ ἡ ἐκτίμησις τὴν ὅποιαν τρέφουν πρὸς
τὴν νεαρὰν καλλιτέχνηδα ὅλαι ἐκείναι αἱ καλὰ οἰκογυ-
νεῖαι αἱ ὅποιαι συνηθον κατ' ἐκεῖνο τὸ ἀπόγευμα διὰ
τὰ ἀκούσων τὰ παιδιά των, μὲς πείθουν τρανώτατα
περὶ τῆς ἑξαιρετικῆς της Ἀσίας.

Εἰς τὸ Παρθενάγωγεῖον Χίλλ ἡ τελευταία ἡμέρα τῶν ἐξετάσεων πολὺ πρωτότυπος καὶ ἐνδιαφέρουσα. Ἐπαίχθησαν ὑπὸ τῶν μαθητῶν με πολλὴν ἐπιτυχίαν ἡ «Ἀταλία» τοῦ Ρακίνα γαλλιστὶ μὲ μουσικὴν Μέντελσον καὶ ἡ «Ἀντιγόνη» τοῦ Σοφοκλέους εἰς τὸ πρῶτον.

Θ. Ι. Σ.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΕΝ τῇ ὑπὸ Α. Μ. Ἰδρωμένῳ γραφείῳ Πολιτικῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑττανήσου ἐπὶ τῆς Ἀγγλικῆς προσα-
τάσεως, ἰστορουμένων τῶν κατὰ τὴν IB' Ἰόνιον Βου-
λῃν, ἀναγινώσκονται τάδε: «Ἦδη τὴν σημαίαν τοῦ
ριζοσπαστισμοῦ ἀνέλαβεν ὁ Λομβάρδος ὅπως μέχρι τέ-
λους ἀναδείξῃ νικηφόρον. Μετὰ τῆς προσκοῦσης πρὸς
τὸν Ζερβὸν εὐλαβείας λαλήσας, ἀπέκρουσε τὰ καινο-
φανῆ ἐκείνων φρονήματα καὶ ἐπεισε τὴν Βουλὴν ν'
ἀποδεχθῇ τὴν παρ' αὐτοῦ σχεδιασθεῖσαν εἰς τὸν λόγον
τοῦ Ἀρμοστοῦ ἀπάντησιν...»

Κατά την ἐσχάτην ὁμως γενομένην ἐκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου ἥς προτάσσονται βιογραφικαὶ καὶ περὶ τοῦ ἔθνικοῦ ποιητοῦ σημειώσεις, λέγεται ὅτι «τὸ σχέδιον ἀπαντήσεως εἰς τὸ *διάγγελμα* τοῦ Ἀριστοῦ... ἔγραψεν ὁ Βαλαωρίτης... ἐπληρίθη ἐπομένως ὁ φίλος Ἰδρωμένιος ἀποδώσας τὸ ἔγγραφον εἰς τὸν Λομβάρδον». Καὶ εἰς ὑποστήριξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου φέρεται τὸ περιεχόμενον ἐπιστολῆς τοῦ Βαλαωρίτου πρὸς τὸν Λομβάρδον χρονολογουμένης ἀπὸ 1 Ἀπριλίου 1871 ἐν ἧ ὁ Βαλαωρίτης ἔγραφε· «τὴν διαβόητον ἀνατάτησίν μας εἰς τὸν Ἀριστοῦ Στόρξ ἀφ' οὗ τὴν συνέταξα κατ' ἐντολήν τὴν ἀντιπολιτευσεως καὶ τὴν ἀνέγνωσα ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ φίλου Παδοβᾶ, δὲν ἦσαν οὐ, ὅστις ἐπέβαλες εἰς πάντας τοὺς παρευρισκομένους συναδέλφους, νὰ μὴ τὴν τροποποιήσωσιν οὐδὲ κατὰ κερααίαν, διότι ἐθεώρεις αὐτὴν ὡς τὴν ἀριζωτέραν ἐκδήλωσιν τῶν πόθων καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ Ἰονίου λαοῦ; Ὅτε δὲ κατέθεσα αὐτὴν ἐπὶ τῆς τραπέζης τῆς Βουλῆς, δὲν ἦσαν πάλιν οὐ, ὅστις ἐπὶ παραβίσει τὸν νονομισμένον πύπων ἀπήτησας ἵνα παρ' ἐμοῦ τοῦ ἰδίου ἀναγνωσθῇ ἁμέσως ὥστε καὶ ἐγένετο. ἐπευφημοῦντων τῶν βουλευτῶν καὶ χειροκροτοῦντος τοῦ περιεστώτος πλήθους.»

Ἰδωμεν κατὰ πόσον ἡ ἀνωτέρω διατυπωθεῖσα ἀντίρ-
ρῃσις ἔχεται ἀκριβοῦς, ὁδηγὸν πρὸς τοῦτο ἔχοντες
αὐτὰ τὰ Ἐπίσημα Πρακτικά τῆς Ἰονίου Βουλῆς.

Ἐκ τῶν Ἐπιστολῶν λοιπὸν Πρακτικῶν προκύπτει ὅτι ἐπὶ τῇ ἐναρξεί τῆς Βουλῆς ἐν ἔτει 1862 ὁ Δ. Μ. Ἀρμοστής ἀπήγγειλε, κατὰ τὰ εἰδιμοῦ τὸν ἐναρκτήριο-
 ον λόγον¹, ὅτι ἡ Βουλὴ εἴτα προσέβη εἰς ἐκλογὴν
 Ἐπιτροπῆς πρὸς σύνταξιν ἀπαντήσεως εἰς τὸν ἐναρ-
 κτήριον λόγον, ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη συνεκροτήθη ἐκ
 τῶν βουλευτῶν Δ. Μακρῆ, Στ. Λασκάρεως, Ν. Φωκά,
 Δ. Κόνδαρη καὶ Κ. Τόμπρου². Ἀπὴν ἀρα ἐξ αὐτῆς ὁ
 Βαλασόπουλος.

Ἡ Ἐπιτροπὴ συνέταξε τὸ τῆς ἀπαντήσεως σχέδιον
τὸ ὁποῖον κατετέθη ἐν τῇ Βουλῇ ὑπὸ τοῦ Στ. Λασκά-
ραου³. Μετὰ μακρὰν δὲ συζητήσιν ὁ Λομβάρδος προέ-
τεινεν αὐτὶ τὸν προορισμὸν τοῦ σχεδίου παραρροῦν
ἀπογομένην ἀπὸ τῶν λέξεων «Τὰ δεινὰ τοῦ Ἰονίου λαοῦ
ὀσημέρᾳ κοροφιοῦνται»⁴. Ἀλλ' ἡ πρότασις ἀπερρί-
φθη⁵. Εντεύθεν ἐπῆλθε τὸ ἀποτελεσμα τῆς παραδο-
χῆς τοῦ σχεδίου τῆς Ἐπιτροπῆς⁶. Ὁ Λομβάρδος ὁμοῦ
ὑπέδειξε τὴν ἀνάγκην παραδοχῆς τροπολογίας ἐν συ-
νόλῳ, κληθεῖσας *συνολικαί* τροπολογίαι⁷ καὶ ὑπεβίβας
τὸ σχέδιον ἐν ᾧ πρώτην θέσιν πάλιν κατέχει ἡ φράσις

1 Πρακτικά τῆς IV' Βουλῆς σελ. 67.— 2 Πρακτικά Βουλῆς σελ. 80—81.— 3 Πρακτικά Βουλῆς σελ. 152.— 4 Πρακτικά Βουλῆς σελ. 280.— 5 Πρακτικά Βουλῆς σελ. 283.— 6 Πρακτικά Βουλῆς σελ. 286.— 7 Πρακτικά Βουλῆς σελ. 290.

«Τὰ δεινὰ τοῦ Ἰονίου ὀσημέραι κορυφούνται»¹. Καὶ ἡ πρότασις αὕτη τοῦ Λομβάρδου, ὑπὲρ ἧς ἐψήφισε καὶ αὐτὸς ὁ Βαλαωρίτης², ἐγένετο δεκτὴ³. Ὁ δὲ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς Ἠλίας Ζερβός, ἀναγγέλλων τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ψηφοφορίας εἶπεν «ἡ παραδεχθεῖσα συνολικὴ τροπολογία τοῦ Κ. Λομβάρδου θέλει χρησιμεύσῃ ὡς ἀπάντησις»⁴. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δὲν προκύπτει ἀρὰ γε σαφῶς καὶ ἀνεκδοκίμως ὅτι ὁ Λομβάρδος ἔπεισε τὴν Βουλὴν ν' ἀποδεχθῇ τὴν παρ' αὐτοῦ σχεδιασθεῖσαν εἰς τὸν Λόγον τοῦ Ἀρμοστοῦ ἀπάντησιν, ὡς ἐπὶ λέξει εἶπεν ὁ κ. Τδρωμένος ἐν σελ. 130 τοῦ ἔργου αὐτοῦ;

Ἀλλὰ προβῶμεν εἰς ἐξιχνίασιν τῆς ἀμφισβήτησεως, διότι πολὺ φοβούμεθα ὅτι παρανόησις τις ἐν προκειμένῳ λανθάνει.

Εἶδομεν ποῖα ὑπῆρξεν ἡ εἰς τὸν ἐναρκτήριον τοῦ Ἀρμοστοῦ Λόγον ἀπάντησις τῆς Βουλῆς. Ἡ ἀπάντησις ἐκείνη, περιβόητος τότε διὰ τὴν εὐτολίμειαν τῆς φράσεως γενομένη, παρέμεινε ἱστορικὴ. Οὐδὲ ἦτο προσωρισμένη νὰ εὐαρεστήσῃ τῷ Ἀρμοστῇ. Διὸ οὗτος διετίβασε τῇ Βουλῇ Διάγγελμα ἐν ᾧ ἀνῆρει τὰς βεβαιώσεις αὐτῆς⁵. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἔδωκεν, ὡς εἰκός, νέαν ἀφορμὴν εἰς τὴν Βουλὴν συζητήσεων καὶ κατηγοριῶν κατὰ τῆς Προστασίας· καὶ παρὰ τῆς Βουλῆς ἐπέμφθη Διαμαρτυρία νὰ διαβιβασθῇ πρὸς τὴν Βασιλισσάν τῆς Μεγάλης Βρετανίας⁶. Ἀλλ' ὁ Ἀρμοστής διὰ Διαγγέλματος ἐπέστρεψε τὴν διαμαρτυρίαν ὡς ἀπαράδεκτον⁷. Κατὰ τοῦ Διαγγέλματος τούτου ἡ Βουλὴ ἐξέλεξε Ἐπιτροπὴν νὰ ὑποβάλῃ σχέδιον ἀνταπαντήσεως· καὶ μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης ὑπῆρξεν ὁ Βαλαωρίτης ὅστις καὶ κατέθηκεν εἰς τὴν Βουλὴν τὴν ἀνταπάντησιν⁸. Ὁ Λομβάρδος ὑπεστήριξε νὰ ἀναγνωσθῇ αὕτη ἀμέσως⁹, καὶ ὁ Βαλαωρίτης ἀνέγνωσεν αὐτήν¹⁰. Ἐν τῇ ἀνταπάντησει ταύτῃ περιείχοντο καὶ αἱ προηγουμέναι κατηγορίαι «ἡ συστηματικὴ ἐξουδένωσις καὶ περιφρόνησις τοῦ ἰθαγενοῦς στοιχείου προβαίνουσα ὀσημέραι καὶ κορυφουμένη», — ὅτι «τὸ κακὸν προβαίνει ἐπὶ τὸ χεῖρον» κτλ.¹¹. Ὁ Παδοβᾶς ὑπεστήριξε ἐκθύμως τὴν πρότασιν¹². Παρὰ πᾶσαν δὲ τοῦ Προέδρου διαμαρτυρίαν διὰ τὸ ἐσπευσμένον τῆς συζητήσεως, ἡ ἀνταπάντησις ἐγένετο ἀποδεκτή, καὶ ὁ Βαλαωρίτης ἐξέφρασεν εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ προθυμίᾳ τῆς ἀποδοχῆς¹³.

Οὐχὶ λοιπὸν ἡ εἰς τὸν ἐναρκτήριον τοῦ Ἀρμοστοῦ Λόγον ἀπάντησις, ἀλλ' ἡ εἰς τὸ Διάγγελμα αὐτοῦ ἀνταπάντησις ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τοῦ Βαλαωρίτου συνταχθεῖσα.

ΦΙΛΙΣΤΩΡ

Τὸ Τοπωνυμικὸν τῆς Κύπρου τοῦ κ. Σίμου Μενάρδου ἐτιμήθη ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τῆς Association pour l'encouragement des Etudes Grecques δι' ἀργυροῦ μεταλλίου. Ὁ κ. Κρουμβάχερ ἐξαρκτήρισε αὐτὸ εἰς τὸ Byzantinische Zeitschrift ὡς «νέαν λαμπράν (glänzende) συμβολὴν τοῦ γνωστοῦ συγγραφέως, στηριζομένην ἐπὶ ἀσφαλοῦς γνώσεως τῶν ἱστορικῶν πηγῶν καὶ τῶν τοπογραφικῶν τῆς διαλεκτικῶν διαφορῶν». Ὁ Βέλγος ἀββᾶς père Delahaye δημοσιεύων ἐν Βρυξέλλαις εἰς τὰ «Anecdota Bollandiana» βίους κυρίων ἀγίων, διὰ μακρῶν ἐξαίρει τὴν σπουδαιότητα τοῦ «τοπωνυμικοῦ» διὰ τὰς ἀρχαιολογικὰς μελέτας, ὀνομάζων τὸν συγγραφέα ὡς τὸν ὑπὲρ πάντα ἄλλον μελετήσαντα τὴν Κύπρον καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς. Ὁ δὲ ἀρχαιολόγος βαρὼνος Lichtenberg δημοσίευσεν εἰς τὸν «Μέμνονα» μακρὰν βιβλιοκρισίαν, διὰ νὰ δεῖξῃ καὶ τὴν ἀρχαιολογικὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου. Ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς τελειώνει ὡς ἑξῆς. «Τὰ ἐκ Κύπρου ταῦτα παραδείγματα εἶναι νέα ἀπόδειξις τῆς ση-

μασίας, τὴν ὁποίαν ἔχουσι διὰ τὸν ἱστορικὸν καὶ τὸν φιλόλογον τοπωνυμικαὶ μελέται. Ἡ μετὰ καταπληκτικῆς ἐπιμελείας συναρθροισθεῖσα περὶ τῆς Κύπρου ἱστορικὴ ὕλη, τὸ ἀπειρον πλῆθος τῆς διεσπαρμένης φιλογίας, τὴν ὁποίαν ἐπεξεργάσθη, καὶ τὰ ὑψίστης σπουδαιότητος πορίσματα, τὰ ὁποῖα συνοπτικῶς ἐξάγει, εἶναι ὑπηρεσία, διὰ τὴν ὁποίαν οἷόςδηποτε λόγιος, μέλλων ἀπὸ τοῦδε νὰ ἐγκύβῃ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς τῶσον ἐνδιαφερούσης νήσου, θὰ εὐγνωμονῇ ἀπὸ καρδίας τὸν Μενάρδον».

ἸΔΟΥ μερικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ κ. Ν. Γ. Πολίτη κατὰ τὴν πένθμιον ἐορτὴν τῆς 29ης Μαΐου: «Ἀθῆναι καὶ Κωνσταντινούπολις συμβολίζουσι τὸ αἰωνόβιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Διὰ τοῦτο πᾶν μνημόσυνον, συναπτόμενον πρὸς τὴν τύχην τῶν δύο τούτων πόλεων, δὲν εἶνε μόνον φρόρος θαυμασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς μάρτυρας, ἀλλὰ καὶ αἶνον τῆς ζωῆς, τῆς ἐκβλαστανούσης ἐκ τοῦ αἵματος τῶν μαρτυρίων. Ἰδοὺ ὁ λόγος, δι' ὃν ὁ Περικλῆς διετύπωσε τὸν ἐπιτάφιον τῶν ὑπὲρ πατρίδος θανόντων Ἀθηναίων εἰς ὕμνον τοῦ μεγαλείου τῆς πόλεως. Καὶ εἰς ὕμνον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ἀντλούντος αἰεὶ ὡς ὁ Ἀνταῖος νέας δυνάμεις ἐκ τῆς πτώσεως, μεταβάλλεται ἀνεπιγνώστως ὁ μνημόσυμος θῆνος τῆς σήμερον.

«Μνημόσυνον ἐθνικῆς συμφορᾶς μαρτυρεῖ παντὸς ἄλλου τεκμηρίου περιφανέστερον τὴν συνείδησιν τῆς ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης, ἀφοῦ οὔτε τοῦ χρόνου ἡ μακρὰ πάροδος, οὔτε τῆς τύχης αἱ μεταστροφαὶ ἰσχύσαν ν' ἀταμιβλύνωσι τὴν ὁδὴν καὶ νὰ ἐπουλώσωσι τὰς πληγὰς. Τοῦ ἐνδόξου δ' ὅμως θανάτου τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου Παλαιολόγου τὸ μνημόσυνον δὲν εἶναι μόνον ἐκδήλωσις πένθους καὶ συμπαθείας πρὸς τὴν οἰκτρὰν τύχην αὐτοῦ καὶ τοῦ Γένους. Τὰ συναισθηματικά ταῦτα προκαλοῦσιν οἱ παθητικῶς καὶ ἀδρανῶς ὑφιστάμενοι τὰ πλήγματα τῆς μοίρας. Ἀλλ' ἡ ἀναπόλησις τῆς ἐθνικῆς ἐκείνης καταστροφῆς ἐμβάλλει προσέτι εἰς τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν ὑπερηφάνειαν καὶ θάρρος, ἡ δὲ μνήμη τῶν πεσόντων πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος φέρει εἰς ἐπίγνωσιν τῶν ἡμετέρων καθηκόντων πρὸς ἐπανόρθωσιν. Μνημόσυνον ἀντάξιον τοῦ ἡρωικοῦ βασιλέως θὰ τελῶμεν, ὅταν δυνηθῶμεν ν' ἀναλάβωμεν τὸν ἀποσπασθέντα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἔθνους ἡμῶν στέφανον.

«Παρασκευάζων ὁ Κωνσταντίνος Παλαιολόγος τὴν μέγχις ἐσχάτων ἄμυναν ὑπερθύμειν εἰς τοὺς πολεμίστας τὰ καθήκοντα αὐτῶν διὰ λόγων ὑψηλῶν, οὓς ὡς πολῦτιμα κειμήλια διέσωσεν ἡ ἱστορία. Ὑπὲρ τεσσάρων, ἔλεγεν ὁ βασιλεὺς, ἔχει ἕκαστος καθήκον καὶ πολεμῇ: ὑπὲρ πίστεως, διότι ἡ πίστις εἶνε τὸ κεφάλαιον πάντων· ὑπὲρ πατρίδος, διότι ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἡττώμενοι θὰ στερηθῶμεν πατρίδος περιφάνου καὶ ἐλευθερίας· ὑπὲρ τοῦ βασιλέως, ὅστις εἶνε ὁ Χριστὸς τοῦ Κυρίου· καὶ τέταρτον ὑπὲρ φιλάτων τέκνων καὶ συμβίων καὶ συγγενῶν καὶ φίλων. Ὑπὲρ τῶν τεσσάρων τούτων ὀφείλομεν ν' ἀγωνισθῶμεν ἕως θανάτου. Καὶ ὁ στέφανος ὁ ἀδαμάντινος ἐν οὐρανοῖς ἐναπόκειται ἡμῖν, καὶ μνήμη αἰώνιος καὶ ἀξία ἐν τῷ κόσμῳ ἔσται».

Τὴν προαγγελθεῖσαν γεωργικὴν καὶ ζωοτεχνικὴν ἐκθεσιν διὰ τὸ 1909 ἐν Ἀθήναις, ἀνέλαβε νὰ διοργανώσῃ ἡ ὑπὸ τὸν πρίγκηπα Νικόλαον Ζωολογικῇ Ἐπιτροπῇ. Ἡ Ἐκθεσις θὰ γείνη εἰς τὸν περίβολον τοῦ Ζωολογικοῦ Κήπου. Διάρκεια τῆς Ἐκθέσεως ἑξήμηνη.

Ἡ ἐκθεσις θὰ περιλάβῃ συλλογὰς ἐργαλείων καὶ μηχανημάτων, ἐγχωρίων καὶ ξένων ἐργαστασίων, 18 διαφορῶν κλάδων ἀναγομένων εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν ζωοτεχνίαν καὶ τὰς σχετικὰς βιομηχανίας, ἥτοι:

1) Τῆς κυρίως γεωργίας, 2) τῆς κτηνοτροφίας καὶ κτηνιατρικῆς, 3) γαλακτοκομίας καὶ τυροκομίας, 4) ἀμπελοργίας, 5) οἰνοποιίας, 6) οἰνοπνευματοποιίας καὶ

ἀρωματοποιίας, 7) ἐλαιοκομίας καὶ ἐλαιουργίας, 8) δενδροκομίας, λαχανοκομίας καὶ ἀνθοκομίας, 9) πτηνοτροφίας, 10) μελισσοκομίας, 11) σηροτροφίας, 12) δασοκομίας καὶ βιομηχανίας δασικῶν προϊόντων, 13) θήρας καὶ αἰετίας, 14) ὑδραυλικῶν ὀργάνων καὶ μηχανῶν, 15) κινητηρίων μηχανῶν, 16) μεταγωγικῶν ὀργάνων, 17) συσκευαστικῶν μέσων ὀπωρῶν, λαχανικῶν ἀνθέων, ἐλαίων, κτηνοτροφικῶν προϊόντων κλ., 18) χημικῶν προϊόντων λιπασμάτων, ἐντομοκτόνων ἀντιπαρασιτικῶν φαρμάκων, οἰνολογικῶν προϊόντων κλ.

Ἡ «Ἀκρόπολις» ἐδημοσίευσεν ἕνα χαριτωμένον ἀνέκδοτον μαϊμούδων: «Τὸ «Μπράουνφελς» ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Καλκούτταν μὲ φορτίον ἀγρίων ζώων καὶ διηρῶντο εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην. Μαζὶ μὲ τὰ θηρία εἶχε καὶ 400 μαϊμούδες, ἐκ τῶν ὁποίων μία, ἡ Ἑλισάβετ, χάρις εἰς τὴν ἐξυπνάδα καὶ τὴν χάριν τῆς ἔμμεν ἐλευθέρᾳ νὰ πηδᾷ παντοῦ εἰς τὸ πλοῖον. Μίαν νύκτα παράδοξος θόρυβος ἠκούσθη. Τὸ πλοῖον ἐνῆρκετο εἰς τὴν κατοχὴν τῶν μαϊμούδων, εἰς τὰς οποίας ἡ Ἑλισάβετ εἶχεν ἀποδώσει τὴν ἐλευθερίαν τοὺς ἀνοίξασα τοὺς κλωβούς των.

«Φαντάζεσθε τί ἐγένεον. Ἀνέβησαν εἰς τὰ κατάρτια, εἰς τὴν γέφυραν, εἰς τὸ τιμόνι, εἰς τὰς μηχανάς. Ἦνοιγον τὰς δικλείδας, ἐκίνουν τὰς ἀντλίας, ἔχρναν νερὸ εἰς τὸ κατὰστρωμα, κατέλαβον τὰς τροφάς, ἔτρωγαν, ἐπίναν, ἐγλεντοῦσαν. Ποῦ νὰ τολμήσῃ νὰ ξεμυτίσῃ κανεὶς μέσα σὲ τόσοις δαίμονας οἱ ὁποῖοι θὰ τὸν ἐκαμναν κορμάτια.

«Ὁ πλοίαρχος Βέιμαν συνεκρότησε πολεμικὸν συμβούλιον εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεφασίσθη νὰ προστρέξουν εἰς τὸ ἐξῆς στρατήγημα. Ἐβρεξαν πολλὰ κορμάτια ψωμί μὲ κρασί καὶ ῥοῦμι καὶ τὰ ἐτοποθέτησαν εἰς διάφορα μέρη τοῦ ἀτμοπλοίου.

«Κατ' ἀρχάς ἡ μαϊμούδες τὰ εἶδον μὲ δυσπιστίαν. Ἐπειτα ἐπλησίασαν καὶ ἤρχισαν νὰ τὰ τρώγουν ἀπλήστως. Σὲ μισὴν ὥραν τὸ «Μπράουνφελς» μετεβλήθη εἰς μίαν μεγάλην ταβέρναν τοῦ Ἄδου. Ἐγινε σωστὸν πανδαμῖον. Καὶ οἱ 400 μαϊμούδες εἶχαν μεθύσει. Τέλος τὸ ῥοῦμι ἐπέφερε τὸ ἀποτέλεσμά του καὶ οἱ πῖθηκοι ἀπεκοιμήθησαν. Ἐφθασε ἡ στιγμή τῆς ἀπολυτρώσεως. Οἱ ναῦται ἤνοιξαν τοὺς κλωβούς καὶ ἐκλείσαν ἐκεῖ μέσα τίς μαϊμούδες, μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης. Καὶ ἡ βασιλεία τῶν μαϊμούδων διήρκεσε δύο ἡμέρας».

Εἰς τὸν «Mercure» τῆς 16 Μαΐου ὁ κ. Δημήτριος Ἀστεριώτης (Φιλέας Λεμπέγκ) δημοσιεύει μίαν ἀπὸ τὰς ὥραιότερας του τριμηνιαίας ἐπιθεωρήσεις τῆς νεο-ἑλληνικῆς φιλολογίας. Εἰς τὴν ἀρχὴν πραγματεύεται ἐν συντόμῳ περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, δικαιολογῶν τὴν προτίμησιν του πρὸς τὰ ἔργα τὰ γραμμένα εἰς τὴν δημοτικὴν καὶ ἀνατρέχων συχνὰ εἰς τὸν Β' τόμον τῶν «Γραμμάτων» τοῦ κ. Παλαμά, τὸν ὁποῖον συγχρόνως κρίνει. Ὀμιλεῖ ἀκόμη περὶ τῆς «Πατίσης Ἰωάννας» τοῦ Ροΐδου, ἐξ ἀφορμῆς τῆς νέας τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως, καὶ περὶ τῶν τελευταίων βιβλίων τοῦ κ. Ξενοπούλου («Διηγήματα») Γκίκα («Τῆς Ἑξοχῆς») Παρορίτη («Οἱ Νεκροὶ τῆς Ζωῆς») κτλ. μέχρι τῶν διηγημάτων τοῦ κ. Καλογεροπούλου, διότι ὁ κ. Λεμπέγκ, ἐν τῷ ἄκρῳ φιλελληνισμῷ του, τίποτε δὲν ἐννοεῖ νὰ παραλείψῃ.

Τὴν Γ' Σειρὰν τῶν «Διηγημάτων» τοῦ ἡμετέρου συνεργάτου παραβάλλει μὲ περιδεῖον μαργαριτὸν τοῦ ὁποῖου ὁ στιλπνότερος εἶνε ἡ «Ἀναθρεφτή». Ὁ Ξενοπούλος—λέγει—εἶνε γόης: Συνετὸς ψυχολόγος, ἀκριβῶς ὅσον χρειάζεται διὰ νὰ κινή τὸ ἐνδιαφέρον μας πρὸς τὴν ψυχὴν τῶν ἡρώων του, ἀκριβολόγος παρατηρητὴς, ζωγράφος ζωηρόχρους τῶν ἡρώων καὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς γενεθλίου του νήσου, τῆς ἀθανάτου Ζακύνθου. Ἐκεῖ κατοικεῖ ἡ καλλιτέρα του Μοῦσα, καὶ αὕτη πάλιν τῷ ὑπηγόρευσε ἀκόμη ἐν ἀριστουργήμα.

Ὁ σὺρ-Ἀντωνάκης, ὁ ἄνθρωπος μὲ τὰ γαίωπα μάτια καὶ τὸ πικρόλογον στόμα, ὁ ὁποῖος ἀρνείται τὴν ἀγαθότητα ἀλλὰ χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίσῃ τοῦτο νὰ πράττῃ πάντοτε τὸ ἀγαθόν, ὁ ἀλτρουϊστὴς τῆς καρδίας τὴν ὁποίαν ἀντιμάχεται ὁ νοῦς, εἶνε πρόσωπον μετὰ δεξιότητος ζωγραφισμένον καὶ φωτιζόμενον, ἐξ αὐτῶν τῶν ἀντιθέσεων τοῦ χαρακτῆρός του, δι' ὧραίον ἐναλλαγῶν φωτὸς καὶ σκιάς».

Ὁ Γάλλος μυθιστοριογράφος Pierre Louys ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ Παρισινὸν «Journal» μακρὸν ἄρθρον περὶ τῶν εὐλαβῶν νεανίδων τῆς ἀρχαίας Κορίνθου αἱ ὁποῖαι εἶχαν ἀφαιρεθῇ εἰς τὴν λατρείαν τῆς Ἀφροδίτης.

Ἡ Κόρινθος, λέγει ὁ συγγραφεὺς, ἦτο ἡ κατ' ἐξοχὴν πόλις τῆς θεᾶς. Τίποτε ἐξ ὅσων μᾶς προσφέρει ὁ σύγχρονος κόσμος δὲν μᾶς ἀναπαριστᾷ παρόμοιον θέαμα. Ἡ Κόρινθος τότε ἦτο ἡ πόλις τῶν γυναικῶν, ὡπὼς σήμερον τὸ Δάβσον εἶναι ἡ πόλις τοῦ χρυσοῦ καὶ τὸ Κρεξὼ εἶναι ἡ πόλις τοῦ χαλκοῦ. Ὁ ἔρως ἦτο τὸ προϊόν τῆς χώρας. Μετέβαινον ἐκεῖ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, μὲ τὸν μόνον σκοπὸν νὰ ἐξαγοράσουν τὴν ἡδονὴν καὶ νὰ συμπυκνωθῶν μὲ τὴν ὥραν θεότητᾳ. Πόλις τῆς ἡδυπαθείας ἀλλὰ καὶ προσκυνημάτων ἡ Κόρινθος προσέφερεν εἰς τοὺς ἐπισκεπτάς τῆς δύο εἰδὼν ἱερείας τῆς Ἀφροδίτης, τὰς τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους· ἀλλὰ καὶ αἱ μὲν καὶ αἱ δὲ ἐνόμιζον ἐαυτάς ἐξ ἴσου ἀρεστάς εἰς τὴν γυμνὴν θεότητα.

Αἱ τακτικαὶ ἱερεῖαι, αἱ οὕτως εἰπεῖν ταμέναι εἰς τὴν λατρείαν τῆς θεᾶς ἀνερχόμεναι εἰς δέκα χιλιάδας ἦσαν κλεισταὶ ἐντὸς τοῦ περιζώματος μεγαλοπρεποῦς ναοῦ διὰ τὸν ὁποῖον δυστυχῶς γνωρίζομεν ἐλάχιστα πράγματα διότι τὸν ἐπυρόλησαν οἱ Ῥωμαῖοι. Ἐξ ἄλλου πάλιν οἱ μοναχοὶ τοῦ χριστιανισμοῦ κατέκαυσαν ὅλας τὰς ὑπαρχούσας πραγματείας τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων περὶ τῶν ἑταιρῶν. Διὰ τοὺς χριστιανούς καλογήρους ἡ Ἀφροδίτη ἦτο ἡ προσωποποίησις τοῦ διαβόλου. Μάλιστα ἀπὸ τῆς γενέσεως τοῦ χριστιανισμοῦ μέχρι τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος ὁ Σατανᾶς ἀπαρτίστατο ὡπὼς ἡ Ἀφροδίτη, ὑπὸ τὴν μορφήν γυναικὸς φερούσης τὴν κεφαλὴν τράγου, τοῦ ἱεροῦ ζώου τῆς.

Ἐν τούτοις γνωρίζομεν ἀσχετὰ ὅπως ἀναπαριστήσῃμεν ἐνώπιον μας τὸ σύνολον, ἀν' ὅχι τὰς λεπτομερείας, τοῦ κολοσιαίου τούτου κοινοβίου τῶν ἱεροδούλων.

Ἡ δεκάς αὕτη τῶν χιλιάδων γυναικῶν ἦσαν ζωντανὰ ἀναθήματα ποὺ προσέφερον οἱ πιστοὶ εἰς τὴν Ἀφροδίτην ὡς ἀντάλλαγμα χορηγηθείσης παρ' αὐτῆς χάριτος. Μία δούλη κόρη ἑτοίχιζεν ἀκριβὰ ἰδίως ὅταν τὴν ἐθεώρουν ἀξίαν νὰ προσφερθῇ εἰς τὴν θεὰν τῆς ἡμορφίας. Ἐπρεπε νὰ ἦτο ἡλικίας 12 ἕως 15 ἐτῶν καὶ τελείως ὥραία καὶ εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὸ πρόσωπον.

Τοιαῦτα ἀναθήματα, φυσικά, δὲν ἦσαν ἐφικτὰ εἰς τὸν πρῶτον τυχόντα καὶ εἰς κάθε βαλάντιον. Καὶ ὅμως ἔβλεπε κανεὶς πολὺ συχνὰ τοὺς πολίτας νὰ ὑπόσχονται δύο καὶ τρεῖς ἑταίρας, ἐνίοτε δὲ καὶ δέκα, εἰς τὸν ναὸν ἐπ' ἀντάλλαγῃ θείας χάριτος. Ἐνας ἀθλητὴς φιλόδοξος, ὁ Ξενοφῶν τῆς Κορίνθου, ὑπεσχέθη μίαν φορὰν εἰς τὴν Ἀφροδίτην νὰ τῆς προσφέρῃ ἑκατὸν ἑταίρας ἐάν ἤρχετο νικητὴς εἰς τὸν δρόμον καὶ εἰς τὴν πάλιν. Ἡ Ἀφροδίτη εἰσηκούσε τὴν παρακλήσιν του, καὶ ὁ Ξενοφῶν ἐπλήρωσε κατόπιν τὴν χαρὰν του αὐτὴν δι' ὀλοκλήρου τῆς περιουσίας του.

Αἱ κόραι αὐταὶ δὲν ἦσαν ἀκριβῶς ἱερεῖαι διότι δὲν ἐθυσίαζον ἀλλὰ θύματα παρὰ μόνον τὸν ἑαυτὸν τους. Τὰ καθήκοντα των ὅμως ἦσαν ἱερά διότι μόνον δι' αὐτῶν οἱ Ἕλληνες ἐπεκαλοῦντο τὴν προστασίαν τῶν θεῶν εἴτε διὰ τὴν ἐπιτυχίαν κατακτήσεως τινὸς εἴτε διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως των. Ἦλθεν ὅμως μετέπειτα ὁ χριστιανισμὸς καὶ ἐσκόρπισεν ὅλα αὐτὰ τὰ θύματα τῆς ὠραιότητος καὶ τῆς ἡδονῆς.

1 Πρακτικὰ Βουλῆς σελ. 325-348. — 2 Πρακτικὰ Βουλῆς σελ. 326. — 3 Πρακτικὰ Βουλῆς σελ. 325-326. — 4 Πρακτικὰ Βουλῆς σελ. 327. — 5 Πρακτικὰ Βουλῆς σελ. 350. — 6 Πρακτικὰ Βουλῆς σελ. 484, 522-549. — 7 Πρακτικὰ Βουλῆς σελ. 717. — 8 Πρακτικὰ Βουλῆς σελ. 990. — 9 Πρακτικὰ Βουλῆς σελ. 990. — 10 Πρακτικὰ Βουλῆς σελ. 992. — 11 Πρακτικὰ Βουλῆς σελ. 993-996. — 12 Πρακτικὰ Βουλῆς σελ. 1000. — 13 Πρακτικὰ Βουλῆς σελ. 1003.

ΤΟ Μουσείον τοῦ Δούβρου εἰς τὸ Παρίσι ἐπλουτίσθη τελευταίως μ' ἓνα ἐπιπλέον ἔργον τὸν «Ἑσταυρωμένον» τοῦ διασήμου Ἑλλήνου ζωγράφου τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος Δομενίκου Θεοτοκοπούλου τοῦ ἐπιλεγμένου el Greco.

Ἡ σύνθεσις τοῦ ἔργου περιλαμβάνει τρία πρόσωπα. Τὸν Χριστὸν καὶ δύο ἄλλα, ἓνα ἱερέα καὶ ἓνα εὐγενή, οἱ ὅποιοι ἀναγνωρίζονται εὐκόλως ὅτι εἶναι οἱ υἱοὶ τοῦ περιφήμου Ἀρχιτέκτονος Κοβορουμπία, ὁ Διέγο καὶ ὁ Ἀντώνιος, φίλοι στενοὶ τοῦ καλλιτέχνη.

Ὁ Χριστὸς εἶναι κομψὸς τὸ σῶμα, ἀλλὰ μὲ τὴν φυσιογνωμίαν ὅχι καὶ πολὺ θεῖαν καὶ μὲ τὴν ἔκφρασιν κάπως ἐπιτηδευμένην, τὰ δὲ δύο πορτραῖτα πολὺ ὑπέρετρα. Καὶ τὰ τρία πρόσωπα παρουσιάζουν ὅλα τὰ πολὺ γνωστὰ χαρακτηριστικὰ τῆς τέχνης τοῦ Θεοτοκοπούλου.

ΕΛΑΒΑΜΕΝ ἀπὸ τὴν Γαλλίαν ἓναν ὡραιότατον τόμον πού περιλαμβάνει ἐκλεκτὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ φιλολογικὸν ἔργον τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Γαλλίας καὶ μεγάλου φίλου τῆς Ἑλλάδος κ. Γεωργίου Κλεμανσώ. Ἀπὸ τὰς ὡραίας σελίδας αὐτοῦ τοῦ τόμου ἀποσπῶμεν τὸ «Ἐγκώμιον τοῦ Πατριωτισμοῦ».

«Ὁ πατριωτισμὸς, λέγει ὁ κ. Κλεμανσώ, ἐμόρφωσε τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον καὶ μᾶς ἔσωσεν εἰς τὸν Μαρθῶνα, τὴν Σαλαμίνα καὶ τὰς Πλαταιάς ἀπὸ τὴν κατὰκτησιν τῆς Ἀσίας. Ὅταν ὁμως κατεκτήθημεν παρ' αὐτῆς διὰ τῶν θεῶν τῆς, καὶ τότε μᾶς ἐπροφύλαξε πάλιν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας μας, διὰ τὴν ἐξέλιθον ἐκεῖθεν μὲ τὸ πνεῦμα ἐλεύθερον. Ὁ πατριωτισμὸς εἶναι ἐλευθερία, καὶ ἡ ἐλευθερία μέχρι τῶν ἡμερῶν μας δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ διατηρηθῇ ἂν εἰς τὴν ἔχθρικὴν δύναμιν δὲν ἀντέτασεν ἄλλην ἰσχυρὰν δύναμιν.

«Ὁ Τολστόϊ ἀποκαλεῖ τὸν πατριωτισμὸν ἐγωϊσμὸν. Ἀναμφιβόλως. Ἀλλ' ὁ ἐγωϊσμὸς εἶναι ὁ πρῶτος ὅρος τῆς διατηρήσεως τοῦ αἰσίου καὶ συνεπῶς κάθε σκέψεως καὶ κάθε δράσεως ἀλτρουιστικῆς. Ὁ ἄνθρωπος ἄλλως δὲ δὲν εἶναι γέννημα δύο ἀντιθέτων αἰσθημάτων· Πρέπει πρῶτα νὰ γίνῃ αὐτὸς κατὰ τὴν διὰ τὴν νῆσιν νὰ φανῇ χρήσιμος κατόπιν εἰς τὸν ἄλλον. Ὁ πατριωτικὸς ἐγωϊσμὸς εἶναι ἓνας ἀθροιστικὸς ἐγωϊσμὸς—ἂν ὁρμώξῃ ἡ ἔκφρασις λεκτικῶς—καὶ φύσεως πολὺ ὑπερτέρας διότι ἀπαιτεῖ ἐν ἀνάγκῃ καὶ τὴν θυσίαν τῆς ὑπάρξεώς μας. Ὁ ἀτομικὸς ἐγωϊσμὸς χρησιμοποιοῦμενος καλῶς, καταλήγει εἰς τὸ νὰ διαθήσῃ τὰς δυνάμεις τῆς μεμονωμένης ὑπάρξεως ἐπ' ἀγαθῶν καὶ ὠφελείᾳ τοῦ συνόλου τῆς κοινωνίας. Ὁ πατριωτικὸς ἐγωϊσμὸς ὁμως θέτει εἰς συναγωνισμὸν ὁλόκληρον κοινωνίαν ἀνθρώπων ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς ἀνθρωπότητος.

«Ὡς ἐκ τούτου τὸ λάθος τοῦ Τολστόϊ ἐγκρίνεται εἰς τὸ ὅτι νομίζει πῶς ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα ὑπονοεῖ κατ' ἀνάγκην τὸ μῖσος πρὸς τὰς πατρίδας τῶν ἄλλων λαῶν. Ἡ ἀγάπη πού ἐγκλείει τὸ μῖσος εἶναι μακρυνή ἀπὸ τῆς ἀπὸ τῆς βαρβαρότητος. Ἡ ἀγάπη ὁμως, ὅπως ἡμεῖς τὴν ἀντιλαμβανόμεθα καὶ πρὸς τὴν ὁποίαν προσεγγίζομεν, εἶναι διαφορετικὴ. Βασίζεται εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ἀγάπην διὰ τὴν γενεὴν κατόπιν εἰς τὴν ἀγάπην τῆς χώρας καὶ τοῦ λαοῦ, διὰ τὴν φθάσῃ μέχρι τοῦ μεγάλου πατριωτισμοῦ πού θὰ συμφιλώσῃ τοὺς λαοὺς μεταξύ των καὶ θὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ ἐργασθῶν βραδύτερον διὰ τὴν πρόδον τῆς ἀνθρωπότητος. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος εἶναι μία ἀπὸ τὰς πρῶτας δυνάμεις διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἐξέλιξιν, ὅπως εἶναι συγχρόνως καὶ ὁ πλέον ἰσχυρὸς φορεὺς τοῦ πολιτισμοῦ».

ΤΑ γαλλικὰ περιοδικὰ ἀφιερώνουν μακρότατα ἄρθρα εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἀποθανόντος ποιητοῦ Φρανσουά Κομπέ, τὰ ὁποῖα ποικίλουν μὲ διάφορα ἀνέκδοτα.

Ἰδοὺ ἓνα ἐξ αὐτῶν.

Τὸ βράδυ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὅπου ἐξελέγη Ἀκαδη-

μαϊκὸς ὁ Κομπέ συνήντησε εἰς τὸ φρουαγὲ τοῦ θεάτρου Odeon τὸν φίλον του ποιητὴν Theodore de Banville, ὅστις τὸν συνελάλη διὰ τὴν ἐκλογὴν του ὡς ἀκαδημαϊκοῦ.

— Τὰ συγχαρητήριά σας μὲ στενοχωροῦν, λέγει ὁ Κομπέ, ἐφ' ὅσον σκέπτομαι ὅτι ἔγεννα ἀκαδημαϊκὸς πρὶν ἀπὸ σᾶς. Πρέπει νὰ σᾶς ἐκλέξωμεν καὶ σᾶς.

— Μὰ ἐγὼ δὲν θὰ κάμω ποτὲ τὰς δεούσας ἐπισκέψεις, ἀπήντησεν ὁ Μπαμβίλ.

— Ἄν ὁμως ἡμεῖς σᾶς ἐκλέξωμεν χωρὶς νὰ κάμετε τὰς τυπικὰς ἐπισκέψεις; Ἄν ὁ τίτλος τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ σᾶς προσεφέρετο ἔτσι, χωρὶς διατυπώσεις, μέσα σ' ἓναν ἀργυρὸ δίσκο;

Ὁ Μπαμβίλ ἐσκέφθη μίαν στιγμὴν καὶ κατόπιν μὲ χαμόγελον ἠδονικόν, ἀπήντησε.

— Δὲν γνωρίζω τί θὰ τὸν ἔκαμνα τὸν τίτλον τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ· ὅτι τὸν ἀσημένιο δίσκο θὰ τὸν κρατοῦσα, δὲν πρέπει ν' ἀμφιβάλετε!

ΤΕΛΕΓΤΑΙΩΣ εἰς τὸ Ὁδέον τῶν Παρισίων ἐδόθη μία παράστασις τῆς ὁποίας αἱ εἰσπράξεις θὰ διατεθοῦν πρὸς ἀνέγερσιν μνημείου εἰς ἓνα ἐκ τῶν μεγαλειτέρων ποιητῶν τῆς Γαλλίας, τὸν Alfred de Vigny. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ τὰ «Φιλολογικὰ χρονικά» δημοσιεύουν χαρακτηριστικὰς γραμμὰς διὰ τὸν ποιητὴν, γραμμένας ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Δουμά καὶ τὸν Σαιντεπέρ.

Ὁ Βινύ, λέγει ὁ Ἀλέξανδρος Δουμάς, ἦτο ἓνας παρὰδοξος ἄνθρωπος· εὐγενὴς καὶ ἡμερὸς εἰς τὰς σχέσεις του, ἐξοῦσε πάντοτε βυθισμένος εἰς τὸ ὄνειρον καὶ εἰς τὰ σύννεφα. Ἡ αὐλότης του αὐτὴ μάλιστα προσηρμόζετο θαυμάσια εἰς τὸ τελειὸς θελκτικὸν πρόσωπον του μὲ τὰ λεπτὰ καὶ πνευματώδη χαρακτηριστικὰ τοῦ πλαισιούμενα ἀπὸ τὴν μακρὰν ξανθὴν κόμην του, σὰν ἓνα χερουβεὶμ τῶν ὁποίων ὁμοίαζεν ὡς ἀδελφός. Ὁ Βινύ δὲν πατοῦσε ποτὲ ἐπάνω ἔς τὴν γῆν. Ὅταν ἤπλωνε τὰ φτερά του βυθιζόμενος εἰς τὸ ἄπειρον καὶ κατὰ τὴν ἡγγίξιν πρὸς στιγμὴν τὴν κορυφὴν κανενὸς βουνοῦ, αὐτὸ ἦτο μία ἀπὸ τὰς παραχωρήσεις πού ἔκαμνεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ αὐτὸ τοῦ ἐτήγανε πολὺ καλὰ ἀφοῦ αἱ συνομιλίας του μαζί μας ἦσαν βραχύταται.

Ἀλλ' ἐκεῖνο πού μᾶς ἐθέλγειν, ἰδίως ἐμὲ καὶ τὸν Οὐγκώ—ἐξακολουθεῖ ὁ Δουμάς—ἦτο ὅτι ὁ Βινύ δὲν ἐφάνετο νὰ ὑποβάλλῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὰς κοινὰς ἀνάγκας τῆς ὑπάρξεώς του, ὅπως ἡμεῖς οἱ ἄλλοι. Καὶ εἰς ἡμῶν δὲν εὐρήκε ποτὲ τὸν Βινύ ἐπὶ τὸ τραπέζι τρώγοντα. Ἡ Δορβάλ μάλιστα πού ἐπὶ ἐπὶ ἔτη τῆς ζωῆς τῆς περνοῦσε πολλὰς ὥρες μὲ τὸν Βινύ, μᾶς διηγείτο μὲ κάποιαν ἐκπληξιν, ὅχι ἀμέτοχον τρόπου, ὅτι οὐδέποτε τὸν εἶδε νὰ φάγῃ περισσότερον ἀπὸ ἓνα ῥαπανάκι!.

Ὁ Σαιντεπέρ πάλιν εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν του περὶ τοῦ Βινύ, λέγει ὅτι σπανίως τὸν ἔβλεπε. «Δὲν τὸν συνήντησε παρὰ μόνον εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς ὁποίας ἦτο τακτικώτατος καὶ ὁ πλέον εὐσυνείδητος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀθανάτους. Τόσον μάλιστα ἦτο τακτικὸς καὶ τόσον εἰς τὰς γενομένας συζητήσεις ἦτο ἐπίμονος εἰς τὰς γνώμας του, ὥστε ἤρχισαν οἱ συνάδελφοι του νὰ τοῦ κακοθέλουν. Μ' ὅλα ταῦτα δὲν ἦτο ὀλιγώτερον συμπαθὴς ὁ ἰδεώδης αὐτὸς ἄνθρωπος πού ἔχει ὅλα τὰ δικαιώματα καὶ ὡς ἐκ τῶν ἔργων του καὶ ὡς ἐκ τῆς ζωῆς του, νὰ εἴπῃ, ὅταν θὰ ἔλθῃ ἡ στιγμὴ νὰ κλείσῃ διὰ πάντος τὰ μάτια του».

Ἀπερχομαι τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλ' ἐγὼ ἐν τούτοις ἤγγισα τὸν οὐρανὸν μὲ τὸ μέτωπον μου.

ΕΝΑΣ Γερμανὸς κριτικὸς παρατηρεῖ πολὺ δικαίως ὅτι αἱ νέαι ἰδέαι, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν Τέχνην ὀφείλουν τὴν πρόδον των εἰς τὰς γυναῖκας. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Βάγνερ εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν ἀγώνων του ὀφείλεται ἀκριβῶς εἰς τὰς ἐνθουσιάζει θανυστρίας του. Τὸ ἴδιον καὶ ἡ φήμη καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ Γκαίτε κατ' ἀρχὰς ἐξησφαλίσθη διὰ τῶν γυναικῶν.

Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸν Γκαίτε δὲν πρόκειται περὶ τῆς ἀμέσου ἐπιρροῆς πού ἐξήσκησεν ἐπὶ τῆς κυρίας Στέιν, ἀλλὰ δι' ἐκείνας τὰς γυναῖκας αἱ ὁποῖαι μακρὰν αὐτοῦ εἰς τὸ Βερολῖνον ἐπάλαιον ὅπως ἐνθρονίσουν τὴν πνευματικὴν του κυριαρχίαν. Περὶ τῆς Ραχὴλ Λέβεν καὶ ἰδίως τῆς Μπετίνας Μπρεντάνο.

Διηγοῦνται ὅτι ὅταν ἡ Μπετίνα ἔμαθε τὸν γάμον τοῦ ποιητοῦ καὶ ὅταν ἐγγνώρισε τὴν σύζυγον του, δὲν ἀπέκρυφεν ἀπὸ τὸν μεγάλον φίλον τῆς τὴν ἀποδοκιμασίαν τῆς. Ὁ Γκαίτε χολώθηκε διὰ τοῦτο τῆς ἔκλεισε τὴν θύραν του. Ἐν τούτοις διέτηρησε τρεῖς ὥρας προσωπογραφίας τῆς Μπετίνας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία παριστᾷ θαυμασίαν κεφαλὴν νεάνιδος πλημμυρισμένης ἀπὸ ζωῆς, ἡ ἄλλη πρόσωπον ὄρμιου γυναικὸς εὐφυστάτης καὶ ἡ τρίτη μίαν γερόντισσαν πού εἰς τὴν φυσιογνωμίαν τῆς ἐγκλείει ὅλην τὴν ἡρεμίαν μιᾶς ἱερείας τοῦ ὥραιου.

ΤΑ ξένα περιοδικὰ ἐξακολουθοῦν νὰ δημοσιεύουν νέας λεπτομερείας περὶ τῶν ἔργων καὶ τῆς ζωῆς τοῦ μεγάλου Ῥώσου μυθιστοριογράφου Δοστογιέφσκη. Ἡ ζωὴ του πράγματι ὑπῆρξε πολὺ δυστυχισμένη. Ὁλόκληρον τὸ ἔργον τοῦ πτωχοῦ ἀλλὰ μεγάλου συγγραφέως εἶναι γεμάτο ἀπὸ θλίψιν καὶ πικρίαν.

Εἰς ἡλικίαν δεκαεννέα ἐτῶν ὁ Δοστογιέφσκη ἔγραψεν ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν εἰς τὸν πατέρα του ἂν δύναται νὰ τοῦ στείλῃ ὀλίγα χρήματα διὰ νὰ ζήσῃ. Τοῦ ὑπόσχεται δὲ εἰς τὸ γράμμα του αὐτὸ ὅτι δὲν θ' ἀγοράσῃ οὔτε τσαὶ ἀκόμα, ἀλλὰ μόνον ξερὸ ψωμί. Ἐν τούτοις εἰς ὅλην τὴν αὐτὴν τὴν δυστυχίαν βυθισμένος ὀνειροπολοῦσε νὰ γίνῃ ὁ «Μπαλζάκ τῆς Ῥωσίας».

Ἐνα χρόνον βραδύτερον προσληφθεὶς εἰς τὴν Ῥωσικὴν ὑπηρεσίαν μὲ ἐλάχιστον μισθόν, ἠναγκάσθη νὰ παρατηρήσῃ καὶ γράφει τότε εἰς τὸν πατέρα του. «Αὐτὴ ἡ ὑπηρεσία μὲ ἀδηιάζει ὅπως οἱ πατέρες». Ὅταν δὲ οἱ φίλοι του παρουσίασαν τὰ χειρόγραφα τοῦ μυθιστορήματος τοῦ οἱ «Δυστυχισμένοι» εἰς κάποιον ἐκδότην λέγοντες μ' ἐνθουσιασμὸν ὅτι νέος Γκογκὼλ ἐγεννήθη» αὐτὸς ἔγραψεν εἰς τὸν ἀδελφόν του Μιχαὴλ: «ἂν τὸ ἔργον μου αὐτὸ δὲν γίνῃ δεκτὸν ἀπὸ τὸν ἐκδότην, δὲν μοῦ μένει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ῥιφθῶ εἰς τὸν Νέβαν».

Ἐρρίφη ὁμως ὁλόκληρος εἰς τὸν σοσιαλισμὸν καὶ διὰ τὰς ἰδέας του αὐτὰς συνελήφθη καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Τοῦ ἐδόθη ὁμως χάρις καὶ ἐστάλη εἰς τὴν Σιβηρίαν ὅπου ἔγραψε τὸ πολυκρότον ἔργον τὸ «Σπίτι τῶν Νεκρῶν». Μετὰ διαμονὴν τεσσάρων ἐτῶν εἰς τὴν Σιβηρίαν, διαμονὴν γεμάτην ἀπὸ δυστυχίαν καὶ ἀσθενείας, τοῦ ἐπετράπη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ῥωσίαν. Ἐκεῖθεν ἔφυγεν εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἀπὸ τὴν Δρέσδην ὅπου ἔμεινεν, ἔγραψεν εἰς τοὺς ἰδικούς του. «Πῶς νὰ ἐργασθῶ ἀφοῦ κυριολεκτικῶς πεθαίνω ἀπὸ τὴν πείναν! Ἡ γυναῖκα μου πού βυζαίνει τὸ κοριτσάκι μας ἐνεχυρίασε καὶ τὸ τελευταῖον τῆς μάλινο φόρεμα. Καὶ ὁμως ἔξω χιονίζει, δύο ἡμέρας τώρα! Ὁ λυτρωμὸς τοῦ ἀπὸ τὴν δυστυχισμένην αὐτὴν ζωὴν ἦλθε τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1881. Ἐκτοτε ἡ Ῥωσία τιμᾷ τὸν Δοστογιέφσκη ὡς τὸ μεγαλειέτερον τῆς τέχνης ἀλλὰ χωρὶς ἀμφιβολίαν καὶ τὸ πλέον δυστυχισμένον.

Ο ἐπίσκοπος τῆς Κρεμόν κ. Μπονομέλι ὅστις εἶνε ἓνας τῶν μεγαλειτέρων σοφῶν τῆς ἐποχῆς μας, σχολιάζει διὰ μακρῶν εἰς τὴν «Rassegna Nazionale» τῆς Φλωρεντίας τὸ «Καθαρτήριον» τοῦ Δάντε.

Ὁ Δάντης, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ σοφοῦ ἐπισκόπου, ὑπῆρξεν ἀπὸ τῆς νεότητος του ἀκόμη ὁ ἀχώριστος σύντροφος του ὅπως τὸ εὐαγγέλιον καὶ δὲν παρέρεχεται ἡμέρα χωρὶς ν' ἀναγνώσῃ ἓνα κεφάλαιον τοῦ Εὐαγγελίου καθὼς καὶ ἓνα ῥομα ἀπὸ τὴν Θείαν Κοίτην. Ὡς ἐκ τούτου κανεὶς σχολιαστὴς δὲν ἦτο καταλ-

1 Ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ «Παναθήναια».

ληλότερος ἀπὸ αὐτὸν νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὸ Καθαρτήριον τοῦ Δάντη ἐπὶ τοῦ ὁποίου μᾶς ἀνοίγει νέας ἀπόψεις.

Ο Κάρολος Diehl ἐξέδωκε τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ἔργου τοῦ Figures byzantines. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τὸ ἐκδοθὲν τῷ 1906, ὁ κ. Diehl μελετᾷ τὴν βυζαντινὴν κοινωνίαν πρὸ τῶν σταυροφοριῶν. Τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος μᾶς παρουσιάζει τὴν βυζαντινὴν κοινωνίαν μετὰ τὰς σταυροφορίας καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῶν. Ὁ συγγραφεὺς ἀναπαριστᾷ τὰς διαφορὰς μορφὰς καὶ τὰ ἔθιμα τῆς παρρηγιμένης ἐκείνης ἐποχῆς, τὰς μεγάλας πολιτικὰς φιλοδοξίας ἀναμειγμένας μὲ τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων καὶ μὲ τὰς διασκεδάσεις τοῦ ἱπποδρόμου, τὰς σκευωρίας τῆς αὐλῆς καὶ τὰς ἐορτάς, τὰ παθήματα τοῦ πολέμου καὶ τοὺς ἔρωτας. Ἀπὸ τῆς συνάφειας αὐτῆς μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Λατίνων, τὴν ὁποίαν ἐπέφερον αἱ Σταυροφορίαι, ποῖον ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα; Δύναται νὰ σχηματίσῃ κανεὶς μίαν ἰδέαν ἀναγινώσκων τὴν ζωὴν τῶν ἡγεμονίδων ἐκείνων τῆς Δύσεως αἵτινες πλέον ἢ ἅπαξ διεισδράστησαν τὸν θρόνον τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Παλαιολόγων καὶ ὁμως παρ' ὅλας τὰς προσπάθειάς ἐμείναν ξένοι. Οὕτω εἰς μίαν πινακοθήκην τῶν πλέον διαφορετικῶν εἰκόνων καὶ τύπων ἀναστῇ ὁ ἑλληνικὸς μεσαιῶν.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας Ἰούνιον, Ἰούλιον, Αὐγουστον καὶ Σεπτέμβριον τὰ «Παναθήναια» ἐκδίδονται ἅπαξ τοῦ μηνὸς εἰς τεύχη διπλά.

Τὴν Τετάρτην 2 Ἰουλίου εἰς τὸ θέατρον Κυβέλης, ἡ πρώτη τοῦ νέου δράματος τοῦ Νιρβάνα «Τὸ Χελιδόνι». Ὁ θιασὸς μελετᾷ μὲ ἀγάπην τὸ νέον ἔργον τοῦ συνεργάτου μας.

Ἦρχισε νὰ ἐκδίδεται εἰς τὸν Πειραιᾶ νέον περιοδικὸν «Τὸ Ἐμπόριον», ἀποβλέπον εἰς τὴν διάδοσιν τῶν νεωτέρων ἐμπορικῶν γνώσεων.

Κατὰ παρακλήσιν τῆς Κας Κυβέλης Ἀδριανοῦ, ὁ κ. Γρηγόριος Ξενοπούλος διεσκεύασεν εἰς δρᾶμα τὸν «Κόκκινον Βράχον», τὸ μυθιστόρημα πού ἐδημοσίευσamen ἄλλοτε εἰς τὰ «Παναθήναια». Τὸ δρᾶμα, τοῖσρακτον φέρει ὡς τίτλον τὸ ὄνομα τῆς ἡρώιδος «Φωτεινὴ Σάντη», θὰ παιχθῇ δὲ εἰς τὸ θέατρον τῆς Κυβέλης ἐντὸς τοῦ Ἰουλίου.

Εἰς τὸν Παντελίδειον διαγωνισμὸν ἐστάλησαν ἐφέτος πενήντα ὀκτώ, (ἀριθ. 58) ἔργα. Ἐβραβεύθησαν δύο, «Ἀρσινόη» τοῦ κ. Θ. Θωμά καὶ «Κόσμος καὶ Ἡμικοσμος» τοῦ κ. Μιλτιάδη Ἰωσήφ.

Ἐγενε εἰς τὴν Ῥώμην ὁ προκριματικὸς διαγωνισμὸς διὰ τὸν ἀνδριάντα τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Ἐκ τῶν ἐννέα προπλασμάτων, πέντε ἐκρίθησαν ἄξια διὰ τὸν τελειωτικὸν διαγωνισμὸν τῆς 11ης Ὀκτωβρίου προσερχοῦς τοῦ Ῥωμαίου Νικολίνι, τοῦ γάλλου Μπουσέ, τοῦ φλωρεντιανοῦ Ταικαρέλι καὶ δύο ὑπὸ τὰ ψευδώνυμα Ἀθῆναι καὶ Ῥώμη.

Ὅσοι ἐταξίδευσαν στὸ Παρίσι, θὰ ἤκουσαν βέβαια τὸν Pollux. Ἀφοῦ διεσκεύασε τοὺς Παρισίους ἐπὶ 35 ἔτη ὁ λαϊκὸς τραγουδιστής, ἀπέθανε τελευταίως καὶ αὐτός. Τόσον περιζήτητος ἦτο ὥστε ἐτραγουδοῦσε εἰς 4 καφωδεῖα συγχρόνως. Ἐτελείωνε εἰς τὸ ἓνα καὶ ἐπὶ γαίης στὸ ἄλλο. Τὸ ἀμᾶξι πού τὸν μετέφερε, τοῦ ἐχορσίμενε καὶ ὡς καμαρίνι διὰ νὰ ἀλλάξῃ φορέματα. Ἐκέρδιζε ἔτσι 1000 φρ. κάθε βράδυ, ἐκτὸς ἐκείνων πού ἐκέρδιζε ἀπὸ ἰδιωτικὰς ἐσπερίδας.

Ἡ Τράπεζα τῆς Γαλλίας ἔχει εἰς τὰ χρηματοοικονομικὰ τῆς εἰς χρυσὸν ὑπὲρ τὰ 3 δισεκατομμύρια.

Τὴν 4 Ἰουνίου τρέχοντος ἔ. ν. μετεφέρθησαν τὰ ὀστέα τοῦ Ζολᾶ εἰς τὸ Πάνθεον ἐν ἐπισημῇ τελετῇ. Ὁλὴ ἡ Βουλὴ καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἦσαν παρόντες. Ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ὁμίλησεν ἐξ ὀνόματος τῆς Κυβερνήσεως, ἡ δὲ φρουρὰ τῆς γαλλικῆς πρωτεύουσας παρήλασε πρὸ τοῦ κενотаφίου.

Ἡ Nuova Rassegna εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος περιέχει μετάφρασιν ἐνὸς διηγήματος τοῦ κ. Χ. Χρηστοβασίλη ὑπὸ Ρ. Ciuti.

Πρὸ τινος ἐν Φλωρεντίᾳ εἰς τὸ ἰδιωτικὸν ἀρχεῖον τῆς οἰκογενείας Σπινέλλι ἀνευρέθησαν 68 ἐπιστολαὶ τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου πρὸς τὸν Βασίλειον, τὸν συγγραφέα τῶν βίων τῶν καλλιτεχνῶν τῆς Ἰταλίας. Ἐτοιμάζεται ἔκδοσις τῶν ἐπιστολῶν τούτων ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ καθηγητοῦ κ. Tomassetti.

Ἡ «Ρέα» τοῦ Σαμάρα θὰ παιχθῇ τὸν ἐρχόμενον χειμῶνα εἰς τὴν Σκάλαν τοῦ Μιλάνου.

Ἡ γνωστὴ διακεκριμένη Ἰταλίς ὑψίφωνος Regina Pinkert ἀποχωρεῖ τῆς ἀκτινῆς ὑπανδρευθεῖσα ἓνα πλοῦσιον Μιλανέζον.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ ΜΑΣ

ΚΑΘΕ συνδρομητὴς τῶν «Παναθηναίων» ὁ ὁποῖος ἐγγράφει ΕΝΑ νέον συνδρομητὴν ἐτήσιον καὶ συν-αποστέλλει τὸ τίμημα τῆς ἐγγράφης, λαμβάνει ὡς δῶρον ΔΕΚΑ βιβλία ἀπὸ τὴν Α' Σειρᾶν τοῦ κατωτέρω καταλόγου ἢ ΤΡΙΑ ἀπὸ τὴν Β' Σειρᾶν.

Πρὸς εὐκολίαν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ ἐκλέξουν καὶ ἀπὸ τὰς 2 Σειρᾶς μαζί, διατιμῶμεν ἐν γένει τὰ βιβλία τῆς Α' Σειρᾶς πρὸς Δρ.—Φρ. 1 ἑκάστον καὶ τῆς Β' Σειρᾶς πρὸς 3. Θὰ λαμβάνουν δὲ βιβλία ἀξίας Δρ.—Φρ. 10.

Τὰ βιβλία θ' ἀποστέλλονται ἐλευθέρως ταχυδρομικῶν τελῶν.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν βιβλίων τοῦ καταλόγου μας, ἀναλαμβάνομεν ν' ἀποστέλλωμεν ὅ,τι δῆποτε βιβλίον μᾶς ζητηθῇ μὴ ὑπερβαῖνον τὰς Δρ.—Φρ. 10 διὰ κάθε νέαν ἐγγράφην.

Κάθε συνδρομητὴς μᾶς ἔχει βεβαίως ἓνα στενὸν φίλον ἢ συγγενὴ φιλαναγνώστην, διατεθειμένον ὅπως δῆποτε νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ ἔργον ἐνὸς περιοδικοῦ. Αὐτὸν τὸν φίλον ἢ συγγενὴ ἂς θελήσῃ νὰ τὸν ἐγγράφῃ εἰς τὰ «Παναθηναία». «Ὅ,τι ζητοῦμεν ἀπὸ τοὺς συνδρομητὰς μᾶς εἶναι ἐλάχιστον διὰ κάθε ἓνα χωριστά. ΜΕΓΙΣΤΗ ὅμως θὰ ἦναι ἡ ἐκ τοῦ συνόλου ἐνίσχυσις τῶν «Παναθηναίων».

Τὰ βιβλία τὰ ὁποῖα προσφέρωμεν δὲν εἶναι ἀμοιβὴ ὑπηρεσίας. Θὰ ἦναι ἐνθύμιον μιᾶς στενωτέρας σχέσεως, πού θὰ συνδέσῃ τοὺς συνδρομητὰς μᾶς μετὰ τὸ περιοδικὸν τὸ ὁποῖον ἐξέλεξαν ὡς πνευματικὸν τὸν σύντροφον.

ΣΕΙΡΑ Α'

Χ. Ἀννινος: Ἐδῶ κ' ἐκεῖ.
Δ. Βικέλας: Λουκῆς Λάρας, διήγημα.
Ν. Ἐπισκοπόπουλος: Ἐρημὸς ψυχῆς, δράμα.
Δ. Γρ. Καμπούρογλους: Mémoires du Prince N. Ypsilanti.
Κ.Μ. Κωνσταντόπουλος: Ἱστορία τῆς βυζαντ. τέχνης.
Σπ. Λοβέρδος: Ἡ Ἀγία Πόλις.
Μ. Μαλακάσης: Ἡ Κυρὰ τοῦ Πύργου, δράμα.

Αἱ εἰσπράξεις τῶν παρισινῶν θεάτρων κατὰ τὴν λή-
ξαται ἐφετηνὴν περίοδον εἶναι κολοσσαῖαι. Κατὰ στα-
τικὴν δημοσιευθεῖσαν ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ «Συλλόγου τῶν
Συγγραφέων» τὸ ἀθροισμὸς τῶν εἰσπράξεων ὅλων ὁμοῦ
τῶν παρισινῶν θεάτρων κατὰ τὸ 1907 ἀνέρχεται εἰς
45,753,048 φράγκα! Ἐξ αὐτῶν, τῆς Ὀπερας εἶναι
3,217,324 φρ., τῆς Comédie Française 2,293,340, κλπ.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ὁμήρου Ἰλιάς ἑμμετρος ἐλευθέρως μετάφρασις Νι-
κολάου Μ. Σηφάκη. Ἀθῆναι Τυπογρ. ὁ «Ἀστήρ»,
τεῦχος Α' καὶ Β'.

Τὸ Ἐμπόριον ὑπὸ Σταματίου Κ. Θεοχάρη. Σύλλο-
γος πρὸς διάδ. ὠφελίμων βιβλίων. Ἀθῆναι, δρ. 0.40.

Τὰ Ἀπομνημονεύματα Ἀνδρέου Συγγροῦ, τόμος
Β'. Σύλλογος πρὸς διάδ. ὠφελίμων βιβλίων. Δρ. 1.50.
Ἀθῆναι Τυπογρ. «Ἐστία».

Υγιεῖς ὀφθαλμοί, ἦτοι ὑγιεινὴ τῆς ὁράσεως, τοῦ
Σπήλιου Χαράμη. Ἀθῆναι.

Γ. Μαυρογιάννης: Βυζαντ. τέχνη καὶ καλλιτέ-
χνη.
Σπύρος Μελάς: Ὁ Γυῖος τοῦ Ἰσκιον, δράμα.
Ἀντ. Μηλιαράκης: Γεωγραφία πολιτικὴ νέα καὶ
ἀρχαία Ἀργολίδος καὶ Κο-
ρινθίας.

Κίμων Μιχαλίδης: Ὁμοία Κεφαλληνίας.
Παῦλος Νιρβάνης: Σάν Ζωὴ καὶ σάν Παραμύθι.
Γλωσσικὴ αὐτοβιογραφία.
Ἀρχιτέκτων Μάρθας, δράμα.
Τέχνη καὶ Φρενοπάθεια.

Παγὰ Λαλέουσα. ποιήματα.
Σαλώμη, δράμα.
Πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ, Ἐντυπώ-
σεις.

Κωστής Παλαμᾶς: Πάρεργα Φύλλα.
Κ. Παπαρηγόπουλος: Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθῆναν.
Κώστας Παρορίτης: Ἱστορικαὶ πραγματεῖαι.
Ἀπὸ τῆς Ζωῆ τοῦ Δελινοῦ,
διηγήματα.

Ἰ. Πολέμης: Ἐξωτικά, ποιήματα.
Ἰ. Πολυλάς: Ἡ Φιλολογικὴ μᾶς Γλῶσσα.
Γ. Στρατήγης: Τραγοῦδια τοῦ Σπιτιοῦ.
Ἀνδρέας Συγγρός: Ἀπομνημονεύματα τόμος Α'.

Λεύκωμα «Παναθηναίων». Ἀπομνημονεύματα τόμος Β'.
Πανηγυρικὸν τεῦχος «Ἐστίας»: Ὀλυμπ. Ἀγῶνες 1896.
Σπαρτιατικὸν Ἡμερολ.: Ἔτος 1906.
» 1907.

ΣΕΙΡΑ Β'

Δ. Βικέλας: Λουκῆς Λάρας ἔκδ. πολυτελής.
Γρηγόριος Ξενόπουλος: Μαργαρίτα Στέφα.
Διηγήματα Σειρᾶ Α'.
» Β'.
» Γ'.

Τόμοι τῶν «Παναθηναίων» χαρτόδετοι 1ος, 2ος, 3ος,
4ος, 6ος, 7ος, 8ος, 9ος, 11ος, 12ος.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ: Ἐν Λονδίῳ (22 Fenchurch street), Ἀλεξανδρεία, Καῖρῳ,
Χαρτοῦμ (Σουδάν), Κωνσταντινουπόλει (Γαλατᾶ καὶ Σταμπούλ), Σμύρῃ, Θεσσαλο-
νίκῃ, Καβάλλᾳ, Πειραιεῖ, Πάτραις, Βόλῳ, Σύρῳ, Καλάμαις, Χανίοις, Ἡρακλείῳ,
Ρεθύμνῃ (Κρήτης).

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ 31^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 1908

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ

Ταμείον καὶ Ἐθνικὴ Τράπεζα	Δρ.	13,575,324.84
Διαθέσιμα παρὰ ταῖς ἐν Εὐρώπῃ Τρ. εἰς χρ.	»	3,892,456.—
Χρυσὸς καὶ Συνάλλαγμα εἰς χρυσόν.	»	2,418,216.26
Προεξοφλήσεις Κεντρικοῦ καὶ Ὑποκαταστημάτων	»	13,704,878.70
Λ/μοὶ τρέχοντες εἰς χρυσόν καὶ δραχμὰς	»	59,720,995.15
ἐπὶ ἐνεχύρῳ χρεωγράφων	»	21,889,497.92
ἐπὶ ἔμπορ. καὶ ἄλλων ἐγγυήσεων	»	9,694,975.72
ἐπὶ ὑποθήκῃ ἀκινήτων	»	2,871,886.87
Δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ χρεωγράφων	»	11,263,564.11
Προσωρινοὶ τρέχοντες λ/μοὶ εἰς χρυσόν καὶ δραχμὰς	»	12,898,039.50
Χρεώγραφα καὶ τοκομερίδια εἰς χρυσόν καὶ δραχμὰς	»	6,195,124.45
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν Δανείων καὶ Δάνεια εἰς Δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ Νομικὰ πρόσωπα	»	2,386,770.35
Καταστήματα καὶ κτήματα	»	725,450.88
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως Κεντρικοῦ καὶ Ὑποκαταστημάτων	»	1,879,555.84
Ὑποκαταστήματα καὶ διάφορα	Δρ.	163,116,736.59

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Κεφάλαιον Ἑταιρικόν	Δρ.	40,000,000.—
Ἀποθεματικὸν τακτικόν	»	8,915,000.—
ἔκτακτον	»	500,000.—
Ὁμολογίαι φρ. χρ. 2 1/2 ἑκατ. ἐξοφλητέαι τῇ 1 ^ῃ Ἰουλίου 1924	Δρ.	77,064,849.54
Καταθέσεις εἰς χρυσόν καὶ δραχμὰς	5,676,738.78	82,741,588.32
Ταμειντήριον	»	403,377.70
Ταμείον συντάξεων ὑπαλλήλων	»	25,785,194.62
Ἐξωτερικοὶ λ/μοὶ εἰς χρυσόν	»	1,301,514.78
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	»	629,410.17
Γραμμάτια εἰσπραχθέντα εἰς χρυσόν καὶ δραχμὰς	»	90,651.—
Μερίσματα πληρωτέα	Δρ.	163,116,736.59

Ὁ Γενικὸς Διευθυντὴς
Ζ. Κ. ΜΑΤΣΑΣ

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Φ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Ἡ Τράπεζα Ἀθηνῶν ἐκτελεῖ Προεξοφλήσεις, Εἰσπράξεις γραμματίων, Προκαταβολὰς ἐπὶ χρεωγράφων καὶ ἔμπορευμάτων, Ἀνοίγει τρεχουμένους λ/σμοὺς ἡγηγημένους καὶ ἐν γένει ἀναδέχεται τὴν ἐκτέλεσιν πάσης τραπε-
ζικῆς καὶ ἔμπορικῆς ἐπιχειρήσεως ὑπὸ συμφερωτάτους ὅρους. Δέχεται χρεώγραφα πρὸς φύλαξιν ἀντὶ ἐλαχίστων
δικαιωμάτων, Ἐνοικιάζει χρηματοκιβώτια εἰς ἰδιώτας. Δέχεται καταθέσεις χρημάτων εἰς χρυσόν καὶ τραπεζογραμ-
μάτια πληρώνονσα τόκον:

3	%	εἰς πρώτην ζήτησιν
3 1/2	%	διὰ καταθέσεις ἐξ μηνῶν
4	%	ἐνὸς ἔτους
5	%	δύο ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα

Διὰ τὰς εἰς τὸ Ταμειντήριόν της, λειτουργοῦν καθ' ἑκάστην, καταθέσεις ὡς καὶ διὰ τὰς χάριν ἀγαθοε-
γῶν σκοπῶν, πληρώνει τόκον 4 %.

**ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ 31 ΜΑΪΟΥ 1908**

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		31 Μαΐου 1908	30 Ἀπριλίου 1908	
Ταμείον	εἰς μεταλλικόν	Δρ. 3,201,267	60	3,061,443
	» τραπεζικά γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπεζῆς	239,440	—	204,485
	» κεραματικά γραμμάτια διδραχμα καὶ μονόδραχμα	1,147,059	—	1,278,914
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ	Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ Τραπεζῆς εἰς τὸ ἔξωτερον	44,000,339	20	43,647,716
	Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ δανείου εἰς χρυσὸν	3,351,826	83	4,025,683
	Ἑλληνικὸν Σιδηροδρόμον 4 ο/ο τοῦ 1902	62,778,575	42	63,778,575
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν	ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τραπ. γραμματίων	10,500,000	—	10,500,000
	διδραχμῶν καὶ μονοδραχμῶν	—	—	—
	Ἐἰς χρυσὸν Δρ. 24,709,175.—	—	—	—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων	τραπ. γραμ.	34,310,200.—	—	—
	Ἐντοκα γραμμάτια Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς τραπ. γραμμάτια	59,019,375	—	59,019,375
	Προεξοφλήσεις	2,363,500	—	1,000,000
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ/σμοὶ ἐπ' ἐνεχυρῶ χρηματογράφων	24,750,763	33	24,454,113
	Δάνεια ἐπ' ἐνεχυρῶ ἐμπορευμάτων	2,955,634	26	3,007,048
	Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	16,922,618	94	16,581,246
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας	3,649,670	78	4,542,763
	Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας	67,884,761	22	67,727,995
	Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἐταιρείας	43,879,463	26	43,865,019
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	Ὁμολογίαι λαγ. δαν. Ἐθν. Τραπ. τῆς Ἑλλάδος 2 1/2 ο/ο (εἰς τραπ. γραμμ.)	15,963,567	85	15,505,814
	Καταστήματα Τραπεζῆς καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστικῶν ἐκποιήσεων	4,788,084	61	4,626,681
	Ἀπαιτήσεις ἐπισημασίαι	4,661,778	—	4,662,218
Ἐξοδα ἐγκαταστάσεως (ιδίως δαπάνη κατασκευῆς τραπ. γραμματίων)	Διάφοροι λογαριασμοὶ	1,250,000	—	1,250,000
	Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἔξωτερῳ	784,939	50	805,190
	Λογαριασμοὶ ἑξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβερν. εἰς κέρδη ἐκ τραπ. γραμματίων	8,855,464	47	8,840,359
Ἐξαγορὰ προνομίων Προνομ. Τραπεζῆς Ἡπειροθεσσαλίας	Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζικά γραμμάτια	3,026,541	16	2,979,217
	Διάφορα	1,483,274	07	1,478,218
	Διάφορα	2,475,590	42	1,552,943
Διάφορα	Διάφορα	1,765,048	38	3,405,072
	Διάφορα	1,290,240	—	1,290,240
	Διάφορα	800,000	—	800,000
Διάφορα	Διάφορα	200,000	—	200,000
	Διάφορα	1,146,936	70	1,008,742
	Διάφορα	—	—	—
Δρ.		395,135,755	—	395,159,077
				79

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ		31 Μαΐου 1908	30 Ἀπριλίου 1908	
Μετοχικὸν κεφάλαιον	Ἀποθεματικά κεφάλαια	Δρ. 20,000,000	—	20,000,000
	Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ	13,500,000	—	13,500,000
	I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως	Δρ. 62,778,575.42	—	—
Κεραματικά γραμμάτια διδραχμα καὶ μονόδραχμα	II. » » Τραπεζῆς	50,250,878.05	—	—
	Καταθέσεις ἀνευ τόκου εἰς μεταλλικόν	113,029,453	47	116,889,473
	Καταθέσεις ἀνευ τόκου	10,500,000	—	10,500,000
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	Μερίσματα πληρωτέα	7,521,765	03	6,958,616
	Διενθὴς Οἶκ. Ἐπιτροπὴ (λ/σμοὶ καταθέσεων ἐκ λ/σμοῦ Δρ. 926,860.71	20,079,626	15	17,298,183
	δημ. ὑπεγ. προσόδων) τρ. γραμ. » 7,996,251.41	630,228	37	1,130,326
Ἐντοκοὶ Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν	Ἐντοκοὶ Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικά γραμμάτια	196,380	—	265,560
	Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικά γραμμάτια	8,922,612	12	9,150,057
	Ἐντοκοὶ κατὰ Δ.μ. εἰς χρυσόν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ. Πειραιῶς-Λεμερλῆ-Συνόρων	77,673	05	10,641
Καταθέσεις ἐντοκοὶ	Δαχειοφόρον δάνειον Τραπεζῆς 3 ο/ο εἰς χρυσόν	224,226	12	263,753
	Δαχειοφόρον δάνειον Τραπεζῆς 2 1/2 ο/ο εἰς τραπεζ. γραμμάτια	299,104	33	541,686
	Ἐντοκοὶ κατὰ Δ.μ. εἰς χρυσόν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ. Πειραιῶς-Λεμερλῆ-Συνόρων	1,714,331	48	14,331
Καταθέσεις ταμιευτηρίου	Καταθέσεις ταμιευτηρίου	3,351,826	83	4,025,683
	Διάφορα	31,433	21	92,709
	Διάφορα	114,581,733	35	113,616,361
Διάφορα	Διάφορα	42,449,880	—	42,449,880
	Διάφορα	20,476,000	—	20,476,000
	Διάφορα	1,263,930	—	1,385,066
Διάφορα	Διάφορα	150,937	50	203,492
	Διάφορα	10,835,913	79	10,772,217
	Διάφορα	5,298,700	20	5,615,071
Δρ.		395,135,755	—	395,159,077
				79

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 7 Ἰουνίου 1908.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ

**ΧΑΡΤΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΠΑΛΛΗ & ΚΟΤΖΙΑ**

Ἀθήναι. — Ὀδὸς Ἐρμού
Πλούτος γραφικῆς ὕλης. — Ἐν-
τυπα καὶ ἐπισκεπτήρια καλλι-
τεχνικά. — Ἐργοστάσιον φακέλ-
λων τέλειον. — Χάρτης τυπογρα-
φικὸς λευκὸς καὶ ἑξωφύλλων
παντὸς εἶδους καὶ ποιότητος.
Ἐδδηνία, ταχύτης, ἀκριβεία.

**ΤΕΪΑ ΚΥΑΝΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ
BLUE CROSS TEA**

Εἶναι τὰ ἀρίστα τῶν Τεϊῶν, συσκευάζονται εἰς πακέτα
καὶ κυτία ἐν Λονδίνῳ, ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιβλέψιν ἀνωτέρων
ὑπαλλήλων τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως. Ζητεῖται ἐπὶ ἐκά-
στου πακέτου ἡ κυτίου τὸν ΚΥΑΝΟΥΝ ΣΤΑΥΡΟΝ.

ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ εἰς τὰ πρώτης τάξεως Ἐδωδιμο-
πολεῖα Ἀθηνῶν, Πειραιῶς, Βό-
λου, Πατρῶν, Σύρου, Ἀργεστολίου, Λαμίας καὶ Κρήτης.

Ἀντιπρόσωπος διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ Κρήτην
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΚΟΔΛΑΣ. — Ἐν Πειραιεῖ (Στοὰ Ριζάρη).

**Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

ΔΗΛΟΠΟΙΕΙ ΟΤΙ

Συμφώνως τῷ ἀρθρῷ 6 τῆς ἀπὸ 28 Φεβρουαρίου
1903 συμβάσεως μεταξὺ τοῦ Δημοσίου καὶ τῆς Ἐθνικῆς
Τραπεζῆς, κυρωθείσης διὰ τοῦ νόμου ΒΩΣ' καὶ τοῦ
ἀπὸ 16 Μαρτίου ἰδίου ἐτους Β. Διανάγκματος, τὰ ἐν
κυκλοφορίᾳ τραπεζικὰ γραμμάτια τῆς Τραπεζῆς Ἡπει-
ροθεσσαλίας καὶ αἱ παρὰ πόδας περιγραφόμεναι ἐκδό-
σεις καὶ κατηγορίαι τραπεζικῶν γραμματίων τῆς Ἐθνι-
κῆς Τραπεζῆς, ἀντικατασταθεῖσαι δι' ἐκδόσεων νεω-
τέρων τύπων, ἀποσύρονται τῆς κυκλοφορίας.

Οἱ κάτοχοι τραπεζικῶν γραμματίων τῶν ἀποσυρο-
μένων ἐκδόσεων παρακαλοῦνται ὅπως προσαγάγωσι
ταῦτα ἐντὸς ἔτους ἀπὸ σήμερον εἰς τὰ ταμεία τοῦ Κεν-
τρικοῦ καταστήματος καὶ τῶν ὑποκαταστημάτων τῆς
Ἐθνικῆς Τραπεζῆς πρὸς ἀντάλλαγιν.

Μετὰ τὴν πάροδον τῆς ἐτησίαις ταύτης προθεσμίας
ἐξακολουθήσουσι πάντοτε νὰ ὦσιν ὑποχρεωτικῶς δεκτὰ
τὰ τραπεζικὰ γραμμάτια τῶν ὡς ἄνω ἀποσυρομένων
κατηγοριῶν μόνον εἰς τὰ ταμεία τοῦ κεντρικοῦ κατα-
στήματος καὶ τῶν ὑποκαταστημάτων τῆς Ἐθνικῆς
Τραπεζῆς εἰς πληρωμὰς καὶ πρὸς ἀντάλλαγιν.

Τὰ ἀποσυρόμενα τῆς κυκλοφορίας τραπεζικὰ γραμ-
μάτια εἰσὶ τὰ ἐπόμενα:

Α'. Τὰ τραπεζικὰ γραμμάτια τῆς Τραπεζῆς Ἡπει-
ροθεσσαλίας πάσης ἐκδόσεως καὶ κατηγορίας.

Β'. Τὰ τῆς Ζ'. ἐκδόσεως τῶν δραχμῶν νέων 25.

Τὰ τραπεζικὰ γραμμάτια τῆς ἐκδόσεως ταύτης δια-
κρίνονται εὐχερῶς ἐκ τῆς πρὸς τὰ ἀριστερὰ εἰκόνης
τῆς Ἀθηνᾶς, ἐκ τῆς ἐν τῷ κέντρῳ τῆς προσόψεως ἐν
ἐλλειψοειδῇ πλαισίῳ εἰκόνης ἐκ προτομῆς τοῦ πρώτου
Διοικητοῦ τῆς Τραπεζῆς Γεωργίου Σταύρου καὶ ἐκ
τῆς ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ὁπισθίας ὄψεως εἰκόνης τῆς
προτομῆς τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους.

Γ'. Τὰ τῆς Α'. ἐκδόσεως τῶν δραχμῶν νέων 5.

Τὰ τραπεζικὰ γραμμάτια τῆς ἐκδόσεως καὶ κατηγο-
ρίας ταύτης διακρίνονται εὐχερῶς ἐκ τῆς ἐν τῷ μέσῳ

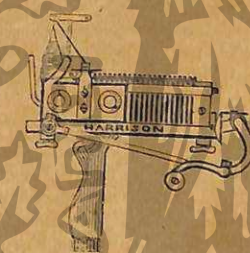
τῆς προσόψεως ἐν κυκλικῷ πλαισίῳ εἰκόνης τοῦ πρώ-
του Διοικητοῦ τῆς Τραπεζῆς Γεωργίου Σταύρου, ἐν ᾧ
ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει, τῇ καὶ τελευταίᾳ τῶν γραμμα-
τίων τούτων, ὑπάρχει αὕτη πρὸς τὸ ἀριστερὰ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 5 Ἰανουαρίου 1908.

Ὁ Διοικητὴς
Σ. ΣΤΡΕΪΤ

**HARRISON PATENT KNITTING MACHINE C^o L^{td}
WORKS 257 UPPER BROOK STREET, MANCHESTER**

ΠΛΕΚΤΟΜΗΧΑΝΑΙ

Ἐνασχόλησις ἐπαφελῆς καὶ εὐχάριτος.

Ἡ μηχανὴ αὕτη πλέκει *Κάλτσες* ἁπλῆς καὶ οὐγκῆς,
χειρόντια καὶ *ἐνδύματα* μάλλινα, μεταξωτὰ ἢ βαμβα-
κερά. *Εἰδικῶς* πλέκει *εὐώροισα χωρὶς ῥαφῆν* καὶ
σπουφάκια ὀνομαζόμενα *Tam-O-Shanters*. Χει-
ροκίνητοι ἢ ἀτμοκίνητοι. Στέλλονται τιμολόγια εἰς
τὸν ζητοῦντα.

Ἀντιπρόσωποι ἐν Ἀθήναις | Ἐμπορικὴ Τράπεζα
τῆς Ἑλλάδος

ΙΟΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ LIMITED

ΣΥΣΤΑΘΕΙΣΑ ΤΩ 1839

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ £ 315.510

ΕΔΡΑ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ἐν Κερκύρα, Κεφαλληνία, Ζακύνθω, Πάτραις, Πειραιεῖ, Τριπόλει.

Καταθέσεις. Ἡ Ἰονικὴ Τράπεζα Limited ἀπὸ τῆς 1^{ης} Ἰουνίου 1907 καὶ μέχρι δευτέρας εἰδοποιήσεως, δέχεται καταθέσεις εἰς τραπεζογραμμάτια ἐπὶ τόκῳ ὑπὸ τοὺς κάτωθι ὅρους:

2 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει εἰς α' ζήτησιν διὰ ποσὰ μέχρι 100,000 Δρ. — 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει εἰς α' ζήτησιν διὰ ποσὰ πέραν τῶν 100,000 Δρ. — 3 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 3 μῆνας. — 3 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 6 μῆνας μέχρι 2 ἐτῶν. — 4 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 2 ἐτῶν μέχρι 4 ἐτῶν. — 4 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ ἐπέκλεινα τῶν 4 ἐτῶν.

Ἡ Τράπεζα δέχεται ἐπίσης καταθέσεις εἰς chèques ἐπὶ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, ἐπὶ τόκῳ, ὡς ἑξῆς: 3 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει εἰς α' ζήτησιν. — 3 1/4 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 6 μῆνας. — 3 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 1 ἔτος. — 4 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 2 ἔτη καὶ ἐπέκλεινα.

Αἱ εἰς ἐπιταγὰς (chèques) ἐπὶ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας καταθέσεις ἀποδίδονται εἰς ὃ εἶδος ἐγένετο ἢ κατάθεσις, παντὸς δικαιώματος χαρτοσήμου ἐπιβαρύνοντος τὸν καταθέτην.

LA REVUE

ANCIENNE REVUE DES REVUES

Sommaire du 1er Juillet. — F. de Pressansé, L'Angleterre pendant la guerre de 1870. — J. Koscielski, La question Polonaise en Prusse. — Emile Faguet, Les amoureux de Marie Antoinette. — Ernest Tissot, Madame Jean Dornis. — Edouard Serre, Propriété littéraire et domaine public. — Riccardo Pierantoni, Le gardeur de chevaux. — Fernand Gregh, chez les poètes. — Xavier Roux, Le mouvement dramatique. etc. etc.

ΛΟΥΤΡΑ ΚΥΛΛΗΝΗΣ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1 ΜΑΪΟΥ ΕΩΣ ΤΕΛΟΥΣ ΙΟΥΛΙΟΥ

Ἐκκλησία, Κατάστημα λουτρῶν τέλειον, Μέγα Ξενοδοχεῖον μετὰ πᾶσαν ἄνεσιν. Ξενῶν, Ἑστιάτοριον, Καφενεῖον, Παντοπωλεῖον, τιμαὶ εἰς ὅλα μέτρια, Φυτεῖαι, Κήποι, Ἐκδρομαί.

Εἰσιτήρια διαρκείας 30 ἡμερῶν ἑξ Ἀθηνῶν

Α' Δρ. 50, Β' 38, Γ' 22

ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Κολώνια

Κ. Βελισσάριος, ὁδὸς Σταδίου, 67.

Κομωδίες Κυριῶν

Κ. Βελισσάριος, ὁδὸς Σταδίου, 67.

Γαλακτοκομεία

Ι. Χρυσάκης, ὁδὸς Φιλελλήνων 4.

Βιβλιοδετεία

Σ. Ἀμπατζόπουλος, ὁδὸς Κολοκοτρώνη 7.

Φαρμακεία

Π. Βασιλείου, ὁδὸς Σταδίου καὶ Αἰόλου.

Ἐδωδιοπωλεία

Β. Ἀπότσουν πρόφην Γουλιέλμου, ὁδὸς Σταδίου 9.

Καφεζυθεστιάτορια

Πανελλήνιον, ὁδὸς Πανεπιστημίου-Προαστείου.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ THOMSON HOUSTON

ΕΔΡΑ: ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΕΙΣ ΜΕΤΟΧΑΣ: ΔΡΑΧΜ. 10.000.000. * ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΕΙΣ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ: ΦΡ. ΧΡ. 10.000.000

Κεντρικὸν Ἐργοστάσιον ἐν Νέῳ Φαλήρῳ. Σταθμοί: Ἐν Ἀθήναις, Πειραιεῖ, Νέῳ Φαλήρῳ καὶ Κηφισσίᾳ. — Ἡλεκτρικὴ κίνησις τοῦ ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ Σιδηροδρόμου καὶ τῶν Τροχιδοδρόμων Ἀθηνῶν, Πειραιῶς καὶ Περγαμῶν. — Προνόμιον φωτισμοῦ δι' ἠλεκτρισμοῦ καὶ ἀερίου τῶν πόλεων Πειραιῶς, Πατρῶν, Σύρου, Καλαμῶν, Ἀργοστολίου καὶ Χαλκίδος. — Ἡλεκτρικὸς Τροχιδοδρόμος Πατρῶν.

Ἡ Ἐταιρία ἀναλαμβάνει ἐγκαταστάσεις φωτισμοῦ καὶ κινητηρίου δυνάμεως καὶ ἐν γένει πᾶσαν ἐργασίαν σχετιζομένην μετὰ τὸν ἠλεκτρισμὸν ὑπὸ πάσας αὐτοῦ τὰς μορφάς. — Προμηθεύει παντὸς εἶδους ὕλικά ἠλεκτρισμοῦ καὶ ἰδία ὄργανα καὶ μηχανὰς THOMSON HOUSTON τῶν ὁποίων εἶναι

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ